

נציב קבילות החיילים

דוח שנתי

35

התשס"ז

2006

הדוח מוגש לשר הביטחון ולוועדת החוץ והביטחון

של הכנסת על-פי סעיף 557 (א) לחוק השיפוט הצבאי,
התשט"ו-1955*

מוסד נציב קבילות החיילים הוקם על-פי תיקון מס' 6 לחוק*
שנתקבל בכנסת ביום י"ג באב התשל"ב, 24 ביולי 1972. פורסם בספר
החוקים ב-כ"א באב התשל"ב, 1 באוגוסט 1972 (ס"ח 664)

הודפס באמצעות משרד הביטחון – ההוצאה לאור
תל-אביב, ניסן התשס"ז – אפריל 2007

אתר הנציבות באינטרנט

WWW.IDF.IL/NAKHAL

אתר הנציבות ב'צהלנט'

WWW.IDF/MUGBAL/UNITS/NAKHAL

תוכן העניינים

פרק א – דבר הנציב ועיקרי הדוח

- 6 מבוא –
- 7 נתונים –
- 8 תקופת הלחימה –

עיקרי הדוח

- 10 כבוד האדם – כבוד החייל בצה"ל –
- 11 אלימות של מפקדים והפעלת כוח לשם אכיפת מרות –
- 15 דוגמה אישית שלילית של מפקדים בכירים –
- 17 אטימות לרגשות החיילים והתעמרות נפשית –
- 20 פגיעה בזכויות החייל – קבילות כלואים –

הליך בירור הקבילה – אחריות מפקדים

- 24 וסוגיית הגיבוי –

חיילי החובה

- 30 המפגש הראשון של המתגייס עם צה"ל –
- 35 התייחסות לטירונים ולחיילים בהכשרות הראשוניות –
- 38 קבילות מלש"בים –

משרתי המילואים

- 39 משרתי הקבע –
- 42 משרתי הקבע –

- שחרור מהשירות ערב סיום שבע שנות שירות קבע..... 42
- הליכי שחרור בגילאי הביניים – סבירות ההחלטות..... 44
- 46 הרפואה בצה"ל ובריאות הצבא.....
- איכות השירות הרפואי – יחסי מטפל-מטופל..... 46
- בריאות הצבא 47
- פגיעה בזכויות החייל – תיקוני רשומת וגביית חובות 52
- אחרית דבר..... 57

פרק ב – סקירת שיפורים ושינויים בעקבות הטמעת לקחים, המלצות עקרוניות ואופן יישומן

שיפורים ושינויים בעקבות הטמעת לקחים כלליים מדוחות קודמים

- שינויים בתחום הרפואה..... 60
- שינויים בתחומים שעליהם אמון אגף משאבי האנוש 67

המלצות עקרוניות שניתנו בעקבות טיפול בקבילה ואופן יישומן

- יציאת חיילי חובה לחופשה בחו"ל..... 71
- מינוי קצינים בתקופת העברת פיקוד ("חפיפה")
- 72 בין בעלי תפקידים.....
- אבחון רפואי מאוחר של דלקת התוספתן..... 73

73	אבחון שחפת וצעדי מניעה	–
	חופשה למטרת השתתפות בשמחה משפחתית	–
74	עקב הולדת בת אח או אחות	–
	מסירת העתקי מסמכי התחייבות למיועד	–
75	לשירות ביטחון (מלש"ב) ולחייל	–
	המיון הרפואי והטיפול בחיילים בעלי פרופיל	–
76	24 המוצבים ביחידת מעבר (ימ"ס ד' 182)	–
77	ליווי רכזות תנאי שירות בעת ביצוע ביקורי בית	–
	ניפוק אפודה (סוודר) לחיילים בשירות	–
78	החובה והקבע	–
	מסירת מידע לחייל המשובץ למקצוע במתכונת	–
78	שירות ייחודית	–
80	פרק ג – נתונים וסיכומים מספריים	–

פרק ד – דוגמאות לקבילות על-פי נושאים

91	יחסי מפקד - פקוד	–
143	רפואה – טיפול רפואי	–
179	רפואה – טיפול מפקדים	–
190	תשלומים ותנאי שירות	–
207	שירות קבע	–
226	שירות חובה	–
249	סדרי שירות מילואים	–
260	שיטור ומתקני כליאה	–
276	איכות הסביבה	–

נספחים

- נספח א : מבנה יחידת נציב קבילות החיילים ודרכי פעולתה.... 284
- נספח ב : חוק השיפוט הצבאי התשט"ו-1955..... 294
- נספח ג : פקודת המטכ"ל 33.0336 נציב קבילות החיילים – נוהל, פנייה וסמכויות..... 302

פרק א

דבר הנציב ועיקרי הדוח

מבוא

1. מכוח האמור בסעיף 557 (א) לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955, הריני מתכבד להגיש לשר הביטחון ולוועדת החוץ והביטחון של הכנסת דין וחשבון על פעילות נציב קבילות החיילים בשנת העבודה 2006.
2. בחרתי לייחד את עיקר דבריי בדין וחשבון זה לתחום שעניינו יחסי מפקדים פקודים משני טעמים: האחד - מגמת העלייה במספר הקבילות בתחום זה (אשר אליה נדרשתי אף בדוח הקודם שהגשתי לשנת 2005), שהיא מטרידה כשלעצמה; והטעם האחר - חומרת הפגיעה בזכויות היסוד של חיילי צה"ל שנחשפה בקבילות החיילים כלפי מפקדיהם.
3. הפסקאות שיובאו בפרק זה הן כמפורט להלן:
 - **כבוד האדם - כבוד החייל בצה"ל:**
 - אלימות מפקדים והפעלת כוח לשם אכיפת מרות.
 - דוגמה אישית שלילית של מפקדים בכירים.
 - אטימות לרגשות החיילים והתעמרות נפשית כלפיהם.
 - **פגיעה בזכויות החייל – קבילות כלואים.**
 - **הליך בירור הקבילה – אחריות מפקדים וסוגיית הגיבוי.**

- **חיילי החובה :**
 - המפגש הראשון של המתגייס עם צה"ל.
 - התייחסות לטירונים ולחיילים בהכשרות הראשוניות.
 - קבילות מלש"בים.
- **משרתי המילואים.**
- **משרתי הקבע.**
- **הרפואה בצה"ל ובריאות הצבא.**
- **פגיעה בזכויות החייל – תיקוני רשומת וגביית חובות.**
- **אחרית דבר.**

4. בדוח זה יובא פרק חדש, ובו יפורטו הפעולות שנקטו רשויות הצבא בעקבות הערות ולקחים שהוצגו בדוחות השנתיים הקודמים של הנציבות.

5. נוסף על כך, ניתן למצוא בדוח פרק המסכם את הנתונים המספריים המתייחסים לשנת העבודה 2006, ופרק שבו מוצגות דוגמאות לקבילות, לפי נושאים.

נתונים

6. בשנת עבודה זו התקבלו בנציבות 6,076 קבילות, לעומת 6,048 קבילות אשתקד.

7. על-אף הירידה הנמשכת בקבילות חיילי המילואים (כ-220 קבילות פחות לעומת השנה הקודמת), לא חלה ירידה דומה במספר הקבילות הכולל, נוכח עלייה של כ-200 קבילות שהגישו חיילי החובה.
8. נראה כי ניתן להצביע על מגמת עלייה בקבילות חיילי החובה בשנתיים האחרונות – בשנת 2004 התקבלו בנציבות 3,705 קבילות חיילי חובה, ואילו בשנת 2006 התקבלו בנציבות 4,098 קבילות חיילי חובה (עלייה של כ-400 קבילות תוך שנתיים).
9. בשנת 2006 נמשכה מגמת הירידה בקבילות חיילי המילואים (מ-983 קבילות אשתקד ל-759 קבילות בשנת הדוח). מגמה זו התמתנה מעט בתקופת מלחמת לבנון השנייה נוכח עלייה מסוימת בקבילות חיילי המילואים בהקשר לתקופה זו.
10. מבין הקבילות שבוררו בנציבות בשנת הדוח כ-61% נמצאו כמוצדקות.
11. נוסף על הקבילות, טופלו בקו הייעוץ הטלפוני אשר מופעל בשעות הערב, עוד כ-5,000 פניות טלפוניות של חיילים ובני משפחותיהם. הפונים ביקשו לקבל הכוונה באשר לדרכי הפעולה העומדות לרשותם לפתרון בעיותיהם.

תקופת הלחימה

12. תקופת מלחמת לבנון השנייה התאפיינה, כאמור, בעלייה מסוימת, של כ-17 אחוזים, בקבילות חיילי המילואים ביחס למספר הפניות שהגיעו מאוכלוסייה זו במחצית הראשונה של השנה.
13. עם זאת, ככלל, בתקופת הלחימה חלה ירידה של כ-11 אחוזים במספר הקבילות שהתקבלו בנציבות (בחודשים יולי - ספטמבר 2006 התקבלו

בנציבות 1,542 קבילות, לעומת 1,704 קבילות בתקופה המקבילה אשתקד). כמו-כן, בתקופה זו עלה מספר הקובלים בשירות הסדיר שביקשו לבטל או להקפיא את קבילותיהם, מאחר שסברו שאין זה הזמן המתאים לעסוק בקבילות.

14. הקבילות שקשורות בתקופת הלחימה נסבו על עניינים שונים ובהם – בעיות מיגון ולוגיסטיקה; כשירות מקצועית לשירות מילואים ואי-התחשבות מפקדים בבעיות הפרט. לאחר תקופת הלחימה התקבלו קבילות לא-מעטות שעניינן תשלומים, הן מחיילי המילואים והן מחיילי החובה.

כבוד האדם – כבוד החייל בצה"ל

**" על ידי מידת הסבלנות משיג האדם רצונו
יותר מאשר ישיג על ידי כל תקיפות שבעולם."**

הגאון מווילנה

גם בשנה זו בחרתי לייחד את עיקר דבריי לתחום שעניינו מערכת יחסי הגומלין בין מפקדים לפקודיהם, מאחר שזהו הנושא הבולט ביותר בהיקפו. כמו כן, התרשמתי כי קיימת נטייה להמעיט בחשיבות הדברים ובהשלכותיהם על חיילי צה"ל כפרטים ועל דמותו של צה"ל כצבאה של מדינה דמוקרטית. לעיתים, מתוך עיון בממצאי הבירור בקבילות, נראה כי ישנם מפקדים בצה"ל אשר סבורים כי פיקוד איננו בבחינת ערך וביטוי לאחריות אישית ומקצועית כי אם מעמד המקנה אפשרות והכרה ביכולתם לנהוג שררה ולהפעיל כוח כלפי אחרים.

החיילים, לדידם של מפקדים אלה, עומדים לרשותם ככלי למימוש יעדיהם ומשימותיהם. כאשר עולים מצד החיילים קשיים שונים, בוחרים אותם מפקדים, לא אחת, לנהל "מאבק כוחות" עימם, במקום שינסו להקשיב לפקודיהם, לסייע להם ולרתום אותם, בדרכים בונות, למען שירות מועיל. כמו-כן, בהתייחסויות רבות שמתקבלות בנציבות לקבילות, ניכר שוויון נפש של המפקדים הממונים אשר בוחרים, לא אחת, לגבות באופן גורף, את מפקדי המשנה הכפופים להם, מבלי לבדוק כלל את טענות החיילים כלפי מפקדים אלו.

בפסקאות שלהלן יובאו דוגמאות להיבטים שונים שעולים מן הקבילות בתחום זה, וביניהן דוגמאות לאלימות מפקדים והפעלת כוח לשם אכיפת מרות; השפלת חיילים והתעמרות נפשית בהם. כמו-כן יובאו מקרים אחדים שבהם היוו מפקדים בכירים דוגמה אישית שלילית בהתנהלותם כלפי חיילים.

אלימות מפקדים והפעלת כוח לשם אכיפת מרות

בבירור הקבילות אנו עדים, לעיתים, לדפוסי פיקוד נפסדים המושתתים על ניצול פערי הכוחות בין המפקדים לבין פקודיהם. המפקד הוא שנותן פקודות, וכל תפקידו של החייל הוא לבצע. אין הכרה בכך שלחייל צרכים משלו וזכויות כפרט, וממילא המפקד אינו חש צורך להקשיב לחייל, כאשר האחרון פונה אליו בבעיות שונות. במערכות יחסי הגומלין הללו, אי ביצוע של החייל או ליקוי כלשהו בהתנהגותו – גוררים תגובה כוחנית של המפקד, ובמקרים מסוימים אף תגובה אלימה, כפי שמתואר בדוגמאות להלן.

אלימות כתגובה על מורת רוח כלפי חיילים

- באחד ממפגשי הבירור שנערכו בנציבות עלה כי החייל נע במדים בלויים והיה קרע בחולצתו, מפקדו ניגש אליו וקרע את חולצתו על מנת להביע בפני החייל את מורת רוחו מהופעתו הלא תקינה.
- במקרה אחר עלה כי קצין בדרגת סגן בעט בצלעותיו של חייל במהלך אימון גופני, מאחר שלא ביצע כנדרש את שכיבות הסמיכה. לדברי החייל, הוא נדרש לזריקות 'וולטרן' מספר ימים לאחר מכן, בעטיים של הכאבים שנגרמו לו מהבעיטה.

- בקבילה אחרת עלה כי נגד המשמש כמפקדם של חיילים נוהג, כדרך של שגרה, לנקוט כלפי פקודיו התבטאויות בוטות וגידופים הנובעים מכעס, על רקע מידת הצלחתו או הצלחת פקודיו בביצוע משימותיהם. לטענת הנגד, אין בכך כדי לפגוע בפקודיו שכן צורת התבטאותו מאפשרת לו לפרוק מתחים ולהצליח במילוי משימותיו.
- כן אישר הנגד כי מתוך חיבה או בדיחות הדעת הוא נוהג לטפוח על עורפם של פקודיו או לתת להם אגרופים. עוד עלה ממכלול העדויות כי הנגד איים לא אחת, לגרום פגיעה גופנית לפקודיו. במקרה מסוים, הוא אחז את הקובל בחוזקה בכתפו, ובהמשך השליך לעברו את צרור המפתחות שהיה ברשותו. במקרה זה, וכן במקרה דומה נוסף הנוגע למפקד שהוא קצין, הצבעתי, בין השאר, על הצורך לבחון את המשך שירותם של המפקדים הנקבלים בצה"ל, על רקע התעמרותם הקשה בפקודיהם.

אלימות כדרך של חישול

- מבירור קבילתו של לוחם עלה כי אחד המפקדים בגדוד שבו הוא משרת, בדרגת סמל, נוהג בדרכים אלימות במהלך האימונים, ובכלל זה נוהג המפקד לבעוט ברגלי החיילים, כביכול כדי לבדוק את יציבותם.
- באותו מקרה עלה עוד כי הסמל נהג, באופן הפגנתי, להפוך את מיטות החיילים במהלך מסדרי בוקר, על מנת להביע את אי-שביעות רצונו מהמסדר.
- קבילה אחרת הגישו קבוצת לוחמים מגדוד חי"ר שעמדו לצאת לקורס מ"כים. באותו מקרה עלה כי הרב-סמל הפלוגתי (הרס"פ) ושני חיילים ממפקדת הפלוגה נקטו פעולות אלימות כלפי הקובלים ערב יציאתם להכנה לקורס מ"כים. הפעולות האלימות ננקטו במסגרת שכונתה בשם טל"י –

"טחינה לפני יציאה" – לציון יציאת החיילים לקורס פיקוד. במסגרת זאת הוכה, בין השאר, אחד החיילים באמצעות צרור מפתחות; חייל אחר נאלץ להדוף ניסיון של הרס"פ והחיילים שעימו להכניסו לתוך מקרר; כמו-כן הרס"פ שבר מקל של מטאטא על רגלו של חייל שלישי.

אלימות ושימוש באזיקים בהליכי דין-משמעתי או כדי לאכוף את מרות המפקדים

חרף ההוראות המפורשות בפקודות הצבא עלתה תופעה חמורה של נקיטת אלימות כלפי חיילים ושל שימוש הפגנתי בכוח כלפיהם, לפני הליכי דין משמעתי או אחריהם. הדברים עלו בשורה של מקרים, מיחידות שונות, ובאו לידי ביטוי גם בדרך של כבילת החיילים באזיקים.

- באחת הקבילות עלה כי החייל הקובל נדרש להגיע למשרד מפקד הגדוד, לשם קיום הליך משמעתי בגין היעדרות מן השירות שלא ברשות. מפקד הגדוד הנחה להביא את החייל אליו גם אם הדבר יהיה כרוך בהפעלת כוח. החייל סירב להגיע למשרד מפקד הגדוד ועמד על בקשתו להיבדק על-ידי קצין בריאות הנפש לפני ההליך המשמעתי. משעמד החייל בסירובו, אחז רס"ר הגדוד בחייל וניסה לנתק את אחיזת החייל בסורגי החלון שבחדרו. כתוצאה מכך נפל החייל וחולצתו נקרעה. מדברי אחד החיילים שהיה עד לאירוע עלה עוד כי רס"ר הגדוד אחז בחוזקה בשתי ידיו של הקובל והעיף אותו לעבר מעקה ההגנה בקומת המבנה שבו שהו. לאחר מכן אחז הרס"ר בצווארו של החייל, הפיל אותו על הרצפה ובעט בו על-מנת שיקום.
- במקרה נוסף עלה כי מפקדי חייל כבלו אותו באזיקים בזמן המתנתו להליך המשמעתי, תוך שימוש באלימות כלפיו.

בירור הקבילה העלה עוד כי קצין השיפוט נעתר לבקשת החייל ושוחח עימו לפני ההליך המשמעותי, כדי לאפשר לו לשטוח את בעיותיו האישיות. עם זאת, בסיום השיחה נדרש קצין השיפוט לצאת ממשרדו לכשעתיים, ובשל כך נדחה ההליך המשמעותי. אף שלא עלה מהתנהגות החייל, כי יש בכוונתו לברוח מהיחידה בזמן זה, כבלו אותו המפקדים באזיקים, תוך שימוש בכוח שהביא לקריעת מכנסי החייל ולהפלתו לרצפה. החייל נותר כבול באזיקים גם במהלך הדיון המשמעותי וגם לאחריו.

- באחת הקבילות הלינה חיילת על חבלות שנגרמו לה עקב ניסיון של מפקדיה בבסיס ההדרכה למנוע ממנה בכוח לעזוב את הבסיס ללא רשות. הקובלת התנדבה לצאת לתורנות אבטחת יישובים, ובהמשך חזרה בה מהתנדבותה מפני שהיה עליה ללוות את אביה לבדיקות רפואיות. לאחר שמפקדיה עמדו על-כך שתצא לתורנות וסירבו לאפשר לה לצאת לביתה להבאת ציוד אישי, החליטה החיילת לצאת לביתה ללא אישור. מבירור הקבילה עלה כי מפקדי החיילת (מספר מפקדים – גברים) עצרו אותה תוך שימוש בכוח רב, ואף גררו אותה על הארץ באופן שהותיר חבלות בידיה.
- במקרה נוסף שאירע באותו בסיס הדרכה גררו המפקדים בכוח חניך שהסתגר בתא השירותים, נוכח סירובו ליטול חלק בקורס שאליו הופנה. גם במקרה זה נחבל החייל לאחר שנפל לארץ תוך כדי פעולתם הכוחנית של מפקדיו.

באירועים שתוארו לעיל ואף באירועים נוספים מצאתי כי המפקדים חרגו מסמכותם בדרך התנהלותם כלפי פקודיהם, בין בדרך של שימוש בכוח ובין בדרך של כבילה באזיקים.

החומרה הרבה של הדברים נובעת הן מהפגיעה הגופנית בחיילים והן מהכישלון

הפיקודי אשר בא לידי ביטוי בבחירה בדרך התנהלות אלימה לצורך העברת מסרים והטלת מרות.

הנני תקווה, כי המפקדים בצה"ל ישכילו לבצע את תפקידם בדרך ראויה, ולא יאמצו דרכים נפסדות למען מימוש מטרותיהם, וכי המפקדים הממונים יעשו כל שלא ידם כדי לעקור מן השורש גילויים מעין אלה.

דוגמה אישית שלילית של מפקדים בכירים

נוכח החשיבות שהנני מייחס לדוגמה האישית של המפקדים, נדרשתי בדוח זה לקבילות שבהן עלו טענות נגד מפקדים ובעלי-תפקידים בדרגת סגן-אלוף ומעלה. לכאורה, היה ניתן לצפות כי קבילות אלה יהיו שונות במהותן מן הקבילות המוגשות נגד מפקדים צעירים ובלתי – מנוסים, וכי בזכות הבגרות והניסיון ייטיבו המפקדים הבכירים להתמודד עם בעיות שעולות בקשר לפקודיהם ויטפלו בהן בצורה שקולה ומושכלת. אלא, שלמרבה הצער, המציאות מלמדת אחרת. נוכחתי כי לא אחת דווקא הבכירות והמעמד נוצלו לרעה כלפי החיילים, תוך פגיעה בזכויותיהם הבסיסיות ורמיסת כבודם. להלן יובאו חלק מהמקרים שטופלו בנציבות בשנה האחרונה.

- חיילת בשירות חובה הלינה על יחס משפיל ועל התעללות נפשית של מפקדה הישיר, קצין בדרגת אלוף-משנה. בעקבות בירור הקבילה התקבל הרושם כי הקצין הבכיר "הכריז מלחמה" נגד החיילת הקובלת, שהייתה בתחילת שירות החובה, ונקט כלפיה צעדים הגובלים ברדיפה אישית. כאשר ביקשה החיילת לגשת לבדיקת רופא, כתב המפקד על-גבי טופס ההפניה, כי אם יאושר לה יום מנוחה יש להחזירה ליחידה, ולא לשחררה לביתה. מאחר שבניגוד להנחייתו (אשר ניתנה בחוסר סמכות) שחרר אותה הרופא הצבאי

לחופשת מחלה של יומיים בביתה, שלח המפקד **לביתה!** צוות ממרפאת היחידה לבדיקת חום גופה – הכל כדי לאמת את טענתה כי היא חולה.

- בקבילה אחרת, שהגישה חיילת בשירות חובה נגד קצין בדרגת אלוף-משנה, עלה כי בתוקף תפקידה כמאבטחת מנעה החיילת את כניסת הקצין לבסיס, מאחר שלא היה מצויד בתעודה מזהה המקנה לו אישור כניסה. בתגובה על כך דחף אותה הקצין ונכנס לבסיס ללא אישור.
 - בקבילה שהגישה חיילת בשירות חובה נגד קצין בדרגת סגן-אלוף מיחידתה, עלה כי הקצין ביקש להשתמש במכונת הצילום ביחידה בשעה שצילמה בה מסמכים, במסגרת תפקידה. לאחר שהמתין זמן מה בקוצר רוח, החליט הקצין להפסיק את עבודתה, וכפועל יוצא מכך התפתח מאבק בינו לבינה על "זכות הראשונים" להשתמש במכונת הצילום – מאבק שבו דחפו השניים זה את זה.
 - קבילה נוספת חשפה יחס בוטה ומנוכר של מפקד בכיר (סגן מפקד חטיבה) כלפי חייל שהתלונן על מצוקה נפשית. בקבילת אביו של החייל נטען כי המפקד הקל ראש במצוקת בנו וכאשר אמר בנו דברים שמהם השתמעה כוונה לפגוע בעצמו, הגיב סגן מפקד החטיבה באומרו: "בוא נראה אם יש לך אומץ לעשות את זה, בחיילים כמוך שמאיימים להתאבד נתקלתי כבר הרבה".
- במהלך בירור הקבילה זומנו החייל, סגן מפקד החטיבה וקצינת השלישות שנכחה בריאיון בין השניים, למפגש בירור בנציבות. סגן מפקד החטיבה אישר בעדותו כי אכן סבר שהחייל הוא מפונק וחוצפן, ולכן כאשר התחיל החייל לבכות, הוא אמר לו: "תמשיך, תמשיך לבכות". עם זאת, שלל הקצין את הדברים שיוחסו לו בקבילת האב וטען כי כאשר הבין מדברי החייל שהוא מאיים לפגוע בעצמו, הוא אמר לו: "לא נראה לי שיש לך את היכולת לעשות את זה".

- חייל בשירות חובה הליון, בין השאר, על גידופים ועל התבטאויות בוטות של מפקדת יחידתו, קצינה בדרגת סגן-אלוף. מפקדת היחידה אישרה את הביטויים החמורים שייחס לה החייל בקבילתו וציינה כי בחרה לנקוט שפה זו כאשר נוכחה, במסגרת ההליך המשמעתי שקיימה בעניינו, כי החייל אינו מבין את חומרת האשמה שיוחסה לו (עישון נרגילה ביחידה).

הקבילות שהוצגו לעיל הן חלק מהקבילות נגד מפקדים בכירים שנמצאו מוצדקות. בקבילות נוספות עלו טענות שונות, כגון: אי – כיבוד המלצות רפואיות; קבלת החלטות משמעותיות שיש בהן משום פגיעה בפרט (למשל, העברה מיחידה או מתפקיד) ללא מתן אפשרות לחייל לשטוח את טענותיו לפני קבלת ההחלטה; מתן הבטחות לא – מבוססות, תוך חריגה מסמכות, וכן הקלת ראש בזכויותיהם של החיילים.

ראוי להדגיש כי לדפוס התנהלותו של מפקד בכיר יש השפעה מכרעת על דפוס התנהגותם של כלל מפקדי המשנה הכפופים אליו ועל יחסי הגומלים בינם לבין כלל החיילים הכפופים אליהם. אשר על כן, אמות המידה המתחייבות במקרים אלה צריכות להיות אמות מידה מחמירות ובלתי – מתפשרות.

אטימות לרגשות החיילים והתעמרות נפשית בהם

חמורים לא פחות מבחינת הפגיעה בחיילים הם מקרים שבהם נתון החייל בתחושה קשה של השפלה, על רקע התייחסות בלתי – אנושית של המפקדים או בעקבות קהות חושים קיצונית לרגשותיו ולצרכיו. לגישתי, מקרים אלה, מבחינת החותם שהם עלולים להשאיר בנפש החייל, הם קשים אף יותר מפגיעה גופנית בחייל. להלן יובאו כמה דוגמאות מבין הקבילות שטופלו בנציבות בשנה האחרונה.

- באחת הקבילות טען חייל כי מפקדו לשעבר, קצין בדרגת סגן, מוסיף להתנכל אליו אף שהוא אינו משרת עוד תחת פיקודו. לדברי החייל, במטווח שבו השתתפו חבריו, הציב המפקד מטרת דמות מקרטון, עליה נרשם שמו של החייל. הקצין שלל בהתייחסותו לקבילה את הדברים. אולם, מבירור יסודי שערך מפקד הגדוד עלה כי הקצין היה ער לכך שעל אחת המטרות במטווח נרשם שמו של הקובל ואף התלוצץ על-כך במהלך המטווח.
- חייל המשרת כלוחם הלין על שהועמד במצב משפיל כשדרש ממנו מפקדו, בנוכחות חבריו, להחזיר חלק מהמזון שהיה בצלחתו. מאחר שכמות המזון שהחזיר החייל למגש הכללי לא הניחה את דעת המפקד, הוא שב ודרש מהקובל להחזיר מהמזון שבצלחתו למגש. החייל נקלע בנסיבות אלה לסערת רגשות, החזיר את כל האוכל שבצלחתו למגש ועזב את חדר האוכל בריצה, מבלי לאכול. המפקד, נשוא הקבילה, אישר בהתייחסותו את טענות הקובל והסביר כי הוא מונה כמשגיח בחדר האוכל, לאחר כמה מקרים שבהם היה חוסר במזון לחיילי היחידה.
- בקבילה אחרת, שהגיש אביו של טירון בבסיס אימונים חטיבתי של אחת מחטיבות החי"ר הסדירות, עלתה מסכת קשה של התעללות של מפקדים. בעקבות חוסר משמעת של הטירון **כלאו אותו המפקדים בחדר נעול**, שאליו הוכנס **דרך חלון החדר (שכן דלת החדר הייתה נעולה)**. יתר על כן, בתחילה לא הוגדרו לחייל כללי "המותר והאסור" בהיותו כלוא בחדר, והוא ניזון ממנות קרב בלבד. רק לאחר התערבות אביו הותר לו לצאת מהחדר לשירותים, וכן על-מנת לאכול, אולם אף בשלב זה נאסר עליו לאכול עם חבריו. מבירור הקבילה עלה עוד כי מפקדי החייל לא התעניינו בשלומם במהלך השבוע שבו שהה בחדר הסגור, ואף **אסרו על חבריו ליצור עימו קשר, תוך איום בענישה אם מישהו מהחברים יפר איסור זה**.

במקרה הנדון, משהגעתי למסקנה כי התחקיר שערך מפקד בסיס האימונים החטיבתי לא היה מעמיק די הצורך, וכך גם הטיפול הפיקודי שנקט בעקבותיו העברתי את מסקנותיי ואת המלצותיי לטיפולם של מפקד החטיבה וקצין החי"ר והצנחנים הראשי, תוך יידועם של מפקד הפיקוד ומפקד זרוע היבשה.

חינוך החיילים לערך המשמעת הוא, מטבע הדברים, משימה מורכבת, אשר כרוכה בקשיים לא מעטים ולעיתים אף בתסכול של המפקדים.

מפקד שאינו מסוגל להתמודד בתבונה וביישוב הדעת עם האתגר הפיקודי האמור – מקומו אינו בין המפקדים בצה"ל. אין להרשות כי חולשתם של מפקדים תביא לרמיסת כבודם של פקודיהם ולשבירת רוחם.

הדברים מקבלים משנה תוקף כאשר מדובר בחייל שהוא בתחילת דרכו בשירות (כפי שעלה בחלק מהמקרים שתוארו לעיל, וכן במקרים נוספים שיוצגו להלן בפסקה המתייחסת לקבילותיהם של חיילי החובה). מידת האחריות המוטלת אז על המפקדים גדולה לאין שיעור, והם נדרשים לשמש לחייל משענת ולספק לו תמיכה בהתמודדות עם המעבר מחיי האזרחות למסגרת הצבאית.

ראוי להדגיש כי תנאי לתפקוד תקין של המערכת הצבאית הוא קיום יחסי אמון בין המפקדים לבין פקודיהם. מפקד אשר מתייחס לחייליו באופן משפיל ופוגע בהם או נוקט כלפיהם אלימות – מכשיל, בסופו של עניין, גם את עצמו וגם את תפקוד המסגרת שעליה הוא מופקד.

פגיעה בזכויות החייל – קבילות כלואים

קבילות הכלואים אשר טופלו בנציבות בשנת הדוח, נסבו על יחס נוקשה של סגל בסיסי הכליאה, על שימוש גורף באמצעי אזיקה, על שימוש בלתי – סביר בכוח הגובל באליומות, ועל ליקויים חוזרים באיכות הטיפול הרפואי שניתן לכלואים ובזמינות שירותי הרפואה עבורם. יתר על כן, מבין הקבילות שנוגעות לבסיסי הכליאה של חיל המשטרה הצבאית נמצאו גם קבילות מוצדקות של חיילים הממלאים תפקידים שונים בבסיסי הכליאה, בהתייחס לתנאי שירותם.

- באחת הקבילות שעניינה שימוש גורף ובלתי – סביר באזיקים עלה כי בהיות הכלוא מאושפז במתקן רפואי, **לאחר ניתוח**, כבלו אותו המפקדים באזיקים, בידיו וברגליו. כמו-כן, במהלך אשפוזו נדרש הכלוא להתקלח כשהוא כבול באזיקי רגליים, ונחלץ ממימוש הוראה זו של השוטרים רק לאחר שעמד על דעתו כי מדובר בהוראה משפילה ופוגעת. בירור הקבילה העלה כי החייל נכבל באזיקים במהלך אשפוזו, מבלי שניתן לכך אישור מנומק, בכתב, מאת בעל-התפקיד המוסמך, כמתחייב מפקודות הצבא.
- כמו-כן, בעקבות אותה קבילה וקבילות נוספות של כלואים עלה כי קיים כשל מערכתי בכל הנוגע להסעת כלואים לבדיקות ולטיפולים רפואיים, אשר בגינו, במקרים רבים, לא מתייצבים הכלואים לתורים שנקבעו להם. כפועל יוצא מהכשל המערכתי האמור, נאלץ החייל לדחות ניתוח שנקבע לו מראש, בידיעת גורמי בסיס הכליאה.

- מקבילה אחרת שהגישו מדריכי כלואים באחד מבסיסי הכליאה עלה כי מפקד פלוגתם, קצין בדרגת רס"ן, הורה לכלואים ללכת יחפים. בנסיבות המקרה נעלו הכלואים נעליים "חצאיות" ללא אישור. לאחר שמפקד הפלוגה נתן דעתו על כך, הורה לכלואים לחלוץ את נעליהם והנחה אותם לגשת לאפסנאות, הנמצאת במרחק של כ-30 מטר, כשרק גרביים לרגליהם.
- חיילת הלינה על שבערב יום כיפור לא עלה בידה לנסוע בתחבורה הציבורית לביתה שבערד עקב שעת שחרורה המאוחרת מבסיס הכליאה שבמרכז הארץ (בתום נשיאה בעונש מחבוש). לכן היא נאלצה לנסוע במונית ולשלם 400 ₪ מכספה כדי להגיע לביתה. הקובלת טענה כי שוחררה מבסיס הכליאה באיחור למרות שפנתה למפקדים מבעוד מועד, וביקשה לצאת מהבסיס בשעה שתאפשר לה להגיע לביתה לפני שעת הפסקת פעילותה של התחבורה הציבורית. בירור הקבילה העלה כי מפקדת הפלוגה הנוגעת בדבר יצאה לביתה באותו בוקר, כשהיא יודעת שקיימת בעיה באיתור תיקה האישי של הכלואה. חרף זאת לא נקטה המפקדת כל יוזמה כדי להבטיח את שחרור החיילת לביתה בזמן.
- קבילה אחרת הגיש כלוא אשר לא אושר לו לצאת להלוויית סבו. בירור הקבילה העלה כי בקשת הכלוא נשללה בבסיס הכליאה, מפני שמדובר בחייל העצור לפני משפט באשמת עריקות. ההחלטה בעניינו של הכלוא התקבלה מבלי שהועברה לשיקול-דעתו של בעל-התפקיד הנוגע בדבר במפקדת קצין המשטרה הצבאית הראשי, כמתחייב מפקודות הצבא.
- באירוע אחר איחר החייל הכלוא להגיע לארוחת הצהריים. כאשר ביקש לגשת לאכול, הבהיר לו מדריך הכלואים, כי אם יעשה כן – ייענש על איחורו לארוחה. בנסיבות אלה העדיף החייל לוותר לחלוטין על ארוחת הצהריים באותו יום.

- לאחרונה הסתיים הטיפול בקבילה נוספת של כלוא בבסיס כליאה צבאי, ובירורה העלה ממצאים קשים ביותר: החייל נכבל באזיקים מאחורי גבו, במשך ימים מספר ואף נדרש לישון כשידיו כבולות מאחור, ללא כל הצדקה ובניגוד לפקודות הצבא. אודות פרטי המקרה למדנו, בין השאר, מפיו של חייל שהבחין בסבלו של הקובל, באחד הלילות, והזעיק את הקצינה התורנית לתאו. הקצינה מסרה בעדותה בפני צוות הבירור מטעמי כי ריחמה על החייל, ולכן הסירה את האזיקים מידי וניסתה להרגיעו כשהשקתה אותו במים. לאחר שנרגע, ומשלא הצליחה לכבול את ידיו בשנית, ולא מצאה כל מסמך המסביר את הסיבה לכבילתו – התקשרה למפקד הפלוגה. לדבריה, המפקד גער בה על התנהלותה חסרת האחריות, כשהסירה את אזיקי הכלוא.

עוד עלה במהלך הבירור כי מספר בעלי-תפקידים מסגל בסיס הכליאה נקטו כלפי החייל כוח בלתי – סביר ולא – מוצדק בכמה הזדמנויות, וכי נעשה שימוש באמצעי של כליאת חיילים באגף הבידוד, שלא לצורך.

יתר על כן, מעדויותיהם של בעלי-תפקידים הנמנים עם סגל בסיס הכליאה עלה כי קיימת בעיה של מהימנות הדיווחים הכתובים שהם מוסרים במסגרת ביצוע תפקידם.

גם במהלך בירור הקבילה עלו קשיים לא מעטים כפועל יוצא מסתירות בגרסאות שמסרו אנשי הסגל.

נוכח חומרת הממצאים שעלו במקרה זה לא הסתפקתי בהמלצה לנקיטת צעדים פיקודיים כלפי בעלי-התפקידים הנוגעים בדבר, כי אם העברתי את הדברים לטיפולו של הפרקליט הצבאי הראשי, כדי שיבחן את הצעדים המשפטיים הנדרשים עקב הממצאים שנחשפו.

כליאת חייל - מעבר להגבלות הכרוכות בה, הן מבחינה פיזית והן מבחינה מוראלית, יוצרת תלות כמעט מוחלטת של הכלוא בגורמים המופקדים עליו, שכן בלעדיהם לא יוכל לממש אף את צרכיו הבסיסיים ביותר. עובדה זו מטילה אחריות כבדת משקל ביותר על המפקדים ועל בעלי-התפקידים בבסיסי הכליאה ומחייבת אותם לדאוג לשלום הכלואים ולשמור מכל משמר מפני ניצול לרעה את עמדת הנחיתות שבה הם נתונים. אני מקווה כי בעקבות הממצאים שעלו בקבילות שהוצגו לעיל וקבילות נוספות שטופלו בנציבות בשנת הדוח, ישכילו גורמי המשטרה הצבאית הראשית ואגף משאבי האנוש לפעול בנחישות ולמנוע הישנותם של מקרים דומים.

הליך בירור הקבילה – אחריות מפקדים וסוגיית הגיבוי

בדוחות הקודמים נדרשתי בהרחבה לטיב ההתייחסויות המתקבלות מאת מפקדים ממונים במענה לקבילות פקודיהם (קבילות שבהן עולות טענות כלפי מפקדי משנה הכפופים אליהם). זאת, מאחר שבמקרים רבים מדיי אנו נדרשים להתייחסויות שהן לא בדוקות, ולא מדויקות, ובמקרים הקיצוניים יותר – אף לא מהימנות.

למרבה הצער, חרף הערותי החוזרות בשלושת הדוחות הקודמים, גם בשנה האחרונה מצאנו, פעם אחר פעם, גילויי התנערות מאחריות בהתייחסויות מפקדים ממונים לקבילות פקודיהם, ובמקרים מסוימים אף חמור מכך – המפקדים ניסו להטיל דופי בקובלים באופן בלתי – ענייני.

להלן יוצגו אחדים מבין המקרים שטופלו בנציבות בשנה האחרונה, ואשר בהקשר אליהם עלו קשיים בבירור כפועל יוצא מהתייחסויות מפקדים שאינן עומדות באמות המידה המתחייבות מרוח צה"ל.

גיבוי אוטומטי למפקדי המשנה ביחידה, מבלי לרדת לעומקם של דברים.

- אִמָּה של חיילת בשירות החובה הלינה על דפוס התנהגות משפיל ומאיים של קצין בדרגת רס"ן (להלן: הקצין הנקבל) כלפי בתה וחבריה לשירות. לצורך בירור הקבילה נגבו עדויותיהם של החיילים הכפופים לקצין הנקבל, של

- הנגדים המשרתים תחת פיקודו, של הקצין עצמו וכן של מפקד היחידה. במהלך הבירור עלו ממצאים חמורים ביותר, כמפורט להלן:
- התבטאויות הקצין כלפי פקודיו או בנוכחותם: התברר כי **כדבר שבשגרה התבטא הקצין באופן בוטה, משפיל ובגסות רוח.**
 - כאשר היה חייל מחייליו מקבל המלצה רפואית לימי מחלה בביתו, נהג הקצין הנקבל להתקשר לחייל ולומר לו שהוא "דופק את חבריו" או לחלופין – לבקש מחייל אחר ביחידה להתקשר לחייל החולה ולשכנעו לחזור ליחידה.
 - הקצין נהג לדחות תורים רפואיים של פקודיו על דעת עצמו, וכן חייב את פקודיו להודיע לו על הפניה רפואית שבועיים מראש.
 - עוד עלה כי גם כאשר ביקשו החיילים להעלות את טענותיהם בפני מפקד היחידה, הלה הנחה אותם לפתור את בעיותיהם עם מפקדם הישיר, ולא מצא לנכון לבחון את טענותיהם.
 - מפקד היחידה אישר במהלך בירור הקבילה כי הקצין הנקבל אכן טעה, כדבריו, כאשר התבטא כלפי פקודיו או בנוכחותם באופן בוטה. עם זאת, הוא מצא לנכון להציג את בתה של הקובלת כחיילת בעייתית (הגם שבמהלך הבירור, כאמור, נגבו עדויותיהם של כלל החיילים הכפופים לקצין הנקבל) ולנסות להפחית מחומרת הממצאים שעלו במהלך בירור הקבילה.
 - בסיכום הקבילה שהעברתי למפקד המפקדה הממונה בדרגת אלוף, הצבעתי על הממצאים החמורים שעלו באשר לדפוס ההתנהלות של הקצין הנקבל כלפי פקודיו, שבעטיו היו החיילים חשופים לעלבונות להשפלות מתמשכות ולפגיעות חוזרות בזכויותיהם הבסיסיות.
 - כמו-כן הצבעתי על-כך שנוכח התעלמותו של מפקד היחידה מפניות החיילים

אליו, הם נותרו למעשה ללא כל הגנה. לפיכך, נוסף על צעדים מתאימים כלפי הקצין הנקבל, המלצתי לאלוף, כי יזמן אליו את מפקד היחידה ויעיר לו על חוסר הקשב ועל היעדר האכפתיות שלו כלפי חיילי יחידתו.

מתן גיבוי למפקד הישיר ופגיעה בחייל עקב הגשת קבילה

- חיילת בשירות חובה הלינה על שמפקדה, ראש מדור בדרגת רב-סרן, התייחס אליה באופן משפיל. בין השאר, טענה כי כאשר הביעה בפניו תמיהה על דרישתו כי "תשפצר" את כומתתו, השיב לה: "את פקידה, וזה התפקיד שלך". כמו-כן הלינה החיילת על שמפקדה דורש ממנה הסבר באשר למטרת ימי החופשה שהיא מבקשת, הגם שאלו ימי חופשה שעומדים לזכותה. ראש הענף הממונה, קצין בדרגת סגן-אלוף, מסר בהתייחסותו לקבילה כי האמירות שאמר הקצין הנקבל נאמרו בצורה היתולית, וכנראה, לא היו צריכות להיאמר. בהתייחסו לעניין "שפצור" הכומתה, ציין ראש הענף כי "חייל בצה"ל צריך לבצע את מה שמפקדו דורש". לא זו אף זו, ראש הענף קבע בעקבות טענות החיילת כלפי מפקדה הישיר כי תנאי שירותה יוקשחו וכי, בין השאר, לא תאושר לה חופשה אלא אם תבקש זאת שבוע מראש. בסיכום הקבילה הצבעתי על הפגמים בהתנהלות המפקד נשוא הקבילה. בין השאר, פגע המפקד בפרטיות החיילת כשדרש ממנה לפרט את הסיבות שבגללן ביקשה לממש את ימי החופשה שהיא זכאית להם. כן הערתי על הפגם החמור בכך שהמפקד הטיל על הקובלת "לשפצר" את כומתתו – מטלה שאין לה כל זיקה לתפקידה כפקידה, ואינה עולה בקנה אחד עם יחסי גומלין ראויים בין מפקד לפקוד.

אשר על כן המלצתי בפני ראש המחלקה הממונה כי יעיר לקצין בחומרה, וכן יתייק העתק מהערתו ומסיכום הקבילה בתיקו האישי. בסיכום הקבילה הערתי בחומרה אף לראש הענף, על הגיבוי הגורף שנתן לקצין הנקבל בעת התייחסותו לקבילה ועל שהורה להקשיח את היחס אל החיילת בעקבות עמידתה על זכויותיה, תוך חריגה מהדין האוסר על נקיטת כל פעולה שיש בה כדי לפגוע בחייל בגין הגשת קבילה. נוסף על כך, המלצתי בפני ראש המחלקה כי אף הוא יעיר לראש הענף על הדברים.

הטלת אחריות על מפקד זוטר והימנעות מבחינה ביקורתית של תפקוד המפקדים הממונים

- אמו של טירון הלינה על טיפול פיקודי לקוי בעניינו של בנה ועל אי התעניינות המפקדים בשלומו, **לאחר שנפצע קשה ביומו הראשון לשירות הצבאי ונזקק לחודשים ארוכים של החלמה וטיפול מורכבים**. בירור הקבילה העלה כי מפקדי החייל לא התעניינו בשלומו לאחר פינויו לבית החולים; לא קיימו ביקורים אצלו, באופן ובתדירות המתחייבים מפקודות הצבא; לא נקטו צעדים המתחייבים לשמירת ציודו הצבאי והאזרחי; ולא טיפלו כנדרש במילוי דוח הפציעה. מפקד בסיס ההדרכה שבו הוצב הקובל ביומו הראשון לשירות, אמנם לא נתן גיבוי גורף למפקדי המשנה הכפופים אליו, אולם בחר לפטור את עצמו בהתייחסות לקונית ביותר, שבה ציין כי מפקד מחלקתו של הקובל ננזף ותירשם הערה בתיקו האישי. ראוי לציין כי במקרה מעין זה אין זה מתקבל על-הדעת שכל האחריות למחדלים שאירעו בעניין החייל תוטל על מפקד המחלקה ועליו בלבד. אשר

על כן הערתי למפקד היחידה על-כך שהיה עליו לבחון באופן ביקורתי גם את תפקודם של דרגי הפיקוד הבכירים יותר ביחידה.

כאמור לעיל, לפרקים פוטרים עצמם המפקדים הממונים (מפקדי הנקבלים) בהתייחסויות שטחיות ולא מדויקות, שמטרתן להדוף את טענות הקובל ולגבות את הנקבלים. לא אחת נמנעים המפקדים הממונים מלערוך ראיונות עם הקובלים ומסתמכים על גרסת הנקבלים בלבד, אף אם עולה כי קיימת סתירה בין גרסאות הצדדים המעורבים.

להתנהלות מעין זו יש השלכות שליליות בכמה מישורים :

- א. פגיעה בחייל הקובל ;
- ב. פגיעה בתפקוד היחידה עקב החמצת ההזדמנות לטפל בליקויים שנחשפים בקבילה ;
- ג. כפועל יוצא מכך – פגיעה בשאר חיילי היחידה ;
- ד. פגיעה במפקדים עצמם. בהקשר זה מן הראוי לתת את הדעת שבעצם הגשת הקבילה לגורם שהוא מחוץ ליחידה יש משום הבעת אי – אמון של החייל כלפי דרגי הפיקוד ביחידתו. כשמפקדי החייל פוטרים את עצמם בהתייחסויות בלתי מדויקות, החייל הוא הראשון לדעת שמפקדיו מסרו לנציבות התייחסות שאינה מהימנה. אין לצפות בנסיבות כאלה שהחייל יתייחס למפקדו בהערכה, ייתן בו אמון וישאף לממש את הציפיות שמפקדו תולה בו.

במסמך "רוח צה"ל" שהוא תעודת הזהות הערכית של צה"ל, מפורטים הערכים המחייבים את כלל חיילי צה"ל ומפקדיו. בין הערכים המוגדרים במסמך זה

מופיע כמובן גם הערך "אמינות", ותוכנו מוגדר כלהלן: "החייל יציג דברים כהווייתם, בשלמות ובדייקנות, בתכנון, בביצוע ובדיווח, ויפעל כך שרעיו ומפקדיו יוכלו לסמוך עליו בביצוע המשימות".

במקרים רבים מאוד, ואף יותר מבעבר, נוכח התרשמותנו כי לא ניתן להסתמך על תוכן התייחסויות המפקדים הממונים, אנו מזמנים את החיילים הקובלים ואת המפקדים הנקבלים למפגשי בירור בנציבות. הזימון נועד להגיע לחקר האמת היות שהמפקדים הממונים נמנעים מלממש את אחריותם הפיקודית ולקיים תחקיר ענייני.

בתחום זה, כאמור, לא חלה התקדמות מספקת חרף הערותיי החוזרות. אני מקווה כי מפקדי צה"ל ישכילו לאמץ תרבות ראויה של נטילת אחריות פיקודית ולמידה מטעויות, תוך קיום בדיקה מעמיקה של טענות פקודיהם, ללא משוא פנים.

חיילי החובה

מרבית הפונים לנציבות הם חיילים בשירות החובה. כאמור לעיל, נראה כי ניתן להצביע על מגמת עלייה בקבילות חיילי החובה בשנתיים האחרונות – בשנת 2004 התקבלו בנציבות 3,705 קבילות חיילי חובה, ואילו בשנת 2006 התקבלו בנציבות 4,098 קבילות חיילי חובה.

בדוח זה בחרתי ליחד את דבריי לשלבים הראשונים של שירות החיילים, החל בהליכי המיון והשיבוץ המתקיימים ב'מיטב' (– מנהל הגיוס ובסיס הקליטה והמיון) ובהמשך – בבסיסי הטירונות וההכשרה. במקרים לא מעטים עולה, למרבה הצער, כי אי-הקשבה לפרט וגישה פורמאלית ונוקשה שמכוונת להשגת יעדים כמותיים של שיבוץ ועמידה במכסות - גוררות פגיעה קשה בחיילים, וכפועל יוצא מכך, גם במערכת הצבאית. בהמשך, אדרש בקצרה לקבילות המלש"בים (מיועדים לשירות ביטחון).

המפגש הראשון של המתגייס עם צה"ל

בבחינת הקבילות שטופלו בנציבות בשנה האחרונה נראה כי המפגש הראשון של המתגייס עם צה"ל הופך, לא אחת, למפגש טראומטי, שלא לצורך, בשל טיפול נוקשה והיעדר קשב מתאים לפרט. להלן יובאו דוגמאות אחדות:

- יום אחד בלבד לאחר גיוס בתה לצה"ל פנתה אמה של חיילת והלינה על טיפול גורמי 'מיטב' בעניינה של בתה. לדברי האם, כתושבת גבול הצפון ולאחר תקופת הלחימה האחרונה, גמלה בלבה של בתה ההחלטה שהיא מעוניינת לשרת ביחידה קרבית. עם זאת, אפשרות השיבוץ היחידה שהוצגה בפניה בעת גיוסה הייתה לתפקיד שאיננו קרבי. למחרת גיוסה לצה"ל, משעמדה החיילת בסירובה לשיבוץ שנקבע לה, היא נדונה ל-10 ימי מחבוש. בתום נשיאה בעונש המחבוש, ולאחר ראיון עם בעל-תפקיד בכיר ב'מיטב', התרצתה החיילת והסכימה ליעד השיבוץ שנקבע לה.

עוד עלה במהלך בירור הקבילה, מדברי החיילת, כי **המפקדת ב'מיטב' דרשה ממנה לעמוד מול עץ שעה וחצי**, מאחר שצחקה במהלך מסדר כאשר רטט הטלפון הנייד של חברתה.
- הורי חייל ששוחרר מצה"ל בפרופיל 21 נפשי, שלושה חודשים לאחר גיוסו לצה"ל (ולאחר שלקה בהתקף פסיכוטי), הלינו על שרשויות הצבא לא התחשבו בבעיית הגמגום הקשה שממנה סובל בנם.

מבירור הקבילה עלה כי בעת גיוס החייל לצה"ל, ראיון אותו קצין מיון ב'מיטב'. הקצין רשם בחוות דעתו את הדברים אלה: **"מגמגם בצורה משמעותית, יתאים לקורס טכני בלבד, הכרוך בעבודה עצמאית ללא אנשים, לשיקול"**. עם זאת עלה כי לאור חוות דעתה של המאבחת בלשכת הגיוס (טרם גיוסו של החייל לצה"ל), אשר סברה כי החייל הוא **"חייל חיובי ויוכל להשתלב"**, החליט עוזר ראש המדור ב'מיטב' כי החייל יופנה לשיבוץ במשטרה הצבאית.

בעל-תפקיד בכיר ב'מיטב' מסר בהתייחסותו לקבילה כי במועד השיבוץ נמצא החייל כשיר לשירות בחיל המשטרה הצבאית **על פי רשימת המקצועות הצבאיים** (שבה נקבע פרופיל הסף לגבי כל מקצוע ומקצוע בצה"ל

– א"ב). מהתייחסות זו למדתי כי **מה שהכריע את הכף בקביעת שיבוץ החייל הוא נתון מספרי כלשהו – "פרופיל סף" – בעל אופי כללי, חרף התרשמותו הבלתי – אמצעית של קצין המיון, שראיין את החייל, ממגבלה קשה שעשויה להשפיע על שירותו.**

- אביו של חייל בשירות חובה העלה טענות קשות כלפי בעלי-התפקידים ב'מיטב'. מדובר בחייל שסובל מליקוי שמיעה חמור, ובעטיו הותאם לו לפני גיוסו פרופיל רפואי 45, והוא משתמש במכשיר שמיעה. לדברי האב, מאחר שבבדיקות שנערכו לבנו בסמוך לפני הגיוס עלה כי הוחמר מצבו הרפואי, בנו עמד על-כך שתיערך לו בדיקה רפואית לבחינת כשירותו לשירות בצה"ל לפני הליכי החיול. כפועל יוצא מסירוב הבן להתחייל, הוא הועמד לדין-משמעתי ונידון לעונש מחבוש, ובסיומו הוחזר ל'מיטב'. בשלב זה, לדברי האב, מאחר שבנו עמד על דעתו כי עליו להיבדק על-ידי רופא מומחה, ננקטה כלפי בנו אלימות קשה על-ידי בעלי-תפקידים ב'מיטב', ובעטייה הוא נחבל ונפל, ומכשיר השמיעה שלו נשבר.

בבירור הקבילה עלו, בין השאר, הממצאים האלה:

- גורמי 'מיטב' אישרו כי הכוונה הייתה, להפנות את החייל לתחילת טירונות, מבלי להשלים קודם לכן את הבירור הרפואי בדבר כשירות החייל לשירות.

- הרופא שבדק את החייל ב'מיטב' לא מצא לנכון לערוך לו בדיקה פיזיולוגית מאחר שאינו בעל התמחות בתחום אף-אוזן-גרון (להלן: אא"ג).

- בעת נשיאה בעונש המחבוש הופנה החייל לרופא בבסיס הכליאה, וזה צייד אותו בהפניה לרופא אא"ג. חרף זאת, עם חזרתו ל'מיטב' לא

ניאותו בעלי התפקידים שטיפלו בעניינינו (חיילים בשירות חובה) להפנותו לרופא מפני שכבר בדק אותו רופא ב'מיטב'.

- מאחר שהחייל עמד על דעתו שהוא רוצה להיבדק על-ידי רופא מומחה לפני הליכי החיול, הוחלט לעוצרו, ונוכח התנגדותו למעצר נכבל באזיקים. בעימות שהתפתח הושכב החייל על הארץ ונכבל באזיקים מאחורי גבו. נוכח המהלך הסוער של האירוע נשברו מכשירי השמיעה של החייל, שהיו באותה עת בכיסו.
- אחד החיילים מטעם 'מיטב' שהיה מעורב באירוע אישר בעדותו כי אכן בעט בחייל, אולם זאת, לדבריו, לאחר שהחייל בעט בו קודם לכן.
- נוכח החבלות שנגרמו לחייל הוא נזקק לבדיקה רפואית בחדר-מיון (ובהמשך אושרו לו גם ימי מחלה). אולם, הפנייתו לחדר-המיון עוכבה עד לאחר בירור משמעותי שנערך עימו. החייל הדגיש בעדותו כי דווקא במהלך הבירור המשמעותי האמור הוא חש לראשונה כי מקשיבים לו ומאפשרים לו לשטוח את טענותיו באשר לבעייתו הרפואית.

- באירוע אחר הושתו על חייל שני עונשי מחבוש בסמוך לאחר גיוסו בשל התעקשותו להיבדק על-ידי ג'ירולוג טרם קביעת שיבוצו. **רק לאחר 39 ימי מחבוש במצטבר, הופנה החייל לג'ירולוג שהתרשם כי יש לשנות את שיבוצו המיועד של החייל, ובהמשך לכך אף הורד הפרופיל הרפואי של החייל ל-64.**
- **בקבילות נוספות של מתגייסים עלו טענות חוזרות ונשנות על התייחסות משפילה במתקן המעצר ב'מיטב' ובפלוגת "דובב" (פלוגה שאליה מועברים מתגייסים המסרבים לשיבוץ שנקבע להם, אך מעוניינים בשיבוץ למסגרת**

אחרת שאף היא קרבית; פלוגת "דובב" מהווה חלופה מתונה יותר לפני שימוש באפשרות המעצר). **טענה שחזרה באופן בולט נוגעת להעמדת חיילים מול קיר לפרקי זמן ארוכים, כאמצעי ענישה.**

משימת הגיוס, המיון והשיבוץ של חיילי החובה היא ללא ספק משימה מורכבת מאוד, אשר כרוכה, לא אחת, בקשיים לא – מבוטלים מצד המתגייסים, קשיים אשר מכבידים על ממלאי התפקידים ב'מיטב'. יתר על כן, מובן כי לשם מימוש הליכי הגיוס והשיבוץ יפעלו גורמי 'מיטב' על סמך הוראות וכללים מנחים, אשר לא בהכרח יובילו לשיבוץ שעולה בקנה אחד עם רצונו של המתגייס.

עם זאת, שומה עלינו לזכור כי המעבר מהמסגרת האזרחית לשירות הצבאי מחייב את המתגייס להסתגל לשינויים קיצוניים באורח חייו ולפגיעה ממשית בחירותו. פגיעתו זו נובעת מעצם חובת השירות, מהמדרג הצבאי ומכללי המשמעת הכרוכים בו. מעבר לקושי הבלתי – נמנע הנעוץ בתהליך זה עבור המתגייס, קיימת שונות טבעית בין מתגייס אחד למשנהו מבחינת הרקע החברתי – כלכלי, הנתונים הרפואיים והבעיות המלוות אותו. אותה שונות לא בהכרח באה לידי ביטוי בנתונים הצה"ליים אודות המתגייס, כגון פרופיל וסעיפי ליקוי.

אשר על כן מחובתנו לגלות קשב למתגייס ולבחון את טענותיו בתשומת-לב ובפתיחות, כפי שעשה קצין המיון במקרה של החייל שסבל מגמגום קשה, כמתואר לעיל. אלא שבכך אין די. אם תידחה ההתרשמות הבלתי אמצעית כלאחר יד, בהסתמך על אותם נתוני מיון "יבשים" כפי שקרה באותו מקרה, הרי אנו מקדשים בכך את המספרים ומעדיפים אותם על-פני האדם שעומד מאחוריהם.

בחלק לא – מבוטל מהמקרים הסתייגות המתגייסים מיעד השיבוץ שנקבע להם נובעת מרצונם למלא תפקיד אחר, שלגישתם הוא משמעותי או תורם יותר. במקרים אלה הקשיים שמעוררים המתגייסים נובעים דווקא מהניעה (מוטיבציה) חיובית. חשוב אפוא להראות הבנה לחייל המתגייס ולפעול בדרכי הסברה ושכנוע, ולא בדרכים שפוגעות בו שלא לצורך.

מטרידה אותי לא – פחות הקלות הבלתי – נסבלת של תיוג המתגייסים כעבריינים, תוך שלילת חירותם והשמתם במתקן מעצר או כבילתם באזיקים. אין משמעות הדבר שכל בקשה או הסתייגות של מתגייס צריכות להיענות בחיוב, אולם השימוש הנמהר באמצעי כפייה קיצוניים וכוחניים, במקום לנסות ולהקל על המתגייס ולסייע לו בפתרון הקשיים שהוא מעלה – הוא חמור ביותר, ויש לעוקרו מן השורש.

היבט אחר שעולה מהקבילות הוא הרצון לסיים את הליכי השיבוץ במהירות המרבית. רצון זה מביא לכך שבירורים רפואיים שמסווגים כבלתי – דחופים, נדחים לפרק הטירונות או אף לשלבים מאוחרים יותר בשירות. כפועל יוצא מכך, כפי שראינו בשתיים מהדוגמאות לעיל, נדרשו המתגייסים לענישה חמורה ובלתי – מידתית, שעלולה הייתה להתברר כמיותרת לחלוטין, לו הופנו החיילים לרופא מומחה במסגרת 'מיטב'. לא זו אף זו, תוצאת הדברים פוגעת בסופו של דבר גם בהליכי השיבוץ שכן זמן השירות, שבו החיילים עשויים היו להתחיל את הכשרתם הצבאית, "נוצל" למטרת עונשי מחבוש עקרים.

אין זה מן הנמנע כי התייחסות פוגעת מעין זו למתגייס תשפיע על כל מהלך שירותו, על הניעתו לשירות ועל מידת אמונו במערכת הצבאית. כתוצאה מכך, דווקא הרצון "לייעל" את הליכי הגיוס פוגע קשה בחיילים ובמערכת הצבאית כאחד.

התייחסות לטירונים ולחיילים בהכשרות הראשוניות

גילויים דומים של גישה פורמאלית ונוקשה ואי – הקשבה לחיילים ניתן למצוא גם בבסיסי הטיירונוט וההכשרה. כמו-כן, עלו מקרים חמורים של פגיעה בכבודם של החיילים – פגיעה שמקבלת משנה תוקף נוכח היותם בתחילת שירותם הצבאי ובמקרים רבים-חסרי אונים נוכח ההתנהלות הפוגעת של מפקדיהם.

נוסף על כך, התגלתה תופעה מטרידה ביותר של הסמכת חיילים למקצוע הצבאי שיועד להם אף אם אין הם מתאימים למקצוע זה או לא השלימו כנדרש את ההכשרה הנדרשת לעסוק בו. להלן יובאו אחדות מן הדוגמאות שטופלו בנציבות בשנה האחרונה.

התייחסות פוגעת ובלתי – עניינית

- באחד המקרים שתוארו לעיל (בפסקה המתייחסת לאלימות מפקדים) עלה כי מפקדי החיילת בבסיס ההדרכה החילי (מספר מפקדים – גברים) עצרו אותה, תוך שימוש בכוח רב ואף גררו אותה על הארץ באופן שהותיר חבלות בידיה, כאשר ניסתה לצאת מהבסיס ללא אישור. כאמור, מקרה דומה בחומרתו ובמאפייניו עלה בקבילה נוספת של חניך מאותו בסיס הדרכה.
- טירונית הלינה על שמפקדיה לא כיבדו פטור רפואי מחשיפה לשמש שאושר לה. כאשר נדרשה למלא משימת שמירה (על כלי נשק שהיו מונחים על שולחן) במקום שאיננו מוגן משמש, הסבה החיילת את תשומת ליבו של מפקדה לפטור הרפואי שברשותה. המפקד הנחה אותה לשמור כשהיא יושבת מתחת לשולחן, בידיעת מפקד המחלקה, קצין בדרגת סגן. במקרה הנדון בחרו המפקדים בדרך של השפלת החיילת על-מנת לעקוף את הפטור הרפואי שאושר לה, שהרי ניתן להניח כי חייל לא יסכים למלא

תפקיד שמירה כשהוא יושב מתחת לשולחן. בנסיבות אלה, לא זו בלבד שנפגע כבודה של החיילת אלא שהייתה הקלת ראש של המפקדים בהמלצה הרפואית שאושרה לה וכן בתפקיד השמירה שהוטל עליה.

הסמכה "בכל מחיר"

- במקרה מסוים עלה כי החייל הקובל נעדר לפרקי-זמן ממושכים הן מהטירונות המקצועית שנערכה לו בבסיס ההדרכה החילי, והן מהקורס המקצועי שאליו הופנה בתום הטירונות. חרף זאת, בגיליון הציונים שהוגש אודותיו בתום הטירונות, נרשמו לו ציונים במבחנים שבהם לא השתתף. אחד המפקדים אף הגדיל לעשות, כאשר סימן עבור החייל את התשובות הנכונות במבחן המסכם, בתום הקורס המקצועי שנערך לחייל באותו בסיס.
 - באותו בסיס הדרכה חילי הנזכר לעיל, נעדר חייל אחר, מסיבות רפואיות, מרוב תקופת הקורס המקצועי, אשר **משכו הוא כשישה שבועות**. בנסיבות אלה בחר מפקד הקורס, קצין בדרגת רס"ן, לפעול **להסמכה מזורזת של החייל למקצועו המיועד, ביומיים בלבד**.
- משני המקרים שלעיל שבהם דובר בהליך הסמכה למקצוע מורכב ואחראי, עלה הרושם כי מפקדי בסיס ההדרכה האמור מנסים להתמודד בדרכים פסולות עם מה שנראה להם כחוסר הניעה (מוטיבציה) של המתגייסים לשרת באותו חיל. זאת, גם במחיר של התפשרות על אמות המידה המקצועיות המתחייבות בהכשרה מקצועית, בכלל, ובהכשרה למקצועות מורכבים, בפרט. אשר על כן מצאתי לנכון להציג את מסקנותיי ואת הערותיי לקצין החיל הראשי ולראש האגף במטה הכללי הממונה על אותו חיל.

- התמודדות נפסדת דומה עם חוסר רצון של מתגייסים להשתבץ במקצוע צבאי מסוים (שאף הוא רגיש מבחינה ביטחונית) עלתה בבסיס הדרכה של חיל אחר. מדובר בחייל שסובל מלקות למידה, שנעדר פרק-זמן לא – מבוטל במהלך הקורס ונכשל בחלק מהמבחנים המסמיכים, ובמבחן אחר לא השתתף. ולמרות זאת, לא זו בלבד שהחייל הוסמך בתום הקורס מבלי שעניינו נידון כלל בוועדת הערכה בפני מפקד הבסיס, אלא שבירור הקבילה העלה חשד כבד כי נרשם לחייל ציון במבחן שהוא כלל לא נטל בו חלק וכן נרשמו לו ציונים גבוהים יותר, באופן מכוון, במבחנים שבהם לא הצליח.

קבילות מלש"בים

בהמשך לדבריי בדוח הקודם מצאתי לנכון לציין כי לעת עתה נוכח נוסחו של חוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955, הנני נאלץ, לעיתים, לחרוג מגדר סמכותי ולטפל בפניותיהם של מיועדים לשירות ביטחון, כאשר הימנעות מבירור הקבילה עלולה להותיר על כנה פגיעה בלתי מוצדקת בפונה.

ייתכן לזכותן של רשויות אגף משאבי האנוש ו'מיטב' כי הן משתפות פעולה בהליכי הבירור של קבילות המלש"בים, הגם שכאמור לעיל, בשלב זה, פניות אלה אינן בתחום סמכותי.

לאחרונה, בתאריך ו' בשבט התשס"ז (29 בינואר 2007), פורסמה הצעת חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 58) (הגשת קבילה בידי מיועד לשירות ביטחון), התשס"ז-2007, של חבר כנסת מטעם ועדת החוץ והביטחון של הכנסת. אני מקווה כי ההליכים הדרושים לתיקון החוק יושלמו במהרה.

משרתי המילואים

בשנה האחרונה חלה ירידה של ממש בקבילות חיילי המילואים (מ-983 קבילות אשתקד ל-759 קבילות בשנת הדוח). מגמה זו התמתנה מעט עקב עלייה מסוימת במספר הקבילות שהוגשו בתקופת הלחימה בלבנון ולאחריה. בהתייחס לקבילות שהוגשו בתקופת הלחימה ובעקבותיה — אין בדעתי להידרש בדוח זה לסוגיות המערכתיות אשר עמדו בבסיס התחקירים והליכי החקירה, הן בצה"ל והן מחוצה לו.

עם זאת, סברתי כי מן הראוי להצביע על בעיה ששבה ועלתה בקבילות חיילי המילואים, שהוגשו בתקופת הלחימה, בנוגע למיומנויותיהם המקצועיות ולאימוני הרענון שהם עוברים במסגרת שירותם. במקרים שיובאו להלן הדברים מקבלים משנה תוקף, הואיל ועניינם בבעלי-מקצועות צבאיים אשר לתפקודם עשויות להיות השלכות בנוגע לחיי אדם.

- **רופא מילואים שזומן לשירות בצו חירום כדי שישמש כרופא ביחידת שדה, הלך על שרשויות הצבא לא נתנו את דעתן לדיווחיו החוזרים שבשנים האחרונות אין הוא עוסק ברפואה קלינית.** בהתערבות ראש מחלקת הבירור מטעמי מול גורמי הרפואה הנוגעים בדבר, הוחלט כי הקובל לא יועסק כרופא בתקופת הלחימה. בנוסף, המלצתי בפני רשויות הרפואה בצה"ל כי בתום תקופת הלחימה ייבחן ויוסדר מעמד הקובל בשירות, בהתאם למיומנויותיו המקצועיות.
- **חובש נקרא לשירות מילואים בצו חירום וסופח לגדוד צנחנים, לאחר שהות של 12 שנים בחו"ל. בשנים אלו לא עבר החובש אימון מקצועי כלשהו ולא הועסק במקצועו הצבאי.** גם בעת גיוסו למילואים בתקופת הלחימה לא עבר הקובל רענון מקצועי כלשהו. אף במקרה זה שוחרר החייל

מהשירות לאחר התערבותה של ראש מחלקת הביטוח מטעמי. בסיכום הקבילה הערתי לרשויות הצבא הנוגעות בדבר על זימון הקובל לשירות כחובש בזמן לחימה, אף שלא ביצע שמ"פ, ולא אומן זה 12 שנים. כמו-כן הערתי שמגבלות הגיוס החלות על אנשי מילואים השהים בחו"ל לפרקי-זמן ממושכים (ולפיכך מוצבים בר"ם 70) לא הופצו בכתב, ולפיכך לא היו מוכרות לכל בעלי התפקידים הרלוונטיים ולא יושמו כנדרש.

- חייל מילואים בן 30, עלה לארץ בשנת 2000 ורכש מקצוע צבאי כנהג רכב **כבד** בעת שירותו המקוצר (שירות המכונה "שלב ב", אשר משכו הוא כשלושה חודשים). החייל הלך על זימונו בצו חירום לשירות כנהג משאית, הגם שאינו מוכשר למשימה זו ואינו עוסק בכך אף בחיי היום-יום (הקובל הוא מהנדס מחשבים במסגרת האזרחית).

בירור הקבילה העלה **שהחייל לא עבר רענון נהיגה כמתחייב מהוראות המקצועיות של מפקד מרכז ההובלה בצה"ל, וחרף זאת הוא נשלח למשימת הובלה של תחמושת**. במהלך המשימה, משלא הצליח לתפעל את המשאית, התקשר למפקדו ושיתף אותו במצוקתו, וביקש לצרף אליו מלווה לנסיעות אחדות עד שירגיש בטוח מספיק כדי לנהוג לבד. המפקד הסביר לו שלא ניתן לצרף אליו מלווה וניסה להדריכו בטלפון באשר לנהיגת המשאית. עם חזרת הקובל לבסיס האם, בחן אותו חונך, אשר קבע כי עליו לעבור השתלמות של 12 שעות בנהיגה. חרף זאת וחרף הפצרות הקובל, הוא המשיך בשירות מבלי שעבר השתלמות כאמור.

דומני כי אין צורך להכביר מילים על חשיבות הרענון המקצועי לאנשי המילואים. במקרים רבים אין הם עוסקים בחיי היום-יום בתחומים הקשורים למקצועם הצבאי, וההשלכות הכרוכות בכשירותם לתפקידם בכל תעסוקה

צבאית וביתר שאת בתקופת לחימה – הן כבדות מאוד. עמידה במכסות כוח-אדם הנדרשות בתעסוקות הצבאיות, הכרוכה בהתעלמות מכשירות החיילים לאותן תעסוקות היא חמורה יותר, לגיشتי, מאי – עמידה במכסות כוח-האדם הנדרשות. זאת, מאחר שדרך זו יוצרת מראית עין מטעה, ובעת מבחן היא עלולה להכשיל את המשימה.

משרתי הקבע

מספר הקבילות שהגישו משרתי הקבע בשנה האחרונה דומה למספר הקבילות שהגישו אשתקד (881 קבילות בשנת 2006 לעומת 856 קבילות בשנת 2005). גם בשנה זו עסקה הנציבות בקבילות שעניינן מינויי קצונה ונגדים; הדחה או השעיה מתפקיד שלא בהתאם לפקודות הצבא וכן קידום בדרגות ובסוגים מקצועיים. מצאתי לנכון ליחד דברים לשתי סוגיות מרכזיות שעלו מתוך קבילות משרתי הקבע בשנת הדוח:

שחרור מהשירות ערב סיום שבע שנות שירות קבע

לפי פקודות הצבא שעניינן ניהול צבא הקבע מבחינים בין שירות ב"קבע ראשוני" לבין שירות ב"קבע מובהק". (בקרב הנגדים הקידום לדרגת רס"ר מסמל את המעבר ל"קבע מובהק", ואילו בקרב הקצינים המדובר בקידום לדרגת רס"ן). לעיתים נאלצות רשויות הצבא לשחרר בנוהל "גילאי הביניים" משרתי קבע שהשלימו את פרק השירות שנקבע ל"קבע הראשוני", בשל היעדר שיאי קבע פנויים ב"קבע מובהק", אף אם נתוני ההערכה אודותיהם מצביעים על הצלחה בתפקיד.

פקודות הצבא שעניינן שחרור בגילאי הביניים (הוראת הפיקוד העליון 3.0508) מקנות הטבות למשרתי הקבע שהשלימו שבע שנות שירות קבע ומעלה. בחילות מסוימים הונהגה מדיניות אשר לפיה משרתי הקבע שההערכות אודותיהם טובות, ולא ניתן לקדם ל"מסגרת הקבע" המובהק - אין מאריכים את שירותם כדי שישלימו שבע שנות שירות קבע, אלא משחררים אותם כמה חודשים או כמה ימים לפני השלמת שבע שנות שירות בקבע. שחרור זה בא כדי להימנע מהעלויות הכרוכות במימון ההטבות המוגדלות הקבועות בפקודות

הצבא, כמפורט לעיל (עלות ההטבות האמורות מושתת על החיל שעמו נמנה משרת הקבע).

בין הקבילות שטופלו בנציבות בשנה האחרונה הייתה גם קבילה של **נגדת מצטיינת**. בהיעדר תקן "מובהק" עברה, מפקדיה המליצו להאריך את שירותה כך שתשלים שבע שנות שירות קבע. אלא, שהמלצת המפקדים נדחתה על-ידי מפקדת החיל, כדי לחסוך בתקציב החיל ולהימנע מתשלום הפיצויים המוגדלים והשכר לנגדת בעת חופשת ההתארגנות. במקרה נוסף, נגד הנמנה עם חיל אחר היה אמור, על-פי המדיניות הנקוטה באותו חיל, להשתחרר מהשירות **יומיים בלבד לפני השלמת שבע שנות שירות קבע**, ורשויות החיל לא ניאותו להאריך את שירותו.

במקרים אלה, נוסף על המלצותיי להאריך את שירותם של הקובלים, הערתי לרשויות החיל הנוגעות בדבר על המדיניות שאימצו, כמפורט לעיל. מחובתנו לזכור כי עצם השחרור מצה"ל, לאחר פרק-זמן נכבד בשירות הצבאי, מהווה פגיעה בלתי – מבוטלת עבור הפרט ועבור בני משפחתו. מחובת רשויות הצבא להביא בחשבון מראש את עלויות העסקת משרתי הקבע בקבע ראשוני, על מרכיביהם השונים, כולל חודשי התארגנות ופיצויים מוגדלים למשחררים. כל שיטה אחרת, שתכליתה, מצד אחד, להמשיך וליהנות מפרי עמלו של משרת הקבע ומצד אחר, להתעלם מזכויותיו הבסיסיות, תוך מציאת דרכים לעקוף את ההטבות שנקבעו בפקודות הצבא – אינה מתאימה לצה"ל ולערכים שעליהם הוא מושתת.

הליכי שחרור בגילאי הביניים – סבירות ההחלטות

גם בשנה האחרונה טופלו בנציבות קבילות שעניינן הליכי הפיטורין בגילאי הביניים. פקודות הצבא בנושא זה מוכרות לרשויות הצבא, ועל-כן ההליכים הפורמאליים מתקיימים בדרך-כלל בהתאם למתחייב מהפקודות. עם זאת, בעת בירור הקבילות איננו מסתפקים בבחינת תקינות ההליכים, כי אם נדרשים לבחינת סבירות ההחלטה וענייניות השיקולים שעמדו ביסודה.

כך, למשל, מצאתי לנכון להתערב בעניינו של קצין בדרגת רס"ן, שהוחלט לפטרו משירות הקבע חודשים אחדים לפני שמלאו לו 38. (לפי פקודות הצבא לא ניתן לפטר בהליך של גילאי הביניים משרת קבע שמלאו לו 38). הנימוק לפיטוריו של הקצין היה היעדר אופק שירות ונתוני הערכה בינוניים. הגם שלא נפל פגם בהליך שהתקיים בעניינו של הקצין, הגעתי באותו מקרה למסקנה, לאחר בחינה מדוקדקת של מהלך שירותו ונתוני ההערכה אודותיו, כי החלטת הפיטורין איננה סבירה.

בהודעתי לקצין החיל הראשי הערתי כי הגם שפקודות הצבא מתירות לפטר קצין אשר מלאו לו 38 כמעט, מחובתנו לבחון באופן ביקורתי את סבירות החלטת הפיטורין, בכל מקרה לגופו. אכן, הארכת שירותו של משרת הקבע מעת לעת אינה מקנה לו זכות להמשיך בשירות עד פרישה לגמלאות. ברם, ככל שמוארך שירותו של איש הקבע מתרבות זכויותיו, הן בהיבט המעשי והן בהיבט הערכי של הדברים. כפועל יוצא מכך, נטל השכנוע המוטל על רשויות הצבא באשר לצדקת הליך הפיטורים הולך וגדל ככל שמדובר במשרת קבע ותיק יותר. משרת קבע ותיק זכאי להניח כי המשך תפקודו כבעבר, והיעדרם של שינויים ארגוניים משמעותיים, יאפשרו את המשך שירותו, ואין הוא צריך לתפקד כאשר חרב הפיטורין מונחת על צווארו.

בעניין אחר טענה נגדת המשרתת כטכנאית, שחרף ההערכות הטובות מאוד אודותיה הודיעו לה מפקדיה **ביום חזרתה מחופשת הלידה**, על ההחלטה לשחררה מן השירות. בירור הקבילה חשף ליקויים של ממש בהחלטת הפיטורין, הן בהיבטים של סמכות וחוקיות, והן בהיבט של סבירות ההחלטה, כמפורט להלן:

1. לא ניתן אישורו של ראש אגף משאבי האנוש במטה הכללי להחלטת הפיטורין הגם שהחלטה זו התקבלה במהלך חופשת הלידה שלה.
 2. את חוות הדעת התקופתית, שהייתה נתון מכריע בקבלת ההחלטה, נתנו מפקדים שלא הכירו אותה די הצורך (אחד מהם נכנס לתפקידו זמן קצר לפני יציאתה לחופשת הלידה, והמפקד הישיר נכנס לתפקידו במהלך חופשת הלידה), **לאחר שהחליטו על פיטוריה**.
 3. כמו-כן עלה כי שאר נתוני האיכות אודותיה גבוהים מאוד, ובמידה מסוימת אף גבוהים מנתוני שאר הנגדים בגף שבו היא משרתת, ולמרות זאת הוחלט לגביהם כי ימשיכו בשירות ואף יקודמו ל"קבע מובהק".
- בנסיבות המקרה המלצתי, בין השאר, להאריך את שירותה של הנגדת ולבטל את חוות-הדעת התקופתית שעמדה ביסוד ההחלטה על שחרורה.

הרפואה בצה"ל ובריאות הצבא

בין קבילות החיילים בענייני הרפואה ניתן למצוא קבילות לא – מעטות שעניינן עיכוב באבחנת בעייתו הרפואית של הקובל (כגון: דלקת התוספתן או שברים שונים), כפועל יוצא של הימנעות רופא היחידה מלהפנות את החייל לבדיקות עזר, לרופא מומחה או לחדר-מיון, כמתחייב בנסיבות העניין.

מפגישות שערכתי עם גורמי חיל הרפואה למדתי אודות הצעדים הננקטים בחיל כדי להתמודד עם הליקויים שמתגלים ולשפר את איכות שירותי הרפואה לחיילי צה"ל. כאמור לעיל, דוח זה יכלול פרק נוסף, חדש, שעניינו צעדים שנקטו רשויות הצבא השונות בעקבות הערות ולקחים שבאו לידי ביטוי בדוחות קודמים. בפרק זה ייסקרו צעדים שונים שנקטו רשויות חיל הרפואה.

לצד אלה, בחרתי לייחד דברים לשני נושאים מרכזיים שעלו בשנה זו מתוך הקבילות שעניינן הרפואה בצה"ל ובריאות הצבא.

איכות השירות הרפואי – יחסי מטפל-מטופל

מצאתי לנכון לשוב ולהעלות את הבעייתיות הכרוכה ביחסי רופא-מטופל בצה"ל, הואיל ובמקרים לא – מעטים מצאתי ליקויים של ממש בתחום זה.

פעם אחר פעם נתקלתי בגילויי קוצר רוח של רופאים צבאיים, באי-הקשבה לטענות החיילים וכן בחוסר אמון מופגן של רופאים כלפי חיילים הפונים אליהם, לעיתים, לפני ששמעו את החייל או בדקו אותו.

ראוי להדגיש כי הערות בלתי-ענייניות של הרופא ואי-הקשבתו לדברי החייל יוצרות, מטבע הדברים, אווירת חוסר אמון. אווירה זו עלולה להכשיל את מטרת

המפגש הרפואי לא רק בהיבט של יחסי מטפל-מטופל, אלא גם בהיבט המקצועי של איכות האנמנזה ושיקול-הדעת הרפואי.

אני מקווה כי בזכות הצעדים שנוקטים בחיל הרפואה, ניתן יהיה להצביע על שיפור של ממש גם בתחום זה, שהוא חלק בלתי – נפרד מאיכות שירותי הרפואה המוענקים לחיילי צה"ל.

בריאות הצבא

בשנה האחרונה עסקתי בכמה קבילות שעניינן חשיפת חיילי צה"ל לתנאי שירות ולגורמים המזיקים לבריאות. הטענות הבולטות בהן נסבו על הנושאים האלה:

- א. חשיפה לסיכונים סביבתיים (כגון: קרינה, אסבסט);
- ב. שימוש לא זהיר בחומרים מסוכנים (כגון: צבעים תעשייתיים, ממיסי שומנים);

ג. חשיפה לגורמי תחלואה ואי – נקיטת צעדי מניעה ובקרה נאותים. התמונה העולה מבירור קבילות אלה מדאיגה ביותר ומעידה על העדר מודעות מספקת של גורמי הפיקוד והרפואה בצה"ל כאחד, באשר לחובה לנקוט אמצעי זהירות מתאימים למניעת פגיעה בבריאות החיילים.

- **שימוש בצבעים תעשייתיים ללא אמצעי מיגון** — אחת הקבילות החריגות שבה טיפלתי השנה בנושא זה, עסקה בליקויי בטיחות חמורים בעת צביעת ספינות חיל הים. מבירור הקבילה עלה כי במהלך עבודות התחזוקה נחשפו החיילים לחומרי צביעה המכילים רכיבים רעילים (כגון, ממיסים ומתכות שונות); לשיטות צביעה מסוכנות (כגון צביעה בהתזה ע"י אוויר דחוס או צביעה בהתזה ללא אוויר [Airless]); וכן לסביבת עבודה מורכבת (צביעה בתאים ללא אוורור או

אורור חלקי). בהיעדר נוהלי בטיחות, בוצעו עבודות הצביעה ללא פיקוח וללא הדרכה נאותה אודות הסיכונים הכרוכים בצביעה ואודות כללי עבודה בטוחים. מעבר לכך, לחיילים לא סופקו אמצעי מיגון אישי, באופן סדיר. במצב דברים זה הוזנח נושא הבטיחות בעבודות הצביעה, ובעלי תפקידים בכל שרשרת הפיקוד עצמו את עיניהם, לאורך שנים, לנוכח קיומם של נוהלי עבודה נפסדים.

- **חשיפה למחלת השחפת** – מקרה אחר נסב על היערכות לקויה של הגורמים המקצועיים בחיל הרפואה למניעת מחלת השחפת ולפיקוח על התחלואה במחלה (הגדרת קבוצות בסיכון לתחלואה במחלה, גילוי מוקדם של המחלה, וטיפול מהיר במחלה). הקובלת קיימה במסגרת תפקידה ביחידה מגע הדוק וקבוע עם עולים-חדשים ממדינות שבהן שכיחות מחלת השחפת גבוהה, ונדבקה בנגיף השחפת. מבירור הקבילה עלה כי החיילת הוצבה בתפקידה מבלי שנבדקה התאמתה לתפקיד בהיבט הרפואי, ומבלי שניתן לה מידע כלשהו בדבר סיכוני הבריאות הכרוכים בעבודתה. כמו-כן, היא לא הופנתה לבדיקות תקופתיות כדי להבטיח איתור מוקדם של מחלת השחפת, ואף לא קיבלה הדרכה מתאימה באשר לזיהוי מחלת השחפת ולמניעתה.

- **היעדר אמצעי מיגון למש"ק כיבוי אש** – בקבילה אחרת שטופלה בנציבות, נאלץ מש"ק כיבוי אש לכבות דליקה שמקורה בחומר מתלקח, ללא ציוד מיגון תקין. כתוצאה מכך, נפגע החייל מחשיפה לעשן ונדרש לטיפול רפואי ממושך. בירור הקבילה העלה כי לא נערכו בדיקות תקופתיות לאמצעי המיגון לכיבוי אש ביחידה. כמו-כן, מש"ק הכיבוי לא היה ער לאמצעי המיגון שבהם ניתן היה וצריך היה להשתמש בעת כיבוי דליקות בכלל, ובעת כיבוי דליקות שמקורן

בחומרים מסוכנים או בחומרים מתלקחים (כפי שאירע במקרה זה), בפרט, וכן באשר לאמצעי המיגון הקיימים לכך ביחידה.

בסיכום הקבילה הערתי לרשויות הצבא הנוגעות בדבר כי מצב שבו לא מסופקים לחיילים אמצעי המיגון והבטיחות המתחייבים מהעסקתם, הוא מצב חמור ביותר, המנוגד לחובות בסיסיות בנושא בטיחות העבודה. מחובת המפקדים להדריך את החיילים, אודות כללי הבטיחות והשימוש באמצעי ההגנה והמיגון הנדרשים להם ולהזהיר, מעת לעת, מפני הסיכונים הכרוכים בתפקידם. באירועים חריגים, כגון כיבוי דליקה שמקורה בהתלקחות חומרים מסוכנים, מצופה כי מפקד בכיר יפקח על האירוע ויוודא כי פעולת הכיבוי מבוצעת תוך הקפדה על כללי הבטיחות, וכן יפקח על השימוש באמצעי המיגון, כל זמן כיבוי הדליקה. כמו-כן, מחובת המפקדים למנוע פגיעה מיותרת בחיי אדם כתוצאה משימוש באמצעי מיגון שאינם תקינים.

- **טיפול לקוי במפגע אסבסט** – באחת הקבילות הלינה אמו של לוחם בשירות חובה על שבנה וחבריו שוכנו במבני מגורים שבהם קיים אסבסט "פיקל" במצב תחזוקתי לא – תקין, אשר חושף את הלוחמים לסכנה בריאותית חמורה, שלא לצורך. (יצוין כי מבין סוגי האסבסט הקיימים בצה"ל במבנים, אסבסט "פיקל" הוא בעל פוטנציאל הסיכון המובהק יותר, נוכח שיעור סיבי האסבסט הקיימים בו ופריכות החומר).

בירור הקבילה חשף תמונה מטרידה ביותר בכל הנוגע לטיפולן של רשויות הצבא במפגע התברואתי החמור. כחצי שנה, מחודש ינואר 2006, התכתבו גורמי הבינוי, הרפואה והלוגיסטיקה בינם לבין עצמם וכן עם המפקדים – התכתבות שלא הביאה לפתרון הבעיה ואשר ניתן למצוא בה סימנים מדאיגים של התנערות מאחריות, חוסר מקצועיות וחוסר משמעת, העדר יוזמה ואף עצימת

עיניים לנזקי הבריאות שעלולים להיגרם לחיילים. חרף הוראות חוזרות לפינוי הלוחמים מהמבנים, הם פונו רק לאחר הגשת קבילתה של האם. לצערי, גם מתוך ההתייחסויות שהתקבלו לקבילה, נעדרו, על-פי רוב, תובנות ביקורתיות באשר לטיפול במפגע, נשוא הקבילה (תחת זאת ניתן היה למצוא בהתייחסויות חוסר דיוק עובדתי, התגוננות, לקחים שטחיים או הפנית אצבע מאשימה לגורמים "האחרים"), וממילא לא מוצתה שאלת האחריות של הגורמים המקצועיים והפיקודיים לכשלים שנפלו במקרה זה. נוכח חומרת הממצאים שעלו, העברתי את הדברים לטיפולו של התובע הצבאי הראשי, וזה הורה על פתיחת חקירת מצ"ח בעקבות המקרה.

- **כווייה בעקבות חשיפה לַמַּס שומנים בעבודות מטבח** – הורי חייל בשירות החובה הלינו על נזק שנגרם לידו של בנם החייל, שעלול להביאו לידי צורך בניתוח. הכווייה נגרמה מחשיפה לחומר כימי – מַמַּס שומנים – בעת עבודות ניקיון במטבח, לקראת חג הפסח. ממצאי הבירור בקבילה זו חשפו ליקויים חמורים ביותר: ראשית, החייל הועסק בעבודות מטבח שלא בהתאם לכללי הבטיחות ונחשף לשימוש בחומרי ניקוי מסוכנים, **מבלי שנופקו לו אמצעי המיגון הנדרשים** לשמירה על בריאותו. כמו-כן, מצאתי פגם חמור בכך שחומר ניקוי כימי, מסוג "מַמַּס שומנים", שיש בו כדי לגרום לכוויות או לגירוי העור, **לא סומן בתווית או בשלט אזהרה ברורים.** נוסף על כך, הערתי על היעדר פיקוח נאות של המפקדים הממונים על ביצוע העבודות ועל נקיטת אמצעי הזהירות הנדרשים.

חובת השירות הצבאי במדינת ישראל והמשימות החשובות המוטלות על חיילי צה"ל במסגרתו אינן יכולות להוות הכשר לחשיפת החיילים לסיכוני בריאות, שלא לצורך.

חשוב לזכור כי בניגוד "לחיים האזרחיים" שבהם ניתנת לאדם זכות בחירה לגבי מקום עבודתו, ולפיכך זכות בחירה לגבי הסיכונים שלהם הוא חשוף — התפקיד והשירות הצבאי אינם נתונים לבחירת החייל. החייל חייב לבצע את המשימות שהטילו עליו מפקדיו.

יתר על כן, לרוב, החיילים אינם "בעלי מקצוע" או עובדים עתירי ניסיון, ולפרקים גם המפקדים הישירים הם חיילים צעירים, החסרים את הידע ואת הניסיון הדרושים בכל הנוגע למניעת סיכונים ובשמירה על כללי הבטיחות.

למעלה מזה, בחלק לא – מבוטל מהמקרים הסיכון הבריאותי אינו גלוי לעין ועלול להתבטא בתחלואה קשה, בחלוף שנים רבות. במצבים אלה, הניסיון מלמד, קשה מאוד להוכיח את הקשר הסיבתי בין הנזק הבריאותי לבין השירות הצבאי.

כל אלה מטילים על מפקדי צה"ל ועל רשויות הרפואה בצה"ל אחריות כבדת משקל לאתר את הסיכונים במשימות השונות, להדריך את החיילים אודות הסיכונים וההגנה מפניהם, לספק לחיילים אמצעי מיגון אישיים ולפקח היטב ומקרוב על ביצוע המשימות. כשלא ניתן, מסיבה כלשהי, לספק לחיילים הגנה מתאימה מפני הסיכון הבריאותי, יש לבחון דרכים חלופיות לביצוע המשימה, גם אם עלותן יקרה יותר.

פגיעה בזכויות החייל – תיקוני רשומת וגביית חובות

בדוח השנתי לשנת 2003 (דוח מספר 32) ייחדתי דברים לפגיעה הכספית הנגרמת לחיילי צה"ל עקב עריכת תיקוני רשומת בתוקף למפרע. כמו-כן, עסקתי באופן שבו רשויות הצבא מקיימות את הליכי גביית החובות, אשר נזקפים לחיילים כפועל יוצא מתיקון רישומיהם, כאמור.

הגם שמאז חלה התקדמות מסוימת בהתייחסות רשויות הצבא לסוגיה, התקדמות זו אינה מספקת, הן בהקשר של עצם זקיפת החוב, והן בהקשר של ההליך שננקט לשם גבייתו.

למען שלמות התמונה, יובאו להלן עיקרי ההוראות שבפקודות הצבא, הנוגעות לענייננו. פקודת המטכ"ל 35.0222 שעניינה "סכומי כסף ששולמו בטעות – ניכוי מסכומי כסף המגיעים לחייל", קובעת, בין השאר, את הדברים האלה:

א. שולמו לחייל על-ידי גורם צבאי סכומי כסף כלשהם, והוברר כי סכומי כסף אלה שולמו בטעות - הכסף ששולם בטעות ייגבה בחזרה מכל סכום המגיע לחייל מצה"ל לאחר שניתנה הוראה מתאימה על-ידי ראש מת"ש (או מי שהוסמך לכך מטעמו).

ב. לגבי חייל בשירות סדיר, לא תינתן, ככלל, הוראה לנכות בפעם אחת יותר מ-8% משכרו החודשי ברוטו של החייל. ההגבלה האמורה לא תחול כאשר ראש מת"ש (או מי שהוסמך לכך מטעמו) סבור שיש הכרח לגבות את הסכומים בשיעורים גדולים יותר, כדי למנוע מצב שבעת שחרורו של החייל ייוותר חוב שטרם נגבה.

להמחשת הליקויים בהתנהלות רשויות הצבא בענייננו ולהמחשת הפגיעה הנגרמת לחיילי צה"ל מכך, מצאתי לנכון להביא אחדות מהקבילות שטופלו בנציבות בשנה האחרונה:

- קצינה ששירתה כקצינת קישור באחת מחטיבות החי"ר הסדירות ועמדה לקראת שחרורה מצה"ל (עם השלמת שנת שירותה הראשונה בקבע), הלינה על שנזקף לחובתה חוב כספי של כ-7,000 ₪ וחודש אחד לא שולם לה שכר כלל – הכל בשל תיקון רישומי הצבא אודותיה בתוקף למפרע של למעלה משנה וחצי. (שאר סכום החוב שולם על-ידה במעמד שחרורה מצה"ל.) בירור הקבילה העלה שהקצינה לא שירתה בפועל במחנה שבו שוכנת מפקדת החטיבה, אלא בקריית הקישור הנמצאת במחנה אחר, ולכן לא הייתה זכאית לתוספת פעילות לפי רמה א', כי אם לפי רמה ג'. עוד עלה כי גם קודמותיה בתפקיד זה זוכו בתוספת פעילות לפי רמה א', וכי לא הייתה לה סיבה להניח כי חלה טעות בחישוב שכרה. רק לאחר למעלה משנה וחצי בתפקידה התגלתה הטעות, ורישומי הצבא אודותיה תוקנו. רשויות מנהל התשלומים מיהרו לגבות את החוב, חודש אחד, כאמור, לא שולם לה שכר כלל. טרם גביית החוב, לא ניתנה לה אפשרות לשטוח את טענותיה באשר לעצם קיומו של החוב ואופן גבייתו.
 - קצינה אקדמאית בשירות חובה קבלה על שבמהלך מספר חודשים נותרה ללא שכר כלל בשל חוב בסך 4,600 ₪ שנזקף לחובתה בגין מלגת לימודים ששולמה לה, כשנתיים קודם לכן, במהלך לימודי העתודה האקדמית. ברקע הדברים יצוין, כי דובר בקצינה אשר נוכח מצבה הכלכלי מוכרת כזכאית לתשלומי משפחה (תשמ"ש).
- במהלך בירור הקבילה טענו גורמי מופ"ת (מחלקת שירותי הפרט, הפרישה והתשלומים באגף משאבי האנוש) כי נוכח שיעור החוב והסמיכות למועד

סיום שירותה של הקובלת בחובה – החלה מערכת השכר הממוחשבת לנכות אוטומטית את מלוא השכר שהגיע לקובלת, עבור החודשים שעד סיום שירותה בחובה.

עוד נמסר בהתייחסות גורמי מופ"ת כי הודעה על החוב נמסרת לבעל החוב בתלוש השכר, בחודש שבו נערך העדכון ברישומי הצבא אודותיו. אולם, בפועל מתבצע הניכוי בתלוש השכר בחודש העוקב אחריו. פריסת החוב נעשית אוטומטית על-ידי מערכת השכר הממוחשבת, בין השאר, בהתבסס על יתרת שירותו של בעל החוב.

בירור הקבילה העלה כי בהליך גביית החוב לא ניתנה הדעת לכך שמדובר בקצינה שבעטיו של מצבה הכלכלי אושרה לה זכאות לתשלומי משפחה, ובשל האופן שבו נגבה החוב משכרה, נותרה חודשים מספר ללא מקור קיום כלל. כמו-כן, לא ניתנה הדעת לכך שהקצינה אינה אמורה להשתחרר משירות צבאי בתום שירות החובה, בהיותה בעלת התחייבות מוקדמת לשירות הקבע.

- האירוע השלישי שיובא כאן נוגע לעניינו של חייל בשירות חובה ששחרר מצה"ל בחודש **אוקטובר 2005**, ורק לאחר שחרורו נמסר לו אודות חובו. חוב זה הוא פועל יוצא של תיקון שנערך ברישומי הצבא אודותיו בחודש מרס 2005, בתוקף למפרע מחודש **ספטמבר 2002**. עקב התיקון האמור יוחסה לקובל תקופת היעדרות של חודשיים מהשירות לערך (במקום היעדרות יום אחד שהייתה רשומה לו קודם לכן), ובגינה חויב בהשבת סכום של כ-600 ₪ לערך, וכן הופחתה זכאותו למענק שחרור ולפיקדון אישי.

בירור הקבילה העלה כי תיקון רישומי הצבא אודות הקובל נעשה במסגרת תיקון כללי של רישומי הצבא אודות חיילי צה"ל ("ורטיקלי") בתוקף למפרע משנת 1987, למען טיוב המערכת של הרישום האישי הממוכן. התיקון לא

נבע ממידע פרטני כלשהו אודות חייל או קבוצת חיילים, כי אם מהכנסת כלל חדש לתוקף בתחום הרשומת הצבאית. לרשויות הצבא לא היתה כל עדות לכך שהקובל נעדר מהשירות כחודשיים בשנת 2002. עוד עלה כי רשויות הצבא ערות לכך שהתיקון הכללי במערכת הממוכנת הצבאית עלול לגרור טעויות לגבי חיילים מסוימים, ועל כן קיים מנגנון בקרה שבמסגרתו הן אמורות להיפתר. אלא שמסיבה לא – ברורה מנגנון זה לא פתר את הבעיה שנוצרה ברישומי הצבא אודות הקובל.

בשלושת המקרים שתוארו לעיל וכן במקרים נוספים שטופלו בנציבות ושבהם מצאתי כי טענות הקובלים מוצדקות, המלצתי לבטל את חוב הקובלים ולהשיב את סכומי הכסף שנגבו מהם לשילום החוב. עם זאת, לא יהיה נכון להסתפק בטיפול פרטני בתחום זה שכן **מדובר בטעויות וליקויים חוזרים הגורמים פגיעה קשה ומיותרת בחיילי צה"ל**. עיקרי הליקויים שמצאתי בתחום זה הם אלה:

א. שיהוי ניכר הגובל בהתרשלות, באיתור הטעויות ברישומי הצבא (וכפועל יוצא מכך בתשלומי השכר) ובתיקונן.

ב. אי – מתן זכות טיעון לחייל לפני קבלת ההחלטה בדבר עצם גביית החוב ובדבר אופן גביית החוב. לא ניתן להסתפק בהקשר זה בהעברת הודעה על החוב בתלוש השכר, חודש לפני תחילת גביית החוב; יש לזכור שפעמים חיילי צה"ל אינם מקבלים את תלושי השכר או מקבלים אותם באיחור.

ג. אי – הפעלת שיקול-דעת באשר לאופן פריסת החוב לגבי חיילים בשירות חובה, בניגוד לפקודות הצבא הנזכרות לעיל. כאמור, בירור הקבילות העלה כי פריסת החוב מתבצעת אוטומטית על-ידי המערכת הממוכנת.

ד. פועל יוצא מכך שחיילים נותרים ללא דמי קיום בסיסיים לאורך זמן, וללא הצדק סביר.

ה. עריכת תיקוני רשומת כלליים (שמתייחסים לכלל חיילי צה"ל) מבלי לוודא כי תיקונים אלה לא הובילו לפגיעה כספית בחיילים, שאינה מוצדקת.

הנני סבור כי בעניין זה יש לקיים עבודת מטה באגף משאבי האנוש ואף לשקול תיקון פקודות הצבא בדרך של עיגון כללים מפורטים וסייגים באשר לתיקוני רשומת בתוקף למפרע וכן בהתייחס לגביית חובות – הכל כדי למנוע פגיעה כספית מיותרת בחיילי צה"ל.

אחרית דבר

1. הדוח הנוכחי מבטא עלייה במספר הקבילות שעניינן יחסי מפקד-פקוד. הנני סבור כי מחובתי לסייע למפקדי הצבא לבחון את הגורמים לכך ולהצביע על נקודות התורפה שעולות מתוך הקבילות, למען הגשמת המטרה המשותפת של דאגה לרווחתם של חיילי צה"ל.
2. הניסיון מלמד כי קבילות רבות הן פועל יוצא של קוצר רוח של מפקדים, חוסר סבלנות והיעדר הקשבה לחיילים. לצד אלה, מאפיין בולט נוסף במערכות יחסי הגומלין הנחשפות בקבילות הוא היעדר אמון של חיילים כלפי מפקדיהם. נראה כי ברקע הדברים עומדת גישה של אחדים מהמפקדים, הגורסת כי המשימה עומדת מעל לכול, ויש לבצעה בכל מחיר. לפי גישה זו, החייל הוא משני בחשיבותו, וכך גם זכויותיו, צרכיו ורגשותיו.
3. מחובתנו לזכור כי הזכות הגדולה הכרוכה בנשיאת תפקיד פיקודי, באשר הוא, כורכת בתוכה אחריות וחובות כבדות משקל. בראש ובראשונה, החובה לשמש דוגמה אישית ומופת לא רק בתחומים המקצועיים כי אם בכל תחומי ההתנהלות – במידת האנושיות, בהתנהגות ערכית ובהתייחסות מכבדת ושוויונית. רק מפקד שישכיל להבין שמעמדו וסמכויותיו אינם מקנים לו עדיפות כלשהי כלפי פקודיו, בתחום היחסים שבין אדם לחברו, יוכל לרתום את פקודיו למען השגת היעדים המשותפים ולזכות באמונם.
4. הדברים אמורים כמובן ביחס למפקדים כלפי פקודיהם הישירים וביחס למפקדי היחידות – כלפי כלל החיילים ביחידותיהם. לא אחת בוחרים החיילים בפנייה לרשות חוץ צבאית מאחר שאין הם נותנים אמון בכך שפנייה למפקד יחידתם תביא לטיפול ענייני בטענותיהם. למרבה הצער, יש בין המפקדים הממונים

- כאלה התורמים לחוסר האמון של חיילי יחידותיהם בכך, שהם בוחרים להימנע מבחינה מעמיקה של טענות החיילים ולהטיל את האחריות לפתחם של אלה.
5. נושא חשוב נוסף שעלה בקבילות בשנה זו, נוגע להכשרות המקצועיות שעוברים חיילי צה"ל, בשירות הסדיר והמילואים וכן לאימוני הרענון הנדרשים לחיילי המילואים. אותה גישה של ביצוע המשימה בכל מחיר שנזכרה לעיל, מביאה לעיתים לכך שחיילים אינם מוכשרים למקצועותיהם הצבאים ולמשימותיהם, אלא למראית עין בלבד — הכול מתוך רצון לעמוד ביעדי הגיוס והשיבוץ שנקבעו מראש. התנהלות זו טומנת בחובה סיכונים רבים, שכן חייל שאינו עומד באמות המידה המקצועיות הנדרשות בתוקף תפקידו עלול להביא, שלא ברצונו, גם לידי פגיעה בחיי אדם.
6. השנה בחרתי להתייחס בהרחבה גם לסוגיית בריאות הצבא. מן הקבילות שטופלו בנציבות, כמפורט לעיל, עלו ממצאים קשים, בתחומים שונים. עניינם בעיקר חשיפת חיילי צה"ל לסיכונים בריאות מיותרים, מבלי שרשויות הצבא נקטו את כל האמצעים הנדרשים למען הגנה על החיילים מפני אותם סיכונים. גם אם בחלק מהמקרים הסיכון הבריאותי איננו מוחשי, לכאורה, שכן התחלואה עלולה לבוא לידי ביטוי בחלופי שנים רבות – אל לנו להקל ראש בעניינים אלה, ומחובתנו לנקוט משנה – זהירות למען שמירה על חיי החיילים ועל בריאותם.
7. הנני רוצה לנצל הזדמנות זו כדי לברך על הצעת החוק שפורסמה לאחרונה לתיקון חוק השיפוט הצבאי, כדי לאפשר גם למיועדים לשירות ביטחון לפנות לנציבות בקבילות. הגם שאישור ההצעה יביא, מטבע הדברים, להכבדה על עבודת הנציבות, הנני רואה חשיבות רבה בכך, הואיל וטרם הגיוס מתקיימים הליכים חשובים ביותר, שהם בעלי השפעה מכרעת על שירותו של כל חייל.

טעויות שנעשות בשלב זה עלולות להביא לפגיעה מהותית, שאיננה תמיד בת תיקון בשלבים שלאחר הגיוס.

8. כמו-כן מצאתי לנכון לציין בסיפוק כי לאחרונה אישרו גורמי משרד האוצר את ההצעה לאזרח תפקידים בנציבות. התמהיל המתאים בין תפקידים שמאיישים לובשי מדים לבין אלו המאויישים על-ידי אזרחים הוא בעל חשיבות רבה לעבודת הנציבות, ועל-כן נתונה תודתי לאנשי משרד האוצר להבנה שהראו לצורכי הנציבות.

אבנר ברזני
נציב קבילות החיילים

פרק ב

סקירת שיפורים ושינויים בעקבות הטמעת לקחים, המלצות עקרוניות ואופן יישומן

שיפורים ושינויים בעקבות הטמעת לקחים כלליים מדוחות קודמים

בדוחות השנתיים שהוגשו על-ידי הנציב במהלך השנים, הוצגו ממצאים ולקחים כלליים בנושאים בעלי מאפיינים דומים שחלקם שבו וחזרו על עצמם. בדוח הנוכחי מצא הנציב לנכון לסקור שיפורים ושינויים שנעשו בעקבות הטמעת הלקחים על-ידי רשויות הצבא.

שינויים בתחום הרפואה

עקב טיפול בקבילות הנוגעות לטיפול הרפואי, המליץ הנציב לקצין הרפואה הראשי לפעול, בין היתר, לעדכון הפקודות באופן שייתנו מענה לבעיות שהוצגו בקבילות. נערכה אפוא עבודה במקרפ"ר, שונו נהלים ופקודות ובוצעו שינויים ארגוניים, כדי לשפר את הטיפול.

במסמך מטעם קצין הרפואה הראשי פורטו שורה של שינויים ושיפורים שתמציתם מובאת להלן:

במהלך שנה"ע 2006 תוקנו ועודכנו פקודות הצבא, במטרה לתת מענה לבעיות שהועלו בקבילות קודמות.

1. **הוראות חוק זכויות החולה** — בין היתר, הוטמעו בפקודת המטכ"ל 61.0104, שעניינה "טיפול רפואי בחייל", הוראות חוק זכויות החולה, לצורכי המחשת חשיבותן.
2. **"הוראת רופא"** — שונה המונח "המלצת רופא" ל"הוראת רופא". אין מדובר בשינוי לשוני גרידא, אלא בשינוי תפיסתי של ממש, הבא להדגיש כי הנחיות רפואיות אינן בגדר "המלצות" למפקד, אלא הוראות מחייבות, כל עוד לא קבע גורם רפואי מוסמך אחרת. המונח שונה בשל אין ספור מקרים שבהם סברו מפקדים נקבלים כי הנחיות רפואיות הן בגדר המלצות הנתונות לשיקול דעתם.
3. **"יום דל"ת" (יום "ד")** — נקבעה סמכות מפקד ליתן לחייל "יום דל"ת" (יום "ד"), יום שבו מפקד החייל שהוא קצין בדרגת סגן, לפחות, או נגד בדרגת רס"ב, לפחות, אישר לחייל להיעדר מהשירות או אישר לו הקלה בשירות עקב בעיה שהחייל הגדירה כרפואית. התנאים למתן יום "ד" מפורטים בפקודה.
4. **אחריות משותפת של גורמי הרפואה, המפקדים והחייל** — עקב הישנות של אי – מימוש המלצות רפואיות תוקנה פ"מ 61.0104. חובת המפקדים לכבד וליישם את ההוראות הרפואיות שנתן גורם רפואי מטפל, קיבלה חיזוקים באמצעות הוראות נוספות: רופא היחידה יפנה למפקדיו המקצועיים ולמפקד היחידה, אם מצא כי המפקד אינו ממלא או אינו מתכוון למלא אחר הוראותיו (סעיף 45); הגורם הרפואי המטפל יעקוב אחר מילוי הוראותיו ויוודא את ביצוען (סעיף 48). בעניין החובה לעקוב אחר החזרת הפניות רפואיות לרופא

היחידה נקבעה אחריות משולבת של החייל (סעיף 88), הרופא (סעיף 56) והמפקד (סעיף 68).

5. **יחס הרופא** — עוגנה בפ"מ 61.0104 זכות החייל לקבל "טיפול רפואי נאות, הן מבחינת הרמה המקצועית ואיכות הטיפול הרפואי, והן מבחינת **יחסי האנוש**" (סעיף 6). הוראה זו מבהירה מפורשות כי יחס ראוי מהווה חלק בלתי – נפרד מטיפול רפואי נאות.

6. **המלצות רופא מומחה** — בהנחיות ענף הרפואה בנושא זה נקבעו כללים ברורים וחד – משמעיים באשר לנוהל שינוי בהמלצה שניתנה על-ידי רופא מומחה או לביטולה, לרבות רופא חדר מיון ורופא מומחה שאליו פנה חייל באופן פרטי. השינוי בא למנוע את השימוש בלשון הכללית והמעומעמת – שנקטו ההוראות הקודמות בנושא זה. יודגש כי בשונה מהעבר, בהנחיות החדשות נקבע מפורשות כי הרופא יתעד ברשומה הרפואית של החייל את כלל שיקוליו ואת הצעדים שנקט. תיעוד זה בא בעקבות בירור קבילות בעבר מהן עלה שנוכח חוסר תיעוד הולם לא ניתן היה להתחקות אחר שיקוליו ואופן טיפולו של רופא בעניינו של חייל. כמו כן, אף זאת בשונה מהעבר, רופא המבקש להתאים המלצת רופא מומחה לתנאי יחידת החייל, לשנותה או לבטלה — מחויב להסביר לחייל את שיקוליו.

שינויים ארגוניים

במטרה לייעל ולשפר את השירות והטיפול בבעיות דחופות של חיילים, ננקטו הצעדים האלה:

1. **הוקם מוקד מזו"ר** – מוקד לקביעת תורים ומידע רפואי.

2. **הוקם מוקד פר"ח** – מוקד לטיפול בפניות ותלונות. דרכי הפניות מפורטות באיגרת שמקבל כל חייל בימיטבי, עם גיוסו.
 3. **הורחבו סמכויות הרופא הראשוני** בתחומי הטיפול, (לרבות טיפול תרופתי, הבירור הרפואי, מתן פטורים, רפואה פעילה) – שינוי זה תורם למימוש יכולתו של הרופא הראשוני לשמש כמנהל מקרה רפואי, ובכך לצמצם את הביורוקרטיה.
 4. **קודם תהליך מעבר משימוש בתיקים רפואיים ידניים, לשימוש ברשומה רפואית ממוחשבת (CPR)** – על מנת שנתוני הרפואיים של חייל יהיו נגישים לכל רופא מטפל. העברת המידע בנושא זה בין המטפלים תהיה טובה יותר ותתרום ליעול הטיפול בחייל. כך, למשל, יישמר רצף במידע הרפואי אודות חייל, מהרגע הראשון שבו התייצב בפני רשויות הצבא ועד סיום שירותו. יתרה מכך, התיעוד הרפואי נשמר לאורך זמן, תוך צמצום האפשרות כי יאבד.
- לשיפור האיכות המקצועית של השירות הרפואי ננקטו הצעדים האלה:**
5. **הוטמעה תפיסת הרופא האישי לחייל** – דבר התורם לרציפות הטיפול ולניהול נכון של המקרה הרפואי.
 6. **גובשו תוכניות לימודי המשך** – לרופאים ולעובדי צה"ל במערכת הרפואה הצבאית המדרבנות באמצעים שונים להישגיות.
 7. **הענקת פרסים למרפאות מצטיינות.**
 8. **נערך שדרוג בתחום בקרות האיכות לרופאים** – רופאי צה"ל עוברים כעת בקרת איכות לפחות פעם אחת בשנה. את הבקרה מבצעים רופאי משפחה בעלי ניסיון ונציגי הרפואה מהפיקוד או מהזרוע.

9. **שיפור יחס הרופאים במישור הבינאישי** – הוקם מערך השתלמויות וסדנאות לשיפור יכולות התקשורת ותודעת השירות של הרופאים.
- לשיפור זמינות שירותי הרפואה** ננקטו הצעדים האלה:
10. **נוספו תקנים** עבור רופאים עובדי צה"ל.
11. **שופרו זמינות שירותי הרפואה לחיילי יחידות השדה**, באמצעות קיצור תורים לבדיקות רופאים מומחים, והפניה לרפואת מומחים בבתי חולים. בהקשר זה קבע הקרפ"ר כי אם לא יהיה אפשר לממש את ההפניה לרופא מומחה בצבא בתוך שבועיים, יופנה החייל לבדיקת רופא מומחה בית חולים.
12. **הוכנסו פרמדיקים לחלק מהגדודים** על מנת לאפשר לרופא להיות פנוי יותר לעסוק ברפואת השגרה.
13. **ניתנו סמכויות מיון וטיפול לאחיות** שעברו הסמכה של אחיות ממיינות, כדי להפחית את העומס ולקצר את משך ההמתנה לרופא. בהקשר זה, ציין הקרפ"ר כי מערכת הרפואה האזרחית בוחנת את מידת הצלחת השיטה במערכת הצבאית, מתוך כוונה להעתיקה לשימוש במערכת האזרחית.
14. **הוקמו מרפאות רב-תחומיות (מר"תים) ומכוני פיזיותרפיה** בבסיסי הכשרת לוחמים וסמוך לאזורי הלחימה, לאור ראיית הקרפ"ר כי יש לקרב שירותים אלו אל הלוחמים ולהגביר את זמינותם. כך, למשל, הוקם מר"ת באורים, הכולל גם מכון פיזיותרפיה, והנותן שירות לחיילים המשרתים באזור עוטף עזה. כמו כן, הוקמו מכוני פיזיותרפיה בכל בסיסי ההכשרה של חטיבות החי"ר וביחידות המובחרות.
15. **כלל טירוני יחידות השדה עוברים בדיקת שיניים יזומה** עם הגעתם לבסיס הטירונות. הבדיקה נועדה לבדוק את הצורך בטיפול שיניים בכלל, ולאתר את החיילים שזקוקים לטיפול שיניים דחוף בפרט.

ר"ם 2

טענות רבות הועלו בשנים האחרונות במסגרת קבילות לגבי הטיפול הרפואי שקיבלו חיילים בעת הסיפוח לר"ם 2. בין היתר, נטען שיש מכשולים ביורוקרטיים מיותרים, ואין התאמה בין החלטות רפואיות ומנהליות של רופאי ר"ם 2 לבין המלצות רופאים מומחים שבדקו את החיילים. שכן, רופאי ר"ם 2 לא נפגשו עם החיילים. כמו כן, עלו טענות באשר ליחס לא נאות של רופאי ר"ם 2 לחיילים ולמשפחותיהם.

נוכח האמור פורסמו המלצות לגורמי חיל הרפואה, הן במישור האישי לגבי רופאים מסוימים, והן לגבי שינויים נדרשים בתחום המערכת.

כדי ליתן מענה לבעיות שעלו, הוחלט לשנות את תפיסת הטיפול בחייל הסובל מבעיה רפואית מורכבת, כלהלן:

1. **בוטלה מדיניות "הסיפוח האוטומטי" לר"ם 2**, והונהגה מדיניות של החזרת חיילים למעקב רפואי ביחידה על-ידי רופא היחידה. מטבע הדברים, המדובר רק בחיילים ללא מגבלת ניידות, אשר יחידתם אינה מרוחקת ממקום מגוריהם.

2. **הוקם המאו"ר (מרכז אמבולטורי לבירור ולמעקב רפואי)** על מנת לטפל בחיילים הנזקקים לבירור רפואי מורכב או ממושך שלא במסגרת אשפוז בבית חולים. חיילים אלו אינם יכולים לעשות זאת ביחידה ע"י רופא היחידה מסיבות שונות (למשל, מפאת מרחק גיאוגרפי רב של היחידה ממקום המגורים). לחיילים המסופחים למאו"ר מוגדר רופא שהוא מנהל המקרה

הרפואי, ובשונה מר"ס 2 אפשרות לבצע מפגשים רפואיים מלאים, לרבות ביצוע בדיקה גופנית.

שיפורים בתחום המיון הרפואי ומדיניות הטיפול במתנדבים:

1. **שופר תהליך גיוס המתנדבים לצה"ל** בשיתוף 'מיטב'. המתנדבים יכולים להגיש את בקשתם כבר עם קבלת הפטור בצו הראשון בלשכת הגיוס ואינם נדרשים להמתין עד גיל 18 כפי שהיה נהוג בעבר. גיוס המתנדבים כיום הוא ידידותי ומהיר יותר (כחצי שנה במקום שנה וחצי בעבר). נוסף על כך, יש גמישות רבה יותר של גורמי המיון הרפואי בקבלת מתנדבים לשירות, ובפני המתנדבים נפתחים תפקידים מגוונים יותר.
2. **מוסד קורס קצינים ייעודי למתנדבים** (כושר מוגבל 3) בשיתוף חטיבת תכנון ומנהל כוח אדם ובה"ד 1. הקורס נערך במתקן במרכז הארץ, המאפשר קרבה לבית החולים "אסף הרופא".
3. **שונה הרכב הוועדה הרפואית (וע"ר)** - נעשה מעבר לעבודה בוועדה רפואית עם רופא יחיד, במקום שני רופאים כפי שהיה נהוג בעבר. המהלך שיפר את זמינות הוועדות הרפואיות וקיצר את התורים.
4. **הוגדר מדרג פרופיל רפואי 35** — חיילים הלוקים במחלות מסוימות שהוגדרו בעבר כבלתי – כשירים לשירות (פרופיל 21), יקבלו פרופיל 35 ויוגדרו ככשירים לשירות ביטחון בתנאים מגבילים. המהלך מגדיל את פוטנציאל הכשירים לשירות בצה"ל, ובכך הוא תורם למימוש רעיון צבא

העם, לחיזוק הקשר של צה"ל לחברה בישראל ולשוויון הזדמנויות ללוקים במוגבלויות.

5. **תוקנן ראש מדור הרפואה במיטב** — אושר עקרונית ע"י הקרפ"ר ורח"ט תומכ"א. הרמ"ד (רופא במקצועו) ייתן מענה מיוני רפואי לחיילי יחידת המעבר ימ"ם ד' לפלוגת הממתנינים ולאוכלוסיות בדח"ש (דחיית שירות) כדי לייעל את המיון הרפואי של אוכלוסיות אלה.

6. **הוחלט על ועדה רפואית בנוהל ישיר לאנשי המילואים** — כדי לשפר את זמינות הוועדות הרפואיות לחיילי המילואים וכדי לקצר תהליכים ולהפחית ביורוקרטיה. כן הוחלט לפתוח ערוץ לוע"ר ישיר לאנשי המילואים (כלומר פניה ישירה של חייל המילואים לוועדה, ולא דרך קצינת הקישור). הפרויקט יושם חלקית בשנת 2006, ופעילותו תחודש בינואר 2007.

שינויים בתחומים שעליהם אמון אגף משאבי האנוש

בדוח הקודם הציג הנציב קבילות רבות הנוגעות לתנאי השירות, והמצביעות על הצורך במתן מענה ייחודי למקרים יוצאי דופן של חיילים. אין עוררין על כך שרשויות הצבא נדרשות לנהוג על פי מדיניות רשמית וכללים ברורים. עם זאת, על רשויות הצבא לדעת לזהות את המקרים החריגים, שבהם מן הראוי לסטות מהכללים, לנהוג בתבונה, ברגישות ועל פי שורת הצדק – הכול תוך הנמקה עניינית.

הקמת מדור קבילות באגף משאבי האנוש (אמ"ש)

פקודות הצבא קובעות כי ראש המטה באגף משאבי האנוש יערוך במסגרת תפקידו בקרה אחר מימוש המלצות הנציב. לשיפור הבקרה בנושא זה הוחלט באמ"ש לפנות

בבקשה לקבלת תוספת תקנים לטובת הקמת מדור שיעסוק בנושא זה בלבד. הבקשה נבחנה ואושרה, ובחודש ינואר 2007 פורסם תקן רס"ן לתפקיד רמ"ד הקבילות באמ"ש. תחומי האחריות של תפקיד זה הוגדרו להלן:

1. לאסוף ממצאים מקבילות נקח"ל ותרגומם לתהליכים צבאיים, תוך שילובם במסגרת ביקורת אמ"ש;
2. לוודא יישום הנחיות נקח"ל בצה"ל ועמידה בלוח זמנים על-פי הפקודות.
3. לאתר ולאפיין נושאים מרכזיים שכיחים מול המטה הכללי והסמכויות החיליות ולהנחותם לשינויי נהלים, פקודות או תהליכים.
4. לעקוב אחר יישום עבודות מטה ולרענן פקודות.
5. לערוך בירורים ותחקירי למידה.

במסמך מאת אגף משאבי האנוש פורטו שורה של פעולות שתמציתן מובאות להלן.

בנושא יחס מפקד-פקוד

עקב הקבילות שטופלו בנושא זה החליט אגף משאבי האנוש להפיץ קבילות נבחרות בקרב הגורמים המתאימים, כדי לקדם למידה ארגונית. כמו כן, הוחלט לעורר שיח בצה"ל בנושא כבוד האדם.

בנושא המיועדים לשירות ביטחון (המלש"ב)

על מנת לשפר את המענה לפנייות הרבות של מלש"בים, הוחלט להקים מוקד פניות ארצי, חדשני, המיישם טכנולוגיות מתקדמות. על פי היעדים המתוכננים, מרכז זה יוקם בשנה"ע 2007, בבסיס תל השומר, וייתן מענה ישיר לפרט. בין היתר נקבע כי המרכז יהיה ערוך ליתן מענה מיטבי לפנייות הרבות של מלש"בים, ויעודד שיתוף

פעולה עם המלש"בים טרם גיוסם. המרכז נועד לייעל ולשפר את המיון התעסוקתי ואת תהליך התאמת השיבוץ של מלש"בים לרצונותיהם ויכולותיהם.

וועדות רפואיות (וע"ר)

במספר לא – מבוטל של קבילות הלינו חיילים על בעיית תיאום מועד לווע"ר. בשל כך, נוצרו מצבים בהם **לחיילי חובה** אשר שהו בדחיית שירות, לא נתאפשר לעדכן את הפרופיל הרפואי שלהם לאחר שתוקפו (הזמני) פג. כמו כן, **לחיילי מילואים** לא נתאפשר להציג שינוי שחל במצבם הרפואי בפני ערכאה רפואית מוסמכת, על מנת שהפרופיל הרפואי שלהם יעודכן.

לפיכך, הוחלט, בשיתוף בין מערכת הרפואה הצבאית ואגף משאבי האנוש, להכפיל את מספר הוועדות הרפואיות. ההכפלה תיעשה על דרך הקביעה שכל ועדה רפואית תנוהל על ידי רופא אחד בלבד, בניגוד לעבר, שבו נערכה ועדה רפואית בפני שני רופאים. כמו כן, כעת אפשר לחיילי המילואים לפנות ישירות לווע"ר. נוהל זה מפורט לעיל, במסגרת השינויים שחלו במערכת הרפואה הצה"לית.

קיצור שירות לאוכלוסיית הלומדים

הנציב הצביע על כך שחיילים המעוניינים להקדים את מועד שחרורם כדי להתחיל לימודי השכלה גבוהה, בסמוך למועד שחרורם המקורי, נדרשים לתהליך מסורבל המקשה על הטיפול בבקשתם. עקב זאת החליט אגף משאבי האנוש לפשט את התהליך האמור ולבזר סמכויות למפקדים בנושא קיצור השירות למי שמתעתד לצאת ללימודים גבוהים.

מידע מקצועי בניהול כוח אדם

על מנת למנוע מקרים שבהם הטיפול בעניינם של אנשי הקבע נפגע, וזכויותיהם אינן מכובדות עקב מידע מקצועי לוקה בחסר, בקרב הגורמים המטפלים, הוחלט כי מחלקת הסגל תערוך כנסים מקצועיים, בתדירות של אחת לחצי שנה, בהשתתפות הגורמים הרלוונטיים.

המבחן לגבי יעילות הצעדים שנקטו כמפורט לעיל הוא בהצלחתם, ואלה ייבחנו במהלך השנה הקרובה.

המלצות עקרוניות שניתנו בעקבות טיפול בקבילה ואופן יישומן

לעיתים, הטיפול בקבילה אחת חושף בעיה כללית אשר השלכותיה חורגות מגדר המקרה הפרטי, הן בהתייחס לחיילים נוספים והן בהיבט הארגוני. להלן סקירה של חלק מן הנושאים שטופלו השנה ואשר חשפו בעיות כלליות כאמור, **ואופן יישום המלצות הנציב על ידי רשויות הצבא.**

יציאת חיילי חובה לחופשה בחו"ל

בשנת 2001 שונתה גישת רשויות הצבא לגבי יציאת חיילים בשירות חובה לחו"ל. הגישה גובשה עם הזמן בפקודות הצבא (פקודת המטכ"ל 31.0701) המסדירות את נוהל יציאת חיילי חובה לחו"ל במהלך השירות. על פי הפקודות הקיימות, יציאה למטרת חופשה בחו"ל מותרת פעם אחת במהלך השירות ולאחר שהשלים החייל שנה בשירות.

בדוח שנתי 33 של נציב קבילות החיילים לשנת 2004 פורסמה חוות דעת של ראש המחלקה המשפטית בעניין הזכות לצאת לחו"ל. חוות הדעת פורסמה בהיותה זכות מוגבלת, והצורך לבדוק את אופן הגבלת הזכות על ידי רשויות הצבא, אל מול חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ולאור האמור ב"פסקת ההגבלה" החלה על המשרתים בצה"ל.

בעקבות בירור קבילה של חייל אשר ביקש לצאת לחו"ל פעם שנייה במהלך שירותו נמסר כי הפקודה הקיימת מצויה בבחינה. לפיכך המליץ הנציב בפני ראש מחלקת הפרט באגף משאבי האנוש להחיש את תיקון הפקודה בהיותה עוסקת בשאלות מהותיות הנוגעות לזכויות יסוד של חייל ככזה וכאזרח המדינה.

בעקבות המלצת הנציב מסרה בעלת תפקיד מוסמכת באגף משאבי האנוש שנערכה עבודת מטה, ובעקבותיה הוחלט לתקן את הפקודה. היא תוקנה כך שנקבעו הקלות

נוספות ומדרג לגבי משך השירות כתנאי ליציאה לחו"ל, וכן פרק הזמן ואפשרויות הפיצול. ההטבה נקבעה לפי רמת הפעילות של החייל. (קב- 2534683).

מינוי קצינים בתקופת העברת פיקוד ("חפיפה") בין בעלי תפקידים

קצין הליון על כך שבעקבות מעבר לתפקיד ביחידה חדשה, שבגינו נדרש לעבור קורס הכנת סגל טרם כניסתו לתפקיד – לא פורסם לו מינוי כלשהו בגין תקופה זו, ובשל כך הפסיק לקבל שכר לפי דרגת סרן.

במהלך הבירור עלה כי התקופה שבמהלכה השתתף הקובל בקורס הכנת הסגל שקולה לתקופת "חפיפה" ואינה מזכה בפרסום מינוי, שכן במהלך אותה התקופה לא נשא הקובל באחריות בפועל לתפקידו. באחריות לתפקיד נשא קצין אחר, אשר תפקד בפועל כמפקד צוות, והוא שנשא את המינוי בפועל עד להחלפתם.

עוד העלה הבירור כי כללי הקיבוע לדרגת שכר סרן עבור קצין בדרגת כתף סגן קובעים, כי דרגת השכר תקובע לאחר 18 חודשים, שבהם קיבל הקצין את שכרו לפי דרגת שכר סרן. מאחר שהקובל זוכה ברצף בדרגת שכר סרן תקופה קצרה יותר, לא עמד בתנאים לקיבוע שכר לפי דרגת סרן.

הנציב ציין כי ככלל, פרסום מינוי מבטא את התפקיד אותו מבצע בפועל משרת הקבע, ואינו מתפרסם לגביו כאשר הוא מצוי בתקופת "חפיפה", ואינו נושא באחריות מלאה לתפקיד. עם זאת, כאשר קצין מסיים תפקיד לפי מינוי הגבוה מדרגתו ומקבל שכר בהתאם לכך, ועובר לתפקיד דומה לפי מינוי הגבוה מדרגתו – אין הצדקה, שייפגע הקצין בשכרו. לפיכך, מצא הנציב כי שורת הצדק מחייבת לפרסם את המינוי אודותיו ברצף, בשל תקופת הלמידה הקצרה הדרושה לכניסה לתפקיד.

בהמלצת הנציב שהופנתה למחלקת הסגל, שב והעלה הנציב את הנושא והצביע על כך שסוגיית פרסום תקן בתקופת העברת פיקוד נדונה בעבר וביטוי לכך ניתן בדו"ח

הנציב לשנת 2003. על אף חלוף הזמן לא ניתן לנושא זה פתרון מערכתי כולל. לפיכך המליץ הנציב לנקוט בצעדים הנדרשים כדי לתת פתרון הולם לבעיה. בעקבות ההמלצה נערכה עבודת מטה והתקיים לאחריה דיון מסכם. במהלך הדיון גובשו אמות מידה ונקבעו כללים למינוי בעלי תפקידים בתקופת חפיפה בהעברת תפקיד (קב- 254242/1).

אבחון רפואי מאוחר של דלקת תוספתן

עקב טיפול בקבילת חייל בשירות החובה, לוחם ביחידת חי"ר, אשר הלן על עיכוב שחל באבחון דלקת תוספתן שבה לקה, ונוכח קבילות נוספות שבוררו בנושא זה – המליץ הנציב לפני קצין הרפואה הראשי לשקול מתן מענה מקצועי בנושא אבחון דלקת התוספתן וטיפול בה. בעקבות ההמלצה מצא קצין הרפואה הראשי לנכון להורות לכתוב הנחיה קלינית לגבי הגישה הנדרשת בחשד לדלקת חריפה של התוספתן, וההנחיה הופצה לכלל הרופאים וגם באתר חיל הרפואה ברשת צה"ל. (קב- 254384/1; ראו בהרחבה בפרק דוגמאות לפי נושאי קבילה).

אבחון שחפת וצעדי מניעה

חיילת בשירות חובה שבאה במגע עם חולה במחלת השחפת במסגרת תפקידה הצבאי, נבדקה ביוזמתה במרכז לטיפול בשחפת. נמצא כי נחשפה לנגיף ונזקקה לטיפול מונע. בקבילתה הלינה על שגורמי הרפואה הצבאיים לא נקטו אמצעי זהירות נדרשים נגד חשיפה למחלה במסגרת תפקידה. לא ניתן לה כל הסבר באשר לסיכויי היחשפותה למחלה, לסיכונים הכרוכים בכך ולטיפול הרפואי הנדרש.

במהלך הבירור עלה כי על אף היערכות משרד הבריאות בנושא השחפת, ולמרות המודעות והידע המקצועי בתחום זה – לא ניתנה תשומת לב ראויה לנושא זה בצבא על ידי חיל הרפואה.

במהלך בירור הקבילה התרשם הנציב כי בעקבות הגשת הקבילה ננקטו צעדים מובהקים לגיבוש מדיניות חיל הרפואה בנושא התמודדות עם מחלת השחפת בצה"ל. לפיכך, המליץ הנציב לקצין הרפואה הראשי לפעול בדחיפות לפרסום הוראה מטעמו בנושא, על מנת שינתן לכך ביטוי בפקודות הצבא. בעקבות ההמלצה מסר בעל תפקיד מוסמך במפקדת קצין הרפואה הראשי כי פקודה מקצועית בנושא נמצאת בשלבים סופיים של אישור ופרסום, וכי בדיקות רפואיות נערכות כנדרש. (קב- 254729/7 ; ראו בהרחבה בפרק דוגמאות לפי נושאי קבילה).

חופשה למטרת השתתפות בשמחה משפחתית עקב הולדת בת אח או אחות

פקודות הצבא (פקודות המטכ"ל 35.0410) מסדירות מתן חופשה לחייל עקב אירועים משפחתיים. "שמחה משפחתית" מוגדרת בפקודה, בין השאר, כ"טקס ברית מילה להולדת אח, להולדת בן אח או להולדת בן אחות". הפקודה לא מתייחסת לאירוע המכונה "זבד הבת" המתקיים עקב הולדת בת אח או בת אחות. הדבר שונה מההתייחסות להולדת אחות, המוגדרת כשמחה משפחתית. עקב בירור קבילה של חייל אשר הלך על פגיעה בזכויותיו ועל נוקשות יתרה של מפקדיו, התעוררה סוגיה זו. בסיום הקבילה המליץ הנציב לפני ראש מחלקת הפרט באגף משאבי האנוש לבחון תיקון לפקודה בנוסחה הנוכחי, כאמור. בעקבות ההמלצה הוחלט להוסיף לרשימת השמחות המשפחתיות גם אירוע עקב הולדת בת אח או אחות במסגרת הליך לתיקון לפקודת המטכ"ל 35.0402. (קב- 252902/2).

מסירת העתקי מסמכי התחייבות למיועד לשירות ביטחון (מלש"ב) לחייל

חייל התנדב לשירות חובה על אף שלא היה חייב בשירות ביטחון עקב מצבו הרפואי. מבירור קבילתו בנוגע למשך שירותו שבה ועלתה בעיה הקשורה באיתור ובאימות של מסמכי ההתחייבות. קבילה זו הצטרפה לקבילות אחרות הנוגעות להליכי החתמת מלש"בים וחיילים על טופסי התחייבות מסוגים שונים, לפני הגיוס או בתהליך הגיוס. לעיתים לא עולה בידי רשויות הצבא לאתר את טופס ההתחייבות עליו חתם החייל, או מתברר כי הטופס שעליו חתם איננו הטופס המתאים למסלול השירות שאליו הוא מיועד.

הנציב ציין כי אין להרחיב את הדיבור על המשמעויות של הליקויים החוזרים בהליכי החתמה על התחייבויות ובאי-שמירתם כנדרש, במישור המעשי והערכי. התנהלות זו יש בה כדי ללמד באשר לאמון שרוכש החייל כלפי רשויות הצבא. הנציב הדגיש כי חייל רשאי לקבל לרשותו העתק מכל טופס התחייבות שעליו הוא חותם בנוגע לשירותו הצבאי, ועל רשויות הצבא לנקוט הקפדה יתרה בשמירת מסמכי ההתחייבויות.

לפיכך, ונוסף על הסעד שניתן לקובל, המליץ הנציב לראש חטיבת התכנון ומנהל כוח האדם באגף משאבי האנוש, לפעול למען הסדרת פתרון כולל לבעיה, ללא דיחוי. בעקבות ההמלצה קבע ראש חטיבת התכנון שכל התחייבות של מיועד לשירות ביטחון בקשר לשירות, יישלח העתק ממנה למלש"ב. (קב- 2520708).

המיון הרפואי והטיפול בחיילים בעלי פרופיל רפואי 24 המוצבים ביחידת מעבר

ימ"ם ד' 182

על - פי פקודות הצבא, חייל שנקבע כי כושרו הבריאותי הוא בלתי כשיר ארעית לשירות ביטחון (פרופיל רפואי 24) — ישוחרר זמנית משירות ויוצב ביחידת מעבר מילואים ב'מיטב', הידועה כימ"ם ד' 182.

בעקבות ברור קבילה של חייל בשירות החובה ששוחרר משירות באופן זמני, עלה שהחייל לא זומן להמשך שירות החובה אף שתוקפו של הפרופיל הזמני שנקבע לו הסתיים זה מכבר ולא הוארך. הנציב מצא כי במקרה זה כבמקרים אחרים, חל עיכוב רב ובלתי – סביר בזימון חיילים המוצבים בימ"ם ד' לוועדה רפואית, והדבר אינו מתבצע בסמוך למועד תום הפרופיל הזמני שלהם. הנציב ציין עוד כי מצב העניינים כמתואר לעיל, שבו חייל נמצא במעמד "חייל על תנא" חודשים ארוכים, מבלי שעניינו מוסדר באופן ברור — אינו סביר. מעמד זה יש בו כדי לפגוע פגיעה שאינה מידתית בזכויות חיילי צה"ל המוגנים על-פי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו; וחוק יסוד: חופש העיסוק.

אשר על כן, נוסף על ההמלצות הפרטניות לגבי החייל הקובל (שחרורו משירות סדיר והפנייתו לוועדה רפואית לאלתר), המליץ הנציב לבצע בחינה מקיפה ויסודית של המבנה הארגוני ודפוסי הניהול בימ"ם ד', ובכלל זה עניינם אלו: ייעודו ותפקידו של ימ"ם ד'; משאבי כוח האדם ביחידה; כשירותם והכשרתם של בעלי התפקידים לטפל בחיילים; זמינותם של בעלי התפקידים לחיילים; נהלי העבודה בימ"ם ד' בכלל, ונהלי זימון החיילים לוועדה רפואית בפרט.

בעקבות ההמלצה נפתחה עבודת מטה, ובמהלכה ייבחנו הפתרונות האפשריים להקטנת מספר החיילים המוצבים ביחידה זו, ולמתן מענה יעיל יותר לחיילים על ידי צמצום אוכלוסיית הממתינים לוועדות רפואיות. בנוסף, ועד להשלמת עבודת

המטה, נבחנו דרכי פעולה לשיפור הטיפול בחיילים המוצבים ביחידה. (קב-2550606; וראו בהרחבה בפרק דוגמאות לפי נושאים).

ליווי רכזות תנאי שירות בעת ביצוע ביקורי בית

רכזות תנאי השירות עורכות ביקורי בית מתוקף תפקידן, במסגרת הטיפול בבקשות בתחום תנאי השירות המוגשות על ידי חיילים ביחידה. הביקורים נערכים אצל משפחות שמצבן הכלכלי קשה, ולעיתים באווירה טעונה ביותר עקב הקשיים העוברים על המשפחה.

בעקבות קבילה שהגישו הורים של רכזות תנאי שירות, אשר חוותה אלימות מילולית קשה בעת ביקור בית – נטען, בין היתר, שלא מועברת הכשרה מספקת לסוג זה של פעילות מקצועית, ולא מקפידים על מתן ליווי בעת הביקור.

בבירור עלה כי רשויות הצבא היו מצויות באותה עת בעיצומו של הליך בחינה של מדיניות ביקורי הבית במסגרת בחינת הטיפול הכולל בנושא תנאי השירות. בין היתר הוחלט למפות מחדש ולצמצם את נושאי הטיפול המחייבים ביקור בית, מבלי להמעיט בחשיבות הביקור והקשר עם החייל ועם משפחתו.

בעקבות הקבילה, ותוך כדי הטיפול בה, מסרה בעלת תפקיד מוסמכת במחלקת פרט באגף משאבי האנוש כי בקורס ניתנת הדרכה לאופן ביצוע ביקורי בית, התמודדות עם אלימות ומפגש עם מצוקות המשפחה. בעקבות הקבילה יוטמע ויושם דגש נוסף בהכנה נאותה לעריכת ביקורים. עוד נקבע נוהל שהופץ לכלל היחידות בצבא, בדבר מתן ליווי מפקדים בעת ביקורי הבית (קב-253793/4).

ניפוק אפודה (סוודר) לחיילים בשירות החובה והקבע

לפני שנים מספר הופסק ניפוק אפודה (סוודר טלאים) לחיילים בשירות החובה. החלטה זו נבעה מעבודת מטה שנערכה באגף הטכנולוגיה (שמו באותה עת), ועל פי ממצאים שהובילו למסקנה כי החיילים לא משתמשים בפריט לבוש זה. בעקבות קבילות שהגישו חיילים בשירות החובה, המליץ הנציב לבחון את צרכי החיילים באשר לפריטי הלבוש הנחוצים בעונת החורף. בעקבות קבילות ופניות כאמור, התקבלה החלטה כי יימשך ניפוק סוודר הטלאים לחיילים בשירות החובה, אולם הניפוק ייעשה ביחידה, ולא בשרשרת החיול, לכל חייל שיחפוץ בכך (קב- 2451813 קב- 2516565).

אשר לאוכלוסיית **משרתי הקבע**, בשנת 2001 נכנסו לשימוש בצה"ל מדי הקבע החדשים. בפריטי הלבוש שאושרו, **לא** נכלל סוודר. בעקבות קבילות שהוגשו על ידי משרתי הקבע, בטענה שהביגוד שהותר ללבוש אינו נותן הגנה מספקת בעונת החורף, המליץ הנציב כי תיערך עבודת מטה למציאת פתרון הולם. בחודש פברואר 2007, בסמוך לעריכת דוח זה, נתבשרו משרתי הקבע כי ניתן לרכוש סוודר שאושר לזכאים למדי הקבע החדשים (קב- 2505733).

מסירת מידע לחייל המשובץ למקצוע במתכונת שירות ייחודית

מקצוע מאבטח מתקנים בצבא הוא מקצוע במתכונת שירות ייחודית. עד סוף שנת 2002, היה אפשר לקצר את משך שירותו בשנה אחת אם שירת כמאבטח מתקנים, במסגרת הכללים שנקבעו. מחודש ינואר 2003 נקבע כי הזכאות לקיצור השירות תחול על מי ששירת שנה וחצי במקצוע. בקבילה שהגיש חייל בשירות החובה אשר שובץ למקצוע מאבטח מתקנים, טען החייל שבמועד המאוחר מכניסת הכללים החדשים לתוקף, נמסר לו מידע מוטעה

לגבי משך השירות שעליו לשרת כמאבטח מתקנים, על מנת שיהיה זכאי לקיצור שירות.

נוכח פרק הזמן שחלף לא ניתן היה לברר במדויק את שנאמר לחייל בראיון המיון עימו. עם זאת, ועל מנת למנוע אי – הבנות בעתיד, המליץ הנציב כי לחייל המשובץ למקצוע במתכונת שירות ייחודית, יימסר מידע כתוב על תנאי השירות הייחודיים במקצוע.

בעקבות ההמלצה הוטמע בפקודות הצבא העתידות להתפרסם בנושא מקצוע מאבטח מתקנים, כי עם שיבוצו של חייל במקצוע, יימסר בידו העתק מפקודת הצבא המפרטת את תנאי שירותו במקצוע (קב- 2446227).

פרק ג**נתונים וסיכומים מספריים**

1. הנתונים בפרק זה נוגעים למספר הקבילות שנתקבלו בנציבות בתקופה שבין 1 בינואר 2006 ועד 31 בדצמבר 2006 .
2. מן הנתונים המובאים בפרק זה ניתן לעמוד על שינויים שחלו בשנת הדוח הנוכחית, לעומת השנה הקודמת, כלהלן:
 - א. בשנת 2006 נתקבלו בלשכת נציב קבילות החיילים 6,076 קבילות, לעומת 6,048 קבילות אשתקד. כלומר, בשנה הנסקרת חלה עלייה של 28 קבילות, מתוך סך כל הקבילות שהתקבלו בנציבות.
 - ב. מבדיקת התפלגות אוכלוסיית הקובלים בשנת 2006 עולה כי יש ירידה של 224 קבילות שהתקבלו מחיילים בשירות המילואים, ביחס לשנה קודמת (המשך מגמת ירידה שהחלה בשנת 2002).
 - ג. מכלל כמות הקבילות שלגביהן ערכה הנציבות בירור מלא, נמצאו 60.69 אחוזים מוצדקות, לעומת 59.71 אחוזים בשנה הקודמת.
 - ד. מספר הקבילות של חיילים בשירות החובה הוא 4,098, שהוא 67.45 אחוזים מכלל הקבילות, לעומת 3,903 בשנת 2005 שהוא 64.53 אחוזים מכלל הקבילות.

מספר החיילות הקובלות היה השנה 1,082 שהוא 26.40 אחוזים מכלל קבילות חיילי החובה, לעומת 977 שהן 25 אחוזים, בשנה הקודמת.

ה. מספר הקבילות של משרתי הקבע היה השנה 881 לעומת 856 בשנה הקודמת, ירידה של 25 קבילות בלבד. מספר הקבילות של משרתות הקבע מתוך כלל משרתי הקבע, היה השנה 151, שהוא 17.1 אחוזים מכלל קבילות חיילי הקבע, לעומת 140 שהן 16.3 אחוזים, בשנה הקודמת.

ו. מספר קבילות של חיילים בשירות המילואים היה השנה 759 שהם 12.49 אחוזים מכלל הקבילות, לעומת 983 שהם 16.27 אחוזים מכלל הקבילות, בשנה הקודמת.

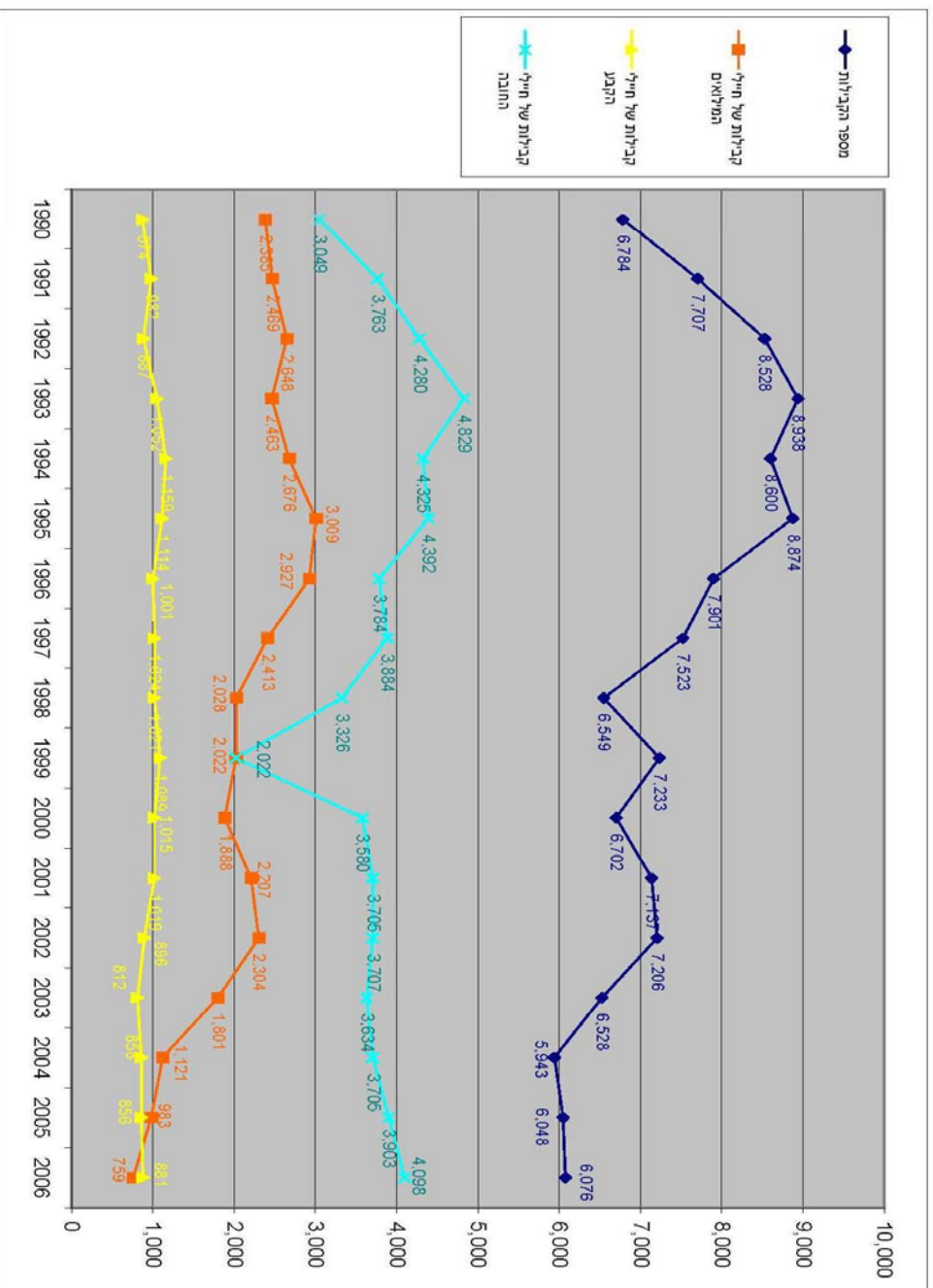
ז. הנתון המצביע על משך זמן הטיפול בקבילות מלמד כי 77.62 אחוזים מכלל הקבילות המתקבלות בנציבות הסתיים בהן הטיפול בפרק זמן של עד חודשיים, לעומת 79.40 אחוזים בשנה קודמת; וכי 98.10 אחוזים מכלל הקבילות המתקבלות בנציבות, מסתיים בהן הטיפול בפרק זמן של עד שלושה חודשים, לעומת 98.23 אחוזים, בשנה קודמת.

ח. יצוין כי החל משנה זו נערך שינוי מהותי בנושאי הקבילות המטופלות על-ידי הנציבות, באופן בו הנושאים עודכנו והותאמו לסוגיות השונות העולות מהקבילות בעת הזו, תוך ביטול נושאים שאינם רלוונטיים עוד.

השוואת הטיפול בקבילות בין התקופות

תפיש	2005		2006		
	אחוז	סד"י"כ קבילות	אחוז	סד"י"כ קבילות	
195	64.53%	3,903	67.45%	4,098	חיילים בשירות החובה
-224	16.27%	983	12.49%	759	חיילים בשירות המילואים
25	14.15%	856	14.50%	881	חיילים בשירות הקבע
33	5.05%	305	5.56%	338	אזרחים, משל"ינים, פונים בעילום שם
28	100.00%	6,048	100.00%	6,076	סד"י"כ

השוואה רב-שנתית של מספר הקבילות שהתקבלו בשנים 1990-2006



פרק ג': נתונים וסיכומים מספריים

התפלגות אוכלוסיית הקובלים על-פי זרגות

	חובר		קבע		מילואים							
	2005	2006	2005	2006	2005	2006						
אחוזים	סה"כ קבילות	אחוזים	סה"כ קבילות	אחוזים	סה"כ קבילות	אחוזים	סה"כ קבילות					
66.69%	2,603	68.33%	2,800	0.12%	1	0.11%	1	15.34%	172	14.10%	107	טורי - רביעי
29.00%	1,132	28.16%	1,154	9.58%	82	12.37%	109	56.38%	632	52.70%	400	סמל - סמור
0.00%	0	0.00%	0	13.32%	114	12.94%	114	8.03%	90	9.62%	73	רסייל
0.00%	0	0.00%	0	25.70%	220	23.95%	211	3.03%	34	2.50%	19	רסיים - ריני
4.30%	168	3.49%	143	20.44%	175	20.77%	183	7.94%	89	9.35%	71	סניים - סגן
0.00%	0	0.00%	0	28.62%	245	28.26%	249	7.94%	89	9.75%	74	סרר - רסין
0.00%	0	0.02%	1	2.22%	19	1.59%	14	1.34%	15	1.98%	15	סאיל ומעלה
100%	3,903	100%	4,098	100%	856	100%	881	100%	1,121	100%	759	סריי

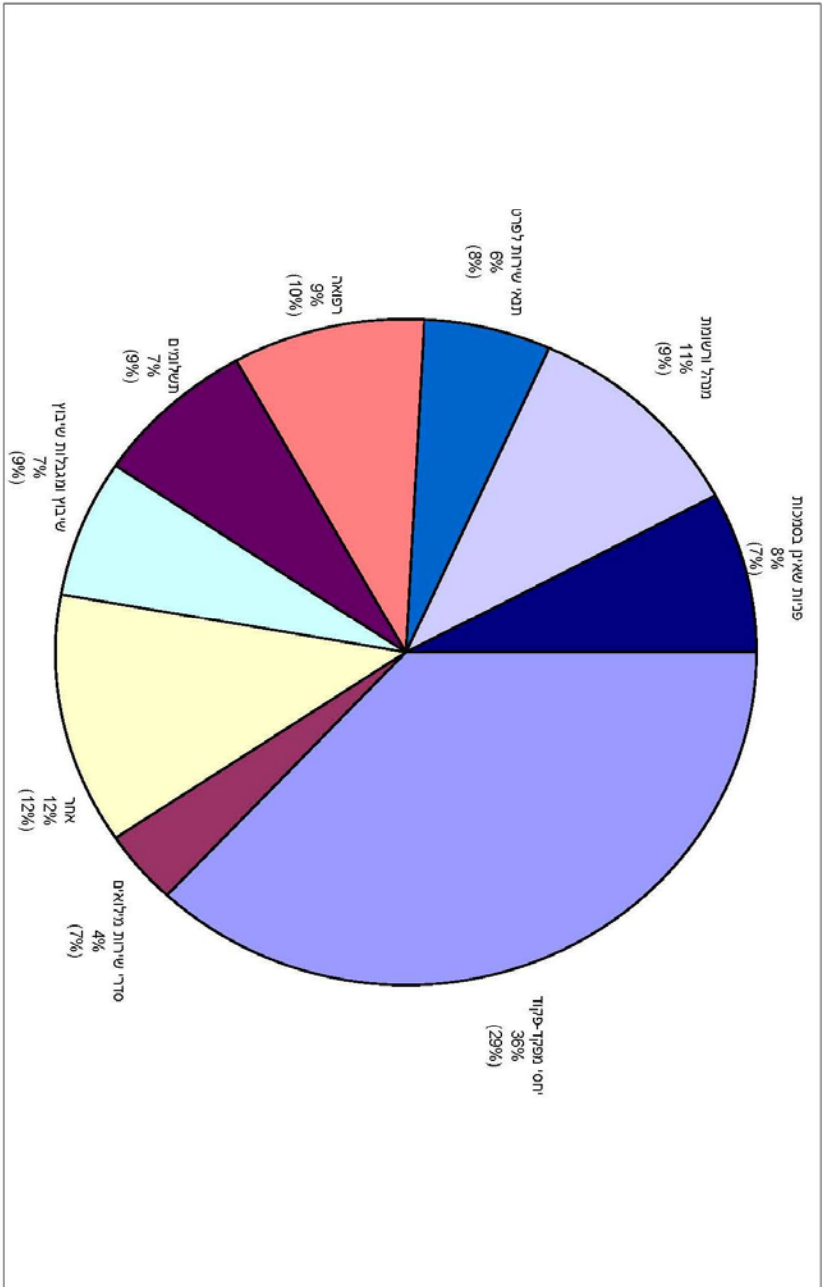
מניות סניים-סגן כוללות גם מניות סאיל [קפיץ מקצועי אקדמאי], קרייפ [קפיץ רפואה], קמייש [קפיץ משפטים] ופקייב מניות סרר-רסין כוללות גם מניות סאיל [קפיץ אקדמאי בבית]

פירוט תוצאות הטיפול על-פי כמות הקבילות

שינוי באחוזים	2005		2006		תוצאות הטיפול
	אחוז	סה"כ קבילות	אחוז	סה"כ קבילות	
קבילות שבזרז					
0.98%	59.71%	2,476	60.69%	2,496	מוצדק
-3.44%	24.96%	1,035	21.52%	885	לא-מוצדק
2.46%	15.34%	636	17.80%	732	אחר
	100.00%	4,147	100.00%	4,113	סה"כ
קבילות שלא בזרז					
-1.68%	70.34%	313	68.65%	265	אין עילה
-0.08%	28.31%	126	28.24%	109	לא בטמכות
2.31%	1.35%	6	3.11%	12	אחר
	100.00%	445	100.00%	386	סה"כ
2.03%	100.00%	4,592	100.00%	4,499	סה"כ קבילות

פרק ג': נתונים וסיכומים מספריים

פירוט נושאי הקבילה שבוירו בשנת 2006



הערה: המספרים בסוגריים הם האחוזים שהיו בשנת 2005

פירוט נושא הקבלות שהתקבלו בשנת 2006

	2005		2006		נושא הקבלות	מס'י
	המרכיב האחוזי מתוך סה"כ הנושאים	סה"כ הנושאים	המרכיב האחוזי מתוך סה"כ הנושאים	סה"כ הנושאים		
1	29.17%	2,758	36.85%	2,916	יחסו מפקד-פקוד	
2	6.75%	638	3.77%	298	סדרי שירות המילואים	
3	7.04%	666	7.65%	605	פניות שאינן בסמכות	
4	9.37%	886	6.74%	533	שיבוץ ומגבלות שיבוץ	
5	8.58%	811	7.29%	577	תשלומים	
6	10.06%	951	9.04%	715	רפואה- טופול רפואי	
7	7.82%	739	5.86%	464	תנאי שירות לפרט	
8	9.06%	857	10.59%	838	מנהל ורשומות	
9	12.15%	1,149	12.22%	967	אחר	
	100%	9,455	100%	7,913	סה"כ	

פרק ג': נתונים וסיכומים מספריים

יחס י מפקד-פקוד - פירוט נושאי הקבילות

סה"כ נושאי קבילה	סה"כ נושאי הקבילות	נושאי הקבילות
2005	2006	
917	1,087	נרקשות יתרה*
149	160	אי-התחשבות בנתון רפואי ע"י מפקד
584	531	התבטאות פוגעת
213	183	אי-מינוי המלצות רופא
98	130	עיכוב הפניה או אי-התייחסות מפקד לתלונה בתחום ברה"י
183	200	מוניעת גישה לרופא
89	116	הבטחות וסיכומים
64	44	מוניעת חופשה מוקנית
31	53	ביקור פצועים וחולים
57	66	אי-הענקת ריאיון או מניעה
50	52	מוניעת אורל
44	54	מוניעת שינה
96	106	הדחה או העברה מותפקיד
13	21	מינוי רפואי לקוי באחריות מפקד
60	51	פגיעה בפרטיות (לרבות סודיות רפואית)
24	22	התעללות והשפלה- "טרטור"
14	0	אפליה מינית/עדתית/אזענית
52	36	חוות דעת תקופתית ומיוחדת
8	4	נטילת מסמכים
2,746	2,916	סה"כ

* מותד נושא נרקשות יתרה:

116 נושאי יחס אלים - מילולית, פזיות בשנת 2006 ו-4 בשנת 2005.

92 נושאי יחס מפלה - נטל תרונות בשנת 2006 ו-11 בשנת 2005.

61 נושאי צעדים פיקודיים (שלילת חופשה או נימה) בשנת 2006 ו-3 בשנת 2005.

רפואה - פיזיותרפיה ונושאי הקבילות

נושאי הקבילות		סה"כ נישאי קבילה	סה"כ נישאי קבילה
		2006	2005
נושאי ליבה בטיפול רפואי:			
טיפול רפואי לקוי	241	349	119
אי - התחשבות גורם רפואי בנתון רפואי	57	119	59
טיפול נפשי	58	59	81
יחס רופא-חייל	59	81	15
טיפול שיניים לקוי	16	15	623
סה"כ	431	623	
נושאים רפואיים אחרים:			
סדר רפואי לא-תקין	178	188	2
סדרי תברואה	0	2	59
ועדות רפואיות	14	59	45
תשלום לבי"ח אזרחי ולאמבולנס	56	45	3
תנאי אשמה	0	3	14
תרופות - הנפקה ורחזור תשלומים	25	14	0
ניתוחים אלקטיביים	2	0	3
רפואה תעסוקתית	1	3	15
סדרי פינוי	8	15	2
רפואי	0	2	331
סה"כ	284	331	
סה"כ ענייני רפואה	715	954	

משך זמן הטיפול בקבילות

2005		2006		משך זמן הטיפול בקבילות	
באחוזים	מס' קבילות	באחוזים	מס' קבילות		
מצטברים	מס' קבילות	מצטברים	מס' קבילות	משך זמן הטיפול בקבילות יום עד שבוע שבוע עד שבועיים שבועיים עד שלושה שבועות שלושה שבועות עד חודש חודש עד חודשיים	
28.84%	1,645	27.15%	1,526		
36.17%	418	9.47%	532		
40.26%	233	41.49%	274		
46.29%	344	48.79%	410		
79.40%	1,888	77.62%	1,620		
98.23%	1,074	98.10%	1,151		חודשיים עד שלושה חודשיים
99.53%	74	99.68%	89		שלושה חודשיים עד ארבעה חודשיים
100.00%	27	100.00%	18		ארבעה חודשיים ומעלה
	5,703		5,620		סה"כ
	100%		100%		
ימים	45	ימים	45	זמן טיפול ממוצע בקבילות	

פרק ד

דוגמאות לקבילות על-פי נושאים

יחסי מפקד-פקוד

במהלך שנת הדוח טופלו נושאים רבים ומגוונים העוסקים בעניינם של מפקד-פקוד, ואלה הבולטים בהם: נוקשות יתרה, יחס אלים מילולית ופיזית, התבטאויות פוגעות, עיכוב הפניה או אי – התייחסות מפקד לנתון רפואי.

להלן פירוט של קבילות נבחרות:

93 251363/8 – התייחסות מבזה כלפי חייל
94 251864/5 – התבטאות פוגעת או גזענית
95 251767/0 – יחס לא – הולם וניסיון להניא חייל מלהמשיך בבירור קבילתו
97 252532/7 – מניעת כניסה לחדר-אוכל
99 252674/7 – מתן פקודה בלתי – חוקית וענישה בגין סירוב לבצעה
100 256179/3, 256038/1 – הימנעות מפקד מהשבת חוב לפקודיו
	256347/6 – הוראה להסיר כיפות שנושאות את הכיתוב
102 "נחמן מאומן"
103 251654/0 – אלימות מפקד המחלקה במהלך אימון גופני
105 252242/3 – חוסר רגישות של סגן מפקד החטיבה כלפי חייל במצוקה
106 253188/7 – אלימות גופנית ומילולית של נגד כלפי פקודיו
	253273/7 – התנהגות בלתי – הולמת של מפקד
109 בדרגת אל"ם כלפי פקידתו
111 255507/6 – יחס משפיל לחיילות במהלך מסדר

	255554/8 – התבטאות בלתי – הולמת בהתייחס לנטייה המינית,
113לכאורה, של חייל.....
114 255412/9 – התנהגות אלימה של מפקד כלפי פקודתו
115 254363/5 – התנהגות משפילה ואלימה של מפקד הצוות כלפי פקודיו
118 257001/8 – הפצת מסמך בעל תכנים מסיתים בדואר האלקטרוני הצבאי.....
120 256226/2 – הצבת מטרת דמות במטווח, ועליה שמו של חייל
121 256051/4 – השפלת חייל בעת חלוקת מזון בחדר האוכל.....
	256767/5 – התעלמות מפקדים מטענות חיילת כי עמיתיה ליחידה
123 מתעמרים בה
124 256939/0 – התנהגות משולחת רס"ן של מפקד
127 256800/4 – כבילת חייל באזיקים
128 255371/7 – שימוש באלימות בהקשר של הליך משמעתי
130 255353/5 – כבילת חייל באזיקים לאחר הליך משמעתי
131 254947/5 – התערבות מפקד הגדוד בפעילות חברתית-פרטית של חייליו
	255943/3 – התנהלות אלימה של מפקד ושימוש פסול
133 בדואר האלקטרוני הצה"לי.....
135 251278/8 – התנכלות רס"ר הבסיס
136 253564/9 – הפצת סיכום ריאיון לריאיון שלא התקיים כלל
137 253806/4 – שימוש באלימות גופנית כלפי חיילת.....
139 256373/2 – יחס משפיל של מפקדים כלפי טירון
141 252014/6 – פגיעה בפרטיות.....

251363/8 התייחסות מבזה כלפי חייל

רקע

חייל בשירות חובה המשרת כלוחם חי"ר, הלין על כך שסמל המחלקה (אשר ממלא את מקומו של מפקד המחלקה) צייר על פניו בעט, כדי להדגים לו מהו גובה פאות הלחיים הראוי, חרף התנגדות החייל לכך.

ממצאים

מפקד הגדוד אשר ערך תחקיר בעקבות הקבילה, ציין בהתייחסותו כי הבירור שערך העלה שמפקד החייל העיר לו בעבר על אורך פאות הלחיים. לפיכך, קיצר החייל את פאותיו, אולם לא במידה הדרושה. המפקד, נשוא הקבילה, אישר כי צייר על פניו של החייל, על-מנת להמחיש מהו האורך התקין של פאות הלחיים. בעקבות כך, נזף מפקד הגדוד במפקד, נשוא הקבילה.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור ביותר בכך שמפקד החייל צייר על פני החייל, בניגוד לרצון החייל. הנציב ציין כי מדובר בפגיעה קשה בכבוד האדם ובהתייחסות לחייל כחפץ, אשר המפקד יכול לעשות בו ככל העולה על רוחו. הנציב הדגיש כי התנהלות פיקודית מעין זו פסולה מהיסוד, ויש לטפל בה בחומרה המרבית. נוכח האמור הנציב בנוזיפת מפקד הגדוד והמליץ לפניו כי ינקוט נגד המפקד, נשוא הקבילה צעדים פיקודיים, על-פי סמכותו שבהוראת הפיקוד העליון 6.0302, אשר יבטאו כהלכה את חומרת מעשהו. עוד המליץ הנציב כי לקחי מעשה זה יוצגו בפני כלל המפקדים בגדוד למניעת הישנות מקרים דומים.

251864/5 התבטאות פוגעת או גזענית

רקע

חייל המשרת כלוחם בגדוד שריון, מוצאו מאתיופיה. הוא הלין על כי מפקדו, קצין בדרגת סגן, התבטא כלפיו באופן גזעני, תוך שימוש בביטוי "כושי", בכמה הזדמנויות, וחרף העובדה כי החייל ביקש שיחדל מלעשות כן.

ממצאים

בעקבות הקבילה ערך מפקד הגדוד בירור, ובמהלכו הודה הקצין כי התבטא כלפי החייל באופן המיוחס לו. אולם, לטענתו, לא עשה כן על מנת לפגוע בחייל, אלא בבדיחות הדעת, בהנחה שהדבר מקובל על החייל. לדבריו, החייל לא הביע בפניו מורת רוחו מאופן התבטאותו. בנוסף, ציין הקצין כי סגנון התבטאותו האמור נהוג ביחידה, כדרך הלצה, ולא הופנה רק כלפי החייל באופן אישי.

החייל עמד על-כך שביקש ממפקדו לחדול מלכנות אותו בכינוי, נשוא הקבילה. מפקד הגדוד ציין כי בסיכום הבירור שערך, הבהיר לקצין את חומרת התבטאותו, תוך שציין כי לאמירות גזעניות אין מקום בצה"ל בכלל, ובגדוד בפרט. מעיון בסיכום ריאיון שערך מפקד החטיבה לקצין (בעקבות הגשת הקבילה) עלה כי בעקבות המקרה ננקטו כלפיו צעדים פיקודיים ומשמעתיים. כמו כן, הומלץ להפסיק את תפקידו כמפקד המחלקה. בנוסף, מפקד החטיבה הנחה את מפקד הגדוד לערוך בדיקה, אם יש בעלי תפקידים נוספים, אשר מתבטאים באופן זה, על מנת לעקור את התופעה מן השורש.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור באופן התבטאותו של הקצין כלפי החייל – התבטאות שהיא בעלת אופי גזעני, פסולה מיסודה וחוטאת לערכיה הבסיסיים של מדינת ישראל. עם זאת, הנציב הביע הערכה לטיפולו של מפקד החטיבה, אשר מייד עם היוודע לו העניין, התייחס בכובד ראש לדברים. הנציב הדגיש כי בטיפול פיקודי מעין זה, יש ניסיון של ממש למגר את התופעה הפסולה, אשר ככל הנראה (כפי העולה מעדותו של הקצין) רווחת ביחידה. נוסף על כך, המליץ הנציב לפני קצין החיל הראשי כי נוכח חומרת הדברים ישקול את המשך שירותו של הקצין בצה"ל.

251767/0 יחס לא – הולם וניסיון להניא חייל מלהמשיך בבירור קבילתו

רקע

חייל בשירות חובה הלין בקבילתו על יחס פוגע ולא מתחשב של נגד שאינו נמנה עם יחידתו. לטענתו, הנגד, נשוא הקבילה, אף דרש ממנו לרדת מהרכב שבו נסעו, באזור חשוך, ולא מוכר לקובל. עוד טען החייל במהלך בירור הקבילה כי לאחר הגשת הקבילה שוחחו עמו הנגד ואביו, שאף הוא משרת כנגד בצה"ל, וניסו להניאו מלהמשיך בבירור קבילתו.

ממצאים

ממצאי הבירור העלו כי הקובל נדרש להשיב רכב צבאי שהושאל ליחידתו לצרכים צבאיים, לקצין הרכב של היחידה שלה שייך הרכב, שהוא נגד בכיר בדרגת רב-נגד

(להלן : הנגד הבכיר). למקום האיסוף בבאר-שבע, שתואם מראש, הגיע נגד אחר, בנו של הנגד הבכיר, המשמש אף הוא כקצין רכב, בגדוד אחר (להלן : הנגד). הנגד ידע הן מאביו והן מדברי הקובל כי החייל ממהר לאירוע בירושלים המיועד לחיילים בודדים. חרף זאת, הנגד שהיה בדרכו לאירוע אישי באשקלון, דרש כי טרם נסיעתם לתחנת הסעה ציבורית שממנה יוכל הקובל לנסוע לירושלים, הם יאספו בדרכם שלושה נגדים המתגוררים בבאר-שבע. הנגד הנקבל עמד על דרישתו זו, חרף הפצרות הקובל. במהלך הנסיעה, ולאחר דין ודברים קשה בין הקובל לנגד, דרש האחרון כי הקובל יצא מהרכב, ברחוב חשוך ובאזור שאינו מוכר לו. פועל יוצא מכך – שהגיע החייל לביתו בשעה מאוחרת, ולא עלה בידו להשתתף באירוע לחיילים הבודדים. עוד עלה מבירור הקבילה כי הנגד ואביו (הנגד הבכיר) התקשרו לקובל לאחר הגשת הקבילה על מנת להניאו מהמשך בירורה.

מסקנות

הנציב מצא כי מדובר באירוע חמור שבו נגד בכיר דואג למסור לבנו, נגד המשרת ביחידה אחרת, כלי רכב צבאי, לטובת אירוע פרטי, ללא אישור. כמו כן, מצא הנציב פגם חמור באופן התנהגותו של הנגד כלפי הקובל, במהלך נסיעתם המשותפת, בכך שנתן עדיפות למימוש תוכניותיו האישיות, על-פני מתן פתרון להגעת החייל ליעדו, ואף שידע כי הקובל נדרש להגיע ליעדו בירושלים בשעה מסוימת. חומרה מצא הנציב בכך שהנגד אמר לקובל לרדת מהרכב באזור שאינו מוכר לקובל, כתגובה לדין ודברים ביניהם במהלך הנסיעה. הנציב העיר כי מדובר בניצול לרעה של שררה, תוך פגיעה קשה ובלתי – מוצדקת בכבוד הקובל כאדם.

חומרה יתרה מצא הנציב בכך שהנגד ואביו ערכו עם הקובל מספר שיחות טלפוניות לאחר הגשת הקבילה על מנת לגרום לקובל לבטלה, תוך ניצול מעמדם. הנציב המליץ לפני מפקדיהם של שני הנגדים כי יינקטו כלפיהם צעדים פיקודיים ההולמים את חומרת המקרה, וכי העתק מסיכום הקבילה יתויק בתיקיהם האישיים. נוסף על כך, המליץ הנציב לתעד את דבר הקבילה ואת תוצאותיה בתיקיהם האישיים של שני הנגדים על-מנת שבכל עת בעתיד שבה יידון נושא המשך שירותם או קידומם, יובאו הדברים במניין השיקולים. כמו כן, מצא הנציב מקום להעביר את ממצאי הבירור לעיונו של הפרקליט הפיקודי, על מנת שיבחן את סוגיית השימוש ברכב הצבאי לצרכים פרטיים, על-ידי הנגד ואביו, ללא אישור וסמכות. ככל שהדברים נוגעים לנגד הצעיר – עודכן הנציב כי בעקבות הקבילה החליט מפקד החטיבה שבה שירת הנגד כי אין הוא ראוי עוד להמשך שירות בחטיבה.

252532/7 מניעת כניסה לחדר אוכל

רקע

חיילת בשירות החובה המשרתת במחנה רב – יחידתי, טענה בקבילתה שעל חיילי הגדוד שעימם היא נמנית – נאסרה הכניסה לחדר האוכל במחנה, הכול בשל חילוקי דעות בין מפקד המחנה לרס"ר הגדוד.

ממצאים

ממצאי הבירור העלו כי מפקד המחנה אכן הנחה את האחראי לחדר האוכל שלא להכניס את חיילי הגדוד לחדר האוכל עד שיגיע סגן מפקד הגדוד, מפקד פלוגת המפקדה הגדודי או רס"ר הגדוד. לטענתו, נתן הנחיה זו מאחר שלילה קודם לכן,

אחד מבעלי התפקידים האמורים, לקח כמה שולחנות מחדר האוכל לטובת אירוע גדודי, ללא קבלת רשות או הודעה על כך, ואף לא החזירם למקומם.

מסקנות והמלצות

על יסוד ממצאי הביורור מצא הנציב פגם חמור ביותר בכך שמפקד המחנה ביקש למנוע מחיילי הגדוד להיכנס לחדר האוכל עקב "סכסוך" עם מפקדי הגדוד. הנציב העיר כי אין להרשות פגיעה בזכותם הבסיסית של החיילים לכלכלה נאותה, על מחלוקות בין גורמי פיקוד שונים.

נוכח האמור לעיל המליץ הנציב לפני הגורם המוסמך כי יזמן אליו את מפקד המחנה וינקוט כלפיו צעדים פיקודיים ראויים, תוך תיעוד הצעדים בתיקו האישי. כמו כן, המליץ הנציב פניו כי ינקוט צעדי הבהרה דרושים (באשר להקפדה הנדרשת על זכויותיהם הבסיסיות של חיילים) בקרב גורמי הפיקוד, על מנת למנוע הישנות מקרים דומים.

מאחר שאירועים דומים עלו גם בביורורן של קבילות קודמות, מצא לנכון הנציב להעלות את הדברים לפני בעלי-תפקידים בכירים באגפי המטה הכללי (ראש מטה אגף משאבי האנוש וראש מטה אגף הלוגיסטיקה הרפואה והמרכזים). הנציב הדגיש כי הוא רואה בדרך פעולה זו של מפקדים וגורמי לוגיסטיקה כחמורה ביותר, שכן יש בה משום פגיעה בזכויות הבסיסיות של חיילי צה"ל לכלכלה נאותה ולכבוד האדם. בה – בעת, מצביעה דרך פעולה זו על שיקול דעת לקוי ביותר, של המפקדים ובעלי התפקידים הנוגעים בדבר. לפיכך, המליץ הנציב כי יופצו דגשים מתאימים בקרב כלל יחידות צה"ל, על מנת להבטיח שלא תישנה בדרך פסולה זו.

252674/7 מתן פקודה בלתי – חוקית וענישה בגין סירוב לבצעה

רקע

חייל בשירות חובה הלך על שמפקד הגדוד הורה לו בשתי הזדמנויות להעביר מידע ממצע מגנטי (דיסקט) לרשת מחשב צבאית, באופן המהווה עבירת ביטחון מידע. החייל הוסיף כי משסירב לעשות כן במקרה הראשון העמידו מפקד הגדוד לדין-משמעת והורה לו לכתוב על-גבי שלט גדול, כי אם יתבקש בעתיד על-ידי מי מהקצינים בגדוד להעביר מידע כלשהו לרשת הצבאית – יהיה עליו לעשות כן ללא – דיחוי.

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי החייל פעל על-פי ההוראות שפרסמו גורמי ביטחון המידע במפקדת הפיקוד. אשר על כן, מאחר שמפקדתו הישירה של החייל סברה כי הוא פעל כדין, היא הציעה למפקד הגדוד כי היא תעמוד לדין במקום החייל, אולם מפקד הגדוד סירב לכך. בירור הקבילה העלה עוד כי מפקד הגדוד, אשר כעס על סירובו של החייל לבצע את הוראתו, החליט להעמידו לדין וגער בו מבלי שאפשר לו להסביר את נימוקיו.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור בכך שמפקד הגדוד דרש מהחייל לבצע פעולה המנוגדת להוראותיהם של גורמי ביטחון המידע. פגם נוסף מצא הנציב בכך שמפקד הגדוד לא שעה להסבר החייל וגער בו על התנהלותו. אף הורה לחייל להציב שלט ביחידה, ולפיו יש לבצע את פקודותיו

בנושא העברת מידע ללא עוררין. הנציב מצא כי בהנחיית המפקד בדבר הצבת השלט האמור, הייתה משום ענישה משפילה ובלתי – מוצדקת.

נוכח האמור המליץ הנציב לפני ראש מטה הפיקוד כי יזמן אליו את מפקד הגדוד וינקוט כלפיו צעדים פיקודיים מתאימים לפי סמכותו על-פי הוראת הפיקוד העליון 6.0302, תוך תיוק הצעד הפיקודי שנקט, בתיקו האישי. בנוסף, המליץ הנציב לפני סגן הפרקליט הצבאי הראשי כי ישקול שימוש בסמכותו לפי חוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955, בדבר ביטול הפסק שניתן בדין המשמעתי בעניינו של הקובל.

לאחר בחינת נסיבות המקרה, ואף כי לכאורה היה על החייל לבצע את הוראת מפקד הגדוד (שכן אין המדובר בפקודה שהיא בלתי – חוקית בעליל), החליט סגן הפרקליט הצבאי הראשי, נוכח הפגמים שנמצאו בהתנהלות מפקד הגדוד, לבטל את ההליך המשמעתי שנקט כלפי החייל.

256038/1 , 256179/3 הימנעות מפקד מהשבת חוב לפקודיו

רקע

חייל וחיילת בשירות חובה קבלו על שמפקד פלוגתם נמנע מלהשיב להם סכומי כסף ששילמו מכיסם עבור גביעי הוקרה שרכש מפקד הפלוגה עבור אנשי סגל שעמדו לקראת שחרור מצה"ל. הפקידה הפלוגתית שהזמינה את הגביעים לפי הנחיית מפקד הפלוגה, שילמה כמקדמה סך של 50 ₪. בהמשך, כאשר החובש הפלוגתי נשלח לחנות על מנת לאסוף את הגביעים, הוא נאלץ לשלם מכספו סך של 220 ₪

עבורם. לדברי הקובלים, חרף פניותיהם החוזרות ונשנות, מפקדם לא השיב להם את כספם.

ממצאים

מפקד הפלוגה הדגיש במהלך בירור הקבילה כי ביקש (ולא הורה) לחובש הפלוגתי כי יאסוף עבורו מהחנות את המתנות למשתחררים. כן ציין כי בקשה מעין זו היא מקובלת בפלוגה. המפקד אישר כי זמן רב, מעבר למקובל, לא השיב לשני החיילים את כספם. במהלך בירור הקבילה החזיר מפקד הפלוגה לקובלים את כספם.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור באופן התנהלות מפקד הפלוגה בכך שהורה לפקידה הפלוגתית לגשת לחנות על מנת להזמין מתנות למשתחררים, וכן הנחה את הקובל לאסוף עבורו את המתנות, מבלי שדאג לציידם, מראש, בסכום הכסף הנדרש לשם כך. משנה – חומרה מצא הנציב בכך שהמפקד לא השיב לחיילים את כספם מייד לאחר ביצוע הרכישה, חרף בקשותיהם.

נוכח האמור לעיל, המליץ הנציב לפני המפקד כי יזמן את מפקד הפלוגה אליו וינקוט כלפיו צעדים פיקודיים ההולמים את חומרת המקרה, תוך תיעוד הדברים בתיקו האישי של הקצין.

בנוסף, המליץ הנציב לפני מפקד הגדוד כי ינקוט צעדים מתאימים מטעמו, למניעת הישנות מקרים דומים בעתיד.

256347/6 הוראה להסיר כיפות שנושאות את הכיתוב "נחמן מאומן"

רקע

חיילים קבלו על שהורה להם מפקד הפלוגה להסיר כיפות שנושאות את הכיתוב "נחמן מאומן" והוראתו באה באופן מזלזל ומשפיל.

ממצאים

מפקד הפלוגה מסר בהתייחסו לקבילה כי במהלך שיחת פלוגה, ביקש מהחיילים להסיר את הכיפות האמורות ולהחליפן בכיפות שחורות וקטנות יותר. לגישתו, הכיפות שחבשו אינן כיפות היאות ללוחמים המבצעים פעילות מבצעית. לדבריו, לאחר שפנה תחילה לכל הפלוגה והבהיר כי אינו מעוניין לפגוע באמונתו של מי מהם. לאחר שהקובלים סירבו לבצע את הנחייתו, הורה להם לצאת משיחת הפלוגה ולהמתין לו בצד. החיילים עזבו את שיחת הפלוגה ויצאו מהמוצב ללא אישור. במהלך בירור הקבילה מסר ראש ענף המשטר והמשמעת באגף משאבי האנוש כי פקודות הצבא הדנות בנושא הופעה ולבוש, אינן מתייחסות לגודל הכיפה או לצבעה וכי מעולם לא פורסמו הנחיות, אשר אוסרות על חבישת כיפות מסוג זה או אחר. ראש לשכת הרב הצבאי הראשי מסר במהלך הבירור כי מפקד הפלוגה נהג, לכאורה, בניגוד לפקודות הצבא, שכן אין איסור בפקודות הצבא על חבישת כיפות מהסוג, נושא הקבילה. עם זאת ציין כי הרב הצבאי הראשי רואה צורך בגיבוש הגדרות ברורות בנושא לבוש, לרבות סממנים דתיים.

מסקנות והמלצות

על יסוד ממצאי הבירור מצא הנציב פגם בהתנהגות מפקד הפלוגה כלפי הקובלים, כשהורה להם להסיר את הכיפות שחבשו ופגע בכך ברגשותיהם. נוכח האמור המליץ בפני מפקד היחידה, כי יזמן את מפקד הפלוגה אליו ויעיר לו על אופן התנהלותו במקרה האמור.

הנציב אף המליץ לפני ראש ענף המשטר ומשמעת באגף משאבי האנוש כי יפעל לגיבוש נהלים ברורים בנושא חבישת כיפות וסממנים דתיים אחרים, על-מנת למנוע אי – בהירויות נוספות בנושא זה.

251654/0 אלימות מפקד המחלקה במהלך אימון גופני

רקע

חייל בשירות חובה הליון על מפקד מחלקתו, קצין בדרגת סגן, שבעט בו באזור צלעותיו במהלך אימון גופני. לדברי הקובל, נוכח הכאבים שנגרמו לו בשל כך הוא נזקק ימים מספר לזריקות לשיכוך כאבים.

ממצאים

לבירור הקבילה זומן הקובל עם מפקד המחלקה למפגש בירור לפני צוות בירור בכיר מטעם הנציב. מפקד המחלקה אישר כי בעקבות הפרעת הקובל במהלך האימון הגופני, שאל אותו אם הוא רוצה כעונש "בעיטה או אגרוף?". משהשיב הקובל: "בעיטה", בעט בו באזור צלעותיו בצורה חלשה. נוכח התרסת הקובל כלפיו, "זה כל מה שיש?", בעט בו בשנית, הפעם בחוזקה.

לדברי מפקד המחלקה, משהבחין כי פעל באופן שאינו ראוי, התנצל בפני הקובל וליווה אותו למרפאה. בנוסף, עדכן את מפקד הפלוגה בפרטי האירוע. מפקד הפלוגה נזף בו על התנהגותו.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא חומרה רבה בהתנהגות הקצין, כשבעט בחייל במהלך אימון גופני בשל מורת רוחו מהתנהגות החייל. אף הוסיף הקצין חטא על פשע, בשעה שחזר על מעשה זה, ביתר עוצמה נוכח התרסת הקובל.

לגישת הנציב, התנהגות נפסדת מסוג זה, הפוגעת בזכויות היסוד של החייל – שמירה על כבודו ועל שלמות גופו – מחייבת גישה פיקודית מחמירה ובלתי – מתפשרת.

גם אם מפקד אינו שבע רצון מתפקודם או מהתנהגותם של פקודיו, מחובתו לפעול אך ורק במסגרת הסמכויות שמקנה לו הדין ועל-פי אמות המידה הערכיות הנדרשות ממנו כמפקד.

הנציב הוסיף והעיר על הטיפול הסלחני של מפקד הפלוגה שהסתפק בנזיפה ולא מצא לנכון לעדכן במקרה חמור מעין זה את מפקד היחידה. עדכון זה נועד לנקיטת צעדים פיקודיים מתאימים כלפי מפקד המחלקה, וכן לנקיטת צעדים פיקודיים בכלל היחידה, למנוע הישנות מקרים דומים בעתיד. הנציב הדגיש כי בדרך שבה בחר מפקד הפלוגה בנסיבות המקרה יש כדי להעביר מסר לא ראוי לחיילים ולמפקדים כאחד.

הנציב המליץ לפני קצין החיל הראשי לזמן אליו את מפקד המחלקה, נשוא הקבילה, ולנקוט כלפיו צעדים פיקודיים ההולמים את חומרת מעשיו, בהתאם להוראת הפיקוד העליון 6.0302. כן המליץ הנציב כי העתק מהצעד הפיקודי וכן סיכום הקבילה יתועדו בתיקו האישי וברישומי המחשב הצבאי אודות הקצין, על מנת שמידע זה יונח בפני מקבלי החלטות, בעת דיון בעניין המשך שירותו בעתיד.

כן המליץ הנציב לפני קצין החיל הראשי, כי לקחי המקרה דגן יופצו בקרב כלל יחידות המשנה הכפופות אליו, ללא אזכור שמות המעורבים, למען העברת המסרים הפיקודיים הנדרשים.

252242/3 חוסר רגישות של סגן מפקד החטיבה כלפי חייל במצוקה

רקע

אביו של חייל בשירות חובה הלך על יחסו ועל התבטאותו של סגן מפקד החטיבה (להלן: סמח"ט) כלפי בנו, במהלך ריאיון שערך לו – הכול בשל מצוקה שאליה נקלע בנו בתחילת שירותו בחטיבה.

ממצאים

לברור הקבילה זומנו לעדויות בנציבות החייל, הסמח"ט (קצין בדרגת סגן-אלוף) וקצינת השלישות בחטיבה, אשר הייתה נוכחת בריאיון, נשוא הקבילה. החייל ציין בעדותו, כי ביקש ריאיון עם הסמח"ט, זמן קצר לאחר תחילת שירותו בחטיבה, על רקע יחס נוקשה של מפקדו הישיר. לדברי החייל, במהלך הריאיון הסמח"ט הקניט אותו והפגין כלפיו חוסר רגישות חרף מצוקותיו. לדבריו, כאשר פרץ בבכי וציין כי קשה לו וכי "אין לו כבר רצון לחיות", שאל אותו הסמח"ט "האם הוא רומז להתאבדות". בהמשך, לאור תשובתו החיובית לשאלה זו אמר לו הסמח"ט: "בוא נראה אם יש לך אומץ לעשות זאת, בחיילים כמוך שאימו להתאבד נתקלתי כבר הרבה".

הסמח"ט אישר בעדותו, כי במהלך הריאיון העיר לחייל כי הוא חוצפן ומפונק. לנוכח בכיו אמר לו: "תמשיך תמשיך לבכות" משום שסבר כי בקשת החייל לעבור

לתפקיד אחר, לאחר פרק זמן קצר מאוד של שירות בחטיבה, אינה במקומה. הסמח"ט הוסיף כי דבריו בהקשר של איום אובדני הוצאו מהקשרם, וכי תגובתו לדברי החייל הייתה: "לא נראה לי שיש לך את היכולת לעשות את זה". עוד עלה מהעדויות כי הסמח"ט הבהיר לחייל שבמידה שהפנייתו לקב"ן תעלה כי אין ממש בכוונותיו האובדניות, הרי יינקטו כלפיו צעדי משמעת. קצינת השלישות אישרה במהלך עדותה כי האווירה במהלך הריאיון הייתה קשה.

מסקנות והמלצות

הנציב ראה בחומרה את התנהלות סגן מפקד החטיבה נוכח מצוקת החייל. לא זו בלבד שהסמח"ט לא ניסה להרגיע את החייל ולעודדו, אלא שהוא התייחס לחייל בצורה פוגעת ומאיימת, שעלולה הייתה להחמיר את מצוקתו. נוכח זאת, המליץ הנציב לפני מפקד האוגדה כי ינקוט כלפי הסמח"ט צעדים פיקודיים ההולמים את חומרת המקרה, בהתאם לסמכותו לפי הוראת הפיקוד העליון 6.0302, כמו-כן יתייק את הצעדים הפיקודיים ואת סיכום הקבילה בתיקו האישי של הקצין.

253188/7 אלימות גופנית ומילולית של נגד בקבע כלפי פקודיו

רקע

חייל בשירות חובה הלין על כי מפקדו, מנהל עבודה בדרגת רס"ל, נוקט כלפיו באופן שגרתי אלימות פיזית ומילולית.

ממצאים

לבירור הקבילה נערך ביקור של צוות בירור בכיר מטעם הנציב, בבסיס שבו משרת הקובל. במהלך הביקור נגבו עדויות חיילים ומפקדים, לרבות מפקד היחידה. מתוך כלל העדויות עלה כי התנהלות הנגד בשגרת עבודתו מלווה בהתבטאויות בוטות. הן נובעות מכעס על מידת הצלחתו או הצלחת פקודיו, בביצוע משימותיהם. הנקבל אישר בעדותו כי הוא **נוהג לקלל ולגדף** (תוך שימוש במילים, כגון "מאניק"; "כוס אוחתק"; "קקה"). לדבריו, זהו אמצעי עבורו המאפשר לו לפרוק מתחים, ואין בכך כדי לפגוע במי מפקודיו.

כמו-כן מסר הנגד בעדותו כי מתוך חיבה או בבדיחות הדעת הוא **נוהג לטפוח על עורפם של פקודיו או לתת להם אגרופים**.

בהקשר לעניין הקובל אישר הנגד כי לאחר שנדרש להעיר לחייל פעמים מספר כי טרם ביצע את הנחיותיו, ולנוכח תגובתו המזלזלת של החייל להערתו – **הוא אמר לו, בין השאר, את הדברים האלה: "יא חרא קטן, בוא הנה מייד"; "סתום ת'פה"; "אני אשבור לך את כל השיניים"; "אני אתן לך כאפה שתדביק אותך לקיר"**. נוסף על כך, אישר הנקבל כי **תפס את הקובל בחוזקה בכתפו**, ובהמשך אף **השליך לעברו את צרור המפתחות** שהיה ברשותו, תוך שהוא **מאיים עליו** כי אם יתקרב אליו, **"הוא ישבור לו משהו"**.

במהלך גביית העדויות עלה עוד כי בתקופה שחלפה בין מועד העברת הקבילה לעיונם של המפקדים הממונים (שני מפקדים בדרגת רס"ן, שאחד מהם משמש כמפקד טייסת התחזוקה בבסיס) לבין מועד ביקור צוות הבירור בבסיס (כעשרה ימים), לא דאגו המפקדים לעדכן את מפקד הבסיס בנושא. כמו-כן הם לא נקטו צעדים כלשהם כלפי הנגד, נשוא הקבילה, אף שגם המפקדים הממונים התרשמו מנכונות טענות הקובל.

מסקנות והמלצות

נוכח חומרת הממצאים שעלו במהלך הבירור המליץ הנציב בפני מפקד הבסיס כי יזמן לפניו את הנגד, נשוא הקבילה, וינקוט כלפיו צעדים פיקודיים מתאימים לפי הוראת הפיקוד העליון 6.0302, תוך תיוק הדברים, לצד סיכום הקבילה, בתיקו האישי.

כמו-כן, בהמשך לעמדת המפקדים הממונים במהלך בירור הקבילה, אשר לפיה הנגד אינו ראוי להמשך שירות בצה"ל, המליץ הנציב לפני מפקד הבסיס, כי יחיש את שחרור הנגד מצה"ל, בהתאם לפקודות הצבא.

נוסף על-כך, העיר הנציב כי התנהלותם של המפקדים הממונים אשר נמנעו מנקיטת צעדים פיקודיים כלפי הנגד למרות שהתרשמו מנכונות טענותיו של הקובל, ואף לא עדכנו את מפקד הבסיס בנידון – הצביעה על חוסר רגישות ועל חוסר אחריותם ביחס לשלום פקודיהם.

לפיכך, המליץ הנציב לפני מפקד הבסיס כי אליו יזמן את שני המפקדים הממונים אליו ויעיר להם בחומרה בנושא זה, תוך הנחייתם באשר לדרך הטיפול הנדרשת מהם במקרים מעין אלה.

כמו-כן, המליץ הנציב כי לקחי המקרה יופצו בקרב כלל המפקדים והחיילים המשרתים בבסיס, ללא אזכור שמות המעורבים, למען הטמעת המסרים החינוכיים המתבקשים.

253273/7 התנהגות בלתי-הולמת של מפקד בדרגת אל"ם כלפי פקידתו

רקע

חיילת בשירות חובה, המשמשת כפקידת מפקד הבסיס – קצין בדרגת אל"ם, הלינה על יחסו ועל התנהלותו המשפילה כלפיה.

ממצאים

לבירור הקבילה זומנה החיילת לעדות בפני צוות בירור. כמו-כן זומן המפקד נשוא הקבילה לעדות בפני ראש מחלקת הבירור בנציבות, לאחר שבהתייחסותו הכתובה לקבילה, לא השיב על כל טענות הקובלת.

החיילת טענה, בין היתר, כי מפקדה רשם על גבי **טופס הפנייתה לרופא** כי אם תאושר לה חופשת מחלה, **עליה לחזור ליחידתה, תחת מנוחה בביתה**. מאחר שרופא צבאי אישר לה חופשה מחלה בביתה, **שלח מפקדה (ביום המחרת) חובש צבאי לביתה**, על מנת שייטול את מדדיה ויבדוק אם היא אכן חולה.

המפקד הנקבל אישר את הדברים והסביר כי נהג כך נוכח היעדרויותיה התכופות מהמשרד. לגישתו, הדרך שבה בחר היא סבירה בנסיבות העניין.

עוד טענה הקובלת כי במהלך בירור שערך לה מפקדה, בעקבות תלונות בדבר ליקויים בתפקודה, היא ניסתה להסביר את עמדתה ובתגובה על כך התבטא כלפיה המפקד באופן בלתי הולם **וצעק עליה "תסתמי את הפה"**.

המפקד מסר בעדותו בהקשר זה כי במהלך השיחה האמורה התפרצה כלפיו בצעקות המלוות ב"בכי היסטרי", ללא שעלה בידו להרגיעה. לפיכך, דפק בחוזקה על שולחנו והורה לה "לסתום את הפה". לדבריו, תגובתו זו היא תגובה ראויה הנגזרת מסמכויותו הפיקודיות.

לסיום התייחסותו ציין המפקד הנקבל כי תפקודה הלקוי, כמו גם חוסר אמינותה והתבטאויותיה הבלתי-הולמות של הקובלת, ערערו את מערכת יחסי הגומלין ביניהם ותרמו ליחסו החשדני בענייניה הרפואיים.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגמים חמורים ביחסו של המפקד נשוא הקבילה כלפי הקובלת. הדברים באו לידי ביטוי, בין השאר, בכך שניסה **להכתיב לרופא, מראש**, אילו המלצות רפואיות לתת בעניינה הגם שהמפקד נטול הכשרה מקצועית רפואית ואינו מוסמך, לפי פקודות הצבא, להתערב בשיקולים רפואיים.

הנציב הבהיר כי אם חושד כי חייל מתחלה, באפשרותו לבקש מהרופא לשקול מחדש את המלצותיו הרפואיות, בדרכים המתאימות, כמפורט בפקודות הצבא. הנציב הוסיף והעיר כי חמור ותמוה יותר היה המהלך אשר במסגרתו הורה המפקד לחובש מהיחידה לגשת לביתה של הקובלת, וליטול ממנה מדדים על מנת לאמת את הצורך בשהייתה בחופשת מחלה בביתה. למרבה הצער, גם במהלך עדותו לא הבין המפקד את הפסול בהתנהגותו ואת המשמעות של שליחת נציגי צה"ל, לובשי מדדים, לביתו של חייל.

המפקד הנקבל אף לא השכיל להבין כי העובדה שצעק על פקידתו, במענה להתפרצות רגשית מצידה: "תסתמי את הפה", תוך הטחת ידו על שולחנו, היא תגובה המעידה על אובדן עשתונות ועל חריגה מאמות המידה הנדרשות ממנו כמפקד.

הנציב העיר כי הגם שלא נסתרה מעיניו מורת רוחו של המפקד מהתנהגות הקובלת, נראה כי הוא "הכריז עליה מלחמה" ונקט כלפיה צעדים שנדמים כרדיפה אישית. צורת התנהלותו זו חורגת מהנדרש ממפקד בצה"ל בכלל, ועל אחת כמה וכמה ממפקד בדרגתו ובמעמדו של הנקבל.

אשר על כן, המליץ הנציב לפני המפקד הממונה (מפקד הפיקוד) כי יזמן אליך את המפקד הנקבל, יקרא לפניו את סיכום הקבילה, יעיר לו על הפגמים שבאופן התנהלותו וינקוט כלפיו צעדים פיקודיים ההולמים את חומרת מעשיו, בהתאם לסמכותו לפי הוראת הפיקוד העליון 6.0302. כמו-כן המליץ הנציב כי הצעדים הפיקודיים וסיכום הקבילה יתויקו בתיקו האישי של הנקבל.

255507/6 יחס משפיל לחיילות במהלך מסדר

רקע

חיילת בשירות חובה הלינה על התנהלות משפילה ופוגעת של המפקדים כלפי חברותיה לשירות, מסדר שבו נבדקה תקינות הופעתן הצבאית של החיילות מבחינת גזרת המכנסיים. הקובלת הדגישה שממנה נחסך המעמד המשפיל האמור, בהיותה לובשת חצאית, אלא שנוכח החומרה שהיא רואה בהתנהלות המפקדים במקרה הנדון, וביניהם מפקדים בדרגת סא"ל שעמדו מן הצד ולא התערבו בנעשה – היא מצאה לנכון לפנות אל הנציב ולדווח על האירוע.

ממצאים

מבירור הקבילה עלה כי במהלך מסדר הונחו החיילות אשר גזרת מכנסייהן הצבאיות נמוכה מהנדרש, לעזוב את שורות המסדר ולהתרכז בסמוך למקום עריכת המסדר, לבחון את תקינות הופעתן הצבאית. מאחר שרוב החיילות בחרו להישאר במסדר. למרות ההנחיה האמורה, החליטו שניים מהמפקדים – קצינה בדרגת רס"ן וקצין בדרגת סרן, לבדוק באופן אישי את גזרת המכנסיים של החיילות שנטלו חלק

במסדר. הבדיקה נעשתה באופן שכל חיילת נדרשה לעמוד במרכז הרחבה ולהסתובב, כך שניתן יהיה לבחון את גזרת מכנסייה מלפנים ומאחור. בהתאם לכך החליטו שני הקצינים מי מהחיילות תישאר במסדר, ואילו חיילות יוגדרו כמי שהופעתן אינה תקינה. בדיקה זו נעשתה בנוכחות חיילים ומפקדים שנכחו במקום המסדר, לרבות מפקדים בדרגת סא"ל, שלא מצאו לנכון להתערב בנעשה. במהלך עדויותיהם בנציבות עמדו המפקדים על-כך שהתופעה של הנמכת גזרת המכנסיים על-ידי חיילות היא תופעה פסולה, וכי מוטלת עליהם כמפקדים החובה לאכוף את המשמעת הצבאית.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור בהתנהלות המפקדים במקרה הנדון. במכתבו לקצין החיל הראשי הדגיש הנציב כי אין חולק על חובת המפקדים לאכוף את המשמעת הצבאית. עם זאת, אין להרשות כי אכיפת המשמעת הצבאית תיעשה באופן שיש בו פגיעה בכבודו ובפרטיותו של החייל, כפי שנעשה במקרה הנדון, כשנדרשו החיילות להציג את עצמן בפני קהל ולהיות חשופות למעמד משפיל ביותר, שלא לצורך. מאחר שהמפקדים הנוגעים בדבר, בעדויותיהם בנציבות, לא השכילו להבין את החומרה שבהתנהלותם, המליץ הנציב לפני קצין החיל הראשי, כי ינקוט צעדים פיקודיים מתאימים כלפי הנוגעים בדבר.

255554/8 התבטאות בלתי-הולמת בהתייחס לנטייה המינית, לכאורה, של חייל

רקע

חייל בשירות חובה, הלין על מפקדו, נגד בשירות קבע, שהתבטא אודותיו בפני מספר חיילים מיחידתו, באופן בלתי-הולם, פוגע ומעליב. מפקדו אמר, בין היתר, כי הוא שונא אותו (את החייל), חושב שהוא (החייל) הומו, שהוא משחק בבובות, ושיש לו מראה והליכה של הומו.

ממצאים

הנגד (נשוא הקבילה, נגד בדרגת סמל-ראשון) אישר בהתייחסותו את ההתבטאויות שיוחסו לו בקבילה. לדבריו, התבטאויותיו אלו נאמרו על דרך ההלצה, בשיחה שערך עם מספר חיילים מהיחידה, שלא בנוכחות הקובל. במהלך בירור הקבילה התנצל הנגד לפני הקובל על אופן התבטאותו. כמו-כן, מפקד היחידה אשר ערך תחקיר בעקבות הקבילה ומצא את טענת הקובל מוצדקת, זימן אליו את הנגד ונקט כלפיו צעדים פיקודיים מתאימים.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור באופן התבטאות הנגד באוזני חברי הקובל. נוכח זאת, הגם שנחה דעת הנציב מהצעדים הפיקודיים שנקט מפקד היחידה, המליץ הנציב את הדברים בתיקו האישי של הנגד. כן המליץ שלקחי המקרה, ללא שמות המעורבים בדבר, יופצו בקרב כלל בעלי התפקידים ביחידה, לשם מניעת הישנות מקרים דומים בעתיד.

255412/9 התנהגות אלימה של מפקד כלפי פקודתו

רקע

חיילת בשירות החובה הלינה כי מפקדה, קצין בדרגת סרן, התבטא כלפיה באופן מאיים ונהג כלפיה באלימות. הוא נהג כך נוכח התנגדותה לעמוד לדין משמעתי בגין היעדרות מן השירות ללא רשות, יום קודם לכן, בנימוק שהיעדרותה זו אושרה לה כחופשה.

ממצאים

לדבריה, נוכח התנגדותה לעמוד לדין-משמעתי צעק עליה הקצין ואחז בידיה בחוזקה. כאשר ביקשה שירפה ממנה ולא יגע בה, הוא הבהיר לה: "אני אגע בך כמה שאני רוצה". החיילת הוסיפה וטענה. כי לאחר שהצליחה להשתחרר מאחיזתו הוא שב ותפס את ידה והצמיד אותה למדפים שהיו במקום. רק לאחר שהחלה לבכות הניח לה הקצין.

הקצין ציין במהלך בירור הקבילה כי בטרם החליט לנקוט כלפי הקובלת צעדי משמעת בגין היעדרותה מהשירות, הוא נועץ ברס"ר היחידה באשר לאפשרות הפעלת "כוח סביר" כלפי חייל המסרב להישפט.

לדבריו, מאחר שנוכח כי אין בכוונת הקובלת להתייצב למשפט שנקבע לה, הרים עליה את קולו על-מנת להדגיש בפניה את חשיבות התייצבותה למשפט. לדבריו, בשל סירובה כאמור, אחז בזרועה בעדינות ואף התקרב אליה, על-מנת להבהיר לה כי עליה להתייצב למשפט מייד.

לביורור הקבילה נדרש הנציב, בין השאר, אף לעדויות חיילת ונגד שנכחו במקום האירוע. שני העדים אישרו את גרסת הקובלת, ואף ציינו כי נדהמו מהתנהגות הקצין כלפיה.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור באופן התנהלות הקצין כלפי החיילת, בכך שבחר בדרך של שימוש בכוח על-מנת לכפות עליה את מרותו. משנה חומרה מצא הנציב בכך כי מלכתחילה בחן הנקבל את האפשרות לשימוש ב"כוח סביר", כדבריו, ולא ניסה לפעול בדרכי הסברה ושכנוע. אשר על כן, המליץ הנציב לפני מפקד המפקדה הממונה, שיזמן אליו את הקצין, להעיר לו בחומרה על התנהגותו, וכן לנקוט כלפיו צעדים פיקודיים ההולמים את חומרת מעשיו, על פי סמכותו שבפקודות הצבא (הוראת הפיקוד העליון 6.0302). כמו כן, המליץ הנציב כי פרטי הקבילה יוזנו בקובץ רישום אישי אודות הקצין ("אינדיקציית נקח"ל), על מנת שמידע זה יונח בפני מקבלי ההחלטות, בעת דיון בעניינו של הקצין בעתיד.

254363/5 התנהגות משפילה ואלימה של מפקד הצוות כלפי פקודיו

רקע

חיילים בשירות חובה הנמנים עם צוות שמאייש מוצב בגבול הצפון קבלו על מפקד הצוות שלהם, קצין בדרגת סגן. בקבילתם טענו ליחס מזלזל ומשפיל של מפקדם וכן לאלימות מילולית וגופנית מצידו.

ממצאים

לבירור הקבילה ביקר צוות בירור מטעם הנציב במוצב שבו משרתים החיילים על-מנת לעמוד מקרוב אחר מערכת יחסי הגומלין בין החיילים לבין מפקדם.

בעדויותיהם מסרו חיילי הצוות כי מפקדם נוהג לכנותם בדרך שגרה, בהתבטאויות כגון: "צ'חצ'ח", "אידיוט", "מטומטם", "מפגר", "אתם צוות של סמרטוטים". במיוחד ציינו כי נהג להשתמש באופן תדיר בביטוי: "על הזין...", הן ביחס לחיילים והן ביחס לממונים עליו. הקצין אישר בעדותו חלק מההתבטאויות שיוחסו לו. נוסף על-כך, חיילי הצוות תיארו בעדויותיהם כמה מקרים, שבהם נהג הנקבל באלומות כלפיהם, בין השאר, בדרך של שימוש באגרופים. הסברו של הקצין לכך היה כי הדבר נעשה בבדיחות הדעת מצידו, וכן כדי לחשל את חייליו. החיילים הוסיפו ומסרו כי מפקדם גילה חוסר עניין מופגן ביחס לצורכיהם. לדבריהם, הקצין נהג לומר להם, בתגובה לפניותיהם: "לא אכפת לי", למשל, כשביקשו לישון בין משמרות, והוא התעקש לצפות בטלוויזיה בקול רם. בנוסף, ציינו הקובלים כי הקצין נהג להתחמק מהשתתפות בנטל התורנויות הרב שהוטל עליהם, נוכח המצב בגזרה המבצעית שבה הם משרתים. עוד מסרו חיילי הצוות כי כאשר הלינו לפני סמל המחלקה על התנהגות הקצין, ולאחר שהסמל העביר את תלונותיהם לידיעת מפקד הפלוגה, אמר להם הקצין **"פעם הבאה צפו לבום... לפגיעה.. איזה מזל שאתם הולכים לתרגיל, אחרת הייתם רואים מה הייתי מסוגל לעשות"**. החיילים טענו עוד כי חודש לערך לפני הגשת הקבילה ביקשו שיחה עם מפקד הפלוגה, אך ללא הועיל. סמל הצוות המשמש בין היתר כסגנו של הקצין וכממלא מקומו בהיעדרו, מסר בעדותו, כי חרף תפקידו הפיקודי, גם כלפיו נהג הקצין ביהירות ובזלזול. סמל הצוות אף אישר את טענות הקובלים בדבר התחמקות של הקצין מנטל המשמרות הצוותי. סמל המחלקה הוסיף כי לא אחת הלן לפני מפקד הפלוגה על התנהלותו הלא תקינה של הקצין ועל התנהגותו כלפי פקודיו. אולם, לדבריו, בהזדמנות אחת הוער לו כי עליו ל"גבות" את מפקד הצוות ובהזדמנות אחרת, בשעה שדיווח למפקד הפלוגה על אלימות מילולית של הקצין כלפי החיילים – ניאות מפקד הפלוגה לשוחח עם חיילי הצוות רק לאחר חודש ימים.

מפקד הפלוגה מסר בעדותו כי כמה חודשים טרם הקבילה, לאחר שזיהה כי יש בעיה בהתנהלות הנקבל, העביר בקרב חיילי הצוות שאלון סוציומטרי, על-מנת לשקף לקצין, כי פקודיו אינם מעריכים אותו וכדי שישנה את התנהלותו.

מפקד הפלוגה הוסיף כי בעקבות אירוע מסוים שבו נפל כשל בתפקוד הקצין, הוא שקל אם להעבירו מתפקידו, או לחלופין – להשאירו בתפקיד ולקיים בקרה צמודה על תפקודו ועל התנהלותו. לדבריו, בהתייעצות עם מפקד הגדוד, הוחלט להעמיד את הקצין לדין משמעתי (שבו הוטל עליו עונש ריתוק), אולם להשאירו בתפקידו. לדברי מפקד הפלוגה בשל פעילות ביטחונית שלה נדרש באותה התקופה, שוחח עם חיילי הצוות רק כעבור חודש מעת בקשתם.

מפקד הגדוד מסר בעדותו כי האירוע שבגיניו הועמד הקצין לדין-משמעתי היה עבורו "נורה אדומה" בעניין אופן התנהלות הקצין. אך באותה העת, לדבריו, לא ידע כי קיימות בעיות נוספות מעבר לכך. לכן סבר כי נכון לחנוך את הקצין ולתת לו הזדמנות נוספת. מפקד הגדוד סיכם וקבע כי מדובר ב"כישלון פיקודי שלנו", ובגיניו נגרמה פגיעה לחיילי הצוות.

מפקד הצוות לא ראה במעשיו כל פסול ואף ציין בעדותו כי טעותו הייתה בכך שנהג עם חייליו בצורה חברית, שכן היה צריך לנהוג עימם "כמו בטירונות... שיהיו כמו רובוטים".

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגמים חמורים ביותר באופן התנהלותו, התנהגותו והתבטאויותיו של מפקד הצוות, אשר במשך תקופה ארוכה נהג כלפי פקודיו, בדרך שאינה ראויה כאדם, בכלל, וכמפקד, בפרט.

אשר על כן המליץ הנציב לפני מפקד האוגדה לנקוט צעדים פיקודיים מתאימים כלפי הקצין, תוך תיעוד הדברים בתיקו האישי וברישומי הצבא הממוכנים אודותיו

(״אינדיקציית נקח״ל). בנוסף, המליץ הנציב פני קצין החיל הראשי כי ישקול את המשך דרכו של הקצין בצה״ל, בכלל, ובתפקיד פיקודי, בפרט. הנציב מצא לנכון להתייחס בהרחבה גם למחדלו הפיקודי של **מפקד הפלוגה**. למפקד הפלוגה היו די והותר סימנים המצביעים על התנהלות בעייתית של הקצין, והוא אף העיד כי סבר שיהיה זה נכון להשאירו בתפקידו תוך קיום בקרה צמודה מצידו. אלא שבפועל בקרה מעין זו לא התקיימה, והחיילים נותרו חסרי אונים מול מפקד הצוות שלהם. הנציב העיר, בין השאר, כי לו קיים מפקד הפלוגה את השיחה עם החיילים (אפילו על-ידי סגנו) במועד, ניתן היה למנוע את המשך הפגיעה בחיילים.

אשר על כן, המליץ הנציב לפני מפקד האוגדה כי יזמן לפניו גם את מפקד הפלוגה ויעיר לו בחומרה על אופן התנהלותו במקרה זה, תוך תיוק הדברים בתיקו האישי. נוסף על-כך, המליץ הנציב לפני **מפקד הגדוד**, בין השאר, כי יפעל לקביעת מנגנוני בקרה וחניכה ראויים. אלה ימנעו מצבים שבהם אין שליטה על התנהלות המפקדים ועל הנעשה בצוותים, בייחוד כשמדובר במפקדים, אשר כבר ידוע עליהם כי קיימת בעיה כלשהי בהתנהלותם.

257001/8 הפצת מסמך בעל תכנים מסיתים לדור האלקטרוני הצבאי

רקע

קצין בשירות חובה הלך על כי רב יחידתו הפיץ, בדואר האלקטרוני הצבאי, מסמך לתפוצת כלל המפקדים ובעלי התפקידים ביחידה, שבו מגנה כותב המסמך, באופן בוטה, אנשים בעלי העדפות חד-מיניות (הומוסקסואלים ולסביות). המסמך האמור צורף לקבילת הקצין.

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי רב היחידה קיבל את המסמך מקצין המשרת ביחיד אחרת, השולח לו, מעת לעת, "עדכונים בעניינים אקטואליים". רב היחידה מסר בהתייחסו לקבילה כי על דעת עצמו החליט להעביר מסמך זה כנקודה למחשבה למפקדים ולבעלי התפקידים ביחידה לדידו לא היה בכך אלא משום הבעת עמדתו האישית. רב היחידה הוסיף כי בדיעבד, לאור האופן שבו התפרשו הדברים, הוא מצר על המעשה, ובמידה שפגע באחרים, הרי הוא מצטער על כך.

במהלך בירור הקבילה עלה עוד כי רב היחידה זומן לפני מפקד היחידה אשר העמידו על חומרת המעשה ונקט כלפיו צעד משמעותי מתאים.

כמו-כן, נוסף על מכתב ההתנצלות שהעביר הרב לכלל המפקדים ולבעלי התפקידים ביחידה, פרסם מפקד היחידה את התנצלותו האישית בקרב כלל חיילי היחידה ומפקדיה מתוקף אחריותו הפיקודית על כל המתרחש ביחידתו. בדבריו, קרא מפקד היחידה לאנשיו לשמור על כבוד האדם ולהימנע מפגיעה בזולת. כן הבהיר מפקד היחידה, כי האופן שבו נעשה שימוש בכלי תקשורת צבאי להפצת מסמכים מסוג המסמך הזה, הוא בניגוד לפקודות הצבא.

במהלך בירור הקבילה עלה כי גם כלפי הקצין שהפיץ מלכתחילה את המסמך, נשוא הקבילה, ננקטו צעדים פיקודיים.

מסקנות והמלצות

הנציב ציין בסיכום הקבילה כי הוא רואה בחומרה רבה התנהגות או אמירה אשר יש בה כדי להביא להסתה כלפי הזולת ולביזוי כל אדם באשר הוא אדם.

הנציב העיר כי יש להתייחס בחומרה רבה לכל פגיעה בערכיה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית, אשר חרתה על דגלה את הזכות לשוויון כזכות בסיסית ועליונה.

פגם נוסף מצא הנציב שנעשה בכלי תקשורת צבאי, המיועד לצורכי צבא בלבד, להפצת תכנים אשר אינם עולים בקנה אחד עם ערכי צה"ל. הגם שהנציב התרשם מהתנצלותו הכנה והאמיתית של רב היחידה, כמו-גם מהצעדים היסודיים שנקט מפקד היחידה, הן מבחינה הפיקודית והן מהבחינה הארגונית. לפיכך המליץ הנציב כי העתק מהצעדים הפיקודיים וסיכום הקבילה יתויקו בתיקו האישי של רב היחידה (המלצה דומה ניתנה בעניינו של הקצין אשר שימש כמקור להפצת המסמך).

בנוסף המליץ הנציב להפיץ את מדיניות הצבא באשר לאופן השימוש ברשת הדואר האלקטרוני של הצבא בקרב כלל יחידות צה"ל ולכל בעלי התפקידים המשתמשים ברשת הצבאית.

256226/2 הצבת מטרת דמות במטווח ועליה שמו של חייל

רקע

חייל בשירות החובה ששירת כלוחם – אביו הלין על התנכלות מפקד מחלקתו (של בנו) קצין בדרגת סגן. בין השאר, טען האב כי מפקד המחלקה (לשעבר) רשם את שמו של הבן על מטרת קרטון ששימשה את כלל חיילי המחלקה, במטווח ירי.

ממצאים

במהלך בירור הקבילה שלל הקצין את טענת האב כלפיו. לדבריו, רק במהלך המטווח, לאחר כמה מקצי ירי, הופנתה תשומת ליבו לכך שעל אחת המטרות נרשם שם משפחתו של הקובל. הקצין מסר בהקשר זה כי באותה עת לא סבר כי חומרת האירוע מצריכה את הפסקת המטווח.

עם זאת, בתחקיר שערך מפקד הגדוד בעקבות הקבילה, מסר אחד המפקדים שנכח במטווח, כי הקצין ידע ששם משפחתו של הקובל רשום על גבי מטרת הדמות, ואף התייחס לכך בהלצה, תוך שהוא ממשיך לנהל את המטווח כאילו לא אירע דבר. בעקבות האירוע ננקטו כלפי הקצין צעדים פיקודיים, ובנוסף, הופצו לקחי האירוע בקרב כלל חיילי הסוללה והגדוד, נוכח החומרה שייחס מפקד הגדוד לדברים.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור ביותר בהתנהלות מפקד המחלקה במקרה דנן. גם אם לא הוא היה אחראי לרישום שמו של החייל על-גבי מטרת הדמות, הרי בהתעלמותו ממעשה זה ובהתייחסו לדברים בקלות דעת, נתן לגיטימציה לפקודיו להתנהגות הפוגעת בערך הרעות.

הגם שנחה דעתו מהצעדים שנקט מפקד הגדוד, מצא הנציב לנכון להעביר את ממצאי הבירור לקצין החיל הראשי, על מנת שישקול את המשך שירותו של מפקד המחלקה כמפקד וכקצין, הן במסגרת השירות הסדיר והן במערך המילואים. כמו-כן המליץ הנציב לתעד את פרטי הקבילה ברישומי הצבא הממוכנים אודות הקצין ("אינדיקציית נקח"ל"), על מנת שהדברים יובאו לידיעת הגורמים הרלוונטיים, כשיידון המשך שירותו של הקצין בצה"ל.

256051/4 השפלת חייל בעת חלוקת מזון בחדר האוכל

רקע

חייל בשירות חובה, בתקופת הכשרתו כלוחם חי"ר קל, הלין על מפקדו, הסמל, שהעיר לו באופן משפיל ומבזה במהלך ארוחת הבוקר ודרש ממנו להחזיר מזון

מצלחתו למגש הכללי. לדברי החייל, נוכח העלבון הקשה שהיה מנת-חלקו, העדיף לצאת מחדר האוכל מבלי לאכול.

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי בנוכחות חברי הקובל לשירות דרש הסמל ממנו להחזיר מזון מצלחתו למגש הכללי. הקובל נעלב מכך מאוד ועזב את חדר האוכל מבלי לאכול.

בהתייחסויותיהם לקבילה הסבירו הסמל, מפקדת המחלקה ומפקד הפלוגה כי מאחר שבשבוע, נשוא הקבילה, היו כמה מקרים של מחסור במזון לחיילי היחידה, מונה הסמל להשגיח בעת חלוקת המזון, כדי להבטיח כי כל חייל מקבל מנה אחת בלבד. לדבריהם, התנהלות הסמל נבעה מדאגתו לכלל החיילים, ולא מרצון לפגוע בקובל.

סיכום והמלצות

הנציב מצא פגם חמור באופן התנהלות הסמל, הגם שפעל, לכאורה, על-פי הנחיות מפקדיו. ניתן היה לפתור את הבעיה בדרך של הצבת תורן שיהיה אמון על חלוקת האוכל לחיילים, ובשום מקרה לא הייתה הצדקה להעמיד את החייל במצב משפיל רק בשל כמות המזון שלקח לצלחתו.

לאור החומרה שמצא באירוע זה, המליץ הנציב לפני מפקד הגדוד כי יזמן אליו את מפקד הפלוגה ואת שאר המפקדים הנוגעים בדבר ויעיר להם בחומרה על התנהלותם, תוך נקיטת צעדים מתאימים אף במישור הארגוני, למניעת הישנות מקרים דומים.

256767/5 התעלמות מפקדים מטענת חיילת כי עמיתה ליחידה מתעמרים בה

רקע

חיילת בשירות חובה מסרה בקבילתה, כי ימים מספר לאחר הצבתה ביחידה נכנס חייל לחדרה במגורי הבנות והעירה כשלאשו כובע גרב. החיילת ציינה עוד כי לאחר האירוע חששה ללון ביחידה, ולמרות זאת התעלמו מפקדיה ממצוקתה. אף מפקד היחידה לא הסכים לקבלה לראיון, מפני שסירבה להישפט לפניו בגין אירוע אחר. לדברי הקובלת, ימים מספר לאחר האירוע הנזכר לעיל, כינו אותה עמיתה ליחידה "מלשנית" ואף התבטאו כלפיה באופן בלתי-הולם; גם הפעם לא הייתה כל התערבות של המפקדים.

ממצאים

במהלך בירור הקבילה זומן מפקד היחידה לבירור לפני הנציב. מפקד היחידה הסביר כי כלפי החייל שהיה מעורב באירוע הראשון ננקטו צעדי משמעת, והושת עליו עונש ריתוק 21 יום. לדבריו, מדובר בעונש של ממש מכיוון שחייל זה משרת בתנאי "שבוע-שבוע" בשל בעיותיו האישיות. כן ציין מפקד היחידה כי מהבירור שערך למד כי מדובר באירוע בודד, שמקורו בהלצה בלבד ולא בתופעה גורפת הרווחת בקרב יחידה. לפיכך לא מצא לנכון לנקוט צעדים נוספים. אשר לאירוע השני, שעליו הלינה החיילת, הסביר מפקד היחידה כי לאור יציאתו של החייל, נשוא התלונה, לקורס מקצועי, טרם נערך בירור מעמיק באשר לתלונה זו. במהלך פגישתו עם הנציב הבין מפקד היחידה כי פעל בעניינה של הקובלת בחוסר רגישות.

מסקנות והמלצות

בסיכום הקבילה העיר הנציב למפקד היחידה על הקלת הראש שבה טופל האירוע החמור שעליו דיווחה החיילת (שבנסיבות אחרות עלול היה להסתיים בתוצאות קשות ביותר) ועל חוסר רגישותו למצוקתה, בהימנעותו המכוונת מזימונה לריאיון לפניו בנימוק לא-ענייני.

הנציב הדגיש בהודעתו כי בתוקף אחריותו לשלום כלל פקודיו היה על מפקד היחידה לחקור את האירועים לעומקם ולנקוט צעדים פיקודיים מיידיים וחד-משמעיים, השוללים כל גילוי של פגיעה בחיילים ובחיילים חדשים בפרט. וכן היה עליו לבחון כיצד ניתן להקל על החיילת בהתמודדות עם האירוע הקשה שחוותה ועם תוצאותיו. הנציב הסביר, כי גילויים חמורים מעין אלה של פגיעה בחיילים מחייבים טיפול תקיף של מפקד היחידה, אף אם אין הדברים בבחינת "תופעה", שכן מסר פיקודי מעורפל עלול לעודד הישנות מקרים דומים.

256939/0 התנהלות משולחת רסן של מפקד

רקע

אביו של חייל בשירות חובה המשמש כטבח, הלין על התנהגות בוטה ומאיימת של מפקד בנו, קצין בדרגת רס"ן. מלבד זאת טען הקובל, כי חרף מתכונת השירות שנקבעה לבנו בתוקף תפקידו כטבח ("שבוע-שבועי"), דרש ממנו מפקדו למלא את תפקידו שבועיים, ברציפות, בשל ימי מחלה שאושרו לו בשבוע שבו היה אמור למלא את תפקידו במטבח.

פקודות הצבא

פקודות הצבא (הוראת קבע אגף משאבי האנוש ק-06-02-33) שעניינן תפקידים המתבצעים במשמרות, קובעות, בין היתר, כי עבודת משמרת של טבח לא תבוצע ברציפות יותר משבוע ימים. בתום המשמרת תינתן לחייל מנוחה של שבוע ימים, לכל היותר. כשהמשמרת נמשכה פחות משבוע ימים, תינתן לחייל מנוחה כמספר הימים שעבד במשמרת.

ממצאים

במהלך העדויות שנגבו במקרה זה, השמיע הקובל הקלטות שבהן נשמע הקצין אומר לו, באופן תקיף ביותר: **"לא רוצה לשמוע את הקול שלך, תסתום את הפה...אתה רוצה, תגיש קבילה, תעשה מה שאני אגיד לך חוץ מאם אגיד לך להרוג מישהו, בניגוד לפקודות הצבא, אני... רס"ן בצה"ל החלטתי שחייל שעושה שבוע-שבוע, אם נעדר בשבוע עבודה שלו – ישלים את זה בשבוע חופשה שלו; אני... בן זונה, החלטתי"**.

הקצין הנקבל אישר בעדותו את מרבית הדברים המיוחסים לו, ואף לא שלל כי התבטא כלפי הקובל, בשעה שהסתגר בשירותים וסירב להתפנות למעצר: **"אני ... עכשיו אני יוריד מעליי את הדרגות ואזיין לך את הצורה"**. לדברי הקצין, הוא ידע כי הקובל מקליט אותו ועל-כן התבטא כלפיו בציניות.

אשר לדרישתו כי החייל ימלא את תפקידו במטבח שבועיים רצופים, בניגוד לפקודות הצבא, הסביר הקצין במהלך מפגש הבירור בנציבות: **"הם (החיילים) חייבים להשלים ימי מחלה...החלטנו שישלים את הגימלים. הוא היה על שבוע עבודה בבית אז כל יום שהחסיר הוא ישלים"**.

בירור הקבילה העלה עוד כי בשני מקרים נקט הקצין בדרך של שימוש בכוח כלפי הקובל כדי לכפות עליו את מרותו. כמו-כן עלה כי הקצין נהג לכנות את החייל **"נרקו"**, נוכח חשדו כי התנהגותו האדישה של החייל נובעת משימוש בסמים. הקצין

אשר כי כך נהג לכנות את החייל והסביר כי לא מצא לנכון לחדול מכך מכיוון שהחייל לא הצביע בפניו על-כך שביטוי זה פוגע בו.

מסקנות והמלצות

נוכח מכלול העדויות שנשמעו במקרה זה, ובכללן עדותו של הקצין עצמו, התרשם הנציב מקצין שהנורמות המנחות אותו אינן מתיישבות עם ערכי צה"ל, עם פקודות הצבא ועם זכותם הבסיסית של חייליו לשמור על כבודם. כמו-כן מצא הנציב כי הקצין כשל בהתנהלותו אף בכך שנתן דוגמא שלילית למפקדי המשנה הכפופים אליו.

הנציב הדגיש בסיכומו כי ממצאי הבירור מצביעים על דפוס התנהגות כוחני ואימפולסיבי של קצין, אשר ככל הנראה, אינו מבין את אחריותו כמפקד ואת מגבלות כוחו וסמכויותיו.

אשר להחלטת הקצין כי החייל יבצע תורנות נוספת בשל היותו בחופשת מחלה בשבוע שבו אמור היה להיות בתורנות, קבע הנציב כי לא יעלה על הדעת שחייל יאלץ לשלם "מחיר", בגין חופשת מחלה שאושרה לו כדין, על ידי גורם רפואי מוסמך.

נוכח החומרה הרבה שראה בהתנהלות הקצין הנקבל, המליץ הנציב לפני קצין החיל הראשי לזמנו בפניו, ולנקוט כלפיו צעדים פיקודיים ההולמים את חומרת מעשיו, תוך תיעוד הצעדים, לצד סיכום הקבילה, בתיקו האישי של הקצין. כמו-כן המליץ הנציב כי הדברים יתועדו ברישומי הצבא הממוכנים אודות הקצין ("אינדיקציית נקח"ל), על-מנת שיובאו בפני מבלי ההחלטות בכל דיון הנוגע להמשך דרכו של הקצין בצה"ל.

256800/4 כבילת חייל באזיקים

רקע

אמו של חייל בשירות חובה הלינה על כי במסגרת הליך משמעתי שננקט כלפי בנה נכבלו ידיו באזיקים, שלא לצורך, תוך הפעלת אלימות פיזית כלפיו.

ממצאים

מבירור הקבילה עלה כי טרם העמדתו לדין משמעתי התנגד החייל להתלוות למפקדיו. עם זאת, בסופו של דבר התרצה ולא הביע התנגדות נוספת. טרם קיום ההליך המשמעתי שוחח עימו קצין השיפוט, מפקד בדרגת סא"ל, אולם אז נאלץ לצאת ממשרדו כשעתיים. בשלב זה, הגם שהחייל נענה להוראות מפקדיו ולא הביע רצון לעזוב את המקום ללא רשות, הורה קצין השיפוט לכבול את ידיו באזיקים. עוד העלה הבירור, כי לא זו בלבד שידי החייל נכבלו באזיקים תוך חריגה מסמכות, אלא שלצורך כך הופעל כוח מופרז כלפי החייל שהביא להפלתו לרצפה ולקריעת כיסי מכנסיו.

יתר על כן, ידי החייל לא שוחררו מהאזיקים גם עם חזרת קצין השיפוט למשרדו לקיום ההליך המשמעתי וגם לאחר שהחייל דרש להעלות את עניינו בפני בית-דין צבאי ונדרש, כמקובל, למסור עדות בפני קצין בודק.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור ביותר בכך שמפקדי החייל כבלו את ידיו באזיקים שלא לצורך ובחוסר סמכות.

משנה חומרה מצא הנציב בכך שהופעל נגד החייל כוח בלתי-סביר לכבילת ידיו באזיקים, ובכך שהחייל נותר כבול זמן רב, ללא כל הצדקה.

הנציב העיר כי קבילה זו היא דוגמה לקלות הדעת הבלתי-נסבלת שבה מפקדים בכירים משתמשים לרעה במעמדם, תוך נקיטת אמצעים קיצוניים כלפי פקודיהם, עד כדי הגבלת חופש התנועה ושליטת חירותם.

נוכח חומרת הדברים המליץ הנציב לנקוט צעדים פיקודיים כלפי כלל בעלי התפקידים המעורבים, לרבות כלפי קצין השיפוט הבכיר בדרגת סגן-אלוף, תוך תיוק צעדים אלו והודעתו בתיקיהם האישיים. כן המליץ הנציב כי לקחי האירוע, ללא שמות המעורבים בדבר, יופצו בקרב כלל המפקדים בבסיס.

255371/7 – שימוש באלימות בהקשר של הליך משמעותי

רקע

חייל בשירות חובה הלין על שרס"ר הגדוד נהג בו באלימות לאחר שסירב להישפט לפני מפקד הגדוד.

פקודות הצבא

פקודת המטה הכללי 33.0350 שעניינה הוראות בדבר שימוש בכוח מילוי תפקיד, קובעת כלהלן:

- א. אין להפעיל כוח כלפי אדם אחר, לשם ביצוע תפקיד או לשם מילוי חובה, אלא אם לא ניתן לבצע את התפקיד או החובה, בשום אופן, ללא הפעלת כוח.
- ב. אסור להשתמש במידה של כוח שהוא יותר מההכרחי וההגיוני בנסיבות העניין. נדרש יחס סביר בין המטרה אשר אותה רוצים להשיג, לבין מידת הכוח שמפעילים.

ממצאים

לבירור הקבילה זומן הקובל עם רס"ר הגדוד למפגש בירור במסגרת הנציבות. הרס"ר מסר בעדותו כי לאחר שהקובל סירב להתלוות אליו למשפט לפני המג"ד, הוא הפעיל נגדו כוח סביר, כשאחזו בידו, ולאחר מכן ניסה לנתק את אחיזתו בסורגי חלון חדרו. כתוצאה מכך, נפל הקובל וחולצתו נקרעה. חייל שהיה עד לאירוע, נשוא הקבילה, מסר כי הרס"ר אחז בחוזקה בשתי ידיו של הקובל והעיף אותו לעבר מעקה ההגנה בקומה. לאחר מכן, אחז הרס"ר בצוואר הקובל, הפילו על הרצפה ובעט בו על-מנת שיקום. המג"ד מסר בהתייחסותו כי הוא הנחה להביא את הקובל למשפט לפניו, גם אם תידרש לשם כך הפעלת כוח. כמו כן, בחר מפקד הגדוד לתת גיבוי מלא להתנהלות הרס"ר, מבלי שביצע תחקיר עם כלל הנוכחים באירוע.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא כי רס"ר הגדוד הפעיל כלפי החייל כוח בלתי סביר, בניגוד לפקודות הצבא. בעניין זה הדגיש הנציב כי הפעלת כוח אשר היה בה כדי להוביל לנפילת הקובל על רצפת החדר ולקריעת חולצתו, איננה יכולה להיחשב להפעלת כוח סבירה בנסיבות העניין, ובוודאי שלא לאור המטרה שלשמה נדרש השימוש בכוח במקרה זה.

הנציב הדגיש כי היה על הרס"ר לשוחח עם הקובל תחילה ולהסביר לו את השלכות סירובו להתלוות אליו למשפט לפני המג"ד. לפיכך, המליץ הנציב לפני סגן מפקד החטיבה לנקוט נגד הרס"ר צעדים פיקודיים הולמים, בהתאם לסמכותו לפי הוראת הפיקוד העליון 6.0302, תוך תיוק הדברים בתיקו האישי.

בנוסף, הציג הנציב בסיכום הקבילה את הסתייגויותיו מאופן טיפולו של מפקד הגדוד במקרה זה, הן נוכח הוראתו להביא את החייל למשפט לפניו גם אם הדבר יהיה כרוך בשימוש בכוח, והן נוכח הגיבוי הגורף שנתן בהמשך לרס"ר הגדוד, מבלי שטרם לקיים תחקיר ענייני באשר לטענות החייל. במקרה זה הוראת מפקד הגדוד נתנה לגיטימציה, מלכתחילה, לשימוש בדרך כוחנית, הגם שניתן היה להשיג את אותה תכלית ללא שימוש בכוח כלפי החייל. אשר על כן, המליץ הנציב לפני מפקד החטיבה כי יזמן לפניו את מפקד הגדוד ויעיר לו על אופן התנהלותו במקרה, נשוא הקבילה.

255353/5 כבילת חייל באזיקים לאחר הליך משמעתי

רקע

אמו של חייל חובה הלינה על שבנה נכבל באזיקים בתום הליך משמעתי שבמהלכו נגזר עליו עונש מחבוש.

פקודות הצבא

הוראת הפיקוד העליון 5.0503 שעניינה "תקנון חדרי משמר צבאיים", קובעת, בין השאר, כי לא ייכבל חייל באזיקים, אלא אם כן משוכנע נותן ההוראה כי הכבילה הכרחית למניעת פגיעה באדם או ברכוש או למניעת בריחה ממשמורת חוקית.

ממצאים

מהעדויות שנגבו לבירור הקבילה עלה כי לפני ההליך המשפטי התנגד החייל להתלוות למפקדיו. לאחר ההליך המשמעתי. בכה החייל נוכח העונש שהוטל עליו,

אולם לא עלו מצידו קשיים כלשהם המעידים על כוונה לברוח. חרף זאת הורה נגד היחידה לכבול את ידי החייל באזיקים. בירור עם כמה חיילים מהיחידה העלה כי אין מדובר באירוע חריג ביחידה.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור בהחלטה לכבול את ידי החייל באזיקים בתום ההליך המשמעותי שננקט בעניינו. הנציב הבהיר כי כפי שעולה מפקודות הצבא, השימוש באזיקים צריך להיעשות במקרים יוצאי דופן, ורק אם דרכים חלופיות, מתונות יותר, לא הועילו, וקיים חשש ממשי שיימלט החייל או יפגע בעצמו או בסובבים אותו. לפיכך, המליץ הנציב כי ינקטו נגד המפקדים המעורבים באירוע צעדים פיקודיים ההולמים את חומרת המקרה, בהתאם להוראת הפיקוד העליון 6.0302, תוך תיוק הדברים בתיקיהם האישיים. כן המליץ הנציב לפני מפקד המפקדה הממונה על היחידה נשואת הקבילה, כי ינקוט צעדים ארגוניים מתאימים למניעת הישנות מקרים דומים.

254947/5 התערבות מפקד הגדוד בפעילות חברתית-פרטית של חייליו

רקע

לוחם בשירות חובה הלין על שמפקד הגדוד הורה לבטל מסיבת סיום מסלול, אשר ארגן באופן פרטי עבור חיילי הפלוגה. לדבריו כדי לאכוף את הוראתו הודיע מפקד הגדוד, כי חופשת הרגילה של החיילים אשר יגיעו למסיבה בניגוד להוראתו, תבוטל

לאלתר. הקובל הוסיף כי את הוראת הביטול נתן מפקד הגדוד ביום האירוע, ועקב כך הקובל חויב לשאת בדמי הביטול בסך 800 ₪.

ממצאים

מפקד הגדוד מסר בהתייחסו לקבילה כי הורה לבטל את מסיבת סיום המסלול, מייד כאשר נודע בגדוד דבר קיומה (בשעות אחר-הצהריים ביום שבו הייתה אמורה להתקיים). הוא אישר כי קבע שחייל אשר יגיע למסיבה – תבוטל חופשת הרגילה שלו לאלתר. לדבריו, עשה כן על מנת למנוע את העמדת חיילי הפלוגה בפני סיכון, מאחר שהמתכונת שבה קוימה המסיבה הייתה כרוכה בהגעת החיילים למסיבה ברכביהם הפרטיים, בשתיית אלכוהול לא-מבוקרת ובחזרת החיילים לבתיהם בשעות הלילה המאוחרות.

עוד ציין מפקד הגדוד, כי כחודשיים לפני סוף המסלול הבהיר למפקד הפלוגה כי לא ירשה קיומה של "מסיבת סוף מסלול" אלא בתנאים שיבטיחו כי החיילים יוסעו למסיבה וממנה באופן מאורגן ויישנו שש שעות לאחר המסיבה. משהתברר לו בהמשך כי הנחיותיו לא מומשו, הורה לבטל את המסיבה.

כן מסר מפקד הגדוד כי מאחר שלא מדובר בהוצאה בגין פעילות צבאית, הוא סבר כי נכון יהיה שחיילי הפלוגה יישאו יחדיו בהוצאה הכספית בגין ביטול המסיבה.

מסקנות והמלצות

הנציב ציין בסיכום הקבילה כי פעולה של מפקד אשר תכליתה להגן על חיי חייליו, היא מבורכת כמובן ובלבד שהיא עולה בקנה אחד עם מגבלות סמכותו של המפקד, ואין בה משום פגיעה בזכויות החיילים. במקרה הנדון חרג מפקד הגדוד מסמכותו בעצם ההוראה לבטל את המסיבה הפרטית של החיילים, ובוודאי בכך שקבע שחייל שיפר את הוראתו – תבוטל חופשת הרגילה שלו. יתר על כן, לו ננקטה מעורבות

פיקודית מתאימה **מבעוד מועד**, ניתן היה לקיים את המסיבה, תוך נקיטת צעדי זהירות למען ביטחונם האישי של החיילים. מכל מקום, העיר הנציב, אין זה סביר כי החיילים יידרשו לשאת בעלות הביטול, אשר כאמור נעשה בחוסר סמכות ובעיתוי מאוחר מאוד.

אשר על כן, המליץ הנציב לפני מפקד החטיבה כי יעיר למפקד הגדוד על הדברים, למען הפקת הלקחים המתחייבים לעתיד. כן המליץ הנציב לפני ראש המרכז לשירות הפרט באגף משאבי האנוש, כי בכפוף להצגת קבלה על ידי הקובל, יינתן לו החזר כספי בגין עלות ביטול המסיבה.

255943/3 התנהלות אלימה של מפקד ושימוש פסול בדואר האלקטרוני הצה"לי

רקע

חייל בשירות חובה תיאר בקבילתו שני מעשים שבהם נגד יחידתו נקט נגדו אלימות פיזית.

במהלך בירור הקבילה הציג החייל תכתובת בדואר האלקטרוני שנשלחה מתיבת הדואר של הנגד, אשר הונחה, לטענתו, על מיטתו ובה נכתב: "שאלוהים יגמור על החייל הזה הלוואי". לתכתובת זו צורף סיכום תחקיר אודות אחד משני מעשי האלימות שתוארו בקבילה.

ממצאים

לביורור הקבילה זומנו החייל והנגד למפגש בירור במסגרת הנציבות. בהתייחס למעשה הראשון שבו טען החייל לנקיטת אלימות טען כלפיו הנגד, כי מאחר שדרש מהקובל פעמים מספר לגשת למשרדו, והלה לא נענה לבקשותיו, הנקבל הניח יד על

כתפו של הקובל על מנת להקימו מהכיסא – ללא הפעלת כוח של הנקבל, ומבלי שאחזו בזרועו.

אשר למעשה השני, מסר הנגד כי מאחר שבכל אותו היום הוא לא ראה את הקובל בפלוגה, הוא פנה אליו על מנת לדעת היכן היה, אך הלה התעלם מפנייתו והמשיך ללכת. הנגד אישר כי כתגובה על התנהלות זו ועל מנת לעצור את המשך הליכתו של הקובל, הוא תפס את רצועת נשקו מאחור, ואחר-כך תפס בזרועו – ללא הפעלת כוח מצדו.

בעקבות האירוע השני ערך מפקד הפלוגה תחקיר, ובמהלכו עלה כי הנגד אכן נהג באלימות נגד הקובל. בסיכום התחקיר ציין מפקד הפלוגה כי התנהלות זו של הנגד אינה מקובלת. עם זאת, מפקד הפלוגה לא מצא לנכון להמליץ על נקיטת צעדים כלשהם כלפי הנגד ותחת זאת המליץ לקרוא **לקובל** לשיחה, על מנת להבהיר לו את חובותיו כחייל ואת תפקודו, שאינו משביע רצון.

לעניין תכתובת הדואר האלקטרוני שהציג הקובל במהלך בירור הקבילה, מסר הנגד, כי אכן שלח את תוצאות התחקיר לרעייתו, שאף היא משרתת בצה"ל. עם זאת, דחה הנגד בתוקף את הטענה כי כתב אודות החייל את הדברים המיוחסים לו בקבילה, והדגיש כי תיבת הדואר האלקטרוני שלו נגישה לכל החיילים העוברים במשרדו.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור בהתנהלות הנגד בשעה שבא עם הקובל במגע פיזי עד לכדי אלימות, בשתי הזדמנויות. הנציב הדגיש בסיכומו כי מורת רוח כלפי חייל אינה מתירה למפקדו לנקוט כלפיו בדרך כוחנית ואלימה. לרשות המפקדים בצה"ל עומדים כלים משמעותיים ופיקודיים הולמים כדי התמודד עם הפרות משמעת של פקודיהם.

בנוסף, ראה הנציב בחומרה את תוכן התכתובת האלקטרונית אשר הונחה על מיטת הקובל, שמקורה בכתובתו של הנגד. הגם שהנגד דחה את הטענה כי כתב את

הדברים המיוחסים לו, הרי מאחר שמדובר בתיבת דואר שאמורה לשמש אותו באופן בלעדי – כל שימוש שהוא מתיר לאחרים לעשות בה, במפורש או במשתמע, יש לראות כאילו נעשה הדבר בידיעת הנגד ובהסכמתו. נוכח החומרה הרבה שהנציב מייחס להתנהלות מעין זו של מפקדים, המליץ הנציב למפקד החטיבה לנקוט צעדים פיקודיים מתאימים נגד הנגד, בהתאם לסמכותו לפי הוראת הפיקוד העליון 6.0302, תוך תיוק הדברים בתיקו האישי. נוסף על כך, העיר הנציב, בהתייחס לתחקיר שערך מפקד הפלוגה, כי הימנעותו מלהמליץ על צעדים פיקודיים כלפי הנגד מעלה ספק ממשי בדבר האובייקטיביות של וכמפקד. לפיכך, המליץ הנציב, כי מפקד החטיבה יזמן את מפקד הפלוגה ויעיר לו על התנהלותו.

251278/8 התנכלות רס"ר הבסיס

רקע

חייל בשירות חובה המשרת בבסיס הדרכה מסוים, הלין על התנכלות של רס"ר היחידה כלפיו. היא באה לידי ביטוי, בין השאר, בכך שטפל עליו האשמות שווא בפני מפקד הבסיס בדבר בריחה מהיחידה.

ממצאים

הקובל טען כי רס"ר היחידה (נגד בדרגת רב-נגד), בשני מקרים שונים, דיווח למפקד היחידה כי הוא נעדר מהיחידה ללא רשות, תוך שעזב את היחידה בקפיצה מעל הגדר, אף שלטענתו שהה ביחידה.

רס"ר היחידה מסר במהלך בירור הקבילה כי בשני המקרים דיווח לו הש"ג ביחידה כי הקובל קפץ מעל הגדר וברח מהיחידה. עם זאת, לא עלה בידי רס"ר היחידה להצביע על החייל או על החיילים שמסרו לו את הדיווח האמור. בירור הקבילה עם בעלי-תפקידים ועם מפקדים בבסיס ההדרכה העלה כי בשני המקרים האמורים אכן שהה הקובל בבסיס, בניגוד לדיווח שמסר רס"ר הבסיס למפקד.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור בהתנהלות רס"ר היחידה, כשדיווח למפקד הבסיס, בשני מקרים שונים, כי החייל עזב את היחידה ללא רשות בקפיצה מעל לגדר, הגם שלא היה לכך כל שחר.

אשר על כן, הנציב המליץ לפני קצין החיל הראשי לזמן אליו את רס"ר היחידה ולנקוט נגדו צעדים פיקודיים הולמים, בהתאם לסמכותו שבהוראת הפיקוד העליון 6.0302.

כן המליץ הנציב כי הדברים יירשמו בקובץ רישום אישי אודות רס"ר היחידה ("אינדיקציית נקח"ל), על-מנת שיונחו בפני מקבלי החלטות בכל דיון שיערך בעתיד בדבר המשך דרכו בצה"ל.

253564/9 הפצת סיכום ריאיון לריאיון שלא התקיים כלל

רקע

קצין שלישות בדרגת סגן הליון על שמפקדו, קצין השלישות החטיבתי, הפיץ אודותיו סיכום ריאיון בדבר החלטה משותפת לסיום תפקיד טרם עת, הגם שסיכום כזה לא התקיים ביניהם בפועל.

ממצאים

במהלך בירור הקבילה עלה כי טענת הקובל מוצדקת. התברר כי הקובל הוא שביקש לסיים את תפקידו, וכי מפקדו כלל לא ערך לו ראיון שבו פירט לפניו את נקודות התורפה שלו, שבעטיין, לכאורה, הגיעו השניים להחלטה משותפת בדבר סיום תפקידו של הקובל טרם עת.

קצין השלישות החטיבתי ציין בהתייחסותו כי סבר שלא יהיה זה נכון שהקובל יסיים את תפקידו בטרם עת, והאמין כי ליווי וחניכה שלו יביאו אותו לשיפור בתפקודו. אולם, לדבריו, לאחר כשבועיים שבהם הקצין היה נחוש בהחלטתו לסיים את תפקידו, הוא מצא לנכון לפרסם סיכום ראיון, ועיקרו – הסכמתם המשותפת בדבר סיום התפקיד.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור בכך שקצין השלישות החטיבתי הפיץ סיכום ראיון לראיון שלא נערך כלל.

נוכח הפגיעה החמורה בערך האמינות, המליץ הנציב לנקוט צעדים פיקודיים הולמים נגד קצין השלישות החטיבתי, תוך תיוק הדברים בתיקו האישי.

253806/4 שימוש באלימות גופנית כלפי חיילת

רקע

חיילת בשירות חובה הלינה על כי מפקדיה בבסיס ההדרכה נקטו כלפי האלימות ואף גררו אותה על הארץ, כדי למנוע ממנה לעזוב את היחידה ללא רשות.

ממצאים

במהלך קורס שבו נטלה חלק בסמוך לאחר גיוסה לצה"ל, התנדבה הקובלת לביצוע תורנות אבטחת יישובים. אולם, בהמשך, מאחר שנדרשה ללוות את אביה לבדיקות רפואיות, ביקשה לחזור בה מהתנדבותה. מאחר שמפקדיה עמדו על-כך שתבצע את התורנות, סירבה לחתום על נשק והחליטה לצאת מהבסיס ללא אישור. כדי למנוע ממנה לעזוב את הבסיס ללא אישור, תפסו אותה מפקדיה בכוח, הפילו אותה לארץ וגררו אותה. כפועל יוצא מכך נגרמה לה פציעה (לקבילתה צירפה החיילת תמונות של ידיה החבולות, כתימוכין לטענתה) ולתחושת השפלה קשה. מפקד בסיס ההדרכה ואף קצין החיל הראשי הממונה עליו לא מצאו כל פגם בהתנהלות מפקדי החיילת, בנימוק שזו הייתה התנהגותה, ובעקבותיה נגררו הדברים לידי כך.

מסקנות והמלצות

חרף התייחסויות מפקד בסיס ההדרכה וקצין החיל הראשי מצא הנציב פגם חמור בכך שהמפקדים הפעילו כוח כלפי החיילת, שלא לצורך ובמידה קיצונית שגרמה לה לחבלות.

כמו כן קבע הנציב כי אף אם יש מקום לקבל את עמדת המפקדים בדבר סמכותם להפעיל כוח, הרי לא הייתה הצדקה כזאת, והכוח שהופעל כלפי הקובלת היה בלתי-סביר במידה קיצונית.

נוכח האמור המליץ הנציב לקצין החיל הראשי לזמן אליו את המפקדים המעורבים בדבר, ולנקוט נגדם צעדים פיקודיים הולמים, בהתאם לסמכותו לפי הוראת הפיקוד העליון 6.0302, תוך תיוק הדברים בתיקיהם האישיים. כמו-כן, נוכח מספר קבילות שהצביעו על ממצאים חמורים ביחס להתנהלות המפקדים באותו בסיס הדרכה, עדכן הנציב בדברים גם את ראש האגף הנוגע בדבר במטה הכללי.

256373/2 יחס משפיל של מפקדים כלפי טירון

רקע

אביו של חייל בשירות חובה, אשר נוטל חלק בטירונות באחד מבסיסי האימונים של החטיבות הסדירות, הלין על התעמרות קשה של מפקדי בנו.

ממצאים

במהלך בירור הקבילה עלה כי החייל הוערך על-ידי מפקדיו כחייל טוב, ועל-כן הם יעדו אותו לקורס חובשים. ערב יציאת החייל לקורס חובשים הוא נמצא מעשן במקום אסור ועל כן הודיעו סמל המחלקה כי הוחלט לשלול את חופשת השבת שלו, הגם שאינו מוסמך לכך לפי פקודות הצבא. במהלך בירור הקבילה טען מפקד הפלוגה כי שלילת חופשה מחייבת אמנם את אישורו, אך למיטב ידיעתו אין הוא מחויב להודיע לחייל באופן אישי על החלטתו. מההתייחסות האמורה עלה כי מפקד הפלוגה לא הכיר כלל את ההוראות הקבועות בעניין זה בפקודות הצבא (הוראת הפיקוד העליון 6.0301), ולפיהן היה מחובתו לתת לחייל זכות טיעון בפניו, באופן אישי, טרם קבלת ההחלטה אם לשלול את חופשתו.

בגין עבירת משמעת נוספת שעבר החייל באותם ימים, כלאו אותו מפקדיו בחדר סגור. מאחר שדלת החדר הייתה נעולה, הוכנס אליו הקובל דרך החלון. במהלך שהייתו בחדר הנעול, לא הוגדרו לו כללי התנהגות, עד שהתערבו הוריו, ואחרי התערבות הותר לו לצאת מהחדר לשירותים ולאכול. מהתחקיר שביצע מפקד בסיס האימונים, עלה, בין היתר, כי החייל אכן לא אכל פעמים מספר, בעת שהייתו בחדר הנעול, אם כי לדבריו, המפקדים לא עשו זאת בכוונה תחילה.

בירור הקבילה העלה עוד כי מפקדי החייל לא שאלו כלל לשלומם במהלך כל אותו שבוע, ואף אסרו על חבריו להיות עימו בקשר. הם הורו באופן ברור שמי שיפר את האיסור האמור, ייענש על דרך עיכובו בשעה ביציאתו הביתה. לאחר כמה ימים, בעת המתנה להליך משמעותי שאמור היה להתקיים בעניינו, הוצב החייל תחת פיקודו של רס"ר היחידה, לביצוע "עבודות רס"ר".

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגמים חמורים ביחסם של המפקדים אל החייל, ואלה באו לידי ביטוי, בין השאר, בדברים אלה:

- בשלילת חופשתו של החייל על-ידי מפקד שאינו מוסמך לכך וללא מתן זכות טיעון לפני קבלת ההחלטה, כמתחייב מפקודות הצבא;
- בכליאת החייל בחדר סגור תוך פגיעה בזכויותיו הבסיסיות ביותר – הן הזכות לחופש תנועה והן הזכות לכלכלה נאותה;
- בבידוד החברתי שכפו המפקדים על החייל;
- בהחלטה לשבץ לוחם בעבודות רס"ר בזמן ההמתנה להליך המשמעותי שאמור היה להתקיים בעניינו; מפקדים אינם רשאים להעניש חייל בהרחקתו מתפקידו הצבאי.

הנציב מצא עוד כי התחקיר שערך מפקד הבסיס, תוצאותיו לא שיקפו נאמנה את חומרת המקרה.

הנציב העיר בסיכום הקבילה: מצופה ממפקדי חייל, ובוודאי כאשר מדובר בטירון המצוי בתחילת דרכו בשירות הצבאי, שידאגו לו ויהוו עבורו כתובת ומשענת, ולא יפגעו בחירותו ובנפשו. כמו-כן, הטעים הנציב כי עבירות משמעות של חייל אינן נותנות לגיטימציה לפגיעה בזכויות היסוד של החייל ולנקוט צעדים שיש בהם כדי להשפילו ולרמוס את כבודו.

נוכח האמור לעיל המליץ הנציב לפני מפקד החטיבה לזמן אליו את מפקדי הקובל (מפקד הפלוגה, מפקד המחלקה ומפקד הכיתה) ולנקוט כלפיהם צעדים פיקודיים ההולמים את חומרת מעשיהם, תוך תיוק העתק מהצעדים הפיקודיים, בצירוף הודעתו, בתיקיהם האישיים וברישומי הצבא הממוכנים אודותיהם ("אינדיקציית נקח"ל"). כמו כן, המליץ לפני מפקד החטיבה וקצין החיל הראשי כי יבחנו את התאמת מפקדי החייל הנזכרים לעיל לתפקידים פיקודיים. כן המליץ הנציב לנקוט את כל צעדי ההבהרה והבקרה הדרושים, על מנת להבטיח כי בחטיבה ובכל יחידותיה לא יינקטו צעדי ענישה נפסדים כפי שעלו במקרה הנדון.

252014/6 פגיעה בפרטיות

רקע

חייל וחיילת בשירות חובה הלינו על שמפקד יחידתם פגע בפרטיותם בכך שהפיץ באמצעות הדואר האלקטרוני פרטי אירוע שבו היו מעורבים השניים, תוך ציון שמותיהם.

ממצאים

שני החיילים הועמדו לדין משמעתי משמצאה אותם הקצינה התורנית בחדר-המשמר כאשר אינם לבושים באופן מלא. מפקדם, קצין בדרגת סא"ל, פרסם את פרטי האירוע בדרך של שליחת הודעה בדואר האלקטרוני לכמה בעלי-תפקידים ביחידה ובמפקדה הממונה.

מפקדם של הקובלים מסר בהתייחסותו כי הוא הפיץ את ההודעה למספר נמנעים מצומצם בלבד, ובכלל זה למפקדים ולאחראים לתחום המשמעת ביחידה. לדבריו, ייתכן כי המידע אודות הקובלים הופץ ברבים על ידי גורמים אחרים.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בכך שמפקד הקובלים פרסם את פרטי האירוע שבו היו מעורבים, תוך ציון שמותיהם. הנציב העיר כי מקום שבו מועבר מידע בעל תכנים אישיים ורגישים, כתוכן ההודעה, נשואת הקבילה הזאת, יש לשמור על דיסקרטיות, תוך הימנעות מפגיעה בפרטיות החיילים המעורבים, עד כמה שניתן. כך גם נדרשות תשומת לב ויתר רגישות באשר לאופן הפצת המסמך על מנת למנוע חשיפתו לעיני מי שאינו ממוען לו, כי ממלאי תפקידים רבים מאפשרים לעוזריהם גישה לתיבות הדואר האלקטרוני שלהם.

הנציב הביע את עמדתו כי במקרה זה, ניתן היה להגיע לאותן תוצאות מבחינה פיקודית מבלי לחשוף את שמות הקובלים בתפוצה נרחבת באמצעות הדואר האלקטרוני.

לפיכך המליץ הנציב לפני מפקד המפקדה הממונה כי יזמן את המפקד, נשוא הקבילה, לפניו ויעיר לו על אופן התנהלותו במקרה הנדון, תוך תיוק הדברים בתיקו האישי.

רפואה – טיפול רפואי

במהלך שנת הדוח טופלו תת-נושאים רבים העוסקים בענייני טיפול רפואי ע"י גורמי הרפואה בצה"ל. ואלה הבולטים בהם: טיפול רפואי לקוי, סדר רפואי לא תקין, ועדות רפואיות, יחס רופא-חייל.

להלן פירוט של קבילות נבחרות:

251197/0	– הליך אבחון רפואי לקוי וליקויים בהגשת דוח פציעה	144
251983/3	– אישור הוצאות ביקור בחדר מיון בגין תאונה אזרחית	146
251632/6	– טיפול רפואי לקוי (גינקולוגיה)	150
252374/4	– טיפול רפואי לקוי בשבר בכף היד	151
252543/4	– הסכמה מדעת לטיפול רפואי	153
252632/5	– אבחון רפואי לקוי (סוכרת)	157
253506/0	– טיפול רפואי לקוי וניפוק תרופות	158
252759/6	– טיפול רפואי לקוי והתייחסות פוגעת לחייל	
161	במרפאה אזרחית	
254384/1	– אבחון מאוחר של דלקת התוספתן	164
254729/7	– אבחון שחפת ודרכי מניעתה	166
253594/6	– טיפול רפואי לקוי (דלקת בדרכי השתן)	169
254799/0	– טיפול רפואי לקוי (שבר בכף הרגל)	171
257011/7	– החזר כספי בגין הוצאות טיפול בחדר מיון	173
256997/8	– טיפול רפואי של איש סגל רפואה בפקודיו	175
251919/7	– קוצר רוח והתייחסות פוגעת של קב"נית	177

251197/0 – הליך אבחון רפואי לקוי וליקויים בהגשת דוח פציעה

רקע

הורי חייל בשירות חובה הלינו על שבנם לא הופנה מייד לטיפול בחדר מיון לאחר שנחבל בראשו. כמו-כן, טענו ההורים כי דוח הפציעה של בנם, נמסר להם בעיכוב רב ולא שיקף נאמנה את נסיבות פציעתו.

ממצאים

החייל נפל לאחור במהלך מסדר שנערך ביום הראשון לטירונות ונחבל בחלק האחורי של ראשו. החייל פונה על גבי אלונקה למרפאת היחידה ונבדק על-ידי רופא. במהלך הבדיקה נמצא כי החייל בהכרה מלאה, מדדיו החיוניים היו תקינים ובדיקתו (בדיקה גופנית מלאה ובדיקה נירולוגית) הייתה ללא ממצאים מיוחדים, למעט סימן שפשוף מקומי. הרופא מצא לנכון להשאיר את החייל להשגחה במרפאה למשך הלילה ולבצע בדיקה חוזרת למחרת. למחרת בבוקר, נבדק החייל ושחרר מהמרפאה עם המלצה למנוחה נוספת של כמה שעות.

לאחר שחרורו מהמרפאה המשיך החייל בפעילות השגרתית בטירונות כיומיים, אף שהתלונן בפני מפקדיו כי הוא סובל מכאבי ראש. בעקבות בדיקה חוזרת שנערכה לו במרפאה, ולאחר שהחייל התלונן על כאבי ראש, אשר לוו בבעיית זיכרון, ולא הוקלו חרף הטיפול במשככי כאבים – הוחלט להפנות אותו לבדיקה בחדר המיון.

החייל אושפז בבית החולים לבירור קרדיאלי עקב חשד לממצא בבדיקת האק"ג. כעבור ארבעה ימים, כאשר כאבי הראש שמהם סבל התמידו, בוצע CT ראש, אשר הצביע על שבר בבסיס הגולגולת ודימום.

בהתייחסויות גורמי הרפואה הממונים, ובכללם סגן קצין הרפואה הראשי ויועץ קצין הרפואה הראשי לנירוכירורגייה, צוין בין היתר, כי ייתכן גילוי של שבר בבסיס

הגולגולת רק לאחר ימים מספר ממועד החבלה. כמו-כן נמסר כי אין הכרח לבצע בדיקת CT ראש בכל מקרה של חבלה, ויש להתבסס על ממצאי תולדות החולה (אנמנזה) והבדיקה הגופנית. לפיכך, בהתאם לתיעוד הרפואי, נראה כי הרופא פעל באופן סביר בכך שהשאיר את החייל להשגחה ושחרר אותו לאחר מנוחת לילה עם שיפור בתלונותיו.

אשר לדוח הפציעה שמולא בעניין החייל – בירור הקבילה העלה כי הדוח מולא באיחור רב, וכי הפרטים העובדתיים שנרשמו בו לא הלמו את נסיבות המקרה לאשורן.

מסקנות והמלצות

על יסוד ממצאי בירורו ובהסתמך על חוות הדעת המקצועיות, התרשם הנציב כי על-אף העיכוב שחל באבחון בעייתו הרפואית של החייל, הרופא המטפל במרפאת היחידה ביסס את החלטותיו המקצועיות על הממצאים הרפואיים אשר עמדו בפניו במועד בדיקתו.

בהקשר זה, הדגיש הנציב בפני ההורים הקובלים כי הרופא הורה להשאיר את החייל להשגחה במהלך הלילה במרפאה, ובדיקת החייל הן במרפאה והן בחדר המיון, לא הניבה ממצאים חריגים (הצוות המטפל בבית החולים לא התרשם בימים הראשונים לאשפוז מחבלת ראש חמורה).

עם זאת, הנציב מצא פגם בכך שהרופא לא פירט בתיעוד הרפואי שערך את מנגנון החבלה ואת ממצאי הבדיקה הגופנית (בדיקה נירולוגית), בתיעוד בדיקתו. כמו כן נמצא פגם בכך שהרופא לא הנחה את החייל לשוב לבדיקה בכל מקרה של החמרה במצבו.

בנסיבות אלו, על-אף שהרופא השתחרר משירות צבאי, המליץ הנציב לפני בעל-תפקיד מוסמך במפקדת קצין הרפואה הראשי לזמן את הרופא בפניו, להעיר לו על

מחדליו ולתייק את סיכום ממצאי הבירור הקבילה בתיקו האישי. כמו-כן, המליץ הנציב להפיץ את לקחי הקבילה, ללא אזכור שמות המעורבים, בקרב כלל הרופאים, כדי ללמוד מאירועי מקרה זה, למניעת הישנות מקרים דומים בעתיד. באשר לדוח הפציעה הנציב מצא כי חל עיכוב רב בעריכת דוח הפציעה ובמסירתו לחייל. חמור מכך, הנציב מצא כי הדוח איננו משקף נאמנה את השתלשלות האירועים בעניין החייל. לנוכח האמור לעיל, העיר הנציב למפקדים על הפגמים האמורים והמליץ להעביר לחייל דוח פציעה מתוקן, אשר ישקף באופן הולם את נסיבות פציעתו.

כן המליץ הנציב לרענן את פקודות הצבא בנושא מילוי דוח פציעה, בקרב כלל המפקדים וגורמי הרפואה ביחידה, כדי למנוע הישנות מקרים דומים בעתיד.

251983/3 – אישור הוצאות ביקור בחדר מיון בגין תאונה אזרחית

רקע

חייל בשירות חובה ביקש את התערבות הנציב למען אישור זכאותו לקבל החזר כספי מרשויות הצבא, בגין טיפול שקיבל בחדר המיון של בית חולים אזרחי וכן בגין הוצאות נלוות ושכר טרחת עורך הדין של בית החולים.

ממצאים

החייל נפגע בחודש נובמבר 2004 בתאונת דרכים אזרחית במהלך חופשה שאושרה לו. החייל סבל יומיים מבחילות ומהקאות, ולכן הפנה אותו רופא היחידה לטיפול בחדר-מיון של בית-חולים אזרחי, כשבידו התחייבות תקציבית מטעם צה"ל לתשלום עלות הביקור בחדר המיון (טופס 103). למרות זאת, כעבור חודשים מספר,

במהלך שנת 2005, נדרש החייל על-ידי בית החולים להסדיר את חובו בגין הטיפול שקיבל בחדר המיון. בעקבות זאת, לדבריו, אחראי המרפאה ביחידתו נענה לבקשתו והעביר לבית החולים התחייבות למפרע לתשלום עבור הביקור בחדר המיון (להלן: טופס 119).

לאחר תקופה ארוכה שבה לא הגיעה לידי החייל כל התראה מבית החולים או מכל גורם אחר, נודע לו כי בית החולים נקט, באמצעות בא כוחו, הליכי גבייה נגדו בתיק הוצאה לפועל. החייל פנה למרפאת היחידה ואושר לו בחודש ינואר 2006, טופס 119 נוסף.

בית החולים הפחית בסופו של דבר את עלות ההפניה לחדר המיון, בסך של 479 ש"ח, מחובו של החייל בתיק ההוצאה לפועל. עם-זאת, הוא נדרש לשלם את יתרת חובו, על-סך של 1,121 ש"ח, בגין הוצאות נלוות ושכר טרחת עורכי-הדין של בית החולים.

מבירור הקבילה עלה כי כשלמד בית החולים מהפרטים שמסר החייל במועד התייצבותו לטיפול בחדר המיון כי החייל נפגע ב"תאונת דרכים" אזרחית – גובה בית החולים את חשבון הטיפול מחברת הביטוח של המטופל. אולם, כשנמצא כי סיבת הפנייה למיון היא "תאונה אחרת", גובה בית החולים את חשבון הטיפול מחיל הרפואה על סמך הפניית הרופא הצבאי.

החייל אישר כי במועד קבלתו לבית החולים חתם על טפסים שונים, מבלי שעיין בתוכן הכתוב בהם. כמו-כן, לא היה באפשרותו להציג עותק מטופס 119 שאושר לו בשנת 2005, או למסור מידע בדבר זהותם של בעלי התפקידים שטיפלו בפניותיו.

רקע משפטי ופקודות הצבא

בהתאם לחוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה – 1975, מוטלת אחריות מוחלטת ומלאה על הנוהג בכלי רכב, כלפי נזק גוף שנגרם לנפגע בתאונת דרכים שבה היה מעורב הרכב. ככלל, אחריות זו, מבוססת באמצעות חברות הביטוח המסחריות. במקרים מסוימים אשר נקבעו בחוק, האחריות לפיצוי נפגעי תאונות דרכים מוטלת על קרן סטטוטורית אשר הוקמה לצורך זה ("קרנית").

הנחיית ענף הרפואה מספר 03:01 בנושא "תשלום בדיעבד עבור ביקור בחדר מיון – נוהל לאישור טופס 119", קובעת, בין היתר, את ההוראות האלה:

א. חייל שפנה לחדר מיון ללא הפניה מרופא צבאי, רשאי לפנות בבקשה לכיסוי הוצאות הביקור על-ידי צה"ל.

ב. החייל יפנה בכתב, בתוך שבוע ימים מיום ביקורו בחדר המיון, אל רופא יחידתו. במכתבו יפרט החייל את הסיבות לפנייתו לחדר המיון, ולא למרפאה אזורית, ויצרף את העתקי תעודת השחרור מחדר המיון ואת החשבון לפירעון שנתן לו בית החולים.

ג. חייל הפונה לבקשת החזר בשל פנייה לחדר מיון בעקבות תאונת דרכים, ינהג כמפורט להלן:

1) בתאונה המוגדרת כתאונת דרכים צבאית – החייל יצרף לפנייתו אישור מהמשטרה הצבאית לתאונה. את הוצאות הטיפול הרפואי הנובעות מתאונות אלו יכוסו ע"י צה"ל.

2) בתאונה המוגדרת כתאונת דרכים אזרחית – החייל יעביר לבית החולים אישור משטרת ישראל על התאונה. במקרה זה יעביר בית החולים את תביעתו לחברת הביטוח שבה בוטחו כלי הרכב המעורבים בתאונה.

ד. באחריות החייל להעביר את טופס 119 לידי הגורם המתאים בבית החולים. האישור הניתן לחייל מכסה אך ורק את עלות הפנייה לחדר המיון, ואינו

מכסה עלויות כספיות אחרות, הנגרמות בגלל עיכוב בפניית החייל לקבלת החזר (הפרשי ריבית והצמדה וכיו"ב).

מסקנות והמלצות

הנציב התרשם כי מדובר במחלוקת כספית בין החייל לבין בית החולים, הנובעת, בין השאר, מחתימת החייל על כתב התחייבות לבית החולים. כמו-כן, נוכח הזמן שחלף ובהיעדר מידע בדבר זהותם של בעלי התפקידים במרפאה אשר טיפלו בעניינו, לא היה אפשר להתחקות אחר התנהלותה של מרפאת היחידה.

בנסיבות אלו, הואיל והוצאות הטיפול בחדר המיון, במקרה של תאונת דרכים אזרחית חלות, בהתאם להסדר שקבע המחוקק, על חברת הביטוח שבה בוטחו כלי הרכב המעורבים בתאונה, ובשים לב לעובדה שגורמי הרפואה הצבאיים הסדירו עבור החייל חלק ניכר מהחוב, על אף שלא היה מחובתם לעשות זאת – לא מצא הנציב מקום להתערב מטעמו בעניין ההחלטה לדחות את בקשת החייל להחזר כספי בגין יתרת החוב ששילם מכיסו.

עם זאת, מאחר שרופא היחידה מסר מלכתחילה לחייל טופס הפניה (המהווה התחייבות לתשלום, מאת רשויות הצבא) לבית החולים, ובשים לב לעובדה כי בסופו של דבר בחר בית החולים לנכון לכבד את טופס 119 שהוגש לו ולא פנה בתביעה לחברת הביטוח – המליץ הנציב לפני גורם רפואי בכיר לבחון את התנהלותו של בית החולים האזרחי ולעדכנו בדבר תוצאות בדיקתו בנושא.

כן המליץ הנציב, לבחון עם כל הגורמים הרלוונטיים להתקשרות בין צה"ל לגורמי הרפואה בבתי חולים ממשלתיים, כיצד ניתן למנוע מצב שבו בתי החולים נוקטים הליכי גבייה נגד חיילים, כשאושרה לחייל התחייבות לתשלום הוצאות הטיפול מבעוד מועד, ולגבש נוהלי בקרה בנושא זה.

בנוסף, המליץ הנציב לרענן את הנחיית ענף הרפואה בנושא "תשלום בדיעבד עבור ביקור בחדר מיון – נוהל לאישור טופס 119", בקרב כלל סגלי הרפואה, בדגש על הוצאות טיפול רפואי כשמדובר בתאונה דרכים אזרחית.

251632/6 - טיפול רפואי לקוי (גינקולוגיה)

רקע

אביה של חיילת בשירות החובה הלין על הטיפול הרפואי שקיבלה בתו בעקבות זיהום בדרכי השתן ופטרייה וגינלית.

ממצאים

החיילת פנתה למרפאת היחידה והתלוננה על כאבים בבטן תחתונה מצד שמאל, על צריבה ועל תכיפות במתן השתן. בבדיקת השתן שנערכה לחיילת נמצאו ליקוציטים, דם וחלבון. הרופא המטפל המליץ לחיילת על טיפול אנטיביוטי ועל מנוחה בחדרה בשל דלקת בדרכי השתן.

מחוות דעת רפואית שהוצגה בפני הנציב במהלך בירור הקבילה עלה כי הרופא ציין בסיכום המפגש הרפואי, בפרק האבחנות, כי החיילת סובלת הן מזיהום בדרכי השתן והן ממחלה וגינלית פטרייתית. עם-זאת, הטיפול האנטיביוטי שעליו המליץ הרופא לחיילת התייחס לזיהום בדרכי השתן, והתעלם לחלוטין מאבחנתו השנייה. כמו-כן, בשונה מזיהום בדרכי השתן, שבו יכול לטפל גם רופא כללי, האבחנה בדבר מחלה וגינלית פטרייתית מצריכה את טיפולו של רופא מומחה לרפואת נשים. ברם, על אף שרופא היחידה אינו רופא נשים, וכפועל יוצא מכך אינו מוסמך לבצע בדיקה גינקולוגית, הוא לא מצא לנכון להפנות את החיילת לרופא נשים.

בירור הקבילה העלה עוד כי רק לאחר פניות חוזרות לגורמי רפואה שונים – צבאיים ואזרחיים – קיבלה החיילת לבסוף את הטיפול המתאים לבעייתה.

מסקנות והמלצות

הנציב התרשם כי החיילת עברה בירור רפואי ממושך ומסורבל, אשר ללא ספק גרם לה לסבל ואי-נוחות רבה. הנציב מצא פגם בכך שרופא היחידה אשר סבר כי החיילת סובלת מבעיה המטופלת, בדרך כלל, על-ידי רופא מומחה לרפואת נשים – לא הפנה את החיילת לרופא נשים, ולחלופין – לא המליץ לה על כל טיפול מתאים. נוכח האמור לעיל המליץ הנציב לפני גורם רפואי בכיר לזמן לפניו את רופא היחידה ולהעיר לו על התנהלותו באשר לטיפול שניתן לחיילת. כן המליץ הנציב לבחון את השתלשלות האירועים המפורטת בקבילה, כדי להפיק את הלקחים הנדרשים, ולהפיצם בקרב כלל הרופאים בצבא, ללא ציון פרטי המעורבים, על מנת למנוע הישנות מקרים דומים בעתיד.

252374/4 - טיפול רפואי לקוי בשבר בכף היד

רקע

חייל בשירות חובה הלין על עיכוב באבחון שבר באצבע כף יד ימין, וכתוצאה מכך – על טיפול רפואי לקוי שקיבל מגורמי רפואה צבאיים.

ממצאים

החייל נחבל בזרת כף יד ימין ונבדק על-ידי רופא היחידה (להלן: הרופא הראשון). הרופא סבר כי החייל סבל ממכה יבשה אשר אינה מצריכה טיפול מיוחד (למעט

טיפול במשכך כאבים). הרופא הנחה את החייל לשוב למרפאה בכל מקרה של החמרה במצבו הרפואי.

למחרת פנה החייל למרפאת היחידה, לאחר שסבל מכאבים הולכים וגוברים ומסימנים מובהקים של נפיחות ושטף דם באזור האצבע הפגועה. הפעם נבדק החייל על-ידי רופא יחידה אחר (להלן: הרופא השני), וזה אבחן כי החייל סובל מנקע באצבע והמליץ על קירור מקום החבלה, על חבישה אלסטית ועל המשך נטילת משככי כאבים.

כעבור שלושה שבועות, כשלא חדלו הכאבים, והנפיחות באזור החבלה הובילה להגבלה של ממש ביכולת התנועה והיישור של האצבע – פנה החייל, פעם נוספת למרפאת היחידה. במועד זה נבדק החייל ע"י רופא נוסף (להלן: הרופא השלישי) והופנה לבדיקת רופא אורתופד במרפאת המומחים.

כעבור שבועיים נבדק החייל על-ידי רופא מומחה והופנה לצילום רנטגן. בצילום נמצא כי החייל סובל משבר אשר החל להתאחות, אולם לא באופן תקין (נוצר עיוות בעצם שנשברה).

בחוות דעת שהועברה לנציב מאת אורתופד בכיר בחיל הרפואה צוינו הדברים האלה: באשר לטיפול שקיבל החייל מהרופא הראשון – הטיפול היה סביר ובהתאם להוראות ולהנחיות המקובלות בחיל הרפואה. באשר לטיפול שקיבל החייל מהרופא השני – הגם שהרופא ביצע בדיקה יסודית, נמצאה סתירה בין הנתונים הקליניים שפירט הרופא בבדיקתו, לבין אבחנתו הרפואית. בשלב זה היה מקום להפנות את החייל לבדיקה בחדר המיון לצילום רנטגן, ורק אז לשלול את האפשרות כי מדובר בשבר. כמו-כן, ההמלצות שניתנו לחייל (טיפול במשככי כאבים, חבישה אלסטית ומעקב רפואי) לא תאמו את מצבו הרפואי. בנסיבות המקרה שגה הרופא בכך שלא אבחן כי מדובר במצב טראומטי – המצריך המשך בירור וטיפול על-ידי רופא מומחה. באשר לטיפול שקיבל החייל מהרופא השלישי – הואיל ומדובר היה בחשד

לשבר שלא אובחן זה שלושה שבועות, שגה הרופא בכך שלא הפנה את החייל לבדיקת רופא מומחה באופן דחוף.

מסקנות והמלצות

על יסוד ממצאי הבירור ובהסתמך על חוות הדעת המקצועיות שהתקבלו במהלך בירור הקבילה, מצא הנציב כי חל עיכוב של ממש בטיפול בשבר בכף ידו של החייל בשל ליקויים בהליך האבחון הרפואי שהתקיים בעניינו. בעקבות העיכוב האמור חל סיבוך בהתאחות השבר.

הנציב מצא כי רופא היחידה השני טעה כאשר לא הפנה את החייל לחדר המיון או לבדיקת רופא מומחה, על מנת לשלול את האפשרות כי הוא סובל משבר. רופא זה לא אסף את כל המידע הנדרש לבירור הרפואי בין באמצעות בדיקות עזר ובין באמצעות התייעצות עם מומחה רפואי. בנוסף, הנציב מצא כי הרופא השלישי טעה בכך שחרף היעדר שיפור במצבו הרפואי של החייל במשך שבועיים, לא הפנה אותו לחדר מיון מיידי או לבדיקה דחופה של רופא מומחה.

נוכח האמור לעיל, המליץ הנציב לפני סגן קצין הרפואה הראשי לזמן את הרופאים בפניו ולהעיר להם על התנהלותם. נוסף על כך, המליץ הנציב כי העתק מהערתו יתויק בתיקיהם האישיים של הרופאים. יתר על כן, הנציב העביר העתק מסיכום הקבילה לידיעת קצין הרפואה הראשי.

252543/4 - הסכמה מדעת לטיפול רפואי

רקע

קצינה בשירות קבע הלינה על שנערך לה טיפול שיניים ללא הסכמתה.

תשתית משפטית

חוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996 (להלן: החוק), קובע בין היתר את הדברים האלה:

ג. לא יינתן טיפול רפואי למטופל, אלא אם כן נתן לכך המטופל הסכמה מדעת.
 ד. לשם קבלת הסכמה מדעת, ימסור המטפל למטופל מידע רפואי הדרוש לו, באורח סביר, כדי לאפשר לו להחליט אם להסכים לטיפול המוצע; לעניין זה, "מידע רפואי", לרבות:

(1) האבחנה (הדיאגנוזה) והסככות (הפרוגנוזה) של מצבו הרפואי של המטופל;
 (2) תיאור המהות, ההליך, המטרה, התועלת הצפויה והסיכויים של הטיפול המוצע;

(3) הסיכונים הכרוכים בטיפול המוצע, לרבות תופעות לוואי, כאב ואי נוחות;
 (4) סיכויים וסיכונים של טיפולים רפואיים חלופיים או של העדר טיפול רפואי;
 (5) עובדת היות הטיפול בעל אופי חדשני.

ה. המטפל ימסור למטופל את המידע הרפואי, בשלב מוקדם ככל האפשר, ובאופן שיאפשר למטופל מידה מרבית של הבנת המידע לשם קבלת החלטה בדרך של בחירה מרצון ואי תלות.

ו. הסכמה מדעת יכול שתהיה בכתב, בעל פה או בדרך של התנהגות.
 עקרון ההסכמה מדעת עוגן גם בפקודות הצבא (הוראת קצין הרפואה הראשי מספר 300.001 בנושא, "זכויות החולה בצה"ל").

ממצאים

הקצינה מסרה לרופא השיניים כי ניתנו לה חוות דעת סותרות מרופאי שיניים צבאיים שונים באשר לצורך בטיפול שורש באחת משיניה. לפיכך, ביקשה לדחות את הטיפול בשן זו עד לאחר שתקבל חוות דעת נוספת מרופא אזרחי. במהלך הטיפול בשן סמוכה, ציין הרופא בפניה כי החור עמוק ומגיע עד השורש. הקצינה ניסתה לברר פעמים מספר, עם הרופא את משמעות הממצאים ואת השלכותיהם על הטיפול הניתן לה. ואולם, הרופא סירב לענות לה ואמר לה "לא לשאול שאלות עכשיו", על מנת למנוע, לטענתו, זיהום האזור המטופל. בתום הטיפול, התברר לה כי הרופא החל לבצע טיפול שורש בשן, מבלי שקיבל את הסכמתה לטיפול מסוג זה. כאשר הביעה בפני הרופא את עמדתה, ענה לה הרופא כי "עצם העובדה שהתיישבה בכיסא הטיפולים משמעותה הסכמה לכל טיפול שהרופא סבור כי יש בו צורך".

לטענת הרופא, במהלך סילוק העששת בשן המטופלת התברר לו כי העששת **עמוקה מאוד** וכן כי הייתה חדירה למוך השן. מצב זה חייב כריתה מיידית של העצב מתוך השן, וכפי שאכן עשה, על-מנת למנוע, בין היתר, כאבים חזקים מאוד לאחר חלוק ההרדמה. לטענתו, לא היה באפשרותו לנהל עם הקצינה שיחה מלאה ומפורטת, תוך כדי הטיפול, בשל שיקולים מקצועיים גרידא כדי למנוע זיהום נוסף של חלל השן באמצעות חשיפתו לרוק ולחיידיקי חלל הפה.

מסקנות

הנציב מצא פגם חמור בכך שהרופא המטפל ערך לקצינה טיפול שיניים מבלי שקיבל את הסכמתה לטיפול הרפואי. הטיפול היה בניגוד לעקרון ההסכמה מדעת אשר נקבע בחוק ובפקודות הצבא.

כמו-כן, הנציב מצא פגם בכך שרופא המטפל לא הציג בפני הקצינה את אפשרויות הטיפול הקיימות (עריכת סתימה זמנית או לחלופין – כריתה מיידית של העצב

כהכנה לטיפול שורש) על מנת לקבל את עמדתה. חמור מכך, הרופא התעלם מבקשותיה במהלך הטיפול, לקבל הסבר בדבר הפעולה העתידה להיעשות. במעשיו אלה, פעל הרופא בניגוד לחובתו לפרוש בפני המטופלת את מכלול הפרטים והמידע בדבר הטיפול הרפואי בה, ולתת לה הסבר מתאים ביחס להשלכות או הסיכונים הכרוכים בכל אחת מחלופות הטיפול הקיימות. הנציב הדגיש בהחלטתו כי גם אם הטיפול שניתן לקצינה היה הטיפול המקצועי הנכון והנדרש למצבה, **ההחלטה בענייניו הרפואיים של המטופל, חייבת להיות החלטה אישית, המבטאת, בראש ובראשונה, את רצונו ואת בחירתו של המטופל עצמו, לאחר שקיבל מידע מלא ומוסמך ביחס לטיפול הנדרש לו. בכל מקרה, על החולה לבחור את דרך הטיפול המועדפת עליו באופן עצמאי – הוא ולא הרופא.**

המלצות

בעקבות הקבילה, התחייב חיל הרפואה לספק לקצינה את מלוא הטיפול הרפואי הנדרש בשן שבה נערכה ההכנה לטיפול שורש. נוסף על כך, הנציב המליץ בפני סגן קצין הרפואה הראשי לזמן בפניו את הרופא, ולהעיר לו בחומרה רבה על התנהלותו במקרה זה, ולתייק העתק מסיכום הקבילה בתיקו האישי של הרופא. כמו-כן, על-אף שדרישת הכתב להוכחת הסכמה מדעת, אינה חלה על טיפולי שיניים שגרתיים, הציע הנציב לשקול, אם יש מקום לקבל את הסכמת המטופל בכתב לתוכנית הטיפולים שנקבעה עבורו, כדי לוודא מסירת מידע חיוני למטופל.

252632/5 - אבחון רפואי לקוי (סוכרת)

רקע

אביו של חייל בשירות חובה הלין על טיפול רפואי לקוי שקיבל בנו מרופא היחידה, וזה התבטא, בין היתר, באבחון לקוי של מחלת "סוכרת חדשה".

ממצאים

החייל פנה לרופא היחידה והתלונן על כאבי ראש ועל חולשה ברגליים. הרופא ערך לו בדיקת שתן אשר העידה על רמת גלוקוז גבוהה (+4). בסיום המפגש הרפואי, הפנה הרופא את החייל לבדיקה נירולוגית ולבדיקות מעבדה ואישר לו שני ימי מנוחה.

למחרת ביצע החייל, בהתאם להנחיות הרופא, את בדיקות הדם. כאשר התברר לחייל כי תוצאות הבדיקות אינן מתקבלות מייד, פנה לקרובת משפחה, אחות במקצועה, וערך באמצעותה בדיקת סוכר נוספת, זו העידה על ערכי סוכר גבוהים. נוכח ממצאים אלו, הופנה החייל לחדר המיון ואושפז באבחנה של "סוכרת חדשה". לאחר שחרורו מבית החולים נקבע לו פרופיל 21 על רקע מחלתו.

הרופא מסר בהתייחסותו לקבילה כי הסביר לחייל את משמעות ממצאי בדיקת השתן וכן את חשיבות ביצוע בדיקות מעבדה ושתן, בצורה דחופה, עוד ביום הבדיקה (בדרכו הביתה). כן טען כי הסביר לחייל שכשהבדיקה מעידה על ממצאים חריגים – נמסרות תוצאות הבדיקה בטלפון עוד באותו היום. לדבריו, ציין בפני החייל כי עליו לפנות לבדיקת רופא חוזרת, בכל מקרה של החמרה במצבו הרפואי. **עם-זאת, ברשומה הרפואית הממוחשבת, לא נמצא אזכור להסבר או להנחיות שנתן הרופא לחייל.**

מסקנות והמלצות

הנציב מצא כי הרופא לא נתן דעתו, באופן מספק, לממצאי בדיקת השתן ולתלונות החייל. עוד התרשם הנציב כי הרופא טעה כאשר לא הפנה מייד את החייל לחדר המיון. וחמור מכך, הרופא שחרר את החייל לביתו על אף שהיה בכך כדי לסכן, באופן חמור את בריאותו.

לאור ממצאים אלו המליץ הנציב לפני מפקד הרפואה הפיקודי לזמן את הרופא ולנקוט נגדו צעדים פיקודיים ההולמים את חומרת המקרה ולתעד את הקבילה ואת תוצאותיה ברישומי הצבא הממוכנים אודות הרופא – הכול כדי שבבוא העת, כאשר יידון עניין קידומו או המשך שירותו, יובאו הדברים במניין השיקולים.

מפקד הרפואה הפיקודי ציין בהערתו לרופא כי חרף ההערכה שרוחשים לו, הרי במקרה זה חברו יחדיו חוסר ידע, חוסר זהירות והימנעות מהתייעצות עם גורם רפואי נוסף או בכיר. מפקד הרפואה הפיקודי הנחה את הרופא כי מחובתו לתת תשומת-לב מיוחדת במקרים חריגים או מורכבים, תוך הקפדה על זהירות, על התייעצות נאותה ועל הרחבת הידע באמצעות לימוד מתמיד. כמו-כן, לקחי הקבילה ונוהלי ההפניה לחדר המיון (לרבות המקרים המחייבים הפניה למיון) הופצו בקרב כלל הרופאים בפיקוד.

253506/0 - טיפול רפואי לקוי וניפוק תרופות

רקע

חיילת בשירות חובה הלינה על שקיבלה תרופות מבלי שנערכה לה בדיקה כלשהי, ללא מרשם רפואי, וללא הסבר בדבר הוראות השימוש בתרופות.

ממצאים

החיילת פנתה למרפאת היחידה לאחר שחשה ברע, אך נענתה כי אין תורים פנויים לבדיקת רופא. בעקבות זאת, מפקדה הישיר שוחח באופן בלתי-פורמלי עם הרופא והנחה אותה לחזור לבדיקה במרפאה.

לטענתה, היא נכנסה לחדר הרופא "בין התורים". לדבריה, הרופא סירב לקבלה לבדיקה, אך אמר לה שהוא יודע במה מדובר. בהמשך יצא הרופא מחדרו והורה לאחת החובשות ליתן לה כדורי "פראמין". חובשת אחרת הגישה לחיילת את הכדורים.

הרופא מסר בעדותו בנציבות כי החיילת נכנסה לחדרו בשעה שטיפל בחייל אחר, וביקשה להיבדק על-ידו. לדבריו, השיב בשלילה לבקשתה, אך ציין בפניה כי במידה שהיא נדרשת לטבליות בלבד "ניתן יהיה לעזור לה". כאשר עמדה על דרישתה להיבדק, הנחה את סמלת המרפאה לעזור לחיילת במידה שהיא נדרשת להמשך טיפול תרופתי בלבד, או לחלופין – להפנות אותה למסדר חולים, כמקובל. הרופא הכחיש בתוקף את הטענה שלפיה הורה להגיש לחיילת תרופה כלשהי והדגיש כי לא בדק אותה, לא רשם לה מרשם, ואף לא קבע את מינון התרופה.

מבירור הקבילה עלה עוד כי אחת החובשות במרפאה אשר חלפה ליד חדר התרופות, התבקשה על-ידי חברתה לנפק לחיילת טבליות "פראמין". בעדותה מסרה החובשת כי שאלה את חברתה בכמה טבליות יש צורך, והגישה לחיילת עשר טבליות "פראמין". החובשת ציינה כי הניחה שהחיילת הוחתמה על מרשם כנדרש, בהתאם להנחיות, אך לא בדקה זאת.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור בכך שנופקו לחיילת טבליות ללא עריכת הפעולות המתחייבות לשם כך: עריכת בדיקה רפואית הכוללת בירור בדבר רגישותה לתרופה שקיבלה; מתן מרשם על-ידי הרופא וכן מתן הנחיות מדויקות באשר לאופן השימוש

בטבליות והסבר לגבי תופעות הלוואי של התרופה. עוד מצא הנציב פגם בכך שלא נערך כל רישום בדבר התרופות שנופקו לה.

הנציב ציין כי בשים לב לעובדה שבפועל נופקו לחיילת טבליות "פראמין" בתום שיחה שקיים הרופא עם החובשות, הוא לא מצא בגרסת הרופא הסבר מניח את הדעת להשתלשלות האירועים אשר הובילה לתוצאה, נשוא הקבילה. בנסיבות אלו התרשם הנציב כי הכחשתו הגורפת של הרופא איננה סבירה והגיונית.

הנציב הדגיש בהחלטתו, כי על נושא בטיחות החולה לעמוד בראש מעייני המערכת הרפואית שכן טעויות בניפוק תרופות עשויות לסכן את חיי החולים ולגרום לנזק בריאותי בלתי-הפיך.

הנציב המליץ בפני בעל-תפקיד בכיר במערך הרפואה הזרועי, לזמן אליו את צוות המרפאה ולהעיר להם בחומרה על מחדליהם. בנוסף, המליץ כי לקחי הקבילה יופצו ויוטמעו בקרב כלל סגלי הרפואה, על מנת למנוע הישנות מקרים דומים בעתיד.

בעקבות המלצת הנציב והערותיו מסר הגורם הרפואי המוסמך לכך, כי העיר לרופא על התנהלותו ותייק את ממצאי בירורו בתיקו האישי של הרופא. בין השאר הוער לרופא כי אין לנפק תרופות ללא מרשם, גם אם מדובר בתרופות שהחייל נוטל באופן קבוע, ואין לתת הנחיות מעין אלה לחובשים על-מנת שלא להעמידם בדילמה מול ההנחיות המקצועיות החלות עליהם. כמו-כן, היה על הרופא לנקוט משנה-זהירות במקרה הנדון הואיל והתרופה שבה עסקינן – "פראמין" – איננה ניתנת בדרך-כלל כטיפול כרוני.

252759/6 - טיפול רפואי לקוי והתייחסות פוגעת לחייל במרפאה אזורית

רקע

חייל בשירות חובה הלך על טיפול רפואי לקוי שקיבל במרפאה האזורית וכן על יחס בלתי-הולם של הרופא התורן, אשר הפגין כלפיו חוסר אמון.

ממצאים

החייל פנה למרפאה האזורית ביום חול, בשעה 23:00 לערך, לאחר שסבל יומיים מתסמינים שונים, לרבות – סחרחורות, "זרמים בכל הגוף", גודש באף וכאבי גרון. החובש בדק את מדדיו (שהיו תקינים) ולא מצא לנכון להפנות אותו לרופא. החייל ניסה לשנות את ההחלטה והסביר לחובשים כי הוא מרגיש רע מאוד עד כי אין באפשרותו לקום מן הכיסא. כן ציין בפניהם כי בעבר סבל מהתקף אפילפטי אשר לוה בתחושות דומות. בתגובה על כך, החובשת גערה בחייל על כך שהוא מעכב את התור לבדיקת החובש. כשהחייל המשיך ועמד על דעתו, זומנו לחדר שומרים כדי לפנות אותו מהמקום, בניגוד לרצונו. לטענת החייל, הוא חש מאוים מפני שהשומרים עמדו בסמוך מאוד לגופו ואמרו לו, בין היתר, "אתה חי בסרט", "באת לשחק משחקים". בשלב מסוים ביקש החייל לקבל כוס מים, ולפתע איבד את שיווי המשקל ונפל מהכיסא שעליו ישב.

מבירור הקבילה עלה כי כל אותה עת נכח בחדר הטיפולים הרופא התורן, אך זה לא התערב בנעשה. יתר על כן, כשנפל החייל מהכיסא, גער בו הרופא על כי הוא "מתחזה". בסופו של דבר, הורה הרופא לתת לחייל עירווי ולהשאירו להשגחה במרפאה, מבלי שערך לחייל בדיקה כלשהי. כעבור שעתיים הגיע למרפאה מפקדו הישיר של החייל אשר הוזעק למקום על ידי חברו של החייל. המפקד שוחח עם הרופא והוחלט לשחרר את החייל מהמרפאה.

במהלך עדותו בנציבות מסר הרופא כי לא היה צורך להפנות את החייל לבדיקת רופא באותו לילה. לדבריו, החייל נהג באלימות, איים על הסגל הרפואי וסירב להתפנות מחדר הבדיקה. לאחר מכן, התנשף החייל באופן מעושה והתחזה למי שסובל מהתקף היסטריה. בנסיבות אלו הורה להשאירו, ליתר ביטחון בלבד, להשגחה במרפאה עד למחרת בבוקר ולתת לו עירווי נוזלים.

הגם שהרופא שלל את טענות החייל, מעדויות שנגבו במהלך בירור הקבילה עלה כי החייל היה חסר אונים וסבל ממצוקה. מפקדו של החייל הדגיש כי הוא נוהג לשחררו בימי חמישי בשעה מוקדמת מאחר שהוא מתגורר באזור הדרום. לכן ציין כי אין זה סביר בעיניו כי החייל יפנה למרפאה, ביום רביעי בלילה, בתלונות שווא, כדי לקבל טיפול שלא באמת נדרש לו.

מסקנות והמלצות

על יסוד ממצאי בירורו מצא הנציב פגם חמור בהתנהלות כלל הצוות המטפל במרפאה האזורית בעניינו של החייל. פגם זה ניכר ביחסם הנוקשה של החובשים לנוכח מצוקתו, בדרך התנהגות השומרים והתבטאויותיהם כלפי החייל, ובעיקר – בקוצר הרוח ובחוסר האמון המופגן שהראה הרופא התורן כלפי החייל.

הנציב מצא פגם חמור בהתנהלות הרופא התורן, אשר חרף מצוקת החייל לנוכח סירובם של החובשים להפנות את החייל לרופא – צפה באירועים "בחיבוק ידיים" ולא נקט צעדים הנדרשים ממפקד בכלל, ומרופא בפרט, כדי ליישב את המחלוקת שבפניו ברגישות הנדרשת. הנציב הדגיש כי גם אם הרופא התורן העריך כי מדובר בתלונות שווא, היה עליו לקבל את החייל לבדיקה ולהימנע מהערות לא ענייניות בנוכחות החובשים והשומרים.

הנציב ציין כי הוא רואה בחומרה את העובדה שהרופא התורן לא ערך לחייל בדיקה מקיפה כל זמן שהותו במרפאה, ובכלל זה, טרם שחרורו מהמרפאה. חמור מכך, הרופא התורן מצא לנכון להורות לחובשים להחדיר לחייל עירווי נוזלים, פעולה

פולשנית לכל דבר ועניין, מבלי שזיהה בוודאות, באמצעות בדיקה מלאה כי מדובר במצב רפואי המצדיק טיפול מסוג זה. ועוד, הטיפול הרפואי שניתן לחייל בזמן ההשגחה במרפאה (מעקב אחר המדדים, לחץ דם וההחלטה לשחרר את החייל) לא תועד כלל ברישום הרפואי.

בסיום דבריו ביקש הנציב להדגיש כי חוק זכויות החולה מגן על זכויות החולה כאדם בן חורין וכבן אנוש. החוק קובע כי מטופל זכאי לקבל טיפול רפואי נאות, הן מבחינת הרמה המקצועית והאיכות הרפואית, והן מבחינת יחסי האנוש. כן קובע החוק כי הרופא המטפל ישמור על כבודו ועל פרטיותו של המטופל בכל שלבי הטיפול הרפואי. **עם זאת, במקרה זה, לא השכיל הצוות המטפל, ראשון עד אחרון, ליתן לקובל יחס מכבד והוגן.**

הנציב המליץ לנקוט צעדים חמורים נגד הרופא ונגד כלל הסגל הרפואי אשר טיפל בחייל במרפאה. כמו-כן, המליץ הנציב בפני קצין הרפואה הראשי לערוך תחקיר מקיף בראשותו על התנהלות המרפאה. בהמשך, בעקבות קבילה נוספות אודות הרופא, המליץ הנציב לפני הקצין הרפואה ראשי לקיים עם הרופא בירור מעמיק ויסודי באשר להתנהלותו ויחסו לחיילים (העתק מסיכום הבירור שנערך לרופא תויק בתיקו האישי של הרופא בחיל הרפואה).

עוד המליץ הנציב, נוכח חומרת הממצאים, כי הקבילה תתועד ברישומי הצבא הממוכנים אודות הרופא, על מנת שבכל דיון בעניין קידומו או הארכת שירותו – יובאו הדברים במניין השיקולים.

254384/1 - אבחון מאוחר של דלקת התוספתן

רקע

הורי חייל בשירות חובה המשרת כלוחם חי"ר, הלינו על עיכוב שחל באבחון דלקת התוספתן בעניינו של בנם.

ממצאים

החייל פנה למרפאת היחידה לאחר שסבל במהלך היום מכאבי בטן ומהקאות. הרופא סבר כי החייל סובל מזיהום במערכת העיכול (גסטרואנטריטיס) והמליץ על טיפול במשככי כאבים (זריקת "וולטרן" וטבליות "פפאברין"). **המפגש הרפואי לא**

תועד ברשומה הרפואית הממוחשבת.

כעבור יומיים, כאשר לא חל שיפור במצבו הרפואי של החייל (סבל גם מכאב בטן עוויתי, כאב גב בצדדים וכאבים בחזה בעת נשימה עמוקה), הופנה החייל לבדיקה במרפאה האזורית. הרופא ערך לחייל בדיקה גופנית מקיפה והמליץ לחייל להמשיך את הטיפול התרופתי נגד הקאות וכן על שתייה מרובה. כמו-כן, הרופא הנחה את החייל לחזור לבדיקה רפואית אם ימשיך לחוש בכאבים.

כעבור עשרה ימים, כשנטל החייל נטל חלק בשגרת האימונים המבצעית, המשיך לסבול מחולשה ומכאבים עזים והוריו פינו אותו לחדר-מיון בבית-חולים. במועד זה אובחן לראשונה כי הוא סובל מדלקת בתוספתן.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור בכך שהמפגש הרפואי במרפאת היחידה לא תועד ברשומה הרפואית. הנציב הדגיש כי היעדר רישום רפואי מסודר של מהלך המחלה והטיפול בה וכן של השיקולים המקצועיים שהנחו את הגורמים המטפלים בקביעותיהם

הרפואיות או המנהליות – פוגע לא רק בקביעת הממצאים לאחר האירוע, כי אם – בראש ובראשונה – בטיפול הנאות בחולה עצמו, בזמן אמת.

הנציב ציין עוד כי נוכח תלונותיו החריגות הנוספות של החייל, מלבד תלונותיו בדבר הקאות ושלשולים, ובשים לב לעובדה, כי החייל הופנה למרפאה האזורית לאחר שלא חל שיפור במצבו מאז בדיקתו הראשונה במרפאת היחידה – מיטיב היה הרופא במרפאה האזורית לעשות אילו נקט משנה-זהירות היה מאשפז את החייל להשגחה רפואית על-מנת לעקוב, באופן בלתי אמצעי, אחר מצבו הרפואי.

הנציב הדגיש כי חובת הרופאים לפעול למען שלומם ובריאותם של החיילים וליזום התערבות מטעמם בטיפול בחייל – מקבלת משנה-תוקף, כאשר מדובר בחייל לוחם, בתחילת דרכו הצבאית, אשר איננו בן-חורין לפנות לגורמי הרפואה כאוות נפשו.

בעקבות האירוע זומן הרופא שטיפל בחייל במרפאת היחידה לבירור בפני סגן קצין הרפואה הראשי. נוסף על כך, הנציב מצא לנכון לפנות לרופא שטיפל בחייל במרפאה האזורית באופן אישי ולהסב את תשומת-לבו ללקחי הקבילה.

בנוסף, לנוכח קבילות נוספות בנושא עיכוב באבחון דלקת בתוספתן, המליץ הנציב לקצין הרפואה הראשי לשקול הפצה של הנחיה קלינית בנושא אבחון דלקת התוספתן וטיפול בו.

254729/7 – אבחון שחפת ודרכי מניעה

רקע

חיילת בשירות חובה המשרתת כמורה חיילת במסלול קליטת עלייה, הלינה על גורמי הרפואה הצבאיים שלא נקטו את אמצעי הזהירות הנדרשים נגד חשיפה למחלת השחפת, בקרב חיילים העשויים לבוא במגע, במסגרת תפקידם הצבאי, עם חולי שחפת פעילה; אף לא נקטו צעדים הנדרשים לאבחון המחלה. החיילת ציינה כי כאשר פנתה לרופא צבאי, לאחר מפגש קצר עם חולה שחפת, אביה של אחת מתלמידותיה, וביקשה לדעת אם עליה לעבור בדיקה כלשהי או לקבל חיסון – השיב לה הרופא באופן מזלזל ובלתי-ענייני. בהמשך, לאחר שפנתה בכוחות עצמה למרכז לטיפול בשחפת – נמצא כי היא אכן נחשפה לנגיף.

ממצאים

במסגרת תפקידה באה החיילת במגע יום-יומי עם אוכלוסיית עולים חדשים, הסובלת משיעור תחלואה גבוה יותר של מחלת השחפת, ביחס לשיעור התחלואה בקרב כלל האוכלוסייה. בעקבות מידע שמסרו לחיילת מורות חיילות ממחוז אחר, בדבר הצורך לבצע תבחין עורי לבדיקת שחפת (תבחין "מנטו"), ולאחר מפגש עם חולה הסובל משחפת פעילה – פנתה החיילת לרופא היחידה כדי לברר אם עליה לערוך בדיקות תקופתיות או לקבל חיסון נגד שחפת. לטענתה, הרופא לא השיב עניינית לשאלותיה. החיילת אשר תשובת הרופא לא הניחה את דעתה, פנתה ביוזמתה למרכז לטיפול בשחפת (להלן: מלש"ח) בצה"ל, והופנתה, באותו היום, לביצוע תבחין עורי לבדיקת שחפת. תוצאות הבדיקה, הצביעו על כך שנחשפה למחלת השחפת, והיא הופנתה

לטיפול רפואי על-מנת למנוע מחלת שחפת פעילה (טיפול אנטיביוטי מונע הניתן במהלך תשעה חודשים, המפחית את הסיכון לפתח את המחלה בעתיד). החיילת הלינה על כך שבמהלך כל תקופת שירותה בקרב אוכלוסיות עולים חדשים, לא ניתן לה כל הסבר באשר לסיכויי היחשפותה למחלת השחפת, הסיכונים הכרוכים בכך והטיפול הרפואי הנדרש. כמו כן, היא לא נדרשה לבצע את הבדיקה התקופתית לאבחון חשיפה למחלת השחפת. מביור הקבילה עלה כי כבר בשנת 1996 קבע משרד הבריאות בישראל, בפקודת בריאות העם, כי שחפת היא מחלה מידבקת ומסוכנת. כמו-כן, משנת 1997 פועלת בישראל תוכנית לאומית למיגור השחפת, תפקידה לתת מענה לעלייה בתחלואה במחלה, בעיקר בשל הדגמת שיעורי תחלואה גבוהים בקרב אוכלוסיית העולים החדשים. במסגרת תוכנית זו הוקמו, בין היתר, מרכזים לאבחון ולטיפול בחולי השחפת (מלש"ח).

מסקנות

הנציב מצא כי על-אף היערכות משרד הבריאות בנושא השחפת, ולמרות המודעות והידע המקצועי בתחום זה, חיל הרפואה, חרף תפקידו כממונה מקצועי על תחום בריאות הצבא, **לא נתן לנושא זה את המשקל הראוי; לא נערך מבעוד מועד ליישום העקרונות למניעת מחלת השחפת במסגרות הצבאיות הנוגעות בדבר, ולא קבע נהלים והנחיות בנושא מניעת מחלת השחפת.**

הנציב מצא כי הגורמים המקצועיים בחיל הרפואה לא נקטו, עד לאחרונה, את כל הפעולות הנדרשות למניעת מחלת השחפת ולפיקוח על התחלואה במחלה, ובכלל זה, הגדרת קבוצות הסיכון לתחלואה במחלה ופעולות לגילוי מוקדם של המחלה ולטיפול מהיר בה.

כתוצאה מכך, הגם שהחיילת קיימה, במסגרת תפקידה, מגע הדוק וקבוע עם אזרחים עולים-חדשים ממדינות שבהן שכיחות מחלת השחפת גבוהה – כשירותה

הרפואית למקצועה הצבאי לא נבדקה. היא הוצבה בתפקידה מבלי שניתן לה מידע כלשהו בדבר סיכוני הבריאות הכרוכים בעבודתה ומבלי שקיבלה הדרכה מתאימה באשר לזיהוי מחלת השחפת ומניעתה. כמו-כן, לא הופנתה לבדיקות תקופתיות כדי להבטיח איתור מוקדם של המחלה.

נוסף על כך, הגם שנוהלי היחידה של החיילת כללו בעבר הנחיה מפורשת בדבר ביצוע תבחין עורי לבדיקת שחפת למורות חיילות, מצא הנציב כי הנחיה זו לא נאכפה, ואף בוטלה ברבות הימים, מבלי שהנושא נבחן לעומקו על-ידי הגורמים המוסמכים בחיל הרפואה ובמשרד הבריאות. כמו-כן, למרות שהייתה אינדיקציה ברורה לפוטנציאל ההידבקות במחלת השחפת בקרב המורות החיילות בצה"ל (מורות חיילות ממחוז אחר הונחו לבצע תבחין עורי לבדיקת שחפת, לקביעת כשירותן לעבודה עם אוכלוסיות עולים חדשים), בעלי התפקידים המוסמכים לכך בחיל הרפואה ובמלש"ח לא נקטו את הצעדים הנדרשים כדי להזהיר את כלל המורות החיילות בצה"ל מפני הסיכונים בחשיפה למחלת השחפת; לא הנהיגו הנחיות אחידות בכל המחוזות בנושא זה ולא ניהלו מערך מסודר, לפיקוח, איתור וטיפול במחלה.

המלצות

הנציב התרשם כי בעקבות הגשת הקבילה ננקטו צעדים של ממש לגיבוש מדיניותו של חיל הרפואה בנושא התמודדות עם מחלת השחפת בצה"ל. לפיכך, הנציב המליץ לקצין הרפואה הראשי לפעול בדחיפות לפרסום הוראה מטעמו בנושא מניעת השחפת בצה"ל, על מנת שנושא זה יקבל ביטוי בפקודות הצבא בהקדם.

כמו-כן, הנציב המליץ כי חיל הרפואה יפעל בהקדם, בשיתוף עם בעלי התפקידים הרלבנטיים בחיל החינוך, להשלמת ביצוע תבחין עורי, לכל המורות החיילות המשרתת כיום בתפקידים הכרוכים במגע הדוק עם אזרחים עולים-חדשים ממדינות שבהן שכיחות מחלת השחפת גבוהה ולפרסום הוראות ונהלים מסודרים

בדבר ביצוע הבדיקה לחיילות אשר ישרתו בתפקידים דומים בעתיד. בנוסף, המליץ הנציב לפעול לפרסום מידע ומתן הדרכה מתאימה למורות החיילות בנושא מניעת השחפת וזיהוי סימני המחלה.

נוסף על כך, הנציב המליץ לבחון את הצורך בביצוע תבחין עורי לחיילים המשרתים במסגרות נוספות ובכלל זה, חיילים המוצבים במערך שירותי הבריאות של חיל הרפואה (כגון מרפאות, מעבדות וכדומה) ולנקוט את הצעדים הנדרשים כדי להגן על החיילים מפני הדבקה.

253594/6 - טיפול רפואי לקוי (דלקת בדרכי השתן)

רקע

חיילת בשירות סדיר הלינה על טיפול רפואי לקוי שקיבלה מרופא היחידה בנושא אבחון דלקת בדרכי השתן.

ממצאים

החיילת סבלה מבעיה רפואית מולדת בכליות (רפלוקס בכליה השמאלית) ואושפזה בשתי הזדמנויות שונות בבית החולים בשל דלקת בדרכי השתן. החיילת פנתה לרופא היחידה והתלוננה על כאבים בבטן השמאלית התחתונה. הרופא ערך לה בדיקה מקיפה והמליץ לה על טיפול תרופתי (ב- Sedural וב-Macrodantin). במקביל, הנחה אותה לשוב למרפאה בכל מקרה של החמרה במצבה. באותו הערב, כאשר לא שופר מצבה וסבלה מחוסר, פנתה בשנית לרופא היחידה. בשלב זה המליץ לה הרופא על טיפול אנטיביוטי אחר (ב-"אפלודקס").

למחרת, לאור הימשכות החוס, פנתה למרפאה האזורית. הרופא התרשם מרגישות לניקוש במותן שמאל והחליט להפנותה לבדיקה בחדר המיון. היא אושפזה ארבעה ימים בבית חולים אזרחי באבחנה של דלקת בדרכי השתן עם זיהום בכליה השמאלית ("פיאלונפריטיס"). כעבור חודש, הופנתה לוועדה רפואית ושחררה מצה"ל לאחר שנקבע לה פרופיל 24 (אי-כשירות זמנית לשירות ביטחון). בבירור הקבילה נדרש הנציב לחוות הדעת מאת גורמי רפואה מוסמכים במפקדת קצין הרפואה הראשי. בחוות דעת זו נמסר כי במקרים חמורים של דלקת בדרכי השתן (UTI), נהוג להפנות את המטופל לחדר מיון, כדי לתת נוזלים וטיפול אנטיביוטי דרך הווריד. במקרה, נשוא הקבילה, הצורך בהפניה לחדר מיון לא היה חד-משמעי, וההחלטה הייתה נתונה לשיקול דעתו של הרופא המטפל. עם-זאת, אף שהתנהלות הרופא הייתה במקרה זה סבירה, **מן הראוי היה, נוכח הבעיה הידועה במערכת השתן, לערוך לחיילת תרבית שתן ולהורות על טיפול אנטיביוטי ממושך יותר.**

מסקנות והמלצות

על יסוד ממצאי בירורו הנציב מצא פגם חמור בכך שהרופא לא נקט, חרף העובדה כי מדובר במטופלת צעירה הסובלת מבעיה רפואית מורכבת (בעיה ידועה במערכת השתן), את כל אמצעי הזהירות הנדרשים לטיפול בחיילת. כמו-כן, הרופא לא ערך לחיילת בדיקת תרבית שתן בטרם המליץ לה על טיפול אנטיביוטי, ואף לא המליץ לה על טיפול אנטיביוטי ממושך דיו.

הנציב הדגיש כי גם אם לא הייתה אינדיקציה חד-משמעית בדבר הצורך להפנותה לבדיקה בחדר המיון, כאמור בחוות דעתם של גורמי הרפואה, היה על הרופא (בנסיבות מקרה זה, ובהיעדר אמצעים מתאימים לערוך בדיקות מעבדה נרחבות במרפאת היחידה) להפנותה מייד לטיפול בחדר המיון.

נוכח האמור לעיל המליץ הנציב לבעל תפקיד מוסמך במפקדת קצין הרפואה הראשי לזמן את הרופא על-מנת להעיר לו בחומרה רבה על התנהלותו וכן לתייק את סיכום הקבילה בתיקו האישי של הרופא. כן המליץ הנציב להפיץ ניתוח של המקרה הרפואי בקרב כלל גורמי הרפואה בחיל הרפואה, תוך מתן דגשים מתאימים לטיפול במקרים מסוג זה.

254799/0 - טיפול רפואי לקוי (שבר בכף הרגל)

רקע

אביה של חיילת בשירות חובה הלין על טיפול רפואי לקוי שקיבלה בתו עקב חבלה ברגלה, ועל עיכוב בלתי-סביר שחל בהפנייתה לרופא מומחה.

ממצאים

מבירור הקבילה עלה כי החיילת נחבלה ברגלה והופנתה לצילום בחדר מיון. בתום הבדיקה לא נמצאה עדות לכך שנגרם נזק לרגלה. כעבור עשרה ימים, לאחר שלא היטב מצב הרגל, הופנתה לצילום רנטגן נוסף, ובו עלה חשד לשבר בכף רגלה. בתום הצילום, שוחררה ליחידה ללא בדיקת רופא.

באותו היום פנתה החיילת למרפאת היחידה וציינה בפני החובש כי בצילום שנערך לה מוקדם יותר, נמצא חשד לשבר. החובש הניח כי במידה שהיה מזוהה ממצא חריג בצילום, הייתה החיילת מופנית לבדיקת רופא. לפיכך, הציע לה החובש להתייצב למחרת לבדיקת רופא היחידה, או לחלופין – להמתין שלושה ימים לבדיקת אורתופד היחידה. עוד הציע לה החובש, לפנות למרפאה האזורית ולבקש להיבדק על-ידי רופא מייד.

בחוות דעת שהוצגה לנציב מאת מפקד מערך הדימות בחיל הרפואה נמסר כי כשמתגלה ממצא חריג בצילום, נהוג להפנות את החייל בדחיפות לרופא המומחה הרלבנטי על-פי מהות הממצא. כשאין רופא מומחה או מכל סיבה אחרת, מופנה החייל למרפאה האזורית או לחדר המיון. עם-זאת, במקרה דנן, נוכח הזמן הרב שחלף ממועד החבלה (עשרה ימים), לא מצא הרדיולוג לנכון להפנות את החיילת לאורתופד מומחה או לחדר מיון אורתופדי, והנחה אותה להחזיר את תוצאות הצילום לרופא שהפנה אותה לבדיקה.

בחוות דעת שקיבל הנציב מאורתופד בכיר בחיל הרפואה צוין שהשבר לא זו עשרה ימים. אף שהחיילת דרכה על הרגל. הדבר מעיד על שבר יציב. לפיכך, הרופא שפענח את הצילום המליץ לחיילת לפנות לאורתופד המטפל ולא מצא לנכון להפנותה לחדר המיון או לרופא מומחה במרפאה האורתופדית. עוד ציין כי לעניות דעתו, בשלב זה "החיילת הייתה צריכה לחזור לאורתופד המטפל בהקדם, כדי לקבל המלצות להמשך טיפול ופטורים מתאימים".

מסקנות והמלצות

על יסוד ממצאי בירורו מצא הנציב פגם בכך שהחובש אשר בדק את החיילת – לא התייעץ עם סמכות רפואית בכירה יותר, אף שהחיילת ציינה בפניו כי בצילום אובחן חשד לשבר, על-מנת לברר מהו הטיפול הנדרש לה.

הנציב לא קיבל את חוות-הדעת האורתופדית שהוצגה לעיל וקבע כי מיטיב היה הרדיולוג לעשות לו הפנה אף החיילת שסבלה זה תקופה ארוכה מכאבים ברגלה, לטיפולו של רופא אורתופד בחדר המיון או במרפאה האזורית. לחלופין, אם סבר הרופא כי מצבה הרפואי אינו מצדיק הפניה מיידית לרופא מומחה, היה עליו להנחותה בכתב (בתשובתו הכתובה לרופא) ובעל-פה, לפנות לרופא האורתופד המטפל בהקדם ולנמק את החלטתו ברשומה הרפואי בהתאם לכך.

נוכח האמור לעיל המליץ הנציב להעיר לגורמי הרפואה הרלבנטיים על התנהלותם במקרה זה וכן לנקוט צעדים ארגוניים מתאימים, על-מנת למנוע הישנות מקרים דומים בעתיד.

257011/7 – החזר כספי בגין הוצאות טיפול בחדר המיון

רקע

אמה של חיילת (אשר השתחררה מצה"ל) ביקשה את סיועו של הנציב, בקבלת החזר מרשויות הצבא, עבור עלויות כספיות שנגרמו לבתה, מעיכוב בקבלת התחייבות לתשלום עבור טיפול בחדר המיון של בית חולים אזרחי.

ממצאים

החיילת קיבלה במהלך שירותה הצבאי טיפול רפואי בחדר המיון של בית חולים אזרחי. מייד לאחר מכן פנתה למרפאת היחידה והגישה בקשה לתשלום עבור הביקור בבית החולים. במעמד זה מסר לה בעל תפקיד מוסמך במרפאה כי חובה לבית החולים יטופל.

כעבור זמן מה קיבלה דרישה נוספת מאת בית-החולים להסדיר את חובה. לפיכך, היא פנתה פעם נוספת למרפאה ונענתה גם הפעם כי עניינה יטופל ויוסדר על-ידי המרפאה. משלא קיבלה תקופה ארוכה כל התראה מבית החולים או מכל גורם אחר, הניחה כי חובה אכן הוסדר.

רק לאחר תקופה לא מבוטלת נודע לחיילת, אשר השתחררה בינתיים משירות צבאי, כי חובה לבית החולים לא שולם כלל וצבר, כתוצאה מכך, הוצאות נוספות בשל העיכוב בתשלום (הוצאות עורך דין, ריבית והצמדה).

אמה של החיילת פנתה למרפאה הצבאית וקיבלה טופס התחייבות לתשלום בדיעבד (טופס 119) עבור הטיפול בחדר המיון בלבד, ללא ההוצאות הנלוות. בירור הקבילה העלה כי בקשת החיילת להחזר כספי בגין פנייתה לחדר-מיון אושרה עוד טרם שחרורה מצה"ל. עם-זאת, ההתחייבות הכספית לא הועברה לרשותה.

מסקנות והמלצות

הנציב שוכנע כי החיילת פעלה בתום לב ונקטה את כל הצעדים הנדרשים על-פי המידע שנמסר לה, על-מנת להסדיר את חובה לבית החולים. הנציב התרשם כי החיילת מסרה למרפאת היחידה את כל המסמכים הרלבנטיים לאישור הוצאות הטיפול בחדר המיון, והוטעתה לחשוב כי חובה לבית החולים יוסדר על-ידי המרפאה ללא צורך בהתערבות נוספת מטעמה.

הנציב הדגיש כי לא די לאשר לחייל את הבקשה לכיסוי הוצאות הבדיקה – אלא צריך למסור לחייל את ההתחייבות לתשלום ולהנחות אותו כיצד לפעול כדי להסדיר את חובו לבית החולים.

הנציב העיר לגורמי הרפואה המוסמכים כי אין זה המקרה הראשון שבו במהלך בירור הקבילה טוענים החיילים כי מסרו את כל המסמכים למרפאה, אך בקשתם אבדה או לא טופלה כלל על-ידי המרפאה. אומנם, החייל הוא שמתחייב בפני בית החולים לשאת בהוצאות הטיפול. עם-זאת, מרבית החיילים אינם מודעים למשמעות ההתחייבות שעליה חתמו, ובהיעדר הסבר של בית החולים או של גורמי הרפואה ביחידתם, הם נאלצים לשאת בהוצאות כספיות כבדות ומיותרות.

נוכח האמור לעיל, המליץ הנציב בפני הגורם הרפואי המוסמך לכך, להסדיר את יתרת חובה של החיילת בגין הטיפול שקיבלה בבית החולים, ובכלל זה, את ההוצאות הנלוות שמקורן בעיכוב התשלום.

כן המליץ הנציב, (בשל קבילות רבות בתחום זה) לבחון את הוראות הצבא בנושא

התשלום לחדרי המיון בכלל ואת אופן היישום של הוראות אלה בפועל בפרט, כדי למנוע מצב שבו בתי החולים נוקטים הליכי גבייה מיותרים נגד החיילים.

256997/8 – טיפול רפואי של איש סגל רפואה בפקודיו

רקע

חיילת בשירות חובה המשרתת כחובשת במרפאה האזורית, הלינה על טיפול רפואי לקוי שקיבלה מרופא היחידה, שהוא מפקדה הישיר.

ממצאים

החיילת פנתה לרופא והתלוננה בפניו על כי היא סובלת מפריחה וגרד. הרופא ערך לה בדיקה לא-רשמית, מבלי לתעד את ממצאיו ברשומה הרפואית, והמליץ לה על טיפול במשחה מקומית. החייל פנתה באופן עצמאי לרופאת עור. בשלב זה, נמסר לה כי הוא סובלת ממחלת "סקביאס" (גרדת). לפיכך, הומלץ לה על טיפול רפואי מתאים ועל ימי מחלה ממושכים.

כאשר חזרה ליחידה, לאחר חופשת המחלה, התברר לה, כי הרופא הפר את זכותה לחיסיון רפואי וסיפר לחיילים שונים ביחידה, כי היא נעדרת מתפקידה בשל מחלת "סקביאס". כמו-כן, לא היה הרופא שבע רצון מכך שהומלצה לה חופשת מחלה ממושכת, והביע את עמדתו בעניין זה בתיעוד הרפואי אודותיה. במהלך בירור הקבילה, במסגרת מפגש הבירור שנערך בין החיילת לרופא, הביע הרופא את צערו על התבטאותו והדגיש כי הדברים נאמרו בשוגג.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור בהתנהלות הרופא, בכך שחשף, בנוכחות חיילים אחרים, מידע רפואי אודות החיילת, בניגוד להוראות חוק זכויות החולה התשנ"ו-1996, הקובע כי **מטפל או עובד מוסד רפואי, ישמרו בסוד כל מידע הנוגע למטופל, שהגיע אליהם תוך כדי מילוי תפקידם או במהלך עבודתם**. כתוצאה מכך, נפגעה זכותה של החיילת לפרטיות ונגרמה לה עוגמת נפש ומבוכה רבה ביחידתה. הנציב הדגיש כי **שמירה על הסודיות הרפואית מהווה עקרון אתי רפואי בסיסי ותנאי חיוני לכל מערכת יחסים שבין מטפל ומטופל, שמטרתה טיפול וריפוי**.

כמו-כן, הנציב מצא פגם בדרך שבה הרופא מצא לנכון לטפל בסגל הרפואי של המרפאה, באופן בלתי-פורמלי, מבלי שערך לחייליו מפגש רפואי מסודר ומתועד ברשומה הרפואית.

ועוד, הנציב התרשם כי הרופא לא השכיל להבחין בין מערכת יחסיו עם החיילת כמטופלת לבין מערכת יחסיו עמה כמפקד ופקודה. כתוצאה מכך, שיקול דעתו הרפואי של הרופא הושפע משיקולי זרים הנוגעים לזמינות הקובלת כחובשת במרפאה.

נוכח האמור לעיל, הנציב המליץ בפני סגן קצין הרפואה הראשי לזמן את הרופא לפניו ולהעיר לו בחומרה רבה על התנהלותו בנושא הסודיות הרפואית התיעוד הרפואי, התבטאויותיו בתיעוד הרפואי ואופן טיפולו בסגלי הרפואה במרפאה. כן המליץ הנציב לתיק את הקבילה בתיקו האישי של הרופא.

עוד המליץ הנציב להפיץ את עמדת חיל הרפואה בנושא הטיפול הרפואי של איש סגל רפואה בפקודיו ולבחון את עיגון הדברים בפקודות החיליות.

251919/7 קוצר רוח והתייחסות פוגעת של קב"נית

רקע

חייל בשירות חובה הלין על קוצר רוח ועל התייחסות פוגעת של קב"נית שאליה פנה בבקשת עזרה מקצועית.

ממצאים

הפגישה בין הקובל לקב"נית התקיימה חודש לערך לאחר ששונה שיבוצו של החייל ליחידה הקרובה לביתו. החייל התקשה להסתגל לדרישות השירות גם ביחידתו החדשה ועל-כן פנה לקב"נית לקבל עזרה. הפגישה, נשואת הקבילה, הייתה הפגישה היחידה ביניהם, מאחר שנוכח תחושת הפגיעה הקשה שנגרמה לו העדיף החייל לפנות לקב"נים אחרים.

בבירור הקבילה עלו הממצאים האלה:

- במהלך הפגישה עם החייל שוחחה הקב"נית עם אנשים אחרים, באמצעות מכשיר הטלפון הנייד שלה. בעניין זה הסבירה הקב"נית כי בשל אופי תפקידה, היא נדרשת לתת מענה מיידי לפונים אליה (מפקדים, חיילים במצוקה, הורים וגורמים נוספים). כמו-כן, במועד, נשוא הקבילה, נותרה בתה בת השמונה לבדה בביתה בשל מחלה, והקב"נית אכן שוחחה עימה שיחות קצרות במהלך כל אותו יום.
- בקבילתו הוסיף החייל וטען כי כאשר החל לבכות במהלך הפגישה, הגיבה הקב"נית בקוצר רוח. לדבריו, כאשר ניסה להסביר את עצמו קטעה אותו והודיעה לו שהוא מבזבז את זמנה. בהמשך, לטענתו, אמרה לו, כי עליו להחליט

מייד אם הוא מעוניין להישאר בשירות או "לעוף" מהצבא. היא מסרה בעדותה כי ניסתה להבין את מקור הבכי, ולאור דברי החייל, היא ניסתה להסביר לו שתנאי שירותו שונים כעת, ועליו לבחון את הדברים בעוד זמן מה. הקב"נית אישרה, כי כאשר בכיו של הקובל נמשך, אמרה לו שאם "אינו מסוגל להמשיך", אפשר יהיה לשקול את התאמתו לשירות בכלל. כמו-כן, כאשר ראתה, כי שיחתה עם החייל אינה מתקדמת, ביקשה ממנו להשיב אם הוא "רואה את עצמו מתמודד" או לא, תוך שהיא מוסיפה כי היא מבקשת לקבל את התשובה "כעת", שכן חיילים רבים ממתינים לשיחה עימה.

מסקנות והמלצות

על יסוד ממצאי הברור והעדויות שנגבו מהחייל ומהקב"נית התרשם הנציב מכנות תחושת הפגיעה של החייל נוכח יחסה אליו. הנציב ציין בסיכומו כי יתר אורך רוח ורגישות מצידה של הקב"נית, וזאת במיוחד כשזה היה המפגש הראשון בינה לבין החייל, היו עשויים למנוע את תחושת הפגיעה שהייתה מנת חלקו בעקבות הפגישה. נקל להבין כי חייל השרוי במצוקה יסיק כי הגורם שאמור להושיט לו עזרה, כלל אינו קשוב לצרכיו. הגורם המטפל עוסק בעניינים שונים תוך כדי הפגישה ביניהם, מצד אחד, ומגלה כלפיו קוצר רוח כאשר הוא נקלע לסערת רגשות, מן הצד השני.

הנציב העיר לקב"נית על שאפשרה הפרעות חוזרות במהלך פגישתה עם החייל ועל קוצר הרוח שהפגינה כלפיו וכן המליץ בפני מפקדיה על תיוק הדברים בתיקה האישי.

רפואה – טיפול מפקדים

במהלך שנת הדוח טופלו תת-נושאים בולטים העוסקים בענייני רפואה – טיפול מפקדים, ואלה הם: מניעת גישה לרופא, אי-כיבוד המלצות רופא, אי-התחשבות בנתון רפואי.

להלן פירוט של קבילות נבחרות:

180	יחס משפיל על רקע מגבלות רפואיות	253786/8
181	אי-התחשבות במגבלה רפואית של לוחמת	254380/9
183	אי-כיבוד המלצות רפואיות בהכשרה מקצועית	252955/0
185	הזנחה בעיה רפואית דחופה של חיילת	253542/5
188	עיכוב הפניה דחופה לחדר מיון	252394/2

253786/8 יחס משפיל על רקע מגבלות רפואיות

רקע

חייל בשירות חובה אשר נוטל חלק בטירונות אג"מית, הלך על יחס משפיל של אחד המפקדים על רקע מגבלותיו הרפואיות.

ממצאים

לביורור הקבילה זומנו החייל ומפקדו למפגש בירור בנציבות. החייל ציין בעדותו כי בתחילה גילה מפקדו התחשבות כלפיו על רקע בעיותיו הרפואיות והמגבלות הנובעות מהן. עם זאת, לדבריו, בהמשך השתנה יחס המפקד אליו, והוא התייחס אליו בזלזול ובחוסר אמון והשפיל אותו בפני חבריו.

במהלך מפגש הביורור אישר המפקד, נשוא הקבילה, את רוב ההתבטאויות שייחס לו הקובל, כגון: "די נמאס לי, תתחיל ללכת יותר מהר, נשבר לי מזה, זה לא יכול להמשיך ככה, אתה בן 19 לא זקן בן 80"; "בחיים שלי לא שמעתי על דבר כזה שבן אדם בן 19 לא יכול ללכת וצריך כל הזמן שיעזרו לו, אתה הולך כמו סבתא זקנה"; "תעוף לחדר". כמו-כן אישר המפקד בעדותו כי אסר על חברי הקובל לסייע לו חרף בקשתו.

לדברי המפקד לא היה בכוונתו לפגוע בחייל כי אם לעמוד בחובתו כמפקד בכל הנוגע לשמירה על משמעת ועל לוחות זמנים.

מפקד הסוללה נתן גיבוי בהתייחסותו להתנהלות המפקד הנקבל וציין כי הוא סבור שהקובל הקצין את הדברים כדי ליצור את הרושם, כי מפקדו אינו מפקד טוב.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור ביחס המפקד אל הקובל בכך שדחק בו, בצורה בוטה, לעמוד בלוחות הזמנים, אף שהיה ער למגבלותיו הרפואיות. אשר על כן המליץ הנציב בפני מפקד הבסיס כי ינקוט צעד פיקודי מתאים כלפי המפקד הנקבל, בהתאם לסמכותו לפי הוראת הפיקוד העליון 6.0302, תוך תיוק הדברים בתיקו האישי של המפקד. בהודעתו למפקד הבסיס הדגיש הנציב את מורת רוחו מהקלת הראש שבאה לידי ביטוי בהתייחסותו של מפקד הסוללה, אשר בחר לתת גיבוי להתנהלות המפקד הנקבל, מבלי לבדוק את השתלשלות האירועים, נשואת הקבילה. הנציב העיר כי הדבר אינו עולה בקנה אחד עם חובת המפקד לחנוך את המפקדים שתחת פיקודו ולערוך בקרה מתאימה, יסודית ואובייקטיבית באשר לתפקודם. בנוסף, עלול הדבר לערער את אמונם של חייליו במערכת הצבאית בכלל, ובמפקדיהם בפרט. אמנם, ערך ההכשרה הוא ערך חשוב, אולם אין הדבר צריך לסתור את חובתם הבלתי-מתפשרת של המפקדים לדאוג לשלומם ולבריאותם של החיילים. ובוודאי שאין כל מקום לזלזל בתחושות החיילים כפי שעשה מפקד הסוללה, בהתייחסותו לקבילה. אשר על כן, המליץ הנציב בפני מפקד הבסיס כי יעיר בחומרה גם למפקד הסוללה וכי יפיץ את לקחי המקרה בקרב כלל מפקדי המשנה ביחידתו.

254380/9 אי-התחשבות במגבלה רפואית של לוחמת

רקע

לוחמת בשירות חובה הלינה על התנכלות מפקדה, קצין בדרגת סגן-משנה (סג"ם), בעקבות ימי מחלה שאושרו לה לאחר שנחבלה בקרסולה.

ממצאים

לבירור הקבילה זומנו הלוחמת ומפקדה למפגש בירור בנציבות. מן העדויות עלה כי לאחר שנחבלה בקרסולה נבדקה במרפאת יחידתה ואושרו לה שלושה ימי מנוחה בביתה (ימי "ג"). לטענתה, מפקדה ביקש ממנה, בניגוד להמלצת הרופא, לממש את ימי המנוחה ביחידה. משסירבה להיענות לבקשתו, פנה הקצין לרופא היחידה וניסה לשכנעו לשנות את החלטתו הרפואית מהמלצה בדבר ימי מנוחה בבית, להמלצה בדבר ימי מנוחה ביחידה.

בנוסף, מסרה כי חרף מצבה הרפואי, מפקדה לא נענה לבקשתה לדאוג לה להסדר נסיעה לעיר הקרובה.

עוד מסרה הקובלת כי ביום שובה מחופשת המחלה, היא נתבקשה על-ידי מפקדה, הגם שהתקשתה לדרוך על רגלה, למלא בגפה כמאה וחמישים שקי חול. הקצין הנקבל מסר בעדותו כי ניסה להסביר לרופא היחידה שדריכה מרובה על הרגל שנחבלה, עלולה להחמיר את מצבה של החיילת ולכן מוטב שתנוח ביחידה. לדבריו, הרופא עמד על החלטתו כי יש לשחררה למנוחה בביתה, והוא מצידו כיבד את ההחלטה.

בעניין הסעת החיילת ליעדה – הסביר הקצין בעדותו, כי הציע לה פתרון נסיעה ליעד אחר, קרוב, אולם היא פנתה לגורמי הגדוד הרלבנטיים ועלה בידה למצוא פתרון הסעה מתאים.

אשר לטענתה כי נדרשה למלא שקי חול חרף מצבה הבריאותי – הקצין הסביר כי הנחה אותה לפקד על עבודתם של שלושה חיילים במילוי שקי החול. ייתכן כי מאחר שמדובר בחיילים, שכדבריו, אינם נוטים לעבוד, בחרה החיילת מרצונה לבצע את המשימה בכוחות עצמה.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא מספר פגמים בהתנהלות הקצין כלפי החיילת. ראשית, העיר הנציב בסיכום הקבילה כי מפקד אינו רשאי לבקש מחייל לסטות מהמלצה רפואית שניתנה בעניינו. שנית, הנציב העיר כי לאור הבנת המפקד לכך שדריכה על הרגל עלולה לפגוע בחיילת, היה על הקצין לפעול בנחישות כדי למצוא פתרון הסעה מתאים עבורה. אשר למשימה שהטיל הקצין על החיילת עם שובה מחופשת המחלה – אף בעניין זה מצא הנציב כי הקצין לא התחשב במצבה ולמעשה העמידה במצב שבו נאלצה, בלית ברירה, למלא משימה מאומצת שאינה לפי כוחותיה. אשר על כן, ומאחר שהתייחסות מפקד הגדוד, העידה על כך שהוא לא מצא לנכון לרדת לעומקם של דברים, ולא דייק בפרטים העובדתיים הנוגעים למקרה – המליץ הנציב לפני מפקד האגד כי יעיר לקצין הנקבל בחומרה על הפגמים שנפלו בהתנהלותו. כמו-כן העיר הנציב למפקד הגדוד על אי-הדיוקים שנפלו בהתייחסותו לקבילה.

252955/0 אי-כיבוד המלצות רפואיות בהכשרה מקצועית

רקע

מספר חניכים הנוטלים חלק בקורס מדריכים הלינו על פגיעה חוזרת ונשנית בזכויותיהם בתחומים שונים, לרבות בכל הנוגע לכיבוד ההמלצות הרפואיות בעניינם.

ממצאים

לביורור הקבילה ערך צוות בכיר מטעם הנציב ביקור פתע ביחידה שבה מתקיים הקורס, כדי לעמוד מקרוב על היחס לחניכים. מכלל העדויות עלה כי לא תמיד

כובדו המלצות רפואיות שניתנו לחניכים, במקרים של הקלות בפעילות (ימי ב') ואף חמור מכך – והן במקרים של ימי מנוחה מלאים (ימי ג'). מפקד הקורס ידע ואף אישר העסקת חיילים בניגוד מוחלט לפקודות ולהמלצות הרפואיות שניתנו. לדברי מפקד הקורס, בחלק מהמקרים עשה כן לבקשת החיילים עצמם ועל-מנת שלא יפסידו חומר לימודי או מעשי, דבר אשר עלול היה לפגוע בהתקדמותם. במקרים אלו לא נועץ מפקד הקורס בגורם רפואי כלשהו. בחלק מן המקרים, ציינו החניכים, כי הוויתור לא נעשה מרצונם החופשי, אלא מפקד הקורס הוביל אותם למעשה לוותר על הקלותיהם.

בירור הקבילה העלה כי המפקדים הממונים על מפקד הקורס (קצין בדרגת רב-סרן וקצין בדרגת סגן-אלוף) לא קיימו בקרה נאותה באשר להתנהלותו, ובנסיבות אלה פגע מפקד הקורס, באין מפריע, בזכויות החיילים בתחומים שונים.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגמים חמורים בהתנהלות מפקד הקורס. ראוי לציין כי חייל אינו רשאי לוותר על המלצה רפואית שניתנה בעניינו ולמפקד, ממילא, אסור להסתמך על הסכמת חייל לסטות מהמלצה רפואית שניתנה בעניינו. נוכח חומרת הממצאים שעלו במקרה זה, בתחומים שונים, המליץ הנציב לפני מפקד היחידה לשקול את הפסקת תפקידו של מפקד הקורס ולמנות מפקד אחר תחתיו. כן המליץ הנציב לנקוט צעדים פיקודיים מתאימים כלפי המפקדים הממונים על מפקד הקורס, תוך תיוק הדברים בתיקיהם האישיים, נוכח הימנעותם מקיום הליכי פיקוח ובקרה נאותים כמתחייב מתפקידם.

253542/5 הזנחת בעיה רפואית דחופה של חיילת

רקע

חיילת בשירות חובה העלתה בקבילתה שורה של טענות בדבר אי התחשבות מפקדיה במצבה הרפואי, כמפורט להלן:

א. למרות שנוקקה לבדיקה רפואית דחופה, היא הופנתה לרופא רק לאחר יומיים מעת שביקשה זאת לראשונה.

ב. משנבדקה על-ידי רופא, ניתנה בידה הפניה לחדר-מיון, אולם מימוש ההפניה התעכב שעות מספר נוכח דרישת מפקדה כי תשלים את מטווחי הלילה שבהם הייתה אמורה להשתתף.

ג. מפקדה הורה לחיילים שליוו אותה לחדר המיון לשוב ליחידה, והיא נותרת שם לבדה. כמו כן, לאחר שחרורה מחדר המיון, בשעה 02:30 לפנות בוקר, הציע לך מפקדה לישון על ספסל בבית-החולים עד לאיסופה בשעות הבוקר.

ממצאים

לבירור הקבילה זומנו החייל ומפקדה, קצין בדרגת סגן, למפגש בירור הנציבות. האירועים, נשוא הקבילה, התרחשו בעת שחיילי הגדוד שעומו נמנית הקובלת נטלו חלק באימון בבסיס אימונים פיקודי.

אשר לטענה בדבר עיכוב הפניית החיילת לרופא – יובהר כי לפי הוראת קצין הרפואה הראשי 200.001 חובש חייב להפנות לרופא כל חייל שמתלונן על דימום מכל מערכת שהיא (כפי שהיה בעניינה של הקובלת). החייל יופנה לבדיקה בהקדם, ולא יאוחר מ-24 שעות מעת בקשתו. עיכוב בדיקת חייל על-ידי רופא ייקבע בהתייעצות עם רופא. במקרה הנדון הופנתה החיילת לרופא בחלוף יומיים משעה

שביקשה זאת, בשל הגבלת מספר התורים שהוקצו לחיילי הגדוד על ידי מרפאת בסיס האימונים. החובש שליווה את החיילים באימון ציין בעדותו כי לקראת האימון, נשוא הקבילה, לא סופק לו כל הציוד הדרוש, והדברים, ככלל, לא תוכננו כנדרש. לדבריו, "הכול היה מאולתר", והוא לא זוכר אם ערך תיעוד של פניות החיילים אליו.

אשר לטענה בדבר עיכוב הפניית החיילת לחדר-מיון לאחר שנבדקה על-ידי רופא בסיס האימונים – מבירור הקבילה עלה כי חל עיכוב של ארבע שעות לערך ממתן ההמלצה הרפואית להפנות את החיילת לחדר-מיון (בשעה 17:00 לערך) ועד ליציאתה מבסיס האימונים לבית החולים. הקצין הנקבל מסר בעדותו כי החיילת הסכימה להמתין עד לסיום מטווח הלילה, וכי הוא לא סבר שיש פסול בעיכוב הפינוי מאחר שלא התרשם כי קיימת דחיפות רפואית בעניינה.

מפקד הגדוד, בהתייחסותו לקבילה, לא מצא פגם בעיכוב הפינוי, מאחר שהדברים נעשו בהסכמת החיילת. עם זאת, לדבריו, מימוש הפינוי בשעה מוקדמת יותר היה מונע את השתלשלות העניינים המיותרת שהתפתחה בהמשך לאחר שהחיילת שוחררה מחדר-המיון בשעת לילה מאוחרת.

החיילת הדגישה בעדותה כי נאלצה להסכים לעיכוב הפינוי שכן אי-השתתפותה במטווחים היה מביא לכך שהייתה צריכה לעבור את אימון ההקמה בשנית.

אשר לטענה בדבר אי החזרתה של החיילת ליחידה בתום הבדיקות שנערכו לה בחדר-המיון – הקצין מסר בעדותו כי השיקול שהנחה אותו הוא הימנעות מסיכון בטיחותי מיותר, וכי גם כיום הוא סבור כי פעל כשורה בעניין. החיילת הדגישה, לעומת זאת, כי בחדר המיון אושרו לה שלושה ימי מחלה וכי אינה מקבלת את הפתרון שהציע לה מפקדה – לינה על ספסל בבית-החולים – כפתרון סביר. לדבריה, כאשר התקשרה למפקדה וביקשה עזרה בהחזרתה ליחידה, אמר לה הקצין, בין השאר, כי "זה סתם ויכוח מיותר ואת מפריעה לכולם לישון".

מסקנות והמלצות

הנציב מצא שורה של פגמים בטיפול המפקדים בעניינה של החיילת, ובין השאר, בעניינים האלה:

א. החיילת לא הופנתה לבדיקת רופא במסגרת לוח-הזמנים המתחייב מפקודות הצבא.

ב. נמצא פגם חמור ביותר בעיכוב הפנייתה לחדר-מיון. בעניין זה העיר הנציב גם למפקד הגדוד על הגיבוי שנתן לקצין הנקבל בהתייחסותו לקבילה. הנציב הדגיש בהערותו כי כל הפניה לחדר-מיון, מעצם טיבה, היא הפניה דחופה. אם למפקד יש ספק באשר למידת הדחיפות של הפניה רפואית או לפרק-הזמן שבמסגרתו ניתן לממש את ההפניה, הוא מחויב לפנות לרופא שנתן את ההפניה ולבקש את הבהרותיו המפורשות. **חייל אינו רשאי להסכים לחריגה מהמלצה רפואית שניתנה בעניינו או לעיכוב מימושה וממילא – מפקד אינו רשאי להסתמך על הסכמה מעין זו מצד החייל.** יתר על כן, במערכת הבלתי שוויונית הקיימת ממילא בין חייל לבין מפקדיו, הסכמת חייל נובעת במקרים רבים מאילוץ, ולא מרצון כן של החייל.

הנציב הוסיף והעיר למפקד הגדוד כי הימנעותו, כמפקד הגדוד, מהצבת גבולות ברורים למפקדי המשנה שתחת פיקודו בכל הנוגע למימוש המלצות רפואיות, עלולה להוליד מקרים נוספים מעין אלה בגדוד – מקרים שיכולים, חלילה, להסתיים בנזק בריאותי בלתי-הפיך עבור החיילים.

ג. פגם נוסף נמצא בכך שלאחר שחרור החיילת מחדר-המיון, בשעת לילה מאוחרת, בהמלצה לשלושה ימי מנוחה מוחלטת – מפקדה פטר את פנייתה אליו בהצעה כי תלון על ספסל בבית החולים.

נוכח האמור לעיל המליץ הנציב בפני קצין החיל הראשי כי יזמן אליו את המפקד הנקבל ויעיר לו בחומרה על הפגמים שנפלו בשיקול דעתו, תוך תיוק הדברים בתיקו האישי של הקצין.

252394/2 עיכוב הפניה דחופה לחדר מיון

רקע

אביו של חייל בשירות חובה הלין על שמפקדת פלוגת המפקדה בגדוד שבו משרת בנו, עיכבה את הפנייתו לחדר מיון.

ממצאים

לבריור הקבילה זומנו למפגש בירור בנציבות, החייל, מפקדת פלוגת המפקדה ורופא הגדוד. מן העדויות עלה כי במועד, נשוא הקבילה, סבל החייל מכאבים בבטנו, שהלכו והחריפו במשך היום. בשעה 17:30 פנה החייל למרפאה ונבדק על-ידי רופא הגדוד. משלא חלה הקלה בכאביו, חזר החייל למרפאה לאחר ארוחת הערב, בשעה 19:00 לערך. מאחר שבבדיקת בטנו של החייל התרשם הרופא כי אפשר שמדובר בדלקת התוספתן, הורה לפנות את החייל לחדר המיון של בית החולים הקרוב. בעדותו הסביר הרופא כי בודעו את הרקע הרפואי של החייל ולאור ממצאי הבדיקה שערך לו, לא היה ספק בליבו כי יש להפנותו לבית החולים, אולם בהערכתו הקלינית לא ראה צורך רפואי בפינוי מייד באמבולנס.

הוראת הרופא בדבר פינוי החייל לחדר מיון ניתנה בתחילה למפקדו הישיר של החייל, קצין בדרגת סגן. עם זאת, לאחר שבשיחתו של הקצין עם מפקדת פלוגת המפקדה התברר כי אין רכב זמין לפינוי, שוחח הרופא אישית עם מפקדת הפלוגה. בשיחה זו, שהתנהלה בשעה 19:30 לערך, הסבירה מפקדת הפלוגה, כי עשוי לחלוף

זמן מה עד שיהיה רכב זמין לפינוי. רופא הגדוד הסביר לה כי פרק-הזמן המרבי הסביר שבו ניתן להמתין לפינוי, הוא שעה. חרף זאת, גם בחלוף שעה מאז שיחה זו לא פונה החייל לבית-החולים.

רופא הגדוד לא נקט יוזמה כדי לוודא שהוראתו מומשה, ומפקדת פלוגת המפקדה לא פנתה אליו כדי לבחון חלופות פינוי אחרות, מהירות יותר, כאשר חלף הזמן שקבע למימוש הפינוי.

בסופו של דבר, רכב הפינוי יצא מהגדוד רק בשעה 22:00 לערך; עם הגעת החייל לבית-החולים, הוא הופנה מיד לחדר הניתוח להוצאת התוספתן המודלק.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא כי נפל פגם חמור בעיכוב פינוי החייל לבית-החולים. בנסיבות העניין, היה על רופא הגדוד לוודא כי הנחייתו מבוצעת כנדרש ובתוך פרק-הזמן שקבע. הדבר היה חיוני במיוחד מפני שבשיחתו עם מפקדת פלוגת המפקדה עלה כי קיים קושי בהקצאת רכב של היחידה למטרת הפינוי.

מפקדת הפלוגה הייתה מחויבת לעמוד בדייקנות בהנחיית רופא הגדוד. כאשר נוכחה כי אין באפשרותה לממש את הפינוי בפרק-הזמן שקבע, היה מחובתה לפנות לרופא ולבחון עימו חלופות פינוי אחרות. הנציב הדגיש כי מפקדת פלוגת המפקדה **סיכנה את בריאות החייל שלא לצורך**, העיכוב האמור עלול היה בנסיבות אחרות, לגרום לחייל לנזק בלתי הפיך.

אשר על כן העיר הנציב לרופא הגדוד על הפגם שנפל בהעדר בקרה מצידו באשר למימוש המלצתו הדחופה. כמו-כן המליץ הנציב לפני מפקד האגד כי ינקוט צעד פיקודי מתאים כלפי מפקדת הפלוגה, בהתאם לסמכותו לפי הוראת הפיקוד העליון 6.0302, ותוך תיוק הדברים בתיקה האישי.

תשלומים ותנאי שירות

במהלך שנת הדוח טופלו מגוון נושאים העוסקים בענייני תשלומים, ואלה הבולטים שבהם: תוספת רמת פעילות, תיקוני רשומת, גביית חובות, תשלומי כלכלה ונסיעות.

להלן פירוט של קבילות נבחרות:

191	253010/3 – תשלום תוספת רמת פעילות בגין משימות הגנת יישובים
192	253160/6 – החזר הוצאות לחיילות בגין רכישת נעליים
193	253631/6 – תיקון רשומת למפרע וגביית חובות
196	253302/4 – דמי כלכלה מטעמים רפואיים
197	254864/2 – אישור מחלת ילד למשרת הקבע
198	254696/8 – אי-שלום שכר לחייל בשירות חובה – גביית חובות
200	255214/9 – עדכון רשומת למפרע
201	255912/8 – פגיעה בזכותם של חיילים לחופשות רגילות
203	251253/1 – ויתור על בקשת העברה של חיילת שלא בידיעתה
205	253544/1 – ביטול מסגרת שירות מקילה שאושרה לחייל

253010/3 תשלום תוספת רמת פעילות בגין משימת הגנת יישובים

רקע

קצינים ונגדים בשירות קבע הלינו על כי לא עודכן ברישומי הצבא אודותיהם דבר סיפוחם לחטיבה מרחבית בגזרת יהודה ושומרון, אשר במסגרתה ביצעו משימת הגנת יישובים (להלן: הגנ"ש), ומשכך אף לא שולמה להם תוספת רמת פעילות אי' עבור תקופה זו.

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי היישובים שבהם ביצעו הקובלים את משימת ההגנ"ש אינם בתחום אחריות החטיבה המרחבית, הן מבחינה מבצעית והן מבחינה שלישותית, כי אם בתחום אחריותם של גורמי משמר הגבול. המשימה בוצעה תחת פיקודו של גורם שאיננו צבאי, לכן הדבר לא בא לידי ביטוי ברישומי הצבא אודות הקובלים ובשכרם.

מסקנות והמלצות

על יסוד ממצאי הבירור הנציב מצא פגם בכך שלא עודכן ברישומי הצבא אודות הקובלים דבר ביצוע משימת ההגנ"ש, דבר שפגע בשכרם. לפיכך, המליץ הנציב כי יירשם ברישומי הצבא אודות הקובלים כי סופחו לחטיבה המרחבית בתקופת ההגנ"ש, ובהתאם לכך ישולמו להם הפרשי השכר המתאימים. הנציב אף המליץ לפני רשויות הצבא המוסמכות כי ייכנסו לעובי הקורה למציאת פתרון הולם אשר יאפשר הזנת רמת פעילות לחיילים המבצעים תעסוקה מבצעית שבאחריות משמר הגבול.

253160/6 החזר הוצאות לחיילות בגין רכישת נעליים

רקע

מש"קית ת"ש מיחידה מסוימת הגישה קבילה בשם כמה חיילות מיחידתה. לטענת החיילות, בצו הגיוס הן נדרשו לרכוש נעליים בצבע שחור לצורך שירותן הצבאי. בהמשך, לאחר גיוסן, נשלחה אליהן איגרת מטעם צה"ל, ובה צוין בפניהן כי יוכלו לקבל נעליים בבסיס הקליטה והמיון, אך אם כבר רכשו נעליים בהתאם לצו הגיוס – יוכלו לקבל על-כך החזר. חרף זאת, לא שולם להן החזר ולדברי מש"קית הת"ש, הדבר פוגע קשות בחיילות בשל מצבן הכלכלי.

ממצאים

לקבילת החיילות צורפה האגרת, שנשלחה אליהן מטעם מפקד לשכת הגיוס האזורית. באגרת צוין כי לאחרונה הוחלט לספק לחיילות נעליים צבאיות עם גיוסן; ואם רכשו החיילות נעליים מכספן, הן תקבלנה על כך החזר כספי. ממצאי הבירור העלו כי סוגית החזר הכספי לחיילות שרכשו נעליים שירותן נמצא בשלבי עבודת מטה.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגמים חמורים באשר לאופן התנהלות גורמי הצבא בסוגיה זו, אשר בעקבותיה נדרשו חיילות להוצאה כספית לרכישת נעליים לשירות הצבאי, מבלי ששולם להן עד להגשת הקבילה כל החזר, אף שהחזר זה הובטח להן בכתובים. הנציב המליץ לשלם להן החזר בגין רכישת הנעליים. בנוסף, מצא הנציב לנכון להעיר לרשויות הצבא כי על גבי ההנחיה שהועברה לחיילות עם צו הגיוס, ולפיה עליהן לרכוש נעליים שירותן הצבאי – לא צוינה מגבלה כלשהי לגבי עלות הרכישה

או לגבי סכום ההחזר שישולם להן. כן העיר הנציב כי למרות שחלפה כחצי שנה מאז ההבטחה שניתנה לחיילות בדבר קבלת ההחזר, רשויות הצבא טרם סיכמו את עבודת המטה בסוגיה, ולא עמדו בהבטחתן לחיילות.

253631/6 תיקון רשומות למפרע וגביית חובות

רקע

קצינה בשירות המילואים השתחררה זה לא מכבר משירות הקבע בצה"ל. היא הלינה על-כך לאחר תום שירותה הסדיר. אף שנודע לה על שעליה להשיב לצה"ל סכום של למעלה מ-20,000 ₪ החוב האמור הוא פועל יוצא של תיקון שנערך ברישומי הצבא אודותיה, ולפיו לא הייתה זכאית לתוספת קצין לוחם.

רקע משפטי

חוק עשיית עושר ולא במשפט, התשל"ט-1979, קובע חובת השבה עקרונית שחלה על כל מי שקיבל סכום כסף (בין השאר), שלא על-פי זכות שבדין. העובדה שה"זוכה" (בענייננו – החייל שקיבל סכומי כסף שאינו זכאי להם) פעל בתום-לב, ולא ידע כלל על דבר הטעות – אין בה כשלעצמה כדי לפטור אותו מהחובה להשיב את אשר קיבל מעבר לזכאותו. עם זאת, מוסיף החוק וקובע כי בית המשפט רשאי לפטור את הזוכה מחובת ההשבה, כולה או מקצתה, אם ראה שלא הייתה הזכייה כרוכה בחיסרון עבור המזכה, או ראה נסיבות אחרות העושות את ההשבה בלתי-צודקת.

בפסיקת בתי-המשפט התייחסות נרחבת לשאלת צדקת ההשבה. בין שאר השיקולים שבוחנים בתי-המשפט בבואם לדון בשאלה זו, ניתנת הדעת גם לתום-ליבו של הזוכה וכן לשינוי מצבו לרעה בהסתמך על סכומי הכסף ששולמו לו. פקודת המטכ"ל 35.0222 שעניינה "סכומי כסף ששולמו בטעות – ניכוי מסכומי כסף המגיעים לחייל", קובעת, בין השאר, כי אם שילם לחייל גורם צבאי סכומי כסף כלשהם, והוברר על-פי חשבון שערך ואישר מת"ש כי סכומי כסף אלה שולמו בטעות – הכסף ששולם בטעות ייגבה בחזרה מכל סכום המגיע לחייל מצה"ל לאחר שנתן ראש מת"ש (או מי שהוסמך לכך מטעמו). הוראה מתאימה.

ממצאים

הקצינה הקובלת שירתה בתפקידה האחרון כקצינת הדרכה ביחידה לוחמת. במהלך שירותה בתפקיד, למעלה משנה, זוכתה בתוספת "קצין לוחם". יתר על כן, התברר כי גם שתי קודמותיה בתפקיד זוכו בתוספת זו, ולכן לא הייתה יכולה לדעת שהיא מקבלת תוספת שאין היא זכאית לה. מקור הטעות היה בכך שפורסם לקצינות מינוי שלא הלם את תפקידן בפועל.

בירור הקבילה העלה כי תוספת קצין לוחם משולמת רק לקצינים המבצעים תפקיד אשר הוגדר כתפקיד לחימה, ביחידות ברמת פעילות א+. מאחר שתפקידה של הקובלת כקצינת הדרכה לא הוגדר כתפקיד לחימה, היא לא הייתה זכאית לתוספת קצין לוחם הגם ששירתה ביחידה מזכה.

עוד עלה בבירור הקבילה שלא זו בלבד שהקובלת ידעה ששתי קודמותיה זוכו אף הן בתוספת, אלא שבמהלך שירותה, כאשר הבחינה בתלוש השכר כי היא מזוכה בתוספת זו, פנתה לבירור העניין עם שלישי יחידתה, וזה אישר בפניה כי היא אכן זכאית לתוספת האמורה.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בכך שעל-אף שהקובלת שירתה כקצינת הדרכה – תפקיד אשר אינו מזכה בתוספת קצין לוחם – פורסם לה (כמו גם לקודמותיה) מינוי שאינו מתאים לתפקידה בפועל, ואשר מזכה בתוספת האמורה. רק לאחר תום שירותה הסדיר תוקנו רישומי הצבא אודותיה, ובעקבות כך חויבה בהשבת סכום כסף נכבד לצה"ל. כמו-כן מצא הנציב פגם בכך שלא ניתנה לקובלת זכות טיעון בפני רשויות הצבא, טרם קבלת ההחלטה בדבר גביית החוב.

הנציב קבע כי נוכח רשלנות רשויות הצבא לאורך זמן, נוכח פעילות הקצינה לברר את זכאותה לתשלום התוספת והתברר לה כי אף קודמותיה בתפקיד זוכו בתוספת זו, וכן השליש ביחידתה מסר לה כי היא זכאית לתוספת – שורת הצדק מחייבת לבטל את החוב, נשוא הקבילה.

הנציב המליץ על-פי שורת הצדק כי יבוטל חובה ולהשיב לה את הסכומים שנגבו ממנה בגינו.

עוד המליץ הנציב למסד הליכי בקרה מתאימים שימנעו גילויין של טעויות מעין אלה ברישומי הצבא בחלוף פרקי-זמן כל-כך ממושכים וכי ימוסד הליך מתאים שיאפשר מתן זכות הטיעון לפרט לפני קבלת ההחלטה בדבר גביית חוב.

253302/4 דמי כלכלה מטעמים רפואיים

רקע

חיילת בשירות חובה הלינה על טיפול לקוי של רשויות הצבא וגורמי יחידתה בהתאמת תפריט מזון ייחודי הנדרש לה בשל מצבה הרפואי.

ממצאים

בקבילתה הראשונה מחודש אוקטובר 2005 הלינה החיילת על שלא הותאם לה תפריט מזון מיוחד הנדרש לה בשל מחלתה. בעקבות הגשת הקבילה ולאחר שהתערב מברר בכיר מטעם הנציב, זומנה לשיחה לפני סגן מפקד הבסיס בו היא משרתת. בשיחה סוכם עימה כי יותאם לה תפריט המתאים לבעייתה הרפואית ובהיעדר אפשרות זו, יאושרו לה דמי כלכלה.

בקבילתה הנוספת טענה כי חרף הסיכום האמור ועל אף שהתאימה לה תפריט דיאטנית צבאית – לא סופק לה המזון המתאים, ואף לא ניתן לה מענה חלופי בדרך של תשלום דמי כלכלה.

ממצאי הבירור העלו כי אין באפשרות המטבח הצבאי לספק עבור החיילת את המזון המתאים לה, בהתאם לבעייתה הרפואית ולתפריט שהתאימה לה הדיאטנית הצבאית.

בעקבות הקבילה נערך דיון בנציבות בהשתתפות בעלי התפקידים הנוגעים בדבר במרכז המזון, במפקדת קצין הרפואה הראשי ובאגף משאבי האנוש, ובמהלכו נדונו בהרחבה הפתרונות האפשריים למקרים מסוג זה.

המלצות

בהמשך לדיון שנערך בנציבות בנושא, המליץ הנציב לפני בעלי התפקידים המוסמכים במרכז המזון ובאמ"ש כי ישולמו לקובלת החזרי הוצאות כלכלה (דמי כלכלה), בתוקף למפרע ממועד גיוסה לשירות חובה בצה"ל. כן המליץ הנציב בפני רשויות הצבא כי יגובשו כללים מתאימים לטיפול בחיילים שאין באפשרות המטבח הצבאי לספק להם תפריט מזון ייחודי אשר נדרש להם עקב בעייתם הרפואית.

254864/2 אישור מחלת ילד למשרת הקבע

רקע

נגד בשירות הקבע המשרת באחת מהחטיבות המרחביות באוגדת יהודה ושומרון, הלין על שמפקדו הורה לו להגיע לבסיס אף ששהה בחופשה בגין מחלת ילדו.

פקודות הצבא

פקודת המטה-הכללי 36.0413 שעניינה חופשות מחלה, קובעת כי חייל שנמצא בשירות הקבע שלושה חודשים ברציפות, לפחות, ושהוא הורה לילד עד גיל שש עשרה, הנמצא בחזקתו – זכאי לחופשה של שמונה ימים, לכל היותר, בשנה, על חשבון ימי המחלה שלו בגין מחלת הילד.

ממצאים

מפקד הנגד מסר כי בתקופה, נשואת הקבילה, הוא נדרש לכוח-אדם נוסף ביחידה בשל צרכים מבצעיים. עוד הוסיף כי בשיחה עם הנגד ציין בפניו כי אם הוא מבקש

שלא להגיע לבסיס, עליו לקבל לכך אישור מראש. לאחר שהנגד הבהיר לו כי רעייתו נמצאת בעבודה ועליו להישאר עם ילדיו בשל מחלתם, השיב לו המפקד שיבדוק את העניין ויעדכנו. לאחר מכן שב המפקד אל הנגד וציין לפניו כי יוכל להישאר בביתו, אולם הבהיר לו כי עליו להגיע למחרת לבסיס.

מסקנות והמלצות

הנציב ציין בהודעתו כי הגם שפקודות הצבא אינן נוקטות, לכאורה, לשון "חובה" בהתייחס למפקדים, כאשר מדובר באישור "מחלת ילד", הניתן למשרת הקבע על-ידי רופא משפחה אזרחי, הרי מצופה ממפקדים לכבד גם המלצות מסוג זה, כאילו היו המלצות לימי מנוחה של משרת הקבע עצמו.

לפיכך, הבהיר הנציב למפקד הנגד כי שהייה בחופשה בגין מחלת ילד היא אחת מזכויותיו של משרת הקבע, ולפיכך אין לדרוש ממנו לבקש רשות ממפקדו טרם מימושה של חופשה זו, אלא רק לעדכנו בדבר.

254696/8 אי-תשלום שכר לחייל בשירות החובה – גביית חובות

רקע

חיילת בשירות החובה ציינה בקבילתה כי בשל מצבה הכלכלי הקשה אושרו בקשותיה להכיר במעמדה כזכאית סיוע ולשכנה בדירת האגודה למען החייל. עם זאת, בשלב מאוחר יותר נשללה זכאותה לסיוע בתוקף למפרע, בעקבות חקירה שערכו אודותיה גורמי הצבא, ובה נצפתה בביתו של אביה, בניגוד למידע שמסרה לרשויות הצבא שאין לה קשר עם אביה. לטענתה, בשל גביית החוב משכרה, בעקבות עדכון אי זכאותה בתוקף למפרע, לא שולם לה שכר כלל כמה חודשים.

ממצאים

ממצאי הבירור העלו כי בוועדת חריגים שקוימה בעניינה של הקובלת הוחלט לגבות ממנה את הכספים ששולמו לה, בתוקף למפרע, נוכח ממצאי החקירה שהצביעו על-כך שבניגוד להצהרתה, החיילת מקיימת קשר עם אביה. במהלך בירור הקבילה ובהתערבות ראש מחלקת הבירור מטעם הנציב זומנה הקובלת לפגישה לפני מפקד המרכז לשירות הפרט, ובה נכחו מש"קית ת"ש והחוקר שחקר בעניינה. בעקבות פגישה זו הוחלט באופן חריג לאשר את ההכרה בחיילת כזכאית סיוע (להטבות הלנה וסיוע כלכלי), וזאת בתוקף למפרע, כך שיבוטל החוב שנזקף לחובתה.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בכך שבעקבות עדכון אי-זכאותה של החיילת לסיוע בתוקף למפרע, לא שולם לה שכר כלל חודשים מספר. בהודעתו למחלקה לשירותי הפרט, הפרישה ותשלומים ציין הנציב כי מן הראוי היה, מלכתחילה, לזמן את החיילת ולבדוק עימה אפשרויות לפריסת התשלום, טרם התחלת הליכי גבייתו, ולא לגבותו באופן שבו כל שכרה החודשי, שממנו היא מתכללת, ייגבה כחלק מהחוב. הדברים מקבלים משנה תוקף, כשמדובר בחיילת אשר עד לאותה העת הוכרה כזכאית לסיוע כלכלי. לפיכך, המליץ הנציב כי ינקטו צעדים ארגוניים נדרשים על-מנת למנוע הישנותם של מקרים דומים בעתיד.

255214/9 עדכון רשומת למפרע

רקע

חייל ששוחרר משירות החובה בחודש **אוקטובר 2005** הלן על שלאחר שחרורו נמסר לו אודות חוב לצה"ל. החוב הוא פועל יוצא של תיקון שנערך ברישומי הצבא אודותיו בחודש מארס 2005, בתוקף למפרע מחודש **ספטמבר 2002**. בעקבות התיקון האמור יוחסה לקובל תקופת היעדרות של חודשיים לערך מהשירות (במקום היעדרות של יום אחד מהשירות שהייתה רשומה לו קודם לכן), ובגינה חויב בהשבת סכום של כ-600 ₪ לערך וכן הופחתה זכאותו למענק שחרור ולפיקדון אישי.

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי תיקון רישומי הצבא אודות הקובל נעשה במסגרת תיקון כללי של רישומי הצבא אודות חיילי צה"ל ("יורטיקלי") בתוקף למפרע משנת 1987 – הכול כדי לטייב את המערכת של הרישום האישי הממוכן. התיקון לא נבע ממידע פרטני כלשהו, אודות חייל או קבוצת חיילים, כי אם מהכנסת כלל חדש לתוקף בתחום הרשומת הצבאית. לרשויות הצבא לא הייתה כל עדות לכך שהקובל נעדר מהשירות כחודשיים בשנת 2002.

עוד עלה כי רשויות הצבא ערות לכך שהתיקון הכללי במערכת הממוכנת הצבאית עלול לגרור טעויות לגבי חיילים מסוימים, ועל כן קיים מנגנון בקרה שבמסגרתו הן אמורות להיפתר. אלא שמסיבה לא ברורה לא הביא מנגנון זה לפתרון הבעיה שנוצרה ברישומי הצבא אודות הקובל.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בכך שעקב עריכת עדכון רשומת כללי בצה"ל ("ורטיקלי") נרשמה לקובל תקופת היעדרותו מן השירות שלא ברשות לפרק-זמן ארוך בדיעבד, מבלי שנבחן אם תיקון רשומת זה נתמך בעובדות כלשהן. פגם נוסף מצא הנציב בכך שרשויות הצבא לא נתנו לקובל זכות טיעון בעניין זה לפני שהוחלט לגבות ממנו חוב שסיבתו אינה ברורה.

הנציב העיר לרשויות אגף משאבי האנוש בצה"ל כי מחובתן לקיים מערכת בקרה מדוקדקת יותר על-מנת שלא ייווצר מצב דומה של פגיעה לא מוצדקת בחייל. משנה-זהירות יש לנקוט כשמדובר בתיקוני רשומת המתבצעים בתוקף למפרע של כמה שנים.

אשר על כן, הנציב המליץ לבטל את חובו האמור של החייל ולהשיב לו את הסכומים שנגבו ממנו בגינו.

כמו-כן, המליץ הנציב לנקוט צעדים ארגוניים מתאימים למניעת הישנות מקרים דומים בעתיד.

255912/8 פגיעה בזכותם של חיילים לחופשות רגילות

רקע

חייל בשירות חובה המשרת כלוחם איסוף בגדוד של מודיעין שדה, הלין על שנמנע ממנו לממש את זכאותו לחופשות רגילות.

רקע משפטי

פקודת המטה הכללי 35.0402, שעניינה "חופשה רגילה – שירות חובה", קובעת כי חייל בשירות החובה יקבל חופשה רגילה של שישה ימים רצופים (כולל יום ו), לאחר כל ארבעה חודשים של שירות תקין. עוד נקבע כי חייל העובד במשמרות ונמצא בחופשה של ארבעה ימים לאחר כל משמרת, לא יהיה זכאי לחופשה רגילה נוספת.

ממצאים

לבירור הקבילה התקבלה התייחסות מפקד היחידה שבה משרת הקובל. לדבריו, בשל הסברה המוטעית, ולפיה לוחמי איסוף ותצפיתניות ממלאים את תפקידם במשמרות ונהנים מחופשות של ארבעה ימים בבתיהם לאחר כל עשרה ימי פעילות – אכן לא אושרו לחייליו חופשות רגילות. מפקד הגדוד הבהיר, כי בפועל לוחמי האיסוף והתצפיתניות אינם מבצעים את עבודתם במשמרות ויוצאים לביתם רק כאשר הדבר מתאפשר מבחינה מבצעית. לדבריו, לאחרונה החלה מתבצעת עבודת מטה אשר מטרתה להסדיר, בין היתר, את נוהלי היציאה לחופשות רגילות של חיילי יחידתו.

במהלך בירור הקבילה אפשרו המפקדים לקובל לממש את אחת החופשות הרגילות העומדות לזכותו לפי פקודות הצבא.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא כי הגדרת מתכונת שירותם של הקובל וחבריו לשירות כעובדי משמרות, אינה עולה בקנה אחד עם מסגרת שירותם בפועל, אשר תלויה בתנאים המבצעיים השוררים בגזרת שירותם.

לפיכך, המליץ הנציב לפני רשויות הצבא הנוגעות בדבר לנקוט צעדים ארגוניים על מנת שיתאפשר לכלל החיילים המשרתים ביחידת הקובל לממש את זכאותם לחופשות רגילות.

251253/1 ויתור על בקשת העברה של חיילת שלא בידיעתה

רקע

חיילת בשירות החובה הלינה על שמש"קית תנאי השירות ביחידתה ויתרה בשמה, שלא בידיעתה, על בקשת שינוי שיבוץ שהגישה. החיילת עמדה על-כך שהחתימה המופיעה על-גבי הצהרת הוויתור שהוגשה בשמה, איננה חתימתה.

ממצאים

לביורור הקבילה זומנו הקובלת ומש"קית הת"ש למפגש בירור בנציבות. מש"קית הת"ש מסרה בעדותה כי מאחר שמפקד הגדוד החליט בעקבות בקשת החיילת לשינוי שיבוץ, לשנות את תפקידה של הקובלת הגדוד, היא הניחה כי החלטה זו היא לשביעות רצונה של החיילת, ולכן חתמה בשמה על הצהרת ויתור על בקשת ההעברה. מש"קית הת"ש הוסיפה כי חיילי הגדוד משרתים במחנות המרוחקים זה מזה ולפיכך, מקובל כי מש"קיות הת"ש חותמות על טפסים שונים בשם החיילים כדי שלא לעכב שלא לצורך את הטיפול בבקשות ת"ש.

מפקד הגדוד אישר בהתייחסותו, כי עקב הפיזור הגיאוגרפי של החיילים המשתייכים לגדוד, ועל מנת שלא לעכב את הטיפול בבקשות החיילים, ממלאות מש"קיות הת"ש טפסים בשם של החיילים, ולאחר שיחה עימם הן אף חותמות בשם על טפסים אלו.

החיילת עמדה על טענתה כי החלטת מפקד הגדוד בדבר שינוי שיבוצה לא הניחה את דעתה, וממילא לא היה בדעתה לוותר על בקשת שינוי השיבוץ שהגישה.

במהלך בירור הקבילה הוצגו ממצאי הבירור לפני קצין השלישות האוגדת. הלה מצא לנכון לפרסם הנחיות מטעמו על-מנת למנוע הישנות מקרים דומים, להלן:

- בעת פתיחת בקשות ת"ש, כשיחתמו מש"קיות הת"ש בשם של החיילים, יירשמו הביטוי "בשם" שמו של החייל, ולא חתימתו. כמו כן, מש"קיות הת"ש יצרפו תצהיר לפיו חתמו על הבקשה בשם החייל, ובהזדמנות הראשונה שתהיה להן יחתימו את החייל על הבקשה.
- בעת ויתור על הטיפול בבקשות לא יחתמו מש"קיות הת"ש בשם החיילים בשום מקרה על טופס ויתור על בקשה שהגישו. כמו כן, יאותרו החיילים אשר מש"קיות הת"ש חתמו בשם בעבר על טופסי ויתור, לגבי בקשות שהגישו, על מנת לוודא כי הם מודעים לכך.
- מש"קיות הת"ש יסבירו באופן מפורט לחיילים את הליך הטיפול ואת האפשרויות העומדות בפניהם, בעת הגשת בקשה כלשהי מטעמם.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בכך שהוגשה בשמה של החיילת ושלא בידיעתה הצהרת ויתור על בקשת ההעברה שהגישה. אשר על כן, העיר הנציב למפקד היחידה והמליץ לפניו להדק את הפיקוח ואת הבקרה בכל הנוגע לתפקוד גורמי השלישות והת"ש.

253544/1 ביטול מסגרת שירות מקילה שאושרה לחייל

רקע

חייל בשירות חובה הלין על פגיעה בתנאי שירותו. בשל נסיבותיו האישיות אושרה לו מסגרת שירות מקילה של שבוע שירות ביחידה ושבוע חופשה, לסירוגין (להלן: שבוע-שבוע). עם-זאת, במהלך שירותו הוחלט לבטל את ההקלה האמורה בתנאי שירותו, מבלי שנתקבל לכך אישורו של הגורם המוסמך אשר אישר את ההקלה מלכתחילה.

פקודות הצבא

על-פי פקודות הצבא, הסמכות לאשר הקלות בשירות נתונה, ככלל, למפקדים ולבעלי תפקידים בדרגת אל"ם. עוד נקבע בהנחיות קצין השלישות הראשי כי בסמכותו של מפקד יחידה **בדרגת אל"ם לפחות**, לדון בשנית בזכאות חייל להקלות ת"ש, אם התרשם המפקד כי חל שינוי נסיבות מהותי המתייחס לבקשה.

ממצאים

מבירור הקבילה עלה כי בשל נסיבותיו האישיות של הקובל, הוחלט עוד בהיותו מיועד לשירות ביטחון, כי ישובץ בתפקיד שיאפשר לו מתכונת שירות של שבוע-שבוע. החלטה זו, לפי פקודות הצבא, נתונה לסמכותו של ראש מנהל הגיוס (כיום – מפקד מיטב). בהתאם להחלטה האמורה הוחלט ליעד את החייל לתפקיד של מאבטח מתקנים.

ברם, במהלך שירותו אושר לקובל פטור רפואי ולפיו יש להגבילו לעבודות משרדיות בלבד. פטור זה לא אִפשר את שיבוצו כמאבטח מתקנים. אשר על כן, קצינה בדרגת

סגן בבסיס הקליטה והמיון החליטה, על-דעת עצמה, לבטל את ההקלה שאישר לחייל מפקד 'מיטב', הגם שהיא אינה מוסמכת לכך לפי פקודות הצבא. במהלך בירור הקבילה נמצא לחייל שיבוץ מתאים, שעולה בקנה אחד עם צרכיו.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור בכך שבעלת-תפקיד שכלל אינה מוסמכת לכך ביטלה הקלת שירות שאושרה לחייל. הדברים מקבלים נופך של חומרה יתרה מאחר שנתן את האישור מפקד 'מיטב' (בתוקף תפקידו הקודם כראש מנהל הגיוס) והחלטה לבטל את האישור התקבלה על-ידי קצינה בבקו"ם, הכפופה למפקד מיטב (בעקבות איחוד מנהל הגיוס ובקו"ם).

אשר על כן המליץ הנציב לפני מפקד מיטב לנקוט צעדים ארגוניים מתאימים ולרענן את ההנחיות המקצועיות החלות על גורמי הת"ש כדי למנוע הישנות מקרים דומים בעתיד.

שירות קבע

במהלך שנת הדוח טופלו נושאים העוסקים בענייני שירות הקבע, ואלה הבולטים בהם: מינוי קצינים, התרת התחייבות ושחרור משירות הקבע (בעיקר על פי נוהל שחרור "גילאי הביניים"), עיכוב קידום בדרגה, דירוג חילי.

להלן פירוט של קבילות נבחרות:

208	מינויים בתקופות "חפיפה"	254242/1 –
209	קידום בדרגות קצונה – דרגות ייצוג	252581/4 –
212	השלמת שבע שנות שירות ב"קבע ראשוני"	252466/8 –
214	החלטה בדבר שחרור משרתת קבע בהיותה בחופשת לידה	252904/8 –
216	הבטחות וסיכומים במינויי קצינים	253356/0 –
217	מינוי בכיר או שחרור מצה"ל	256588/4 –
219	שירות חובה בתנאי קבע – מנהל בלתי – תקין ופגיעה בשכר	253753/8 –
220	הפעלת התחייבות מוקדמת לשירות הקבע	252470/0 –
223	ליקויים בקביעת דירוג חילי	254594/5 –

254242/1 מינויים בתקופות "חפיפה"

רקע

קצין בדרגת סגן בשירות הקבע הלין על שבוטל מינויו לתפקידו הקודם (מינוי לפי דרגת סרן), עקב מעבר לתפקיד ביחידה חדשה, ולא נרשם לו מינוי לתפקידו החדש (אף הוא מינוי לפי דרגת סרן), ובשל כך הוא נפגע בשכרו (שולם לו שכר לפי דרגת הכתף – סגן, ולא שכר סרן כפי ששולם לו קודם לכן).

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי לפני כניסתו לתפקידו החדש נדרש הקצין לעבור קורס קצר, כהכנה לקראת התפקיד. קצין השלישות של היחידה שבה נקלט הקצין הקובל מסר בהתייחסותו כי התקופה שבמהלכה השתתף הקובל בקורס – שקולה לתקופת "חפיפה", ואינה מזכה בפרסום מינוי, שכן במהלך אותה תקופה לא נשא הקובל באחריות בפועל לתפקידו. לפי כללי השכר, נדרשת תקופה מסוימת של קבלת דרגת שכר הגבוהה מדרגת הכתף לצורך קיבוע דרגת השכר הגבוהה (בענייננו – דרגת שכר סרן). מאחר שלקובל חסרה תקופה של חודש וחצי לערך לעמידה בתנאי הקיבוע, הוא נפגע בשכרו עקב הפסקת מינויו בתקופת הקורס.

מסקנות והמלצות

הנציב ציין בסיכום הקבילה כי, ככלל, פרסום מינוי מבטא את התפקיד המבוצע בפועל על-ידי משרת הקבע. בתקופת "חפיפה" לקראת כניסה לתפקיד חדש משרת הקבע אינו נושא באחריות מלאה לתפקיד, ואחריות זו נותרת על כתפיו של קודמו בתפקיד. עם זאת העיר הנציב כי כאשר קצין מסיים תפקיד לפי מינוי הגבוה

מדרגתו ומקבל שכר בהתאם לכך, ועובר לתפקיד דומה לפי מינוי הגבוה מדרגתו – אין הצדקה שייפגע הקצין בשכרו בשל תקופת הלמידה הקצרה הדרושה לכניסה לתפקיד.

לאור העובדה שאי-פרסום המינוי אודות הקובל בתקופת ה"חפיפה" פגע בשכרו, ונוכח העובדה שמונה לתפקיד לפי תקן סרן – המליץ הנציב, לפי שורת הצדק, כי יירשם לו מינוי לפי תקן סרן, ברצף, למרות תקופת ההכשרה הקצרה שעבר בין שני התפקידים.

כמו-כן המליץ הנציב לפני ראש מחלקת הסגל כי תיכנס לעובי הקורה למציאת פתרון מערכתית לסוגיה, נוכח הישנות המקרים שבהם נפגעים קצינים בזכויותיהם בעקבות תקופת "חפיפה". בעקבות המלצת הנציב נערכה עבודת מטה ונקבעו כללים למתן מינוי לבעלי תפקידים בתקופות "חפיפה".

252581/4 קידום בדרגות קצונה – דרגות ייצוג

רקע

קצין בשירות הקבע הלין על החלטת מחלקת הסגל שלא לקדמו לדרגת ייצוג רס"ן, חרף השכלתו האקדמית, המלצות מפקדיו ומילוי תפקיד בתקן רס"ן בפועל, המוגדר כתפקיד ליבה.

פקודות הצבא

הוראת הפיקוד העליון 3.0208 שעניינה "דרגות ייצוג – שירות סדיר ומילואים", מסדירה, בין היתר, את הסוגיות של הארכת תוקפה של דרגת ייצוג; קידום בדרגת ייצוג וכן קיבוע דרגת ייצוג. כמו-כן מקנה הפקודה לראש מחלקת הסגל סמכות

כללית לאשר חריגים, בהתייחס לדרגות ייצוג שעד רב-סרן, במקרים שיימצאו מוצדקים.

עוד נקבע כי בפקודה כי בעת אישור דרגת ייצוג רב-סרן, יקבע ראש מחלקת הסגל אם יזוכה החייל בשכר על פי דרגת הייצוג שלו או ימשיך לקבל שכר על פי דרגת הקבע שלו.

ממצאים

הקובל החל את שירותו בקבע בשנת 1989 (כיום הוא בן 39) והתקדם בדרגות חוגרים עד לדרגת רס"ם. במהלך שירותו למד במימון הצבא לתואר מהנדס חשמל ואלקטרוניקה. בחודש מארס 2003 קודם לדרגת ייצוג סרן נוכח השכלתו האקדמית והתפקיד שביצע בפועל באותה עת. בחודש אוגוסט 2004, קודם הקובל לתפקיד במינוי רס"ן, תפקיד המוגדר כתפקיד ליבה. לאור נתוניו האישיים הגבוהים ותפקודו המקצועי אשר בלט לחיוב. ברקע הדברים עלה עוד כי בקשותיו לצאת לקורס קצינים או לבצע הסמכה לקצונה, אשר נתמכו בהמלצות מפקדיו – נדחו על ידי רשויות הצבא.

מבירור קבילתו עלה כי אין מחלוקת בדבר היות הקובל קצין ערכי ואיכותי, בעל השכלה אקדמית המשרתת את צרכי הצבא. ועוד, הוסכם על הכול כי הוא מקור ידע מקצועי לאורך שנים, וכי הצבתו בתפקיד ראש מדור המוכר כתפקיד ליבה נעשתה לאור מורכבות ועומס העבודה הנדרש ממנו מבחינה מקצועית, והן בשל מספר הכפופים לו, השכלתם האקדמית ודרגותיהם, הדורשים ממנו יכולות ניהול ופיקוד גבוהות.

רשויות מחלקת הסגל אשר לא ניאותו לדון בקידום הקובל לדרגת ייצוג רס"ן, טענו כי על פי פקודות הצבא לא ניתן לאשר קידום בדרגות ייצוג, להבדיל מקידום בדרגות קבע. כן צוין בהתייחסות גורמי מחלקת הסגל כי על פי עבודת מטה

שנעשתה בשנת 2003 בעניין נגדים הממלאים תפקידי מהנדסים, נקבע כי דרגת הייצוג הגבוהה ביותר לאוכלוסייה זו תהיה דרגת סרן.

מסקנות והמלצות

על יסוד ממצאי הבירור הגיע הנציב למסקנות האלה:

א. בניגוד לאמור בהתייחסות רשויות מחלקת הסגל, פקודות הצבא מאפשרות קידום בדרגת ייצוג.

ב. נסיבות המקרה הן נסיבות יוצאות דופן – הקובל הוצא ללימודי הנדסה מטעם רשויות הצבא ובמימון מלא של הצבא שיממש את הכשרתו ואת יכולותיו המקצועיות במהלך שירותו. בהתאם לכך שובץ הקובל לתפקידי קצונה כמהנדס – תחילה במינוי סרן, ובהמשך, לאור הצלחתו הרבה קודם לתפקיד ראש מדור, שהוא תפקיד לפי מינוי רס"ן.

ג. בשונה מהאמור בהתייחסות גורמי מחלקת הסגל בסיכום עבודת המטה הנזכרת לעיל, שעניינה נגדים הממלאים תפקידי מהנדסים – אין כל אזכור לשלילת האפשרות שנגד כאמור יישא דרגת ייצוג רב-סרן.

לאור מכלול הנסיבות האלה, המליץ הנציב לפני ראש מחלקת הסגל לאשר את קידומו של הקובל לדרגת ייצוג רס"ן, וכן לתת ביטוי לקידומו בדרגה גם בהיבט השכרי. כמו-כן העיר הנציב כי במקרה מעין זה ניתן היה לצפות לבחינה מעמיקה של המקרה, על רקע נסיבותיו המיוחדות, ולא לתשובה פורמלית ובלתי-מדויקת.

252466/8 השלמת שבע שנות שירות בקבע ראשוני

רקע

נגדת בדרגת רס"ל (רב-סמל) בשירות "קבע ראשוני" הלינה על החלטת גורמי כוח האדם בחיל שעם חייליו היא נמנית, שלא להאריך את שירותה ב"קבע ראשוני" מעבר לשש שנים וחצי, חרף המלצות מפקדיה. כפועל יוצא, מכך ונוכח היעדר תקן מתאים שמאפשר קידומה ל"קבע מובהק" – לא יתאפשר לה לקבל בעת שחרורה מצה"ל את הפיצויים המוגדלים ואת חופשת ההתארגנות, שמשרתי הקבע שהשלימו שבע שנות שירות קבע זכאים להם.

ממצאים

לפי פקודות הצבא שעניינן ניהול צבא הקבע, מבחינים בין שירות ב"קבע ראשוני" לבין שירות ב"קבע מובהק". בקרב הנגדים הקידום לדרגת רס"ר מסמל את המעבר ל"קבע המובהק", ואילו בקרב הקצינים מדובר בקידום לדרגת רס"ן. לעיתים, רשויות הצבא נאלצות לשחרר בנוהל "גילאי הביניים" משרתי קבע שהשלימו את פרק השירות שנקבע ל"קבע הראשוני" עקב היעדר שיאי קבע פנויים ב"קבע מובהק", אף שמדובר במשרתי קבע הממלאים את תפקידם בהצלחה. פקודות הצבא שעניינן שחרור בגילאי הביניים (הוראת הפיקוד העליון 3.0508) מקנות הטבות למשרתי הקבע שהשלימו שבע שנות שירות קבע ומעלה. משרת הקבע שהשלים שבע שנות שירות קבע זכאי, לפי הפקודה, לפיצויים מוגדלים בשיעור 120% ולשני חודשי חופשת התארגנות. מימון ההטבות האמורות מוטל על החיל שבו משרת הנגד או הקצין המשתחרר.

במהלך בירור הקבילה עלה כי נתוניה האישיים של הנגדת הקובלת גבוהים, והיא מדורגת דירוג חילי בקבוצה א'. מפקדיה שבעי רצון מתפקודה המקצועי, ולפיכך המליצו על הארכת שירותה כדי שתוכל להשלים שבע שנות שירות קבע. עם זאת, גורמי כוח האדם בחיל הסבירו במהלך בירור הקבילה כי משיקולים כלכליים של חיסכון בתקציב הוחלט שלא לאשר הארכת שירות למשרת קבע שלא נמצא עבורו תקן לקידום ל"קבע המובהק", אלא עד להשלמת ותק של שש שנים וחצי של שירות קבע.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בהחלטת גורמי כוח אדם בחיל שעם חייליו נמנית הנגדת. הנציב העיר בהודעתו לרשויות החיל כי עצם השחרור מצה"ל, לאחר פרק-זמן נכבד בשירות צבאי, מהווה פגיעה בלתי מבוטלת עבור הפרט ועבור בני משפחתו. חיסכון תקציבי הוא מטרה רצויה וראויה, אולם כאשר בוחנים את הפגיעה הצפויה בזכויותיו הכלכליות של משרת הקבע, הערך של ההוגנות כלפי הפרט צריך להכריע. הנציב הוסיף והעיר כי יש להביא בחשבון **מראש** את עלויות העסקת משרתי הקבע ב"קבע ראשוני", לרבות עלות ההטבות למשתחררים. כל דרך אחרת שתכליתה להמשיך וליהנות מפרי עמלו של משרת הקבע, מצד אחד, ולהתעלם מזכויותיו הבסיסיות תוך מציאת דרכים לעקוף את ההטבות שנקבעו בפקודות הצבא, מצד אחר – היא דרך פסולה שאינה מתאימה לצה"ל ולערכים שהוא מושתת עליו. הנציב המליץ להאריך את שירות הקובלת עד שתשלים שבע שנות שירות ועל שינוי המדיניות החילית, נשואת הקבילה.

252904/8 החלטה בדבר שחרור משרתת קבע בהיותה בחופשת לידה

רקע

נגדת בשירות הקבע הלינה על שהוחלט לשחררה מצה"ל בנוהל גילאי הביניים, על בסיס שיקולים זרים שנובעים מהיותה אישה. בין השאר, מסרה בקבילתה כי ההחלטה בדבר שחרורה מצה"ל נמסרה לה במועד חזרתה מחופשת הלידה.

ממצאים

במהלך בירור הקבילה עלה כי ההחלטה לשחרר את הנגדת מצה"ל לא נשענה על שיקולים ענייניים.

כך למשל, חוות הדעת התקופתית שהוגשה אודותיה בהתייחס לשנת העבודה 2005 אשר שימשה ככלי מכריע בקבלת ההחלטה לעניין שחרורה מהצבא – **לא שיקפה נאמנה** את רמת תפקודה הואיל ונכתבה על-ידי מפקדים שלא הכירו אותה די הצורך (אחד מהם נכנס לתפקידו זמן קצר לפני יציאתה לחופשת לידה, ואחד נכנס לתפקידו במהלך חופשת הלידה), אשר הגישו את חוות-הדעת לאחר קבלת ההחלטה על שחרורה של הנגדת.

יתר על כן, מהבירור עלה כי **נתוניה האובייקטיבים** (חוות-דעת קודמות, דירוג חילי וסוציומטרייה) לכל אורך שירותה בקבע הם נתונים **גבוהים מאוד** ואף גבוהים יותר מנתוני נגדים אחרים ביחידה, אשר הוחלט על המשך שירותם וקידומם, על פניה, למסלול "הקבע המובהק". **מפקדיה התעלמו** מנתונים אלה כשקיבלו החלטה לגבי שחרורה מהשירות.

מסקנות והמלצות

במקרה זה בירור הקבילה חשף ליקויים של ממש בהחלטת הפיטורין, הן בהיבטי סמכות וחוקיות, והן בהיבט של סבירות ההחלטה, כמפורט להלן:

4. לא ניתן אישורו של ראש אגף משאבי האנוש במטה הכללי להחלטת הפיטורין הגם שהחלטה זו התקבלה במהלך חופשת הלידה של הנגדת.

5. חוות הדעת התקופתית שהייתה נתון מכריע בקבלת ההחלטה ניתנה על-ידי מפקדים שלא הכירו את הנגדת די הצורך, לאחר שהחליטו על פיטוריה. יתר על כן, אותם מפקדים בחרו, מטעמים לא ברורים, להתעלם ממכלול נתוני האיכות הגבוהים שלה.

בעקבות התערבות הנציב בוטל הליך שחרורה של הקובלת והוחלט לאשר את המשך שירותה בקבע ראשוני לשנה נוספת, ובמהלכה תיבחן אפשרות קידומה ל"קבע מובהק".

כמו-כן, המליץ הנציב לפני בעל-תפקיד בכיר במפקדת החיל, שחוות הדעת שהוגשה אודות הקובלת לשנת 2005 תבוטל, וכי יזמן אליו את הקובלת כדי שתוכל לשטוח בפניו את טענותיה ואת בקשתה לשינוי שיבוץ על רקע התנהלות מפקדיה כלפיה, כמפורט לעיל.

נוסף על כך, המליץ הנציב לנקוט צעדים פיקודיים נדרשים כלפי בעלי התפקידים המעורבים במקרה זה, וכן צעדים ארגוניים מתאימים בחיל על-מנת למנוע הישנות מקרים דומים.

253356/0 הבטחות וסיכומים במינוי קצינים

רקע

קצינה בדרגת סרן טענה בקבילתה, כי אף שאושר מינויה לתפקיד בתקן רב-סרן בדיון שיבוצים שנערך בחיל שעמו היא נמנית, הוחלט לבסוף כי תמלא תפקיד זה כשהיא נושאת מינוי סרן בלבד.

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי קודמתה של הקובלת בתפקיד נשאה מינוי לפי דרגת רב-סרן. כמו-כן, במכרז לתפקיד זה צוין כי מדובר בתפקיד שאליו נלווה תקן רב-סרן. לאחר שמועמדות הקובלת לתפקיד (אשר נתמכה על ידי מפקדיה) אושרה על ידי ועדת השיבוצים בחיל, הוחלט לאשרה לתפקיד אם כי במינוי סרן. במהלך בירור הקבילה עלה עוד, כי בשל שינוי ארגוני ביחידת הקובלת הוחלט לנייד את תקן הרב-סרן שנלווה לתפקידה, נשוא הקבילה, ולהעניקו לקצינה אחרת הנושאת בפועל דרגת רב-סרן.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בהתנהלות גורמי החיל שעמו נמנית הקובלת. מנהל תקין מחייב כי רישומי הצבא ישקפו נאמנה את התפקיד שממלאים משרתי הקבע, בהתאם לתקני היחידה.

במקרה הנדון התקן הנלווה לתפקידה של הקובלת הוא תקן רס"ן. חרף זאת, בשל החלטת גורמי החיל אין לכך כל ביטוי ברישומיה של הקובלת.

אשר על כן, העיר הנציב במכתבו לסגן קצין החיל הראשי על הפגם שנפל בטיפול בעניינה של הקובלת והמליץ לרשום לה את התקן הנלווה לתפקידה, לפי דרגת רס"ן, בתוקף למפרע מתחילת תפקידה בפועל.

256588/4 מינוי בכיר או שחרור מצה"ל

רקע

נגד בשירות הקבע הלין על שלא הוזנו ברישומי הצבא אודותיו שלוש השנים שבהן שירת בגדוד חי"ר וביצע תפקיד שאליו נלווה מינוי בכיר.

ממצאים

לדברי הקובל, לאחר כשלוש שנים שבהם הוא מבצע בפועל תפקיד המוכר כבכיר, ולאחר שראינו אותו מפקדיו והגורמים המקצועיים בחטיבה, באוגדה ובפיקוד, אשר המליצו להעניק לו את המינוי – התבשר לבסוף כי קצין החיל הראשי אישר לרשום את המינוי הבכיר ברישומי הצבא אודותיו. עם-זאת, עוד באותו היום, זומן לריאיון לפני מפקד הגדוד, וזה הודיעו באופן בוטה על הפסקת שירותו בגדוד. בירור הקבילה העלה כי מפקד הגדוד אשר זמן קצר קודם לכן הצטרף לשורת הממליצים להעניק לנגד את המינוי הבכיר – שינה את דעתו באופן קיצוני מטעמים לא-ברורים.

יתר על כן, בעלי התפקידים האמונים על התחום המקצועי של הנגד במפקדות הממונות של הגדוד מיהרו לאמץ את עמדתו החדשה של מפקד הגדוד ואף המליצו לפטרו משירות הקבע בנוהל "גילאי הביניים", מבלי שירדו לעומקם של דברים,

ומבלי שבחנו אם יש בסיס אובייקטיבי לשינוי שחל בעמדתנו. אשר על כן, הומלץ שלא להעניק לנגד את המינוי הבכיר לתפקידו למרות פרק-הזמן הממושך מאוד שהוא ממלא אותו בפועל ולמרות חוות-הדעת הטובות אודותיו והישגיו הטובים בביקורות המקצועיות.

מסקנות

הנציב הגיע למסקנה כי לא הייתה הצדקה עניינית לשינוי שחל בעמדת מפקד הגדוד בעניין הנגד.

כן מצא הנציב פגם באימוץ הגורף של עמדת מפקד הגדוד על-ידי בעלי התפקידים המקצועיים במפקדות הממונות על הגדוד, אשר המליצו לפטר את הנגד, בנוהל "גילאי הביניים", תוך התעלמות ממכלול הנתונים אודות הנגד ומבלי לבחון מה הביא לשינוי הקיצוני בעמדת מפקד הגדוד בתוך פרק-זמן קצר ביותר.

הנציב העיר עוד כי לא היה מקום להעמיד את הנגד בתקופת ניסיון כה ארוכה (למעלה משנתיים) כדי לבחון את התאמתו לשאת במינוי הבכיר בתפקידו. כמו-כן, אין זה סביר, כי בסופו של תהליך, ובעקבות חוות דעת אחת בלבד (לעומת חוות דעת רבות וביקורות מקצועיות טובות לאורך השנים) ימליצו המפקדים והגורמים המקצועיים הנוגעים בדבר כי הנגד אינו ראוי לשאת במינוי הבכיר.

במצב דברים זה המליץ הנציב, בין השאר, כי המינוי הבכיר יירשם ברישומי הצבא אודות הקובל בתוקף למפרע מהמועד שבו עמד בתנאים הקבועים בפקודות הצבא בעניין זה. כמו-כן המליץ הנציב לפני קצין החיל הראשי כי יזמן אליו את הנגד לריאיון ויקבע לו שיבוץ מתאים ביחידה שאינה בסמכות הפיקוד שבו שירת, כדי שלא לגרום לו עיוות דין נוסף.

נוסף על כך, המליץ הנציב על הערה פיקודית למפקד הגדוד, תוך תיוק הדברים בתיקו האישי.

253753/8 שירות חובה בתנאי קבע – מנהל בלתי תקין ופגיעה בשכר

רקע

חיילת משרתת כנהגת בשירות חובה בתנאי קבע. היא טענה בקבילתה כי חרף העובדה שהתחייבה לשירות חובה בתנאי קבע לתשעה חודשים, חודשי הקבע מוזנים ברישומי הצבא אודותיה לחודש אחד בכל פעם, ועקב כך אין היא מקבלת שכר מלא מדי חודש בחודשו.

ממצאים

קצינת השלישות מיחידתה של הקובלת הסבירה בהתייחסותה לקבילה, כי אשרת הגיוס עבור חודשי הקבע מתקבלת ביחידה מדי חודש, ולפיכך לא היה אפשר לרשום ברישומי הצבא אודות הקובלת מראש את מלוא תקופת השירות שאליה התנדבה. עוד העלה הבירור כי בנסיבות מעין אלה השכר משולם עבור 26 ימים בלבד בכל חודש, ואילו היתרה משולמת בחודש העוקב.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בכך שחרף התנדבות החיילת לתשעה חודשי חובה בתנאי קבע, לא נרשמה תקופת שירותה ברישומי הצבא אודותיה במלואה, ושכרה הותנה לפיכך בהזנת הארכת שירותה מדי חודש בחודשו. הנציב המליץ כי רישומי הצבא אודות הקובלת יתוקנו באופן שישקפו את תקופת התנדבותה המלאה, וכי יופקו הלקחים המתחייבים ממקרה זה, למניעת פגיעה

מיותרת בחיילים המשרתים בתנאי קבע, כפועל יוצא מקשיים ביורוקרטיים כאלה או אחרים.

252470/0 הפעלת התחייבות מוקדמת לשירות הקבע

רקע

שישה חיילים בשירות החובה הלינו על-כך שכחודשיים לפני תום שירותם בשירות חובה נמסר להם לראשונה כי התחייבותם המוקדמת לשישה חודשי שירות הקבע (שעליה חתמו עם הכשרתם למקצועם הצבאי) תמומש, וכי הם לא ישוחררו מהשירות הסדיר בתום שירותם בחובה. לדברי הקובלים, בשלוש השנים האחרונות לא מומשו התחייבויותיהם של בני המחזורים הקודמים להם, ולכן מפקדיהם והם סברו כי ההתחייבות שעליה חתמו היא בבחינת הצהרת כוונות גרידא.

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי בשל מצוקת משאבים לא הופעלו התחייבויותיהם המוקדמות של בני המחזורים הקודמים (שניים עד שלושה מחזורים). גם בהתייחס לבני מחזורם של הקובלים, הפעלת ההתחייבות המוקדמת לקבע היא יוצאת דופן ביחידתם, אולם זאת בהסתמך על שיקולים ענייניים וצרכים מבצעיים הנוגעים לזירה שבה משרתים הקובלים וליחידות הנזקקות לשירותיהם המקצועיים. העיתוי המאוחר שבו נמסרה לקובלים ההחלטה להפעיל את התחייבויותיהם המוקדמות לשירות הקבע נבע מכך שרק בעיתוי זה התבררה תמונת המצב לאשורה בכל הנוגע למשאבי היחידה. לדברי המפקדים, חרף העיתוי המאוחר של מסירת ההודעה כאמור, אין עילה לשחרר את הקובלים מהתחייבותם המוקדמת לשירות

הקבע מאחר שבמהלך שירותם לא נמסרה להם החלטה רשמית ומוסמכת, שעליה יכולים היו להסתמך באופן סביר, כאשר ערכו תוכניות אישיות לאזרחות לקראת תום שירותם בשירות חובה.

יתר על כן, לדברי המפקדים, הקובלים לא יכולו להסתמך על כך שהותרו התחייבויותיהם המוקדמות לשירות הקבע של בני המחזורים הקודמים לשלהם או של בני מחזורם, מאחר שהללו זומנו למפקדיהם והוחתמו על מסמך רשמי אשר לפיו אין מפעילים את התחייבויותיהם לקבע בשל מצוקת משאבים. כלומר, התרת ההתחייבות לא הייתה אוטומטית ומובנת מאליה.

הקובלים העלו במהלך בירור הקבילה את הטענות האלה:

ז. היות שלגבי שלושת המחזורים הקודמים לשלהם לא הופעלו ההתחייבויות המוקדמות לשירות הקבע, הניחו אף הם ומפקדיהם שהתחייבויותיהם האמורות אינן אלא בבחינת הצהרת כוונות בלתימחייבת. הדבר בא לידי ביטוי בכך שחלק מהם התבקשו על-ידי המפקדים, לקראת תום שירות החובה, **להתנדב** לתקופת שירות קבע קצרה.

ח. יתר על כן, בשיחות עם מפקדיהם דובר על תוכניותיהם לעתיד הקרוב, באזרחות. חלק מהם כבר סיימו את הליך העברת התפקידים ("חפיפה") עם מחליפיהם ואף השתתפו בכנס משתחררים.

ט. העיתוי המאוחר מאוד של מסירת דבר ההחלטה על הפעלת התחייבויותיהם המוקדמות פגע בתוכניותיהם האישיות.

י. הם חשים מופלים לרעה אף ביחס לבני מחזורם שאינם משרתים באותה זירה.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא כי במקרה הנידון מתחייבת עריכת איזון ראוי בין השיקולים השונים – צבאיים ואישיים – הנוגעים לעניינם של הקובלים, כמפורט להלן:

א. מצד אחד, הנציב שוכנע כי השיקולים שעמדו ביסוד החלטת המפקדים בדבר הפעלת התחייבויותיהם המוקדמות של הקובלים לשירות הקבע, היו שיקולים מבצעיים ענייניים, הנעוצים באופי הפעילות של הזירה שבה הם משרתים ובצרכי היחידות הנדרשות לשירותיהם המקצועיים.

ב. מצד אחר, הנציב הביע את עמדתו כי מחובת המפקדים לתת את הדעת ולהביא במניין שיקוליהם אף את הסתמכותם של החיילים על אי-הפעלת התחייבויותיהם של בני המחוזים הקודמים לשלהם, וכן את הפגיעה הכרוכה בתוכניותיהם האישיות, כפועל יוצא מהעיתוי המאוחר מאוד שבו נמסרה להם ההחלטה על הפעלת התחייבויותיהם המוקדמות.

הנציב הדגיש בסיכום הקבילה כי הדין מטיל על המתקשרים בחוזה חובות שונות, ובכללן החובה לנהוג בתום-לב במהלך המשא ומתן לקראת כריתתו של חוזה, וכן החובה לקיים את החוזה בדרך מקובלת ובתום-לב וכך לגבי שימוש בזכות הנובעת מחוזה (ראה לעניין זה סעיפים 12 ו-39 לחוק החוזים (חלק כללי) תשל"ג – 1973). חובות אלה חלות על רשויות הצבא ביתר שאת, מתוקף כללי המשפט המנהלי ונוכח **יחסי הכוחות הבלתי-שווים בין שני הצדדים לחוזים נשואי הקבילה** – רשויות הצבא, מצד אחד, והחיילים או המלש"בים, מצד אחר.

כאשר ידוע לאורך זמן כי חוזה מסוים, כבענייננו, אינו ממומש בפועל בשל מצוקת משאבים, אין זה מובן מאליו כי ההחתמה על חוזה זה תימשך גם במחוזים הבאים, וכי החיילים יידרשו להמתין **בחוסר ודאות עד לסיום שירותם בשירות החובה כדי שיוכלו לתכנן את עתידם**.

הנציב הוסיף כי בנסיבות המתוארות לעיל יש לבחון אם נכון להמשיך ולהחתים את המיועדים למקצוע צבאי זה על אותו חוזה ולמצער – יש להודיע להם **מבעוד מועד** אם יש בכוונת רשויות הצבא לממש את החוזה. הודעה של חודשיים מראש, לכל הדעות, אינה מספקת בהקשר של אדם צעיר, שעומד לקראת תחילת חייו האזרחיים – אם בנוגע למציאת מקום עבודה או בהתייחס לתחילת לימודים אקדמיים וכיוצא באלו תוכניות אישיות.

אשר על כן, המליץ הנציב לפני מפקד היחידה כי יזמן את הקובלים לראיונות אישיים בפניו, בהקדם, על-מנת לאפשר להם להשמיע את טענותיהם במישרין. כמו-כן המליץ הנציב לפני מפקד היחידה כי לאחר שישמע את הקובלים, יערוך את האיזון הראוי בין השיקולים השונים – הצבאיים והאישיים – הנוגעים לעניינם ויקבע בהתאם את משך שירותם. בעקבות המלצת הנציב הוחלט לשחרר את הקובלים מהשירות הסדיר לפני תום התחייבותם המוקדמת לשירות הקבע.

254594/5 ליקויים בקביעת זירוג חילי

רקע

נגד בשירות קבע הלין על שברישומי הצבא אודותיו הוזנה הערכת המפקד הבכיר אודותיו לשנת 2004 בקטגוריה – "נורמה", ואילו במשוב שקיבל ממפקדיו בעל-פה נמסר לו כי הוא הוערך כ"בולט לחיוב".

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי בחלק של "הערכת מפקד בכיר" ניתן למצוא שני סימונים בטופס חוות הדעת, נשוא הקבילה: סימון בעיפרון בקטגוריה "בולט לחיוב" וסימון בולט יותר, בעט, בקטגוריה של "נורמה".

לחוות-הדעת האמורה לא נלווה סיכום ריאיון רשמי, שבעזרתו ניתן היה להתחקות אחר השינוי לכאורה שנעשה בהערכה אודות הנגד הקובל.

מפקדו הישיר של הקובל ציין בהתייחסותו לקבילה כי לפני שמילא את חלקו בחוות הדעת, סימן המפקד הממונה בעיפרון את הערכתו אודות הקובל כ"בולט לחיוב". בהתאם לכך, בשיחת המשוב שערך עם הקובל, הוא ציין בפניו כי דורג כ"בולט לחיוב". המפקד הישיר הוסיף כי לא מוצא כל סיבה לשנות את ההערכה אודות הקובל, מאחר שאכן בלט לחיוב בתפקודו. יתר על כן, לדבריו, אף לא עודכן בשינוי שנערך בעניינו של הקובל ועל-כן אין הוא יכול לדעת מי ערך את השינוי ומדוע.

המפקד הממונה אשר השתחרר בינתיים מצה"ל, ציין כי אין הוא זוכר בבירור אם ומדוע החליט על שינוי הערכתו אודות הקובל עם זאת, לדבריו, הוא סבור שהדירוג המשקף את רמת תפקודו של הקובל הוא "בולט לחיוב".

בירור עם גורמי כוח האדם ביחידה ובחיל לא שפך אור על הטעמים לשינוי ההערכה אודות הקובל ועל זהות הגורם שהחליט על השינוי. בין השאר, בשל הזמן שחלף וחילופי בעלי-תפקידים. עם זאת, מהתייחסויות אלה עלה כי במתכונת האמורה של חוות דעת תקופתית נעשה שימוש, לראשונה, בשנת 2004, וכי הדבר היה כרוך בקשיים עבור המפקדים. לפיכך, אפשר כי ההערכה אודות הקובל שונתה, לאחר שהתברר, כי המפקד הממונה דירג יותר נגדים כבולטים לחיוב, ביחס למספר הנגדים שהיה רשאי היה לדרגם כך, על-פי התפלגות ההערכות שבמסגרתה חויבו המפקדים הבכירים לפעול.

מסקנות והמלצות

על יסוד ממצאי הבירור הגיע הנציב למסקנות האלה:

- א. נפל פגם בכך שהערכת המפקד הממונה אודות הנגד סומנה על-גבי טופס חוות-הדעת לפני מילוי חלקו של המפקד המעריך.

ב. נוכח מורכבות הליך הדירוג ומשמעותיותו אין זה מתקבל על הדעת כי תתקבל החלטה באשר להערכת המפקד הבכיר לפני שמוצה במלואו השלב של הגשת חוות דעת תקופתית על-ידי המפקד המעריך.

ג. נפל פגם חמור בכך שגורם כלשהו ערך שינוי בטופס חוות הדעת לאחר שזו הוצגה בפני הנגד, מבלי שהנגד ומפקדו הישיר יודעו בכך.

ד. פגם נוסף נמצא בכך, שחוות הדעת הוזנה לרישומי הצבא הממוכנים אודות הנגד, אף שקיימים בה רישומים סותרים, וחרף היעדרו של סיכום ריאיון שיכול להסביר את השינוי ברישומים.

נוכח האמור לעיל, ומאחר שבירור הקבילה העלה כי בתיאום עם המפקד הממונה ניתן לנגד משוב שלפיו הוערך כ"בולט לחיוב", ולא עלה בידי רשויות החיל להוכיח מי הגורם ששינה את ההערכה אודותיו ומדוע – המליץ הנציב כי ברישומי הצבא אודות הנגד יירשם דירוג של "בולט לחיוב" בהתייחס לחוות הדעת של שנת 2004. כמו-כן המליץ הנציב כי לקחי הקבילה יופצו, ללא ציון שמות המעורבים, לכלל מפקדי המשנה וגורמי כוח האדם ביחידה ובחיל, על מנת למנוע הישנות מקרים דומים בעתיד.

עוד המליץ הנציב כי תיערך הקפדה יתרה באשר לעריכת סיכומי ריאיון עם משרתי הקבע, הן באשר לחוות הדעת התקופתית והן באשר לדירוג על-מנת למנוע מצבים שבהם מידע זה, שהוא משמעותי ביותר מבחינת עתידו של משרת הקבע, מתגלה לו באיחור רב ובאקראי.

שירות חובה

במהלך שנת הדוח טופלו נושאים רבים ומגוונים העוסקים בענייני שירות החובה, ואלה הבולטים בהם: קיצור שירות, שחרור משירות חובה, הסמכה למקצוע, מגבלות שיבוץ.

להלן פירוט של קבילות נבחרות:

227	255060/6 – ימ"ס ד' – עיכוב בהעמדה בפני ועדה רפואית
230	251461/0 – גריעה ממסלול הנח"ל החרדי
232	255105/9 – הרחקה מהכשרה מקצועית עקב אי-התאמה ביטחונית
233	255684/3 – מגבלות רפואיות בשיבוץ
235	256785/7 – הליכי גיוס ואלומות כלפי מתגייס
238	255014/3 – העברת לוחם לתפקיד מנהלה
239	255279/2 – שיבוץ עתודאי שלא במקצועו
241	255437/6 – הכשרה "בכל מחיר"
		256263/5, 256151/2 – מדריכות סימולטור – הפליה במשך
242	שירות בזרועות שונות
244	254610/9 – בקשה לדח"ש כדי לצאת לחו"ל
245	254348/6 – עיכוב שחרור משירות חובה בשל מעצר בית
247	254592/9 – החזרת עתודאים לשירות טרם סיום חובות אקדמיים

255060/6 – ימ"ם ד' - עיכוב בהעמדה בפני ועדה רפואית

רקע

חייל בשירות חובה, שוחרר משירות החובה באופן זמני (לאחר שנקבע לו פרופיל רפואי 24) בשל ניתוח שעבר ברגלו הלין על הנושאים האלה:

1. עיכוב בלתי-סביר בזימונו לוועדה רפואית חוזרת, אף שתוקפו של הפרופיל הרפואי הזמני שנקבע לו (פרופיל 24) תם לפני יותר מחצי שנה;
2. היעדר זמינותם של בעלי התפקידים ביחידת המיון והמעבר של 'מיטב' (ימ"ם ד') והיעדר התיאום בינם לבין גורמי הרפואה;
3. היעדר בהירות בכל הנוגע למעמדם המשפטי של חיילים שנקבע להם פרופיל 24 ולזכויותיהם.

ממצאים

משנותח החייל במהלך שירותו (כשנתיים לאחר תחילת שירותו בשירות חובה), הוא עמד בפני ועדה רפואית, וזו קבעה כי הוא בלתי-כשיר ארעית לשירות ביטחון (פרופיל 24) עקב ליקויים קשים בכף הרגל. הפרופיל הזמני נקבע לארבעה חודשים, ובסיומם הוא נדרש לעמוד שנית לפני ועדה רפואית. אף שתוקפו של הפרופיל הזמני הסתיים, לא הופנה החייל לוועדה רפואית כנדרש. המיון הרפואי נדחה פעם אחר פעם בתואנות שונות, והחייל נדרש להציג בכל פעם, שלא באשמתו, מסמכים רפואיים חדשים. ניסיונותיו של החייל ליצור קשר עם בעלי תפקידים ביחידת ימ"ם ד' בימיטב, כדי להחיש את תהליך הפנייתו לוועדה הרפואית – עלו בתוהו. יתירה מכך, כשהצליח ליצור קשר עם גורמי ימ"ם ד', נענה, לטענתו, בתשובות מתחמקות ולא-ענייניות.

החייל הדגיש בקבילתו ובמהלך הבירור כי במצב העניינים המתואר לעיל, אין הוא יכול לתכנן את עתידו. בהתייחסויות שהתקבלו מאת רשויות הצבא הנוגעות בדבר, לא ניתן מענה מניח את הדעת לטענות החייל.

מסקנות

על יסוד ממצאי בירורו, מצא הנציב פגם חמור בכך שהחייל לא זומן להמשך שירות החובה אף שתוקפו של הפרופיל הזמני שנקבע לו הסתיים זה מכבר, ולא הוארך. הנציב מצא כי במקרה זה ובמקרים רבים אחרים חל עיכוב רב ובלתי-סביר בזימון חיילים המוצבים בימ"ס ד', לוועדה רפואית והדבר אינו מתבצע בסמוך למועד תום הפרופיל הזמני שלהם. הכול נובע מהליך ביורוקרטי מסורבל בין גורמי ימ"ס ד' ב'מיטב' לבין גורמי חיל הרפואה.

הנציב מצא פגם בכך שלצורך העמדתו בפני ועדה רפואית, נדרש החייל, פעם אחר פעם, להמציא מסמכים חדשים, במקום שניתן היה להציג לו דרישה אחת מלאה ומפורטת.

כן התרשם הנציב כי קיימת בעיית זמינות של גורמי ימ"ס ד' ב'מיטב', וכי החיילים מתקשים ליצור עימם קשר כדי לקבל הנחיות באשר למעמדם ולהמשך הטיפול בעניינם.

הנציב ציין כי מצב העניינים המתואר לעיל, שבו חייל נמצא במעמד "חייל על תנאי" חודשים ארוכים, מבלי שעניינו מוסדר באופן ברור – אינו סביר. במצב זה יש פגיעה שאינה מידתית בזכויות חיילי צה"ל המוגנים על-פי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, וחוק יסוד: חופש העיסוק. כך למשל:

- החיילים מצויים בחוסר ודאות, והם אינם יודעים אם פרק הזמן שבו שהו בימ"ס ד', מבלי שמעמדם הוסדר, ימנה לצורך חישוב מועד שחרורם משירות חובה.

- חייל שהפרופיל הזמני שלו אינו בתוקף, עלול להיתקל בקושי רב אם הוא נדרש לטיפול רפואי שגרתי בכלל או במקרה של אירוע חריג בפרט (כגון: מחלה קשה, תאונה דרכים וכיוצא בזה).
- למשך השירות הצבאי יש משמעויות והשלכות רבות, ובכלל זה השלכות כספיות. חייל שתקופת שהותו בימ"ם ד' מתארכת שלא לצורך, עלול להיפגע בזכויותיו בהקשר זה.
- **ועוד, החייל מנוע מלקבל החלטות משמעותיות באשר לגורלו ועתידו – אין באפשרותו להתבסס במקומות עבודה בשוק האזרחי באופן קבוע, הוא אינו יכול להירשם ללימודים אקדמיים, הוא אינו חופשי לצאת מן הארץ לתקופה ממושכת, וכך נמנעת ממנו הזכות לעשות לפיתוח אישיותו ולממש זכויות הפרט הבסיסיות, מתוך בחירה חופשית.**

המלצות

אשר על כן, נוסף על ההמלצות הפרטניות לגבי החייל הקובל (שחרורו משירות סדיר והפנייתו לוועדה רפואית לאלתר), המליץ הנציב לבצע בחינה מקיפה ויסודית של המבנה הארגוני ודפוסי הניהול בימ"ם ד', ובכלל זה, ייעודו ותפקידו של ימ"ם ד'; משאבי כוח האדם ביחידה; כשירותם והכשרתם של בעלי התפקידים לטפל בחיילים; זמינות בעלי התפקידים לחיילים; נוהלי העבודה בימ"ם ד' בכלל, ונוהלי זימון החיילים לוועדה רפואית בפרט.

כן המליץ הנציב לגבש אמצעי בקרה נאותים ויעילים, בכל הרמות, על-מנת לוודא העמדת חיילים שתוקף הפרופיל הזמני שלהם הסתיים, בפני ועדה רפואית, לשם מניעת הישנות מקרים דומים בעתיד.

הנציב התרשם, כי לא אחת נקבע לחיילים פרופיל 24 כברירת מחדל, מבלי שתהא לכך הצדקה רפואית אמיתית, וכן כי מספרם של החיילים שנקבע להם פרופיל 24

גדל והולך ומכביד על ניהול הפיקוח והמעקב בעניינם. אשר על כן, המליץ הנציב לערוך בחינה מקיפה בנושא ייעודו, תפקידו והתנאים לקביעתו של פרופיל 24, מתוך מגמה לעשות שימוש זהיר ומושכל בקביעת פרופיל מסוג זה ולייעדו למקרים שבהם יש להגן על בריאות החיילים בלבד.

בעקבות קבילות נוספות בעניין זה, ולאחר שבעל תפקיד מוסמך בחיל הרפואה מסר לנציב כי נעשים מאמצים רבים לשפר את הטיפול בחיילים הנמנים עם יחידת ימ"ם, עד לסיום עבודת המטה שעליה הוחלט לאור המלצותיו האמורות לעיל – המליץ הנציב לשקול פתרונות ביניים ושינויים ארגוניים נוספים על-מנת למנוע, ככל שניתן, מקרים מסוג זה הן בטווח הארוך והן בטווח המיידי.

251461/0 גריעה ממסלול הנח"ל החרדי

רקע

חייל בשירות חובה הלך על גריעתו ממסלול הנח"ל החרדי בשל הקושי למצוא לו שיבוץ מתאים, לאחר שהורד הפרופיל הרפואי שלו ל-64. לדבריו, בשל גריעתו ממסלול שירות זה נשללה זכאותו ל"פרק המשימה".

ממצאים

ממצאי הבירור העלו כי במסלול הנח"ל החרדי שני יעדים מרכזיים לשיבוץ: האחד – גדוד הנח"ל החרדי "נצח יהודה", והאחר, פרק המשימה אשר מתקיים בעיר ירושלים. בנוסף ליעדים אלו ועקב הצורך בשיבוץ חיילי המסלול ביחידות עורפיות, נפתח בפני חניכי המסלול יעד נוסף לשיבוץ - בסיס הרבנות הצבאית במרכז הארץ. עוד עלה כי מאחר שלא היה אפשר לשבץ את החייל ביעדי השיבוץ האמורים, בשל

מגבלותיו הרפואיות, ונוכח היעדר נהלים ברורים בנושא – נגרע החייל ממסלול הנח"ל החרדי והועבר לשיבוץ מחדש, באמצעות גורמי 'מיטב'.
אשר לטענת שלילת הזכאות ל"פרק המשימה" – השירות בגדוד "נצח יהודה" לחיילי מסלול הנח"ל החרדי, כולל 24 חודשי שירות צבאי ו-12 חודשי פרק משימה. על פי הנהלים הקיימים, חייל אשר נגרע ממסלול הנח"ל החרדי ומשובץ שלא באחד מיעדי השיבוץ שהוגדרו לחיילי המסלול – אינו זכאי לתקופת פרק המשימה. במהלך בירור הקבילה ובהתערבות המברר מטעם הנציב שובץ החייל בבסיס הרבנות הצבאית בעיר מגוריו, לשביעות רצונו.

מסקנות והמלצות

על יסוד ממצאי הבירור הנציב התרשם כי קיימת חוסר בהירות בקרב גורמי הצבא הנוגעים בדבר, באשר למסלול שירותם של חיילי הנח"ל החרדי. יש שבעקבות ירידה בכשירותם הרפואית במהלך שירותם, קיימות מגבלות באשר לאפשרויות שיבוצם. אשר לעניינו של החייל הקובל על-פי שורת הצדק, ובהתחשב בנסיבות בעטיין נגרע ממסלול הנח"ל החרדי – המליץ הנציב לפני בעל התפקיד המוסמך לכך באגף משאבי האנוש, כי יתאפשר לחייל לממש 12 חודשי פרק משימה, בתום 24 חודשי שירות חובה, בדומה לחניכי מסלול הנח"ל החרדי.
כמו כן, המליץ הנציב לנקוט צעדים ארגוניים דרושים על מנת להתוות כללים ברורים בנוגע למיצוי שירותם של חיילי מסלול הנח"ל החרדי שבשל ירידה בכשירותם הרפואית, נגרעו ממסלול זה. הנציב המליץ לתת את הדעת (בגדר הכללים שייקבעו) לנסיבות ההרחקה מהמסלול הנח"ל החרדי, וכן – לשאלת המשך זכאותם של חיילים אלה לתנאי השירות הייחודיים שבהם מזכה המסלול.

255105/9 הרחקה מהכשרה מקצועית עקב אי-התאמה ביטחונית

רקע

הורי חייל בשירות החובה, עולים חדשים, הלינו על ההחלטה להרחיקו מההכשרה המקצועית שאליה שובץ בשל אי-התאמה ביטחונית. ההורים כתבו בקבילתם בכאב כי בחרו לעלות ארצה, בין השאר, בשל יחס מפלה נגד היהודים בארץ מוצאם. והנה, לדבריהם, בנם נדרש להתמודד, מעבר לקשיי הקליטה הרגילים, גם עם התייחסות פוגעת מאת רשויות הצבא.

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי טרם גיוסו לצה"ל עמדו רשויות ביטחון המידע בצה"ל על-כך שהחייל אינו מתאים לשירות בתפקידים מסווגים. עם זאת, גורמי ביטחון המידע לא עדכנו את גורמי מנהל הגיוס בדבר החלטתם, מבעוד מועד, ולפיכך שובץ החייל, עם גיוסו, להכשרה שאיננה מתאימה עבורו. כעבור זמן מה, משהסתברה הטעות, הורחק החייל מאותה הכשרה. בירור הקבילה העלה כי בסופו של דבר, שובץ החייל לשביעות רצונו.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בכך שרשויות ביטחון המידע לא הקפידו על כללי מנהל תקין בכך שנמנעו מעדכון גורמי 'מיטב' (לשעבר – מנהל הגיוס ובסיס הקליטה והמיון) באשר למגבלות שיבוצו של החייל. עדכון כאמור, מבעוד מועד, היה מונע מלכתחילה שיבוצו של החייל להכשרה שאיננה מתאימה לו ואת מפח הנפש המיותר שהיה מנת חלקו כשהורחק מהכשרה זו כעבור זמן.

הנציב העיר לגורמים הנוגעים בדבר על המנהל הבלתי-תקין ועל חוסר הרגישות שבאו לידי ביטוי בטיפולם בענייניו של החייל.

255684/3 מגבלות רפואיות בשיבוץ

רקע

חייל שוחרר מצה"ל בפרופיל 21 כשלושה חודשים לאחר גיוסו ולאחר שלקה בהתקף פסיכוטי. אביו הלך על התנהלות לקויה של רשויות הצבא בהליך שיבוצו של בנו בצה"ל.

ממצאים

טרם גיוסו נקבע לבנו של הקובל סעיף ליקוי בגין גמגום בעת לחץ. בעת גיוסו, רואיין החייל על ידי קצין מיון ב'מיטב', זה התרשם כי החייל מגמגם בצורה משמעותית, ויתאים לקורס טכני בלבד, הכרוך בעבודה עצמאית ללא אנשים. עם זאת עלה כי לאור חוות דעתה של המאבחנת בלשכת הגיוס (טרם גיוסו של החייל לצה"ל), אשר סברה כי החייל הוא "חייל חיובי ויוכל להשתלב" – החליט עוזר ראש המדור במיטב כי החייל יופנה לשיבוץ במשטרה הצבאית. בעל-תפקיד בכיר במיטב מסר בהתייחסותו לקבילה כי במועד השיבוץ נמצא שחייל כשיר לשירות בחיל המשטרה הצבאית על פי רשימת המקצועות הצבאיים (שבה נקבע פרופיל הסף לגבי כל מקצוע ומקצוע בצה"ל).

במהלך הטירונות בבסיס ההדרכה של המשטרה הצבאית נקלע החייל לקשיים לא-מבוטלים, בין השאר, בשל הצורך להסביר את עצמו באמצעות הידיים, כדי להתגבר

על בעיית הגמגום. חלף זמן עד שהמפקדים הבינו שמדובר בטירון הזקוק להתחשבות מיוחדת. בהמשך, בדקה קב"נית את החייל וציינה כי החייל מתקשה לשוחח באופן שוטף בשל הגמגום, ולכן המליצה להציבו בתפקיד שאינו דורש עמידה מול קהל או פקודים. בהמשך נדון עניינו של החייל בוועדת רווחה בראשותו של מפקד בסיס ההדרכה. הוועדה המליצה, באופן דומה לקב"נית ולקצין המיון, כי החייל ישובץ בתפקיד טכנולוגי, שאינו מצריך הופעה מול קהל. עם-זאת, בעלי התפקידים בענף משאבי האנוש בחיל, החליטו להציב את החייל לקורס "מטפלי עצורי שטחים". כעבור חודש לערך נקבע לחייל פרופיל 21 על רקע משבר נפשי חמור, והוא שוחרר מצה"ל.

מסקנות והמלצות

על יסוד ממצאי בירורו מצא הנציב פגמים חמורים בהליך השיבוץ והטיפול בחייל, אשר באו לידי ביטוי, בין השאר, בדברים האלה:

- החייל לא הופנה לריאיון לפני בעל-תפקיד בכיר ב'מיטב', טרם קבלת ההחלטה הנוגעת לשיבוצו, חרף התרשמותו של קצין המיון, כי החייל מתאים לקורס טכני בלבד, הכרוך בעבודה עצמאית ללא אנשים.
- הנציב העיר כי במקרה הנדון העדיפו גורמי 'מיטב' לפעול על-פי "נתונים מספריים יבשים", בדבר כושרו הבריאותי של החייל ואילו התרשמותו הבלתי-אמצעית של קצין המיון, אשר אמון בתוקף תפקידו על קיום הליך מיון איכותי וקביעת שיבוץ שיתאים הן לחייל והן לצורכי המערכת הצבאית – נדחתה בהינף יד כאילו הייתה חסרת חשיבות.
- המפקדים זיהו בסמוך לקליטת החייל בטירונות סימנים המעידים על התנהגות יוצאת דופן. אך לא עשו די כדי להפנות את החייל לטיפולו של גורם מקצועי

מתאים מוקדם, ככל האפשר, וכן על-מנת להביא נושא זה לידיעת גורמי פיקוד בכירים ביחידה.

- שיבוץ החייל בקורס, נקבע מבלי שניתנה הדעת להחלטת ועדת הרווחה ברשות מפקד הבסיס ולהמלצת הקב"נית, באשר ליכולת החייל להתמודד עם הקורס שאליו יועד. בעניין זה, מצא הנציב ליקויים חמורים הן בתהליך קבלת ההחלטות בענף משאבי האנוש בחיל, והן באי-עמידת גורמי הפיקוד בבסיס ההדרכה, על מימוש ההמלצה שגובשה בוועדת הרווחה ברשות מפקד הבסיס. הנציב הדגיש כי "אין להרשות כי שיקולים פרגמטיים, מערכתיים ואחרים בנושא כוח האדם יכריעו את הכף ויגברו על השכל הישר בנושאים הקשורים בעניינו של הפרט ובצרכיו. הדברים נכונים שבעתיים כאשר עניין לנו בהמלצות שהתקבלו לאחר התרשמות ישירה ובלתי-אמצעית של בעלי תפקידים מקצועיים ומפקדים בנושא מגבלות החייל".

נוכח האמור לעיל המליץ הנציב לנקוט צעדים פיקודיים מתאימים כלפי כלל בעלי התפקידים שנפל כשל בטיפולם בעניינו של החייל.

256785/7 הליכי גיוס ואלימות כלפי מתגייס

רקע

אביו של חייל (בשירות החובה, שהתגייס לא מכבר לשירות בצה"ל) הלין על התעלמות גורמי 'מייטב' מבקשות חוזרות של בנו להפנותו לרופא מומחה בשל ירידה שמיעה שאובחנה בסמוך לפני גיוסו. כמו-כן, הלין, האב כי הופעלה נגד בנו אלימות קשה על-ידי מספר בעלי תפקידים במייטב.

ממצאים

מדובר בחייל שסובל מליקוי שמיעה חמור, ובעטיו הותאם לו לפני גיוסו פרופיל רפואי 45 ומשתמש במכשיר שמיעה. לדברי האב, מאחר שבבדיקות שנערכו לבנו בסמוך לפני הגיוס עלה כי הוחמר מצבו הרפואי, בנו עמד על-כך שתיערך לו בדיקה רפואית לבחינת כשירותו לשרת בצה"ל לפני הליכי החיול. כפועל יוצא מסירוב הבן, להתחיל, הוא הועמד לדין-משמעתי ונידון לעונש מחבוש, ובסיומו הוחזר למיטב. בשלב זה, לדברי האב, מאחר שבנו עמד על דעתו כי עליו להיבדק על-ידי רופא מומחה, ננקטה כלפיו אלימות קשה על-ידי בעלי-תפקידים במיטב, ובעטייה הוא נחבל, נפל ומכשיר השמיעה שלו נשבר.

בבירור הקבילה עלו, בין השאר, הממצאים האלה:

- גורמי 'מיטב' אישרו כי הכוונה הייתה להפנות את החייל לתחילת טירונות, ולא להשלים במסגרת מיטב את הבירור הרפואי בדבר כשירות החייל לשירות.
- הרופא שבדק את החייל ב'מיטב' לא מצא לנכון לערוך לו בדיקה פיזיולוגית מאחר שאינו בעל התמחות בתחום אף-אוזן-גרון (להלן: אא"ג).
- בעת נשיאה בעונש המחבוש הופנה החייל לרופא בבסיס הכליאה, וזה צייד אותו בהפניה לרופא אא"ג. חרף זאת, עם חזרתו למיטב לא ניאותרו בעלי-התפקידים שטיפלו בעניינו (חיילים בשירות חובה) להפנותו לרופא, משום שכבר נבדק על-ידי רופא ב'מיטב'.
- מאחר שהחייל עמד על דעתו שהוא רוצה להיבדק על-ידי רופא מומחה לפני הליכי החיול, הוחלט לעוצרו, ונוכח התנגדותו למעצר נכבל באזיקים. בעימות שהתפתח הושכב החייל על הארץ ונכבל באזיקים מאחורי גבו. נוכח המהלך הסוער של האירוע נשברו מכשירי השמיעה שלו, שהיו באותה עת בכיסו.

- אחד החיילים מטעם 'מיטב' שהיה מעורב באירוע אישר בעדותו כי אכן בעט בחייל, אולם זאת, לדבריו, לאחר שהחייל בעט בו קודם לכן.
- נוכח החבלות שנגרמו לחייל, הוא נזקק לבדיקה רפואית בחדר מיון (ובהמשך אושרו לו גם ימי מחלה). אולם הפנייתו לחדר המיון עוכבה עד לאחר בירור משמעותי שנערך עימו. החייל הדגיש בעדותו כי דווקא במהלך הבירור המשמעותי האמור הוא חש לראשונה כי מקשיבים לו ומאפשרים לו לשטוח את טענותיו באשר לבעייתו הרפואית.

מסקנות והמלצות

- הנציב מצא שורה של ליקויים חמורים בטיפול בעניינו של החייל, ואלה הם :
- אי-הקשבה לבקשות החייל והיעדר ניסיון להבין את צרכיו המיוחדים, בשל בעייתו הרפואית המשמעותית. ההתייחסות אל החייל הייתה מכנית ומקוממת באטימותה.
 - במקום ניסיון כן לפתור את הקושי שהעלה החייל באופן ענייני ננקטו כלפיו צעדי ענישה שלא לצורך.
 - הנציב העיר עוד על הקלות הבלתי-נסבלת שבשימוש בסמכויות מעצר כלפי חייל שזה עתה התגייס לצה"ל.
 - במקרה הנידון, לא זו בלבד שנשללה חירות החייל ללא כל הצדקה, אלא שהאירועים הידרדרו לכדי שימוש באלימות קשה.
- נוכח חומרת הממצאים שעלו במקרה זה, הציג הנציב את הדברים לפני ראש אגף משאבי האנוש במטה הכללי והמליץ לפניו לנקוט צעדים מתאימים למניעת הישנות מקרים דומים בעתיד. כן המליץ הנציב כי בעצה אחת עם גורמי הפרקליטות הצבאית, יפורסמו הנחיות ברורות באשר לשימוש הראוי בסמכויות המעצר, לרבות

באשר לדרכים למימושן של סמכויות אלה, כגון שימוש באזיקים. הנציב הטעים כי יש להדגיש באופן שאינו משתמע לשני פנים את הסייגים החלים על הפעלת סמכויות המעצר, שיש בהן משום הגבלת חירותו של הפרט.

255014/3 העברת לוחם לתפקיד מנהלה

רקע

לוחם בשירות חובה הלין על החלטת מפקדו להעבירו מתפקידו כלוחם לתפקיד מנהלתי בפלוגת המפקדה, ללא כל התראה מוקדמת.

ממצאים

מפקד הגדוד מסר בהתייחסותו לקבילה כי עם סיום הכשרת הקובל כלוחם, נדרשה פלוגתו להקצות כמה חיילים (לוחמים) לטובת פלוגת המפקדה מאחר שהגדוד אינו מקבל הקצאת תומכי לחימה ונדרש להכשיר חלק מאנשיו גם לתפקידים אלו. לדבריו, כשבוע לאחר העברת הקובל לשמש כטבח, ראיין אותו והסביר לו את פשר ההחלטה להעבירו לפלוגת המפקדה, כמו כן ציין בפניו, כי בתום תקופה של שמונה חודשים תיבחן אפשרות החזרתו לתפקיד לחימה.

עם זאת ציין המג"ד כי מצא פגם בתפקודו של מפקד פלוגתו של הקובל בכל הנוגע לאופן העברת הקובל לפלוגת המפקדה. לדבריו, היה על מפקד הפלוגה לראיין את החייל מבעוד מועד ולהסביר לו את ההחלטה שהתקבלה בעניינו.

הקובל עצמו מסר כי הוא עומד על רצונו לשוב ולהשתלב כלוחם בגדוד שבו הוא משרת.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בהעברת הקובל מתפקידו כלוחם לתפקיד מנהלי בפלוגת המפקדה. הטעם העיקרי הוא שההעברה נעשתה מייד עם תום הכשרתו כלוחם, מבלי שניתנה לו ההזדמנות להוכיח את התאמתו ואת כישוריו לתפקיד הלחימה, ומבלי שניתנה לו זכות טיעון כלשהי טרם קבלת ההחלטה הסופית בעניינו.

הנציב הדגיש בסיכום הקבילה כי הליך העברת חייל מתפקיד לחימה לתפקיד בפלוגת המפקדה, בניגוד לרצונו, אינו הליך פשוט עבור החייל, בייחוד כאשר מדובר בחייל שזה עתה השלים את הסמכתו הארוכה כלוחם. הליך שכזה אף נושא השלכות רבות על המשך שירותו של החייל. לפיכך, הקפדה על פקודות הצבא בנושא זה איננה פורמלית גרידא כי אם בעלת משמעויות מרחיקות לכת עבור החייל.

בנוסף, העיר הנציב כי זכות הטיעון היא זכות בסיסית המשמשת כאחד מיסודות כללי הצדק הטבעי, ויש להקפיד על קיומם בהליכים מסוג זה. זכות זו מאפשרת למושא ההחלטה להביע את עמדתו, לשמוע את עמדת הצד השני ולנסות להשפיע על תוצאות ההליך בטרם התקבלה החלטה סופית בעניינו.

כמו-כן, המליץ הנציב לפני מפקד החטיבה כי יזמן את הקובל לריאיון בפניו על-מנת לבחון את אפשרות השבתו לתפקידו כלוחם.

255279/2 שיבוץ עתודאי שלא במקצועו

רקע

קצין מקצועי אקדמאי בשירות חובה, בוגר מסלול העתודה האקדמית, ביקש להשתחרר משירות צבאי עם תום שירות החובה שלו שכן, לטענתו, לא שובץ במקצוע שרכש בלימודיו.

ממצאים

הקובל למד לתואר במתמטיקה ומדעי המחשב, בעתודה האקדמית. ככלל, במהלך שירות החובה זכה להטבות בשירות כשל עתודאי המשובץ במקצוע, כגון: דרגת קמ"א (קצין מקצועי אקדמאי) ושכר מתאים. עם זאת, התפקיד שמילא בפועל היה תפקיד בתחום הסגל, שאין לו כל זיקה להשכלתו האקדמית. במהלך בירור הקבילה, מאחר שטענתו של הקובל נמצאה מוצדקת, אושר שחרורו משירות צבאי עם תום שירות החובה שלו.

מסקנות והמלצות

הנציב העיר בסיכום הקבילה כי הקובל שובץ בתפקיד איכותי, אולם לא היה זה תפקיד המצריך השכלה אקדמית, בכלל, ובתחום מקצועו של הקובל, בפרט. הנציב הדגיש כי הצבת עתודאים בתפקידים מעין אלה מהווה בזבוז משאב יקר של הצבא וגורם לתסכול מיותר ולאובדן האמון של העתודאי במערכת הצבאית. לפיכך, המליץ הנציב לפני ראש המנהל לכוח האדם הטכנולוגי כי יערוך תחקיר מקיף ומעמיק בנושא של שיבוץ עתודאים במקצוע, תוך הפקת הלקחים הנדרשים על-מנת למנוע הישנותם של מקרים דומים בעתיד.

2554376 – הכשרה "בכל מחיר"

רקע

אחותו של חייל בשירות החובה, הלינה על כי אחיה הוסמך למקצועו הצבאי לאחר הכשרה של יומיים בלבד אף שמשכה של הכשרה זו בדרך-כלל הוא כשישה שבועות. לדבריה, אחיה נעדר, מסיבות רפואיות, מחלק הארי של הקורס, נשוא הקבילה.

ממצאים

לבירור הקבילה התקבלה התייחסות מפקד בסיס ההדרכה, אשר לא מצא כל פגם בהסמכת החייל למקצועו בתוך יומיים בלבד, שכן הלמידה בתנאי חניכה אישיים מאפשרת לקצר את ההכשרה קיצור של ממש. מפקד בסיס ההדרכה ציין כי חוסר ההניעה (מוטיבציה) של החיילים לשרת במקצוע זה הוא מן המפורסמות. במהלך בירור הקבילה המליץ הנציב לפני קצין החיל הראשי כי יזמן אליו את החייל, על מנת לעמוד מקרוב אחר תוכני ההכשרה שעבר. לאחר שיחתו עם החייל מסר קצין החיל הראשי כי החייל לא קיבל את ההכשרה הנדרשת לתפקיד. לפיכך, החליט לפסול את מקצועו ולהציבו בקורס אחר.

מסקנות והמלצות

הנציב ראה בחומרה רבה את התנהלות גורמי הפיקוד בבסיס ההדרכה, במיוחד שהמקצוע הצבאי שבו עסקין הוא מקצוע צבאי רגיש. בסיכום הקבילה העיר הנציב כי הסמכת חייל למקצוע רגיש בנוהל מזורז מעין זה (יומיים במקום שישה שבועות), היא זילות המקצוע הצבאי בכלל, המקצוע, נשוא הקבילה, בפרט. הנציב הטעים בדבריו כי אין מנוס מהרושם שהכשרת החייל נעשתה בכל מחיר, אפילו על חשבון רמת המקצועיות הנדרשת ממנו באותו מקצוע, וכי מפקדי בסיס

ההדרכה, נשוא הקבילה, מאפשרים לחוסר הנכונות של חיילים לשרת בתפקידים באותו החיל, להשפיע שלא כראוי על שיקול דעתם ועל אופן התנהלותם. לדברי הנציב, מצופה היה כי המפקדים ינתבו את מעשיהם למציאת מענה הולם לחוסר ההניעה (מוטיבציה) של החיילים לשרת בחיל, ולא להתנגחות אישית עימם. נוכח חומרת הממצאים שעלו בקבילה זו ובקבילות נוספות מאותו בסיס הדרכה, העביר הנציב את כלל ממצאיו ומסקנותיו לראש האגף הנוגע בדבר במטה הכללי.

2561512, 2562635 מדריכות סימולטור – הפליה במשך השירות בזרועות שונות

רקע

חיילות בשירות החובה המשמשות כמדריכות מִדְמָה (סימולטור) בחיל האוויר הלינו על שהן נדרשות לשירות חובה של 36 חודשים, הגם שחברותיהן אשר משרתות באותו התפקיד אך שייכות למפקדת זרוע היבשה, נדרשות לשירות חובה של 24 חודשים בלבד.

רקע משפטי

חוק שירות ביטחון [נוסח משולב], התשמ"ו-1986, קובע בסעיף 16א(ג), כי דין יוצא צבא אישה המשרתת על פי התנדבותה באחד התפקידים שקבע שר הביטחון, כדין יוצא צבא גבר.

בתקנות שירות הביטחון (קביעת תפקידים לשירות נשים בהתנדבות), התשס"א-2001, מפורטת רשימת המקצועות, אשר התנדבות לשרת באחד מהם, מחייבת יוצא

צבא אישה לשירות כשל יוצא צבא גבר. המקצוע מדריכת מדמה נמנה עם מקצועות אלה.

ממצאים

במהלך בירור הקבילה, מסר הגורם המוסמך באגף משאבי אנוש את הפרטים האלה:

א. המקצוע מדריכת מדמה (סימולאטור) מחייב הכשרה ארוכה מאוד. לפיכך, החיילות אשר מתנדבות למקצוע זה מתחייבות לשירות חובה של 36 חודשים.

ב. אין כל אבחנה מהותית לעניין זה בין מדריכות מדמה המשרתות בחיל האוויר לבין אלה המשרתות במפקדת זרוע היבשה. אולם, בשל טעות, החיילות הנמנות על זרוע היבשה לא הוחתמו על התנדבות ל-36 חודשי שירות.

בעקבות הקבילה החליטו רשויות הצבא לאחד את הליכי המיון וההכשרה של מדריכות מדמה בצה"ל.

סיכום

ככל שמדובר בשירותן של הקובלות, משמצא הנציב כי הללו נדרשו, כדין, להתנדב ל-36 חודשי שירות חובה בעוד חברותיהן, רק מחמת טעות, לא נדרשו לכך, לא מצא הנציב מקום להתערב מטעמו לקיצור משך שירותן של הקובלות.

254610/9 זחיית בקשה לדח"ש כדי לצאת לחו"ל

רקע

קצין בשירות חובה הנמנה עם מסלול העתודה האקדמית, הלין על החלטת מחלקת הסגל שלא לאשר את בקשתו לצאת לדחיית שירות (להלן: דח"ש) לצורך חופשה. לא אושרה הבקשה אף שמפקדיו המליצו לאשר את בקשתו, ואף שהוא מבקש לממש את חופשתו בתקופת מעבר בין שני תפקידים.

ממצאים

הקובל צירף לקבילתו סיכומי ראיונות עם מפקדיו אשר מהם עולה, כי הן הגורמים ביחידתו הקודמת, והן אלה ביחידתו החדשה ממליצים בחום על יציאתו לדח"ש, הואיל ואין בחופשתו המתוכננת כדי לפגוע בהליכי העברת התפקידים בשתי היחידות.

בתשובת מחלקת הסגל הובהר כי בהתאם לפקודת הצבא (פקודת המטה הכללי 35.0809), יציאה לדח"ש לחיילים בשירות חובה, אינה מיועדת לנסיעה לחו"ל, וכי זכויות החיילים במסלול העתודה האקדמית אינן שונות מזכויות כלל החיילים בשירות החובה, אשר להם, ככלל, אין מאשרים דח"ש למטרת חופשה בחו"ל.

מסקנות והמלצות

על בסיס מכלול נתוני הקובל וכן המלצות מפקדיו המליץ הנציב לפני ראש מחלקת הסגל לבחון שנית את בקשתו של הקצין, הבחינה תיעשה תוך עריכת איזון ראוי בין הנזק שייגרם למערכת הצבאית במידה שתאושר הבקשה לדח"ש, לבין התועלת

הרבה שתצמח עבור קצין המשרת בצה"ל נאמנה. הנציב ציין בין שאר השיקולים הנוגעים למקרה זה, את התחייבותו המוקדמת של הקצין לתקופת שירות קבע בלתי-מבוטלת, בתוקף השתייכותו למסלול העתודה האקדמית. בעקבות המלצת הנציב אושרה בקשת הקצין.

254348/6 עיכוב שחרור משירות חובה בשל מעצר בית

רקע

חייל בשירות חובה הלין על ההחלטה לדחות את מועד שחרורו משירות החובה בשל היותו במעצר בית בשל הליכים אזרחיים המתקיימים בעניינו. וכן הוא הלין על שהחודשים שבהם הוא שוהה בביתו אינם נמנים לצורך חישוב זכויותיו כחייל.

ממצאים

הקובל התגייס לשירות חובה בחודש אוגוסט 2002. מחודש דצמבר 2003 שהה הקובל במעצר בית, בשל הליכים משפטיים שמתקיימים בעניינו מחוץ למערכת הצבאית. בנסיבות אלה לא שוחרר החייל משירות החובה בחלוף שלוש שנים מתחילת שירותו כי אם בסוף חודש אפריל 2006. הגורם המוסמך ב'מיטב' ציין בהתייחסותו לקבילה כי הקובל שוחרר כשמונה חודשים לאחר תום תקופת שירותו המקורית בשירות החובה לאור החלטת מפקד 'מיטב' הקודם להמתין בעניינו עד תום ההליכים המשפטיים. עוד נמסר כי לאחר דיון שנערך בעניין החייל, החליט הגורם המוסמך באגף משאבי האנוש לפטור אותו משירות ביטחון מחמת "אי-התאמה", וכן לשלול ממנו את כלל ההטבות המוקנות לחיילים משוחררים, בעטייה של חומרת העבירה שעבר.

עוד העלה בירור הקבילה כי פקודות הצבא שעניינן "חיילים במצב משפטי מיוחד (פקודות המטכ"ל 31.0106 ו-31.0508) אינן מאפשרות, לכאורה, לעכב שחרורו של חייל במצב כאמור מעבר למועד תום שירותו המקורי בשירות חובה. יתר על כן, לפי פקודות אלה, לא ניתן, לכאורה, שלא למנות את התקופה שבה היה חייל נתון במעצר בית כתקופה של שירות החובה.

במהלך בירור הקבילה מסר בעל-תפקיד מוסמך ב'מיטב', כי הוחלט לשנות את סיבת שחרורו של הקובל משירות ביטחון מ"אי התאמה" ל"תום שירות". בעקבות כך, בוטל הרישום שלפיו נשללו ממנו ההטבות, כאמור, והקובל זוכה בכלל ההטבות המוקנות לחיילים משוחררים.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא כי החלטת מפקד 'מיטב' היוצא לעכב את מועד שחרורו של הקובל משירות החובה, התקבלה, לכאורה, תוך חריגה מהסמכות המוקנית לו בפקודות הצבא.

לפיכך, המליץ הנציב לבעלי התפקידים המוסמכים באגף משאבי האנוש ובמפקדת הפרקליט הצבאי הראשי כי יבחנו את ההסדר הקבוע בפקודות הצבא בענייני חיילים במצב משפטי מיוחד, כדי למנע אי-הבנות דומות בעתיד.

254592/9 החזרת עתודאים לשירות טרם סיום חובות אקדמיים

רקע

קצין מקצועי אקדמאי בשירות הקבע שהתחיל את שירותו במסלול העתודה הלין על כי אינו מזוכה בדירוג מהנדסים, ואף לא הוענקה לו דרגת קצין אקדמאי בכיר (קא"ב) מאחר שהוחזר לשירות צבאי מבלי שהתאפשר לו לסיים את לימודיו האקדמיים.

ממצאים

ממצאי הבירור העלו כי, ככלל, עתודאי מתחייב בעת גיוסו ועם תחילת לימודיו (במעמד דחיית השירות) לסיים את כל התחייבויותיו לתואר בפרק הזמן שמוקצה לו על-ידי רשויות הצבא, אשר עולה בקנה אחד עם מדיניות האוניברסיטאות באשר למשכי הלימודים המקובלים.

על-פי פקודות הצבא, ראשי מדור העתודה האקדמית לאשר שיבוץ בוגר עתודה אקדמית בתחום מקצועו, לאחר תום תקופה דחיית השירות, גם אם טרם סיים את כלל חובותיו לתואר, ובלבד שסיים לפחות 80 אחוזים מחובותיו אלו. כמו-כן עלה כי עתודאים זכאים לצאת ללימודים משנת שירות החובה השנייה, בכפוף להחלטת מפקדיהם. מדיניות זו נועדה לאפשר את התאקלמותם במערכת הצבאית בשנה הראשונה לשירותם הצבאי.

באשר לנוהל הקידום בדרגות אקדמאים, עלה כי בהתאם לפקודת המטה הכללי 32.0220, אקדמאי בשירות הסדיר יקודם מדרגת סגן לדרגת סרן אך ורק אם השלים את חובותיו לתואר, היינו: אם הוא בעל השכלה אקדמית מלאה. בהתאם לכך, קבעו רשויות מחלקת הסגל כי לשם קבלת דרגת קא"ב (קצין אקדמאי בכיר;

הדרגה המקבילה לסרן לגבי אקדמאי שלא עבר קורס קצינים) תידרש השלמת של 100 אחוזים מהתואר.

מסקנות והמלצות

הנציב ציין בהודעתו לקובל כי לא מצא פגם בהחלטת רשויות הצבא שלא לזכותו בדירוג מהנדסים ובקידום לדרגת קא"ב, טרם השלמת חובותיו האקדמיים. הנציב הוסיף כי בשל השיהוי בהגשת הקבילה, לא עלה בידו למצוא תימוכין לטענת הקובל, ולפיהם לא התאפשר לו להשלים את לימודיו במהלך שירות החובה שלו.

עם זאת, הנציב מצא לנכון לציין לפני הגורמים המוסמכים באגף משאבי האנוש כי הגם שברורה ומקובלת עליו מטרת החזרתם של עתודאים לשירות עוד טרם סיום לימודיהם האקדמיים (במקרים מסוימים), הרי מטרת המערכת היא שהעתודאים יסיימו בשלב מסוים, מוקדם ככל שניתן, את לימודיהם. אין חולק על כך שסיום לימודיהם וקבלת התואר האקדמי יסייעו לעתודאים בהשתלבותם במקצועם וישרתו את צורכי המערכת הצבאית.

משכך, אין זה ראוי שלא לאפשר באופן גורף, את יציאת העתודאים ללימודים בשנה הראשונה לשירות החובה. ככל שהדבר מתאפשר, ובהתאם לאופי שירותם של העתודאים, יש מקום לתת בשלב זה את הסמכות בידי המפקדים להחליט בנושא, תוך קיום מעקב מטעם גורמי הצבא בדבר התקדמות לימודיהם.

הנציב הוסיף כי בהתאם לאותו עיקרון, הוא סבור שיש מקום לחייב מפקדים לאשר את יציאתם של עתודאים להשלים את לימודיהם בשנת שירותם השנייה בחובה, ולא להותיר את הדבר לשיקול דעתם. משכך המליץ הנציב כי רשויות אגף משאבי האנוש ישקלו את שינוי המדיניות הקיימת כיום, כאמור לעיל.

סדרי שירות מילואים

במהלך שנת הדוח טופלו נושאים העוסקים בענייני סדרי שירות מילואים, ואלה הבולטים בהם: אי-סדרים במשרד הקישור, בקשות שחרור ודחייה משירות מילואים, קריאה בלתי-חוקית לשירות מילואים, תשלומי מילואים.

להלן פירוט של קבילות נבחרות:

- 250 251245/7 – טיפול לקוי בבקשה לשינוי שיבוץ
 251409/9 – טיפול לקוי בבקשת קצין מילואים להימנע
 251 מנשיאת נשק.
 251226/7 – תנאי מגורים לנהגי מילואים ונוהלי נסיעה
 253 במרחב יהודה ושומרון.
 254 254937/6 – ביטול דרגת קצונה ייצוגית.
 255 255622/3 – אי-מעבר אימון רענן מקצועי לקראת שירות מילואים.
 257 255440/0 – כשירות מקצועית של רופא מילואים.
 258 255679/3 – כשירות מקצועית של נהג מילואים.

251245/7 טיפול לקוי בבקשה לשינוי שיבוץ

רקעחייל בשירות המילואים הלין על שבקשתו לשינוי שיבוץ לא הועברה כלל אל הרשויות הצבאיות המוסמכות לבחון אותה.

פקודות הצבא

פקודת המטה הכללי מספר 35.0806 שעניינה "בקשות פרט – חיילי מילואים", קובעת כי חייל המבקש לשנות את שיבוצו – רשאי להגיש בקשה בכתב (על גבי טופס 55), באמצעות מפקד היחידה. בקשתו תועבר ותידון לגופה על-ידי הרשות הצבאית המוסמכת.

הפקודה מוסיפה וקובעת כי אם מפקד היחידה אינו יכול למצוא פתרון לבעיית החייל ביחידה או הוא מתנגד לבקשת החייל – עליו להעביר את הבקשה אל המפקדה הממונה. הוראה דומה חלה על המפקדות הממונות; אם גם במסגרתן לא נמצא פתרון לבעיית החייל, יש להעביר את הבקשה לבחינת גורמי בסיס הקליטה והמיון (כיום – מיטב').

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי יחידת החייל לא העבירה את בקשתו לשינוי שיבוץ אל המפקדה הממונה (באותו מקרה – מפקדת החיל שעמו נמנית היחידה), הגם שלחייל עצמו נמסר כי הבקשה בטיפול.

עוד העלה הבירור כי כשהועברה הבקשה לבסוף לטיפול רשויות החיל, דחו הללו את הבקשה, ולא העבירו אותה לשיקול-דעתם של רשויות בקו"ם, כמתחייב מפקודות הצבא. מהתנייחות בעלת התפקיד הנוגעת בדבר במפקדת החיל עלה כי חריגה זו

מפקודות הצבא הייתה שיטתית ולא חד-פעמית, ככל הנראה, כפועל יוצא של אי-הבנת הדרישות הקבועות בפקודות הצבא.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בכך שבקשת הקובל לשינוי שיבוץ לא טופלה כנדרש על-ידי גורמי היחידה ומפקדת החיל. אשר על כן העיר הנציב לבעלי התפקידים הנוגעים בדבר למען הפקת הלקחים המתחייבים, כדי למנוע הישנות מקרים דומים בעתיד.

251409/9 טיפול לקוי בבקשת קצין מילואים להימנע מנשיאת נשק

רקע

קצין מילואים הלין על שמפקדו העמיד לפניו שתי חלופות כאשר ביקש הקצין בתחילת שירות המילואים, להימנע מלחתום על נשק מטעמי מצפון. ואלה היו שתי החלופות: העמדה לדין משמעתי או חתימה על הצהרה, ולפיה הוא מסרב לשאת נשק ופוטר את הצבא מאחריות כלפיו, גם אם יגרם לו נזק מכך במהלך שירות המילואים.

ממצאים

מבירור הקבילה עלה כי כאשר חייל מציג בקשה מטעמי מצפון בהקשר של נשיאת נשק, יש להפנותו לוועדה הדנה בבקשות אלה, המתכנסת בבקו"ם. לגישת גורמי הפרקליטות הצבאית הראשית, מאחר שהקובל לא העלה את הטענה טרם תחילת המילואים, היה על מפקדיו לפעול באחת מן הדרכים האלה:

1. להורות לו לשאת נשק, ואם יעמוד בסירובו – להעמידו לדין משמעתי.
 2. לשחררו מהשירות ולהפנותו לוועדה הדנה בבקשות מטעמי מצפון.
 3. למצוא עבורו שיבוץ שאינו מצריך נשיאת נשק, עד לבירור עניינו בוועדה.
- עוד צוין בהתייחסות המשפטית, כי למסמך שהקובל הוחתם עליו אין כל תוקף משפטי. אחריות צה"ל לשלום חייליו, לרבות חיילי המילואים בשירות, אינה נגזרת מן השאלה אם נשאו נשק או לא נשאו נשק.
- מפקד הקובל שהוא קצין בדרגת סגן-אלוף, הסביר בהתייחסותו לקבילה את הטעמים להחלטתו להחתים את הקובל על ההצהרה, נשואת הקבילה.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם באופן התנהלות המפקד כשבחר להחתים את הקובל על הצהרה הנעדרת תוקף משפטי מחייב, אשר מבטאת מסר לא-ראוי בדבר הסרת אחריותו של רשויות הצבא לשלומם של קצין המילואים.

אשר על כן, המליץ הנציב לסגן קצין החיל הראשי כי יעיר למפקד הקובל על אופן התנהלותו, תוך תיוק ההערה בתיקו האישי. כמו-כן המליץ הנציב כי ההצהרה, נשואת הקבילה תוצא מתיקו האישי של הקובל, והוא יופנה לוועדה המוסמכת בבקו"ם לבחינת בקשתו להימנע מנשיאת נשק.

251226/7 תנאי מגורים לנהגי מילואים ונוהלי נסיעה במרחב יהודה ושומרון

רקע

חייל מילואים המשרת כנהג, הלין על שהוא וחבריו לשירות הולנו בחדר שאיננו ראוי למגורים. בנסיבות אלה לא התאפשר להם לנוח כנדרש במהלך השירות, והדבר פגע בערנותם במהלך ביצוע משימות הנהיגה. כמו-כן טען הקובל כי לצורך שחרורו מהשירות, הוא נשלח למפקדת החטיבה ברכבו הפרטי ונדרש לנוע בשטחים עוינים ומסוכנים, ללא כל אמצעי להגנה עצמית.

ממצאים

לביורר הקבילה ערך צוות מבררים בכיר מטעם הנציב סיור ביחידה שבה שירתו הקובל וחבריו. במהלך הביקור נמצא כי נהגי המילואים אכן הולנו בחדר שאיננו ראוי למגורים, בין השאר נוכח סמיכותו לחמ"ל היחידה ולמועדון, אשר אינה מאפשרת מנוחה נאותה לחיילים הלנים בו.

אשר לאופן שחרורו של הקובל מהשירות, ציין קצין השלישות של החטיבה, כי על אף שניתנה לקובל ולחבריו האפשרות להמתין לאוטובוס, שיסיע אותם לבסיס החטיבה לשחרורם מהשירות, הם בחרו לנוע ברכביכם הפרטיים. הקובל ציין כי לא עודכן כלל באפשרות ההמתנה לאוטובוס.

בירור הקבילה העלה עוד כי בגזרה שבה מדובר קיימים נוהלי בטיחות מיוחדים בנסיעה למען שמירה על ביטחון החיילים.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בכך שהחדר שבו לנו הקובל וחבריו במהלך שירותם אינו ראוי למגורים בכלל, ולמגורי נהגים הנדרשים לערנות והקפדה יתרה של שעות שינה, בפרט.

כן מצא הנציב, כי נסיעת הקובל וחבריו למפקדת החטיבה לשם שחרורם מהשירות התבצעה בניגוד לכללי הנסיעה המותרים באזור זה.

לפיכך, המליץ הנציב לפני סגן מפקד החטיבה לפעול למציאת מקום מגורים חלופי לנהגי המילואים, וכן לנקוט צעדים מתאימים על מנת להבטיח הקפדה יתרה על כללי הבטיחות בנסיעה, למען ביטחונם של חיילי המילואים.

254937/6 ביטול דרגת קצונה ייצוגית

רקע

חייל בשירות מילואים הלין על שבוטלה מרישומיו דרגת קצונה ייצוגית לאחר שנות שירות רבות בדרגה זו שאושרה לו בתוקף תפקידו במערך המילואים. הדרגה בוטלה מבלי שניתנה לו הודעה על כך, ומבלי שהוסברו לו הסיבות לביטול.

פקודות הצבא

לפי הוראת הפיקוד העליון 3.0208 שעניינה "דרגות ייצוג – שירות סדיר ושירות מילואים", דרגת ייצוג תוענק לחייל מילואים, בין היתר, אם הוא מתמנה לתפקיד שבו נדרש מגע רצוף עם אוכלוסייה אזרחית זרה.

ממצאים

במהלך בירור הקבילה עלה כי רשויות מחלקת הסגל בצה"ל פרסמו מדיניות חדשה, ולפיה לא יאושרו עוד מינויי קצונה לחוגרים במילואים, למעט מקרים חריגים שיאשר ראש אגף משאבי האנוש. עוד העלה הבירור כי דרגת הייצוג אושרה לקובל מלכתחילה בתוקף תפקידו במערך המילואים, אשר כרוך במגע רצוף עם אוכלוסייה אזרחית זרה. אף שדרגת הייצוג שלו בוטלה בינתיים, הקובל ממשיך למלא את אותו תפקיד.

מסקנות והמלצות

משמצא הנציב כי הקובל ממשיך לבצע את אותו התפקיד שבגינו הוענקה לו מלכתחילה דרגת הייצוג, המליץ הנציב לפני ראש מחלקת הסגל, על-פי שורת הצדק, להחזיר לקובל את דרגת הייצוג ולתקן את רישומי הצבא אודותיו בהתאם לכך. כן המליץ לקבוע "דור מעבר" בעניינם של חוגרים בשירות המילואים, אשר איישו מינויי קצונה ונשאו דרגות קצונה ייצוגיות, טרם כניסת המדיניות החדשה לתוקף.

255622/3 אי-מעבר אימון רענון מקצועי לקראת שירות מילואים

רקע

אשתו של חובש בשירות המילואים אשר זומן לשירות מילואים כדי לתגבר גדוד סדיר בתקופת הלחימה בלבנון, טענה בקבילה כי נוכח שהותם הממושכת בחו"ל לא עבר בעלה אימון רענון מקצועי זה כ-12 שנה.

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי הקבילה מוצדקת. חובש המילואים גויס בצו חירום וסופח לגדוד צנחנים סדיר כדי לתגבר כוחות לטובת הלחימה בצפון. עוד עלה כי החייל לא ביצע אימון סדור טרם העסקתו כחובש בשירות המילואים, וכי הוא גויס לשירות כאמור חרף התרעותיו על-כך לפני בעלי התפקידים הנוגעים בדבר. בעקבות התערבות ראש מחלקת הבירור בנציבות שוחרר החייל משירות המילואים.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בכך שחובש המילואים זומן לשירות מילואים פעיל כדי לתגבר גדוד סדיר במהלך הלחימה בלבנון הגם ששהה בחו"ל 12 שנה, ולא ביצע שירות מילואים פעיל. אף לקראת שירות המילואים, נשוא הקבילה, לא עבר אימון מקצועי כנדרש. כמו-כן מצא הנציב פגם בכך שהנחיות ראש ענף תכנון כוח-האדם למילואים באגף משאבי האנוש בכל הנוגע למגבלות גיוסם של חיילים השוהים בחו"ל לפרקי-זמן ממושכים – לא הופצו בכתב, ולפיכך לא היו מוכרות די הצורך בקרב בעלי התפקידים הנוגעים בדבר.

אשר על כן, המליץ הנציב לפני בעל-תפקיד בכיר באגף משאבי האנוש ולפני מפקד הרפואה הפיקודי כי ינקטו צעדים מתאימים מטעמם למנוע הישנות מקרים דומים בעתיד.

255440/0 כשירות מקצועית של רופא מילואים

רקע

רופא בשירות המילואים הלך על שזומן לשירות מילואים בצו חירום, בתקופת הלחימה בלבנון, כדי שישמש כרופא ביחידת שדה. הוא זומן חרף התרעותיו החוזרות שזה שנים אין הוא עוסק כלל ברפואה קלינית (כי אם ברפואה סינית).

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי טענת רופא המילואים מוצדקת. אשר על כן, בהתערבות ראש מחלקת הבירור בנציבות מול גורמי הרפואה הממונים הוחלט, כי לא ישובץ כרופא במהלך שירות המילואים, כי אם יבצע מטלות אחרות, אשר אינן מצריכות מיומנות מקצועית ברפואה קלינית.

מסקנות והמלצות

נוסף על ההתערבות בעניינו של הקובל במהלך בירור הקבילה, המליץ הנציב לפני רשויות הרפואה בצה"ל כי בתום תקופת הלחימה בלבנון ייבחן מעמדו של הרופא במערך המילואים.

255679/3 כשירות מקצועית של נהג מילואים

רקע

חייל מילואים קבל על שבתקופת הלחימה בלבנון זומן לשירות בצו חירום ונדרש לנהוג במשאית ובין השאר, להוביל תחמושת, הגם שלא עבר הכשרה מתאימה לנהיגת משאית.

ממצאים

מדובר בחייל מילואים בן 30, שעלה לארץ בשנת 2000 ורכש מקצוע צבאי כנהג רכב כבד בשירותו המקוצר (שירות המכונה "שלב ב", אשר משכו כשלושה חודשים) לטענתו, הוטל עליו למלא מטלות נהיגה במשאית, אף שאינו מוכשר לכך ואף אינו עוסק בכך בחיי היום-יום (הקובל הוא מהנדס מחשבים באזרחות).

בירור הקבילה העלה שהחייל לא עבר רענון נהיגה, כמתחייב מהוראות המקצועיות של מפקד מרכז ההובלה בצה"ל, וחרף זאת הוא נשלח למשימת הובלה של תחמושת. במהלך המשימה, משלא הצליח לתפעל את המשאית, התקשר למפקדו ושיתף אותו במצוקתו וביקש לצרף אליו מלווה לכמה נסיעות עד שירגיש בטוח די כדי לנהוג לבד. המפקד מצידו הסביר לחייל שלא ניתן לצרף אליו מלווה וניסה להדריכו בטלפון באשר לנהיגת המשאית. עם חזרתו לבסיס האם נבחן החייל על-ידי חונך, וזה קבע כי עליו לעבור השתלמות בנהיגה של 12 שעות. חרף זאת וחרף הפצרות הקובל, הוא המשיך בשירות מבלי שעבר השתלמות כאמור.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בכך שהקובל נדרש לנהוג במשאית, מבלי שעברת רענון מתאים, כנדרש בהוראת מפקד מרכז ההובלה, ועל אף שהתריע על כך שאינו שולט כראוי בנהיגה בה.

יתרה מזו, היה מקום להתייחס בזהירות יתרה לטענות הקובל באשר לאי כשירותו למשימות הנהיגה שהוטלו עליו, מפני ששירת בסדיר במסגרת מסלול שלב ב' בלבד (100 ימים) ורכש ניסיון מזערי ביותר בנהיגה על משאיות מכל סוג שהוא, וכן הוא כלל אינו עוסק בנהיגה באזרחות. לא דומה עניינו של חייל כאמור לזה של חייל אשר שירת שירות חובה מלא וצבר ניסיון רב בנהיגה במהלך שירותו.

נוכח הסיכון הבטיחותי הכרוך בדברים העיר הנציב לרשויות הצבא הנוגעות בדבר והמליץ לנקוט צעדים נדרשים על-מנת להבטיח כי נהגים הנדרשים לבצע משימות נהיגה, יעברו את כלל ההכשרות הנדרשות.

שיטור ומתקני כליאה

במהלך שנת הדוח טופלו מגוון רחב של נושאים העוסקים בענייני שיטור ומתקני כליאה. ואלה עיקרי הנושאים: התנהגות שוטר-חוקר, מתקני כליאה בחיל המשטרה הצבאית, אזיקה.

להלן פירוט של קבילות נבחרות:

261	טיפול רפואי בכלואים	256258/5 –
265	עיכוב שחרור חיילת מבסיס כליאה בערב יום כיפור	256413/6 –
266	אי-מתן אישור לשחרור כלוא לחופשה להלוויית סבו	256430/0 –
268	מכסת דוחות שוטרים	254219/9 –
271	שימוש גורף באזיקים	253856/9 –
273	התעמרות בכלואים	256540/6 –

256258/5 – טיפול רפואי בכלואים

רקע

חייל בשירות חובה סבל מבקע טבורי ונקבע לו מועד לניתוח בבית חולים אזרחי. חמישה ימים לפני הניתוח נעצר עקב החלטת בית-דין צבאי והופנה למעצר בבסיס כליאה צבאי (להלן: בס"כ). החייל הלך על טיפול רפואי לקוי ועל יחס מזלזל ועל היעדר התחשבותם של גורמי הפיקוד והרפואה בבס"כ במצבו הרפואי.

ממצאים

במהלך בירור הקבילה עלו, בין היתר, הממצאים האלה:

- בשל עיכובים בהסדרי הליווי של הכלואים לטיפולים רפואיים לא הופנה החייל לבדיקות המקדימות לניתוח והתייצב באיחור לניתוח שנקבע לו וכפועל יוצא מכך לא התקיים הניתוח במועדו. גם למועד השני שנקבע לניתוח לא הוסע החייל בזמן.
- יום לאחר הניתוח, כאשר שוחרר החייל מבית החולים, קבע מפקד המרפאה בבס"כ כי החייל כשיר למעצר והחזירו לפלוגת הכלואים מבלי להנחות את החובש ואת צוות המפקדים, באשר למצבו המיוחד והרגיש. החייל התקשה לתפקד וסבל מבעיות במערכת העיכול ומקשיי ניידות. עם-זאת, הוא נאלץ להמתין שעות ארוכות עד אשר פונה להשגחה רפואית במתקן אשפוז סמוך.
- במתקן האשפוז נכבל החייל באזיקים בידיו וברגליו. בהמשך, בעקבות התערבות הרופא המטפל הותר לחייל להסיר את אזיקי הידיים אך הוא נכבל באזיקי רגליים במהלך כל האשפוז (שבעה ימים). באחד הימים נדרש החייל להתקלח כשהינו כבול באזיקי רגליים. לצורך כך התבקש החייל לפשוט את

בגדיו בנוכחות שוטר כדי שזה יכבול את רגליו באזיקים בשנית טרם המקלחת. בסופו של דבר נחלץ החייל ממימוש הוראה זאת, כשעמד על דעתו כי מדובר בהוראה משפילה ופוגעת.

- במהלך תקופת אשפוזו הוחזר החייל לבס"כ על-ידי צוות הליווי, לאחר סיום דיון בבית הדין הצבאי או בתום טיפול רפואי אף שנמצא בלתי-כשיר למעצר הוא נאלץ להמתין שעות ארוכות בשער הכניסה של הבס"כ או בתא מעצר מאולתר עד להעברתו להמשך טיפול במתקן האשפוז.

מסקנות

הנציב מצא כי קבילה זו מעידה על ליקויים חמורים ביותר בנושאים בעלי חשיבות רבה הנוגעים לזכויות החיילים הכלואים במתקני הכליאה בצה"ל ואלה הם:

הטיפול הרפואי – מבירור הקבילה (כמו גם קבילות דומות נוספות) עלה כי לא אחת פינוי כלואים לטיפולים רפואיים התעכב עקב בעיות לוגיסטיות בנושא הסדרי הליווי. ועוד, העדויות הצביעו על חוסר תיאום בין גורמי הפיקוד הבכירים בבס"כ לבין מפקדי יחידת הליווי בכל הנוגע לאחריות לפינויים הרפואיים וכן על סדרי עדיפות לקויים בהקשר זה.

הנציב מצא כי במצב דברים זה הופרו פקודות הצבא בנושא הטיפול הרפואי, באופן בוטה, על-ידי כל הגורמים המוסמכים בשרשרת הפיקוד. הנציב הדגיש, כי **עונש המאסר שולל מהחייל את חירותו, אך לא את כבודו כאדם ואת זכויות היסוד לשלמות הגוף, ולבריאות אישית. כפי שניסח זאת השופט ברק (כתוארו דאז, בבג"ץ 355/79): "חומות הכלא אינן מפרידות בין העצור לבין כבוד האדם".** זכותו הבסיסית של כל חייל וחייל, יהא מעמדו אשר יהא, כי מפקדיו יכבדו כל המלצה רפואית שניתנת בעניינו על-ידי גורם רפואי מוסמך.

גדולה מזו, חובת הסגל הרפואי והמפקדים גדולה יותר לגבי כלואים במשמורת המאבדים עקב מאסרם את חופש התנועה, את חופש הבחירה, את עצמאותם ואת פרטיותם. אין להם, שליטה על הטיפול הרפואי הנדרש להם והם אינם חופשיים לפנות לטיפול חלופי מחוץ לכותלי הכלא. עובדה זו מטילה על כל בעלי התפקידים אחריות מוגברת למילוי כל צורכיהם הבסיסים של החיילים, ובראש ובראשונה, לדאגה לכבודם ולבריאותם של הכלואים. כפי שביטא זאת בית המשפט העליון, בשבתו כבית הדין הגבוה לצדק, בבג"ץ 2245/06: **"כיבודן של זכויות אדם וההגנה עליהן עומדים בתשתית התפיסה החוקתית בישראל. ההגנה על זכויות אדם של אסירים בכלא נגזרת ומתחייבת מתפיסה זו...כך לגבי כלל האסירים, עבריינים קלים וחמורים כאחד...אכן, פגיעה בכבוד האדם של אסיר פוגעת לא רק באסיר אלא גם בדמותה של החברה. יחס אנושי לאסירים מהווה חלק מנורמה מוסרית-אנושית, שמדינה דמוקרטית מצווה לקיימה."**

שימוש באזיקים – הנציב מצא כי הקבילה מצביעה על תופעה מדאיגה ביותר של שימוש גורף באזיקים, בניגוד לסייגים ולמגבלות שנקבעו בפקודות הצבא השונות, ומבלי שהופעל שיקול דעת פרטני לגבי כל מקרה ומקרה. הנציב ציין כי גם כשהוגדרו חיילים ככלואים מסוכנים, נכבלו אוטומטית באזיקים בכלל, ובאזיקי רגליים בפרט, לזמן ארוך, ללא הפעלת שיקול-דעת פרטני, וללא קבלת אישור מנומק בכתב – בלתי-סביר ואין לקבלו. יתר על כן, העיר הנציב כי ספק רב אם כבילה באזיקים באופן גורף, ללא הפעלת שיקול דעת בדבר נחיצות ההוראה, **בנוגע לכלוא הנמצא בבית החולים לצורכי טיפול רפואי**, עולה בקנה אחד עם זכותו של האסיר לכבוד ולטיפול רפואי נאות. **כבילה באזיקים במהלך טיפול רפואי עלולה לעכב את תהליך ההחלמה ולגרום לחייל כאבים מיותרים וכן לפגוע באיכות הטיפול הרפואי וביחס הרופא עם**

המטופל. יתרה מכך, יש בשימוש באזיקים במקרה מסוג זה כדי לפגוע במידה רבה בכבודו וברגשותיו של המטופל ובזכותו החוקית לקבל טיפול רפואי שוויוני בדומה למטופלים אחרים.

המלצות

לפיכך, הנציב המליץ לפני קצין המשטרה הצבאית הראשי לזמן לפניו את כל בעלי התפקידים המעורבים, ולהעיר להם בחומרה רבה על אחריותם בכל הנוגע לטיפול בחייל, וכן לנקוט כלפיהם צעדים פיקודיים מתאימים, תוך תיוק הדברים בתיקיהם האישיים.

כמו-כן, המליץ הנציב לבחון את נושא השימוש באזיקים בעניינם של כלואים או עצירים בתחומי הכלא ומחוץ לו, וכן את אמצעי הבקרה והפיקוח על השימוש באזיקים, בין היתר, במהלך ליווי, טיפול רפואי ואשפוז.

עוד המליץ הנציב לערוך בחינה מקיפה של כלל הפקודות, הנהלים, וסדרי העדיפויות, בנושא ליווי חיילים כלואים לטיפולים רפואיים, וליצור מנגנוני עבודה אשר יבטיחו מתן טיפול רפואי לחיילים ללא עיכובים.

נוסף על כך, הנציב המליץ לפני הגורם המוסמך בחיל הרפואה לנקוט צעדים מתאימים נוכח הליקויים המהותיים שנמצאו במקרה הנדון בנוגע לטיפול הרפואי בכלוא.

256413/6 עיכוב שחרור חיילת מבסיס כליאה בערב יום כיפור

רקע

חיילת בשירות חובה טענה כי ביום שחרורה מבסיס הכליאה שבמרכז הארץ, בערב יום כיפור, ביקשה ממפקדותיה לצאת בשעה מוקדמת כדי להספיק להגיע בתחבורה הציבורית לביתה שבערד. בפועל שוחררה מבסיס הכליאה רק בשעות הצהריים, החמיצה את התחבורה הציבורית המגיעה לביתה ונאלצה לנסוע לביתה במונית, בעלות של מאות שקלים.

ממצאים

בירור הקבילה העלה כי חל עיכוב בשחרור החיילת מבסיס הכליאה משום שסגל הבסיס לא הצליח לאתר את מסמכיה האישיים. מפקדת הפלוגה מבסיס הכליאה מסרה בהתייחסותה כי בערב יום כיפור יצאה לחופשה כבר בשעות הבוקר, עוד בטרם נמצאה מעטפת המסמכים האישיים של הקובלת. לדבריה, שוחחה בעניין עם קצין הניהול ועם סמל הפלוגה דאז, והעבירה את הטיפול לקצין התורן באותה העת. הקצין התורן ציין כי כלל לא זכור לו כי מפקדת הפלוגה שוחחה עמו בנושא.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם חמור באופן התנהלות גורמי בסיס הכליאה במקרה שלעיל, בכלל, ובהתנהלותה של מפקדת הפלוגה, בפרט. אף שבמועד יציאתה של מפקדת הפלוגה לחופשה בביתה ידעה כי תיקה האישי של הקובלת טרם נמצא, לא מצאה לנכון לשוחח ישירות עם בעלי התפקידים הבכירים בבסיס הכליאה כדי לעדכנם בנושא ולנסות ולגבש פתרון הולם לבעיה. בשל התנהלות זו, עוכבה הקובלת בשחרורה

מבסיס הכליאה והיא נאלצה לשלם מאות שקלים מכיסה כדי להגיע לביתה, בטרם כניסת יום הכיפור.

נוכח האמור לעיל המליץ הנציב לפני סגן קצין המשטרה הצבאית הראשי כי יקרא למפקדת הפלוגה אליו וינקוט כלפיה צעדים פיקודיים הולמים בהתאם לסמכותו, תוך תיוק הדברים בתיקה האישי של הקצינה. נוסף על כך, הנציב המליץ בפני הגורם המוסמך במנהל התשלומים כי ישולם לקובלת החזר כספי בגין עלות הנסיעה במונית לביתה.

256430/0 אי-מתן אישור לשחרור כלוא לחופשה להלוויית סבו

רקע

אמו של חייל בשירות החובה הלינה על שלא שוחרר בנה לחופשה קצרה מבסיס הכליאה להלוויית סבו, כששהה בבסיס הכליאה כעציר לפני משפט (לאחר תקופת היעדרות מן השירות שלא ברשות).

פקודות הצבא

הוראות קצין המשטרה הצבאית הראשי (מספר 3203) קובעות, בין היתר, כלהלן:

א. האחריות והסמכות להוצאת כלוא לחופשה הן בידי מפקד בסיס הכליאה. בקשת הכלוא תועבר ביום הגשתה למפקד בסיס הכליאה לעיונו. בקשות שאינן בסמכותו של מפקד הבסיס – יש להעבירן בתוך 24 שעות ממועד הגשתן לראש ענף הכליאה במפקדת קצין המשטרה הצבאית הראשי.

ב. עצור לפני משפט אינו זכאי לחופשה, למעט במקרים חריגים. נסיבות מיוחדות לחופשה רגילה, מוגדרות, בין היתר, כמקרה של "פטירת בן משפחתו, כאשר לפי

מצוות דתו עליו לקיים מנהגי אבלות". כמו כן, אפשר להוציא לחופשה חריגה "בנסיבות מיוחדות המחייבות שיקול דעת מפקדים".
ג. בכל מקרה, אישור חופשה לעצור לפני משפט, תהא בסמכות קצין המשטרה הצבאית הראשי או ראש ענף הכליאה במפקדת קצין המשטרה הצבאית הראשי.

ממצאים

מפקד בסיס הכליאה מסר בהתייחסותו כי הקובל שהה בבסיס הכליאה במעמד של עצור לפני משפט, ובשל נסיבות כליאתו נבצר ממנו לאשר לו לצאת לחופשה להשתתף בהלוויית סבו. עוד הוסיף כי כל מקרה נבדק לגופו, ובמקרה זה בחר שלא לאשר את הבקשה. לדבריו, בדרך כלל הדבר נעשה בהתייעצות טלפונית עם ראש ענף הכליאה במפקדת החיל, אולם במקרה זה לא זכור לו אם שוחח עימו.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא כי מפקד בסיס הכליאה נהג בנוקשות יתרה ובניגוד לפקודות הצבא, בשעה שבחר לשלול את בקשת הקובל להשתתף בהלוויית סבו, מבלי שהעביר את הבקשה לבחינת הגורם המוסמך, כנדרש בהוראות הצבא. הנציב העיר בסיכום הקבילה כי מעמדו של חייל כעצור אינו פוטר את גורמי בסיס הכליאה מהחובה לשמור על כבודו ולהקפיד על מימוש זכויותיו.
אשר על כן, המליץ הנציב לקצין המשטרה הצבאית ראשי לקרוא למפקד בסיס הכליאה אליו, ולהעיר לו על אופן התנהלותו בנסיבות המקרה.

מכסת דוחות שוטרים 254219/9

רקע

שוטרת צבאית בשירות חובה הלינה שמפקד הבסיס שבו שירתה, הורה להן לצאת לש"ג ולהשלים מכסת דוחות מסוימת – חמישה דוחות משמעת או שני דוחות תנועה, כתנאי ליציאתן לביתן. הוא הורה כך משום שלא היה שבע רצון ממספר דוחות התנועה שהיא וחברותיה הגישו במהלך סיור שנערך בין השעות 06:00 – 14:00.

ממצאים

המפקד הממונה על הבסיס שבו שירתה הקובלת מסר בהתייחסותו כי במועד, נשוא הקבילה נערך מבצע חילי של אכיפה בתחום התעבורה. בתדרוך שהעביר מפקד הבסיס לחייליו טרם יציאתם לסיורים, היה הדגש המרכזי זיהוי עבירות תנועה חמורות והגשת דוחות תנועה בגינן. במהלך הסיור שביצעו הקובלת וחברותיה שנמשך שמונה שעות, הן בדקו חמישה כלי רכב בלבד והגישו שני דוחות. מאחר שהשוטרות לא יישמו את מטרת המבצע כפי שהוגדרה להן, נדרשו לבדוק כלי-רכב ב-ש"ג המחנה שעתיים, מבלי שחויבו לעמוד במכסת דוחות מסוימת. עוד צוין בהתייחסות המפקדים, כי על-פי הוראת קצין המשטרה הצבאית הראשי, שעות הפעילות לשוטר צבאי הן עד 12 שעות ביממה.

הקובלת מסרה במהלך בירור הקבילה כי באזור שבו היא וחברותיה ביצעו את הסיור הייתה תנועה דלילה ביותר של כלי-רכב צבאיים. אשר על כן, הן התקשרו למפקדים פעמים מספר וביקשו לשנות את גזרת פעילותן, אולם בקשותיהן בעניין זה נדחו. לדבריה, מפקד הבסיס דרש כי הן תצאנה לפעילות אכיפה ב-ש"ג ויחזרו רק לאחר שיגישו חמישה דוחות. לדבריה, נוכח רצונה לצאת לביתה, היא הגישה

דוחות נגד חיילים, אף שלולא הוראת מפקד הבסיס, לא היית מגישה דוחות בנסיבות דומות.

כן הוסיפה הקובלת כי לא נתקלה במקרים נוספים שבהם **דרשו** ממנה המפקדים לעמוד במכסת דוחות מסוימת. עם זאת ציינה, כי כאשר שוטר צבאי מבקש לצאת לביתו מוקדם יותר, המפקדים בדרך-כלל מביעים נכונות לאשר בקשות מעין אלה לאחר עמידה במכסת דוחות.

שוטרים צבאיים נוספים שעימם נערכו שיחות במהלך בירור הקבילה, מסרו, בין השאר, את הדברים האלה:

- אחד השוטרים ציין כי הוא זוכר מקרים נוספים שבהם אמרו המפקדים לשוטרים כי אם יחזרו עם מספר דוחות מסוים, הם יוכלו לצאת לביתם מוקדם יותר. לדבריו, הטעם לכך שמפקדי הבסיסים במשטרה הצבאית "נמדדים" ומקודמים על-פי מספר הדוחות שפקודיהם מגישים.
 - שוטרת אחרת אישרה את גרסת הקובלת כי כאשר הן חזרו לבסיס במועד, נשוא הקבילה, נדרשו לחזור עם חמישה דוחות משמעת או שני דוחות תעבורה. אותה שוטרת לא ראתה בכך כדבר חריג, אם כי ציינה שזה היה אירוע חד-פעמי.
 - שוטרת אחרת ציינה כי מפקד הבסיס אמר להם לפני הפעילות שביצעו באותו יום כי מדובר במבצע, וכי עליהם להיות הטובים ביותר מבין כלל הבסיסים.
- מפקד הבסיס מסר בתגובה לדברי השוטרים כי אכן יש תחרות מסוימת בין הבסיסים, אם כי מדובר ביוקרה בלבד, ולא מעבר לכך. לדבריו, אין דרישה להגיע למספר דוחות מסוים וגם אין משמעות מעשית – לטוב או לרע – למספר הדוחות שמגישים חיילי הבסיס.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא כי קבילה זו מציגה סוגיה עקרונית באשר לתמריצים הניתנים לשוטרים הצבאיים ביחידה, נשוא הקבילה, כדי לעודדם לבצע את תפקידם החשוב – אכיפת המשמעת בצה"ל.

במכתבו לקצין המשטרה הצבאית הראשי הדגיש הנציב כי התפקיד של אכיפת המשמעת בצה"ל הוא תפקיד מרכזי וחשוב ביותר וקל וחומר שכך הוא בנוגע לבטיחות בדרכים, שכן בחיי אדם עסקינן. אשר על כן, ניתן לצפות כי המפקדים הממונים במשטרה הצבאית ישכילו לפתח תחושת מחויבות בקרב השוטרים הצבאיים שתחת פיקודם, **תוך הדגשת הצד הערכי והתועלת המשמעותית הכרוכים בתפקידם.**

מבירור הקבילה שבנידון עלה חשש ממשי שעירובם של שיקולים אישיים בביצוע תפקידי האכיפה, כגון: שיקולים של קידום או הטבות בתנאי השירות כפועל יוצא ממחויבות לעמוד במכסת דוחות מסוימת – יביאו לפגיעה שלא לצורך בחיילי צה"ל וכן בשוטרים עצמם.

הנציב הוסיף והטעים כי אין להרשות כי תינתנה הוראות לשוטרים לעמוד במכסת דוחות או לחלופין – כי קידומם או מתן הטבות בתנאי שירותם יותנו בעמידה במכסה מעין זו. זוהי תופעה נפסדת שהייתה ידועה בעבר הרחוק, ויש לקוות כי המקרה שבנדון אינו מלמד כי כך פועלת המשטרה הצבאית כיום.

עוד העיר הנציב כי קביעת מכסת דוחות, כאמור לעיל, מעבר לפסול הערכי הטמון בה, פוגעת בהכרח בשוטרים הצבאיים או בחיילי צה"ל; השוטר ייפגע אם בעת מילוי תפקידו לא ייתקל בעבירות משמעת של חיילים, ועקב כך אין הוא יכול לעמוד במכסת הדוחות שנקבעה. לעומת זאת, יבחר השוטר הצבאי להגיש דוחות בכל מחיר, גם כאשר אין הם מוצדקים (כפי שהעידה הקובלת עצמה שעשתה במקרה הנדון), התוצאה הבלתי-נמנעת היא פגיעה בחיילים.

לא אחת פונים חיילים וטוענים כי שוטרים צבאיים "נטפלו" אליהם על לא עוול בכפם. נוכח ממצאי הבירור בקבילה שבנדון, המסקנה המתחייבת היא שיש לבחון את הדברים ביתר העמקה, שכן לא מן הנמנע כי פניות אלה הן תוצאה של פעילות שוטרים שהתנהלו תחת דרישה או ציפייה לעמוד במכסת דוחות. בסיום הודעתו לקצין המשטרה הצבאית הוסיף הנציב כי הוא מקווה כי הדברים אינם מעידים על התנהלות כוללת של גורמי המשטרה הצבאית. אף אם מדובר במקרים חריגים, יש לפעול באופן נמרץ כדי לעוקרם מן השורש. אשר על כן המליץ הנציב, לנקוט פעילות הסברה מקיפה בקרב כלל המפקדים והשוטרים בחיל וכן צעדי **בקרה שוטפים** מטעם קצין החיל הראשי – הכול כדי להבטיח כי שוטרים צבאיים לא יפעלו תחת דרישות או ציפיות לעמידה במכסות של דוחות. כמו-כן, המליץ הנציב כי מפקד הבסיס, נשוא הקבילה, יזומן אל קצין החיל הראשי או סגנו, וכי יינקט כלפיו צעד פיקודי מתאים בגין הוראתו לחיילת ולחברותיה באירוע, נשוא הקבילה, בהתאם להוראת הפיקוד העליון 6.0302.

253856/9 שימוש גורף באזיקים

רקע

חייל בשירות חובה הלך על שהובל לחקירה כשידיו נתונות באזיקים, נוכח חשד שהועלה כלפיו בנוגע לפריצה לקנטינה היחידתית.

רקע משפטי

תקנות השיפוט הצבאי (בתי סוהר צבאיים) התשמ"ז – 1987, קובעות, בין השאר, כי לא ייכבל כלוא באזיקים אלא אם כן סבור נותן ההוראה כי הכבילה הכרחית למניעת פגיעה גופנית בכלוא, באדם אחר או ברכוש או למניעת בריחה.

פקודת המטכ"ל 33.0350 שעניינה "הוראות בדבר שימוש בכוח לצורך מילוי תפקיד ובדבר ליווי כלואים" קובעת בענייננו כי "כלוא" לצורך הוראות הפקודה ייחשב גם מי שנעצר לפי הוראות חוק השיפוט הצבאי. לפי פקודה זו, אם יש חשש כלשהו שהכלוא עלול לנסות לברוח או להשתולל, יודא המפקד שהורה על ההעברה או שאישר אותה, כי הכלוא יהיה כבול באזיקים בשעת הובלתו ממקום למקום. גם הוראת קצין המשטרה הצבאית הראשי 3512 קובעת מגבלות לעניין כבילה באזיקים. הוראה זו קובעת כי לא ייכבל אדם באזיקים, אלא אם כן סבור נותן ההוראה כי הכבילה הכרחית למניעת פגיעה עצמית, פגיעה באדם או ברכוש, או למניעת בריחה ממשמורת חוקית. הוראת קצין המשטרה הצבאית הראשי מוסיפה וקובעת כי הוראת כבילה באזיקים תינתן באופן פרטני בלבד, וכל מקרה ייבדק לגופו.

ממצאים

בעל-התפקיד המוסמך מטעמו של מפקד המשטרה הצבאית החוקרת מסר בהתייחסותו לקבילה כי פעולת השוטרים הצבאיים נעשתה בהתאם להוראות קצין המשטרה הצבאית הראשי. לדבריו, המטרה שעומדת ביסוד הדברים היא מניעת בריחה ומניעת פעולות של החייל שיש בהן כדי לשבש את הליכי החקירה, כגון: העלמת ראיות. להבנתו, עדיף במצבים אלה להשתמש באזיקים כדי למנוע סיכון מיותר עבור החייל העצור או עבור גורמי המשטרה הצבאית. בכל הנוגע לחקירת המשטרה הצבאית בעניינו הוסיף הקובל במהלך בירור הקבילה, כי בסך-הכול החוקרים התנהלו באופן סביר, בנסיבות העניין. עם זאת, לדבריו, אחד החוקרים עמד על כך שידיו יהיו נתונות באזיקים גם כאשר ביקש לצאת לשירותים.

מסקנות והמלצות

בסיכום הקבילה ציין הנציב לפני קצין המשטרה הצבאית הראשי את התרשמותו כי כבילה באזיקים ננקטת כצעד שגרתני בעת מעצר חיילים, וכי לא בהכרח מופעל שיקול-דעת כנדרש בשאלה אם הכבילה באזיקים היא **הכרחית** להשגת המטרות המעוגנות בפקודות הצבא.

אשר על כן, המליץ הנציב לפני קצין החיל הראשי כי יפעל לרענון הוראותיו המקצועיות בקרב כלל בעלי-התפקידים הנוגעים בדבר ביחידות המשטרה הצבאית, תוך הדגשת הסייגים והמגבלות החלים על שימוש באזיקים וכן תוך הדגשת החובה למלא "כתב כבילה" בכל מקרה שבו נעשה שימוש בדרך זו, תוך פירוט הנתונים הנזכרים בהוראה החילית.

כמו-כן המליץ הנציב לפני סגן הפרקליט הצבאי הראשי כי יבחן את תוכנו של פקודות הצבא בסוגיה, נוכח אי-התאמה, לכאורה, באמות המידה הקבועות בהן. הנציב הדגיש בהקשר זה, כי בהיות כבילה באזיקים היא אחת הדרכים לשימוש בכוח והיות שאנו עוסקים בחיילי צה"ל, אזרחים צעירים שרובם אינם מאופיינים בהתנהגות עבריינית – יש לתת את הדעת ביתר תשומת לב להסדרים הקבועים בעניין זה בפקודות הצבא. הדבר בא למנוע פגיעה שלא לצורך בזכויות החיילים ולהבטיח כי ההסדרים השונים עולים בקנה אחד זה עם זה, אלא אם מהקשר הדברים מתחייבת שונות ביניהם.

256540/6 התעמרות בכלואים

רקע

מדריכי כלואים בבסיס כליאה צבאי העלו כמה וכמה טענות כלפי מפקד פלוגתם, הן בדבר יחסו אל הכלואים, והן בדבר יחסו אליהם.

ממצאים

לבירור הקבילה ביקר צוות מבררים בכיר מטעם הנציב בבסיס הכליאה, נשוא הקבילה, כדי לגבות את עדויותיהם של כלל הנוגעים בדבר – כלואים, מדריכי כלואים, מפקד הפלוגה, נשוא הקבילה, וכן המפקדים הממונים עליו.

אשר לאירוע שבו מפקד הפלוגה אילץ שני כלואים ללכת יחפים עד לאפסנאות, מאחר שנעלו נעליים חצאיות, על אף שלא היה להם פטור מנעליים צבאיות – מפקד הפלוגה מסר כי פגש את הכלואים בכניסה לפלוגה ובדק אם יש להם אישור לנוע בנעליים חצאיות. לאחר שהתברר כי אין להם אישור, כאמור, הם נתלוו אליו למשרדו, ושם ביקש מהם לחלוץ את הנעליים והנחה אותם לגשת לאפסנאות כלואים, הנמצאת במרחק של כ- 30 מטר ממשרדו, כשרק גרביים על רגליהם.

אשר לטענת הקובלים כי מפקד הפלוגה נוהג לקחת את שלט המזגן של בית הכנסת ולהעביר את הטמפרטורה לחימום, כדי להחיש את תפילת הכלואים – מפקד הפלוגה מסר כי בתחילת תפקידו לקח את השלט מבית הכנסת על מנת שלא יאבד, וכי עדכן בכך את הסגל. עוד ציין כי היה מקרה אחד שבו העביר את המזגן למצב של אוורור, מאחר שרצה לקצר את זמן התפילה. לדבריו, במצב אוורור עדיין נעים בבית הכנסת.

מסקנות והמלצות

נוכח הפגמים שמצא בהתנהלות מפקד הפלוגה, נשוא הקבילה, המליץ הנציב כי מפקד בסיס הכליאה ינקוט כלפיו צעדים פיקודיים מתאימים, בהתאם לסמכותו לפי הוראת הפיקוד העליון 6.0302, תוך תיוק הדברים בתיקו האישי של הקצין. כן המליץ הנציב לפני מפקד בסיס הכליאה כי ינקוט צעדים פיקודיים מתאימים לטיפול בבעיית חוסר האמון שנחשפה בקבילה זו, בין סגל הפלוגה לבין מפקדם.

הנציב הדגיש כי כשעולות טענות חיילים כלפי מפקדם, על המפקד להיות קשוב להן ולהתחקות אחר מקורן. לצורך כך, נדרש ממנו לבחון את הטענות באופן

אובייקטיבי וביקורתי, ולתת להן מענה של ממש, על מנת שלחילים יהיה ברור כי דבריהם וצורכיהם זוכים להתייחסות עניינית.

איכות הסביבה

במהלך שנת הדוח טופלו נושאים העוסקים בענייני איכות הסביבה, ואלה הבולטים בה: אסבסט, ליקויי בטיחות בעבודה.

להלן פירוט של קבילות נבחרת:

277 אסבסט	251178/0
279 חשיפה לחומרים מסוכנים	251690/4
282 טיפול לקוי במפגע אסבסט חמור	254386/6

251178/0 – אסבסט

רקע

חיילות בשירות החובה הלינו על ביצוע עבודות בינוי הכרוכות בחשיפה לאסבסט, במשרדן, באופן שסיכן את בריאותן.

פקודות הצבא

הוראת קצין הרפואה הראשי מספר 120.020 בנושא "מניעת חשיפת חיילי צה"ל לסיבי אסבסט" (להלן: הוראת הקרפ"ר) קובעת, בין היתר, את ההוראות האלה:

א. מוצר אסבסט ייחשב כמצוי במצב של תחזוקה נאותה אם הוא שלם, צבוע או מכוסה בהתאם למפורט בהוראה, לא מתפורר, ללא סדקים, שברים, חורים, וכל פגם אחר שעלול לשחרר סיבי אסבסט לאוויר.

ב. כל עבודה שהיא במוצרי אסבסט תבוצע אך ורק ע"י קבלנים מורשים מטעם מרכז הבינוי.

ג. על המפקד לוודא כי בטרם יבצע העבודה במוצרי אסבסט ביחידתו, ננקטים כל אמצעי הזהירות האלה:

(1) עבודת הבינוי אושרה מטעם מרכז הבינוי.

(2) מרכז הבינוי מודע לכך שעבודות הבינוי ביחידה יבוצעו באסבסט.

(3) הקבלן אשר עתיד לבצע את עבודות הבינוי תיחס את מקום העבודה למניעת כניסת חיילים לאתר העבודה, והציב שלטי אזהרה במקומות בולטים בנוסח הקבוע בהוראה. כמו כן, על הקבלן לחסום את פתחי המבנה בניילון על מנת שאבק לא יתפזר לאזורים סמוכים שבהם שוהים חיילים.

4) כל אתר העבודה פונה מיושביו ותוחם למניעת כניסת חיילים.

- ד. עם סיום העבודות לא יתיר המפקד כניסת החיילים לאתר העבודה, אלא לאחר שוידא באמצעות סיור במקום, כי הקבלן פינה את כל פסולת הבניין ושלב את האבק, אשר נוצר בעת פעילות הבנייה האמורות.
- ה. עוד קובעת הוראת הקרפ"ר כי המפקד, באמצעות מרכז הבינוי, יאתר וימפה את סוגי האסבסט השונים ביחידתו, ובכל מבנה שבו קיים אסבסט, יודא תחזוקה נאותה שלו.

ממצאים

במרפאה שבה עובדות החיילות בוצעו עבודות שיפוץ (פריצת דלת באחד מקירות המרפאה). במהלך ביצוע העבודות התעורר החשד כי בקיר שהיה עשוי ברובו מגבס, קיים מרכיב של אסבסט.

לצורך ביצוע העבודות פונו בשלב ראשון רק החיילים והפקידות העובדים בסמוך למקום ביצוע העבודות. בשלב מאוחר יותר נדרשו יתר החיילים (אשר שהו בחדרים הסמוכים) לעזוב את המבנה.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא פגם בכך שגורמי הפיקוד ביחידה לא מיפו את סוגי האסבסט השונים ביחידה. כתוצאה מכך לא ננקטו אמצעי הזהירות הנדרשים לביצוע עבודות האסבסט והצעדים המתחייבים על מנת לוודא תחזוקה נאותה של המבנים, על-פי פקודות הצבא. כמו-כן, גורמי האחזקה ביחידה והקבלן לא התייחסו לשיפוץ המבנה

הישן, כאל מבנה שקיימת בו סכנת חשיפה לאסבסט, ולא פינו את **מראש** החיילים ממקום ביצוע עבודות השיפוץ.

עם זאת, זמן קצר לאחר תחילת העבודה, משנתברר כי קיים סיכון חשיפה לאסבסט, פעלו המפקדים כראוי על מנת להבטיח שמירה על בריאות החיילים, כמתחייב מפקודות הצבא.

הנציב העיר למפקדים על הפגמים שנמצאו, כמפורט לעיל, והמליץ לפני מפקד היחידה לבצע, באמצעות מרכז הבינוי, איתור ומיפוי של סוגי האסבסט ביחידה ולנקוט את כל אמצעי הזהירות הנדרשים על מנת למנוע חשיפת חיילים לסיבי האסבסט.

כן המליץ הנציב לראש ענף בריאות הצבא במפקדת קצין הרפואה הראשי לרענן את הוראות הקרפ"ר בנושא "מניעת חשיפת חיילי צה"ל לסיבי אסבסט", בשים דגש על בחובת המפקדים לסמן את המבנים, לדאוג לתחזוקה נאותה של המבנים ולנקוט את כל אמצעי הזהירות על מנת לוודא שמירה על בריאות החיילים.

251690/4 – בטיחות בעבודה – חשיפה לחומרים מסוכנים

רקע

חייל בשירות חובה הלך על שנדרשו הוא וחבריו לבצע פעולות תחזוקה בספינות הכוללות עבודות צביעה בצבעים תעשייתיים, ללא אמצעי מיגון, ללא נקיטת צעדי הדרכה ובקרה, ותוך חשיפתם לסיכונים בריאותיים חמורים.

ממצאים

במהלך בירור הקבילה הצטיירה תמונה קשה של התעלמות מחובות בסיסיות הנוגעות לבטיחות החיילים ולבריאותם, כלהלן:

- זה שנים נדרשו הלוחמים לבצע, בין יתר תפקידיהם, עבודות אחזקה לצביעת הספינות שחשפו אותם לסיכוני בריאות ובטיחות הנובעים משימוש בחומרי צביעה המכילים רכיבים רעילים (כגון: ממיסים ומתכות שונות). הם נחשפו בעבודתם לשיטות צביעה מסוכנות (כגון צביעה בהתזה על-ידי אוויר דחוס או צביעה בהתזה ללא אוויר (Airless)), ולסביבת עבודה מורכבת (צביעה בתאים ללא-אוורור או אוורור חלקי) – מבלי שנקטו אמצעי זהירות סבירים כדי להגן עליהם ועל החיילים ששהו בסמוך לעבודה.
- עבודות הצביעה בוצעו ללא פיקוח, ולא נערכה לחיילים הדרכה מסודרת בדבר כללי עבודה בטוחים, שימוש נכון בציוד הצביעה או בציוד המגן, נוהלי חירום ושיטות עבודה בטוחות או בלתי-מסוכנות.
- כמו כן, נמצא כי במהלך עבודות הצביעה לא סופקו לחיילים אמצעי מיגון אישי באופן סדיר להגנה על דרכי הנשימה ועור הגוף. חמור מכך, לא הייתה הוראה חד-משמעית של המפקדים להצטייד באמצעי מיגון, והדבר הושאר לשיקול דעתם ולהבנתם של חיילים חסרי ניסיון וידע מקצועי.
- נוסף על כך עלה כי לא היו, עד לאחרונה נהלים והוראות בטיחות המתייחסים לכל סוגי הצביעה המתבצעים, באופן עיתי, בכלי השיט בחיל הים. הנהלים הקיימים אשר עסקו בנושאים ספציפיים, כגון: "פקודות בעבודות צביעה במקומות סגורים בכלי שיט בכלל" הופרו כדבר שבשגרה. בהקשר זה, יודגש, כי צביעה במקומות מוקפים, כגון מדורי הספינה, מחייבת שמירה על נוהלי עבודה מיוחדים. היא מחייבת, בין השאר, שימוש במערכות מתאימות להגנת על

הנשימה, פיקוח של עובד נוסף המצויד בציוד מתאים לשם כניסת חירום, אוורור המקום על מנת למנוע הצטברות אדים וכיוצא באלו הוראות.

מסקנות והמלצות

הנציב מצא כי חומרת הממצאים במקרה זה מחייבת בחינה מקיפה במישורים רחבים והסקת מסקנות מערכתיות, בדבר הקפדה על כללי הבטיחות הנדרשים, בעת שימוש בחומרים מסוכנים, לרבות צבעים, ממיסים שונים, בכל בסיסי חיל הים ובכל כלי השיט. הבחינה באה למנוע חשיפת החיילים לסיכונים מיותרים ולהגן על בריאותם, על בטיחותם ועל רווחתם, כנדרש על-פי הוראות החוק והדין. הגם שהנציב התרשם כי בעקבות הגשת הקבילה ננקטו בחיל הים צעדים של ממש לגיבוש מדיניות בנושא הבטיחות בעבודות צביעה, הנציב המליץ למפקד חיל הים לנקוט כמה וכמה פעולות בנושאים שונים הנוגעים, בין השאר, לתחום הנהלים והוראות הבטיחות; לתנאי העבודה של החיילים; להכשרה הנדרשת לעבודה; לאמצעי המיגון; לפיקוח על העבודות ולאמצעי בקרה אחרים הנדרשים לשמירה הן על בטיחות תנאי העבודה והן על בריאות החיילים. הנציב הדגיש כי **אין לאשר, ולא לאפשר, העסקת חיילים בעבודות צביעה, אשר יעמידו את החיילים בסכנת חשיפה לחומרים מסוכנים. אין לאשר זאת ביחוד כאשר החשיפה לחומרים מסוג זה עלולה לגרום לסיכוני בריאות בטווח הקצר או הארוך.**

נוסף על כך, הנציב מצא כי חומרת הממצאים במקרה זה מחייבת בחינה מקיפה והסקת מסקנות בנושא הרפואה המונעת בצה"ל ואיכות המנגנון הקיים למניעת מחלות הכרוכות בשימוש בחומרים מסוכנים בכל זרועות הצבא. אי-לכך, הנציב המליץ לפני קצין הרפואה הראשי לכנס או להקים ועדת בדיקה מתאימה, וזו תפעל בין יתר תפקידיה לזיהוי הסיכונים הקיימים בשימוש בחומרים מסוכנים בצה"ל (כגון צבעים, ממיסים, בנזין, מתכות שונות), להערכתם ולבקרתם. הוועדה גם

תגבש, תעדכן ותטמיע נהלים מתאימים כדי להנחות את כל הגורמים המקצועיים הנוגעים בדבר, מתוך כוונה להבטיח הגנה על שלומם ועל בריאותם של החיילים.

254386/6 טיפול לקוי במפגע אסבסט חמור

רקע

אמו של לוחם בשירות חובה הלינה על הזנחת מפגע אסבסט חמור במגורים שבהם שוכנו בנה וחבריו.

ממצאים

בירור הקבילה חשף תמונה מטרידה ביותר בכל הנוגע לטיפולן של רשויות הצבא במפגע התברואתי החמור נשוא הקבילה – אסבסט פריך בצריפים ששימשו למגורי לוחמים. חרף הוראות חוזרות לפינוי הלוחמים מהמבנים, בוצע הפינוי רק לאחר הגשת קבילתה של האם.

כחצי שנה, מחודש ינואר 2006, התכתבו גורמי הבינוי, הרפואה והלוגיסטיקה בינם לבין עצמם וכן עם המפקדים – התכתבות שלא הביאה לפתרון הבעיה. התכתבות זו ניתן למצוא בה סימנים מדאיגים של התנערות מאחריות, חוסר מקצועיות וחוסר משמעת, היעדר יוזמה ואף עצימת עיניים לנזקי הבריאות שעלולים להיגרם לחיילים.

גם מתוך ההתייחסויות שהתקבלו לקבילה, נעדרו, על-פי רוב, תובנות ביקורתיות באשר לטיפול במפגע, נשוא הקבילה. במקום זאת ניתן היה למצוא בהתייחסויות חוסר דיוק עובדתי, התגוננות, לקחים שטחיים או הפניית אצבע מאשימה לגורמים

"האחרים", וממילא לא מוצתה שאלת האחריות של הגורמים המקצועיים והפיקודיים לכשלים שנפלו במקרה זה.

מסקנות והמלצות

נוכח חומרת הממצאים שעלו במהלך בירור הקבילה, העביר הנציב את הדברים לבחינת התובע הצבאי הראשי, על-מנת שהלה יורה, בהתאם לסמכותו, על פתיחת חקירת מצ"ח בעקבות המקרה.

כמו-כן, המליץ הנציב לפני ראש האגף הנוגע בדבר במטה הכללי כי יפעל לקביעת כללים מפורשים וחד-משמעיים באשר לטיפול במפגעי אסבסט וכן לקביעת אחריות ברורה בכל הנוגע למתן הנחיות למפקדים, כמו גם אחריות לעריכת מעקב אחר ביצוע ההנחיות ואכיפתן.

הנציב העיר הסיכום הקבילה כי נהלים ופקודות אינם יכולים להחליף אחריות אישית של ממלאי תפקידים בכירים בצה"ל לעניינים הכרוכים בבריאותם של חיילים ובחייהם. אולם, לצערו, במקרה הנידון הרושם הוא בעיקר העברת אחריות של בעלי התפקידים הנוגעים בדבר, ופחות נטילת אחריות אישית.

בשנים האחרונות עסקה הנציבות, פעם אחר פעם, במקרים חמורים הנוגעים לטיפול רשויות הצבא בתחום האסבסט. המציאות מלמדת כי הוראת קצין הרפואה הראשי 120.020 וכן הוראות מפקד מרכז הבינוי עדיין לא הוטמעו כנדרש בקרב המפקדים, וכן לא פתרו שאלות הנוגעות למשקי הגומלין בין גורמי הבינוי לגורמי הרפואה.

נוכח ההשלכות הכבדות הכרוכות בטיפול בנושא האסבסט, הביע הנציב את עמדתו, כי לצד צעדי חינוך והדרכה למען הטמעת דרכי הטיפול באסבסט בצה"ל, מצד אחד, וכן צעדים פיקודיים ומשפטיים בהתאם לצורך, מצד אחר – מן הראוי לפעול לפרסומה של פקודה כללית בנושא, וזו תסדיר באופן מפורט את תחומי אחריותם ואת דרכי פעולתם של כלל הגורמים העוסקים בדבר.

נספחים

נספח א

מבנה יחידת נציב קבילות החיילים ודרכי פעולתה

מבנה

1. בנציבות מחלקה אחת אשר עוסקת בבירור, ולה גופים נוספים התומכים בעבודתה. רמ"ח הבירור משמשת גם בתפקיד מפקדת היחידה.

א. לשכת הנציב

בתפקיד עוזרת הנציב משמשת הגברת **נוני סלע** – **עזורי** (אזרחית).

ב. מחלקת הבירור

במחלקת הבירור אשר בראשה **אל"ם מיכל בן מובחר**, חמישה צוותי בירור. בראש כל צוות עומד קצין בדרגת סא"ל, ולצידו כמה מבררים קצינים, מש"קי בירור ומשפטן (עו"ד, אזרח).

תפקיד המבררים לברר את הקבילות המגיעות לטיפולו של צוות הבירור, לסכם את ממצאי הבירור, לגבש הצעות וחוות דעת לתיקון ליקויים שנתגלו ולהמליץ על מניעת הישנות הבעיה או התופעה.

תפקיד המשפטן בצוות לאפיין את העילות לקבילה, ללוות את עבודת הבירור, להיות שותף לגביית עדויות ולקיים עימותים ולסייע בניסוח המשפטי של סיכום ממצאי הקבילה.

להלן רשימת העוסקים במלאכה:

סא"ל (מיל') ארמונה ברוך – ר' צוות בירור

סא"ל חלי פרוזנפר – ר' צוות בירור
 סא"ל לני מילוא – ר' צוות בירור
 סא"ל אורנה דודו – ר' צוות בירור
 סא"ל ד"ר הדר מרום – ר' צוות בירור
 רס"ן רמונה חזן כהן – משפטנית מחלקת הבירור
 סרן דוד אלאשבילי – עוזר משפטנית מחלקת הבירור
 עו"ד כרמית בר-טל – משפטנית צוות
 עו"ד ירון ויסוסר – משפטן צוות
 עו"ד גיא מתתיהו – משפטן צוות
 עו"ד חגית קרן – משפטנית צוות
 סרן עינת רמות – משפטנית צוות
 סרן חנית כהן - מבררת
 סגן מעיין בלוך - מבררת
 סגן מעיין כהן – מבררת
 סגן אדם צסוואן – מברר
 סגן אריק פסבל – מברר
 סגן רון קטן – מברר
 סג"ם בתיה מגדל – מבררת
 סג"ם עמית פלדמן – מברר
 סמל אסף רובין – מברר
 סמל גלי ענבר – מבררת
 רב"ט שלי טל – מבררת

ג. היועץ המשפטי לנציב

בתפקיד היועצת המשפטית לנציב משמשת **סא"ל סיגלית יצחקי**. עיקר תפקידה ליועץ לנציב ולסגל הנציבות בכל הנוגע ליישום החוק והמשפט, לרבות כללי הצדק הטבעי, בכל שלבי הטיפול בקבילה, מעת קבלתה ומיונה ועד הכנת הצעות להודעות הנציב בסיום הבירור. בנוסף, אמונה העוזרת המשפטית על עניינים אלו: הכנת חוות דעת משפטית בסוגיות מהותיות, ייזום והכנה של המלצות והצעות לשינוי פקודות ודינים.

ד. רע"ן הפניות

בתפקיד רע"ן הפניות משמש **ע"צ אלי זמודיאק** (עו"ד וסא"ל במילואים). תפקיד ענף הפניות לקלוט את המסמכים המתקבלים בנציבות, למיין את הפניות משפטית, על פי חלק יא לחש"ץ, לפתוח תיקי קבילות ולנתב את אופן הטיפול בהן. בנוסף, הענף מכין מענה לקבילות של חוסר עילה וחוסר סמכות.

ה. משרד הבקרה והמעקב

המשרד אמון על יישום המלצות הנציב ועל מתן מענה לפונים ולנציגי יחידות בנושא קבילות, לאחר פרסום הודעת הנציב.

ו. משרד הניהול

בתפקיד ק' הניהול משמש **סרן איתי מזרחי**. הוא נושא באחריות לטיפול בתחום שלישות היחידה, שגרת היחידה או תורנויות, אחזקה שוטפת של מבנה היחידה וציודה וביצוע עבודות דפוס והוצאה לאור.

במהלך השנה האחרונה סיימו את תפקידיהם בעלי התפקידים הר"מ :

- א. אל"ם (מיל') עודד פסנזון – יועץ משפטי לנציב
- ב. סא"ל (מיל') מוריס אזולאי – ראש צוות בירור
- ג. סא"ל (מיל') ליאור כרמי – ראש צוות בירור
- ד. עו"ד רות יחזקאל – משפטנית צוות
- ה. גב' זיווה דיין אלמקייס – מבררת
- ו. סרן שירן כץ – מבררת
- ז. סגן (מיל') שי ידין – מברר
- ח. סגן (מיל') תומר סגלוביץ – מברר
- ט. סמ"ר (מיל') רן פלד – מברר
- י. סמ"ר (מיל') נתן סטולרו – עוזר משפטן

הטיפול בקבילות – כללי

2. קבילות המגיעות לנציבות עוברות מיון משפטי ראשוני בענף הפניות, לאחר מכן פרטי הקבילה מוזנים למחשב. משלב זה ואילך יש מעקב ממוחשב אחר הטיפול בקבילה, כולל קבלת דיווח על ביצוע ההמלצות, אם היו כאלה. פרטי הקבילה משמשים גם לניתוחים סטטיסטיים שונים.

3. למיון המשפטי הראשוני שלושה סוגי טיפול עיקריים, כלהלן :

א. **קבילות שבסמכות הנציב** – קבילות שהטענות בהן מאופיינות תוך ציון החוק, הפקודות, הנהלים או כללי המשפט הנוגעים לכל אחת מהטענות, ומוצע סוג הטיפול. בשלב זה מכינים את המסמכים הנוגעים לעניין, לרבות אישור קבלת הקבילה והודעה על פתיחת הבירור בה, הנשלח לקובל.

- ב. **קבילות שלא יטופלו** – קבילות שאינן בסמכות הנציב, או הן אינן מגלות עילה לקבילה או קיים בהן חשד לכאורה לביצוע עבירה, המחייב להפנותן לפרקליט הצבאי הראשי. ענף הפניות יכין את הודעת הנציב, לפי העניין.
- ג. **קבילות הטעונות השלמה** – קבילות שחסרים בהן פרטים חיוניים, אף שהן בסמכות הנציב ומגלות עילה. במקרה כזה מוזנת הקבילה למחשב, רע"ן הפניות מחזיר את הקבילה המקורית לקובל, כדי שישלים את החסר בה. כמו כן הוא מבקש מהקובל, תוך שהוא מציין את דבר פתיחת התיק ומספרו, להחזיר את הקבילה עד המועד הנקוב.
4. בהסתמך על ניסיון העבר, מודיעים לקובל על פתיחת הבירור ומבקשים ממנו שיודיע אם פנה באותו נושא לגורמים נוספים, כדי למנוע טיפול מקביל של כמה רשויות או כפילויות שלא לצורך. כאשר קובל פונה בקבילתו לכמה רשויות, או אם בשלב כלשהו נודע לנציבות כי הקובל פנה באותו עניין לגורמים נוספים – מעבירים הודעה מתאימה לאותן רשויות ולאותם גורמים, ומציינים בה אם הורה הנציב לפתוח בבירור הקבילה, ואם לאו.

סוגי הבירור

5. קבילה שהוחלט לבררה עוברת לטיפול מחלקת הבירור. רמ"ח הבירור מעביר את הקבילה לטיפולו של אחד מצוותי הבירור, בהתאם לעניין, ובצירוף הנחיות רלוונטיות להליך הבירור, אם יש כאלה. ר' צוות הבירור קורא את הקבילה, ממפה את הטענות שמעלה הקובל וקובע (בהתאם לנושא הקבילה ולמידת מורכבותה) אם הוא יברר אותה או מברר מצוות הבירור. לאחר מכן ייצור המברר קשר עם הקובל, יעדכנו בדרכי התקשורת עם צוות הבירור, יקיים עימו שיחה ראשונית על מנת ללמוד לעומק את טענותיו ויקבל את אישורו לבירור

- הקבילה, כששלח את הקבילה בן משפחתו של החייל. לאחר קיומה של שיחה זו תועבר הקבילה להתייחסות הגורמים הרלוונטיים.
6. כאשר הנושא הוא טכני בעיקרו, וכרוך בבירורים שניתן לעשות ברשויות מרכזיות, כגון: מפקדת קצין השלישות הראשי, חטיבת הסגל, מופת', 'מיטב', הרי הנושא אינו מחייב, מעצם טיבו ומהותו, לערוך בירורים מסובכים וממושכים. הבירור במקרים אלו יתבצע, בין היתר, על ידי הבאת הדברים הטכניים-רישומים על פתרונם.
7. יש שהליך הבירור מחייב לגבות עדויות. את העדויות גובים כשיש (מלכתחילה או לאחר קבלת התגובות בכתב) מקום לחקור את הקובל או את הנקבל או גורמים אחרים, כדי שניתן יהיה להציג להם את השאלות הנוגעות לעניין ולהתרשם התרשמות בלתי-אמצעית.
8. יש שקשה למברר להגיע למסקנה, גם לאחר שגבה עדויות מאת כל אחד מהגורמים שלעיל בנפרד. במקרים כאלה מחליטים לערוך מפגש בירור בין בעלי הגרסאות הסותרות, בפני ר' הצוות והמשפטן.
9. יש שמתקיים הליך בירור שבו מבקרים המברר והמשפטן ביחידת החייל. ביקור ביחידה מתקיים לנוכח הטענות שבקבילה שיש להתרשם התרשמות בלתי-אמצעית מהיחידה, כגון: תלונות על מבנים רעועים, טענות בדבר גהות (היגיינה) לקויה, דרישה להתרשמות ממערכת יחסי מפקדים-פקודים ביחידה. ביקור ביחידה יתקיים גם כשנדרשת עדותם של חיילים ומפקדים מיחידה מסוימת. מטעמי יעילות יגיע צוות הבירור לגבות את העדויות ביחידה, ולא במשרדי הנציבות.

סיכום הבירור והודעות הנציב

10. משהסתיים הבירור, עורך המברר את סיכום הממצאים ומגבש את המסקנות ואת ההמלצות. המברר מעביר את הצעת הסיכום לבדיקת משפטן הצוות. בתום בדיקה זו מעביר המשפטן את הצעת הסיכום לר' צוות הבירור, וזה לאחר שבחן את הסיכום המוצע ויאשרו – מעבירו לרמ"ח הבירור או ליועץ המשפטי.
11. המסמך מוכן כהצעה להודעת הסיכום של הנציב. בסיכום מביאים בחשבון גם את ההמלצות המוצעות שהנציב ימליץ, לרבות המלצות בדבר הצורך לתקן את הליקוי שהעלה הבירור, והמלצות על הדרך לתיקון הליקוי לגבי הקובל, וכן ע"י שינוי פקודה, נוהל הנחיה או בדרך אחרת.
12. התיק, לרבות ההודעות המוצעות, מועבר להחלטת הנציב, לאישור ולחתימה.
13. בגמר הבירור מודיע הנציב, בהתאם לסעיף 553 לחש"ץ, התשט"ו – 1955 (להלן החוק) לחייל שקבלו נגדו, למפקדיו ולרשויות הצבא המתאימות, כמתחייב מהבירור, אם הקבילה נמצאה מוצדקת או אם אינה מוצדקת, וכן הוא משיב לקובל. נמצא ליקוי בעת בירור הקבילה, ממליץ הנציב לנקוט צעדים לתיקון הליקוי.
14. לפי סעיף 553 לחוק מודיע הנציב לקצין שמינה הרמטכ"ל על כל קבילה מוצדקת. לתפקיד זה מונה ראש מטה אגף משאבי האנוש. על-פי החוק, על בעל התפקיד לעיל לדווח לנציב בתוך חודשיים על הצעדים שנקטו בעקבות המלצות הנציב.

קבילות שלא נערך בעניינן בירור

15. מתוך כל הקבילות המתקבלות בנציבות בשנת הדוח, לחלק מהן לא נערך למעשה כל בירור. הקבילות שלא נערך בהן בירור מטעם נציב הקבילות נחלקות לשתי קבוצות עיקריות:

- א. קבילות החורגות מתחום סמכות הנציב;
- ב. קבילות שבתחום סמכות הנציב, אך אינן מצביעות על עילה לפי חוק.
16. **קבילות שאינן בסמכות** – בקבוצה זו יש להבחין בין קבילות שקיימת מניעה חוקית לבירור הקבילה, כיוון שנושא הקבילה אינו בסמכות טיפולו של הנציב, לבין קבילות שהמניעה לבירור אינה נעוצה בנושא, אלא בכך שמגיש הקבילה אינו בחזקת "חייל" כמשמעות המונח בחוק. עם קבילות אלו נמנות גם קבילות המופנות נגד אדם שאינו חייל או נגד עובד צה"ל, כנדרש בחוק. קבילות אלו נוגעות לחמישה תחומים עיקריים:
- א. קבילות המעלות חשד שנעברה עבירה (סעיפים 549 א ו – 553 (ד) לחוק);
- ב. קבילות הנוגעות להליכי שיפוט או להליכי בדיקה (סעיף 548 לחוק);
- ג. קבילות בעניין שלא פגע בקובל במישרין (סעיף 547 (א)(1) לחוק);
- ד. קבילות שאינן נוגעות לפעולותיהן של רשויות הצבא (סעיף 546 לחוק);
- ה. קבילות המוגשות על ידי מי שאינו "חייל" או בן משפחה (סעיף 542 לחוק).
17. **קבילות המעלות חשד שנעברה עבירה** – מדי שנה מתקבלות בלשכת הנציב קבילות שהעלו חשד לביצוע עבירה. בתוקף סמכותו על פי סעיף 549 א' לחוק, מעביר הנציב את הקבילות כבר בשלב זה לפרקליט הצבאי הראשי, הממונה לפי החוק על השלטת המשפט בצבא. הפרקליט הצבאי הראשי מתבקש להשיב לקובלים במישרין, והודעה על כך נשלחת אליהם. קבילות שהעלו חשד של עבירות הן בעיקר בתחומים של מעשי תקיפה, אלימות או איומים כלפי קובל, מעשי התעללות ושררה שמגיעים לכדי עבירה, ומעשי שחיתות וגניבה שמתבצעים במתקני צה"ל.
18. **קבילות הנוגעות להליכי שיפוט או להליכי בדיקה** – חלק מהקבילות שלא הגיעו לכלל בירור נגעו למעשים שבעניינם התנהלו הליכי שיפוט. בקבוצה זו

בולטות פניות הנוגעות לדין המשמעתי. בעניין קבילות מסוג זה נשלחה הודעה לקובל שעניינו אינו בתחום סמכות הנציב, כפי שנקבעה בחוק. נוסף על כך, מוסברות לקובל הדרכים הפתוחות לפניו לטפל בעניינו, כגון הגשת בקשת חנינה או בקשה להקל בעונש וכן פנייה אל הפרקליט הצבאי הראשי, כאשר הקובל סבור כי נפל פגם חוקי בהליכי שיפוט. כאשר עולה מן הקבילה חשש שמשפטו של הקובל לא נוהל כחוק, או הוטל עליו עונש לא חוקי – מעביר הנציב את הקבילה לפרקליט הצבאי הראשי, הממונה לפי חוק על הפיקוח המשפטי ועל הדין המשמעתי בצבא. כאשר הקבילה נוגעת למעשה עבירה, וכבר מונה קצין בודק או שנפתחה חקירת מצ"ח – מודיע הנציב לקובל כי הוא מנוע על פי החוק מלטפל בעניינו. הוא הדין כאשר עולה מן הקבילה שמדובר במעשה שכבר הוגשה עליו תלונה נגד הקובל.

19. **קבילות בעניין שלא פגע בקובל במישרין** – קבילות מסוג זה מועברות ברובן לטיפולן של הרשויות המוסמכות, תוך הודעה מתאימה לקובל. עם סוג פניות אלה נמנות גם הצעות ייעול למיניהן שמפנים אזרחים וחיילים לנציב. כאשר נראה כי יש ממש בהצעה, הנציב מעביר אותה לטיפולו של הגורם המתאים לכך. במקרים אחרים מוצע לקובלים לפנות בעצמם לגורמים הנוגעים בדבר.

20. **קבילות שאינן נוגעות לפעולותיהן של רשויות הצבא** – לעיתים מתקבלות קבילות שאינן נוגעות לפעולותיהן של רשויות הצבא, כגון: תלונות על עניינים שנמצאים בטיפולו של אגף השיקום במשרד הביטחון, הביטוח הלאומי או משרדי הממשלה. בקבילות אלו לא נערך בירור, ולקובל נמסרת הודעה על הסיבה לכך, בליווי הסבר על דרכי הפעולה הפתוחות בפניו.

21. **קבילות שמגישים מי שאינו "חייל" או בן משפחה** – על פי החוק רשאי הנציב לטפל רק בקבילות "חיילים" כמשמעות המונח בחוק, היינו קבילות שמגישים מי שמשרתים בשירות סדיר או בשירות מילואים פעיל, ובקשר לזימון

למילואים, וכן קבילות המוגשות על ידי בן משפחה מדרגה ראשונה. בפועל מטפל הנציב גם בקבילות חיילי מילואים אשר אינם בשירות פעיל, כשהקבילה עוסקת בעניינים הנוגעים במישרין לשירותם הצבאי, כגון זימונים לשירות מילואים בניגוד להוראות או לוועדות רפואיות, התנהגות קציני הקישור וטיפול בבקשות חיילי המילואים.

קבילות של קובלים אחרים שאין הנציב מברר:

- א. עובדי צה"ל שפניותיהם מועברות לטיפולו של האחראי להסברה ולפניות הציבור במשרד הביטחון או לראש המרכז לתעסוקת עובדי צה"ל;
- ב. מיועדים לשירות ביטחון הפונים לנציב בעניין גיוסם לצבא; קבילותיהם מועברות ככלל לראש מנהל הגיוס;
- ג. חיילים המוצבים לשירות במסגרת משטרת ישראל (שח"ם) או משמר הגבול (מג"ב), הנוגעות לשירותם והטיפול בעניינם במסגרת המשטרה; פונים אלו מופנים אל נציב קבילות השוטרים;
- ד. שוחרים במסגרות קדם-צבאיות, שקבילותיהם מועברות לטיפולו של האחראי להסברה ולפניות הציבור במשרד הביטחון או לטיפול הרשות הצבאית המוסמכת.

22. קבילות שאינן מגלות עילה – למקצת הקבילות לא נערך בירור מפני שלא הייתה בהן כל עילה העשויה להצדיק לפי החוק פתיחת בירור. הסוג הנפוץ ביותר של קבילות מעין אלו הוא בקשות להעברה ליחידה אחרת, לשחרור מוקדם מן השירות ולהמרת המקצוע הצבאי. במקרים אלו מדובר בבקשה גרידא, ולא עולה מן הקבילה שהחייל הגיש בקשה על פי נוהלי הצבא, ולפיכך מסבירים לפונה מה הן הדרכים הפתוחות לפניו לטיפול בעניינו.

נספח ב

חוק השיפוט הצבאי התשט"ו-1955

חלק יא: בירור קבילות חיילים

542. כל מקום שמדובר בחלק זה על חייל, אין משמעותו אלא חייל, כהגדרתו בסעיף 1 לרבות איש מילואים שאינו בשירות, אם הקבילה נוגעת לשירותו במילואים.
- ס"ג ל"חייל" (תיקון תשנ"ג)
- מינוי נציב קבילות חיילים
543. (א) שר הביטחון, בהתייעצות עם שר המשפטים ובאישור ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, ימנה נציב קבילות חיילים; תקופת כהונתו תהיה חמש שנים מיום מינויו.
- מועד הבחירה (תיקון תשנ"ג)
- (ב) הודעה על מינויו של נציב הקבילות ועל מענו תפורסם ברשומות.
- 543א. שר הביטחון יגיש לאישור ועדת החוץ והביטחון של הכנסת את שם המועמד לתפקיד נציב קבילות חיילים לא יאוחר משלושים ימים לפני תום תקופת כהונתו של נציב קבילות החיילים המכהן, ואם נתפנה מקומו של הנציב לפני תום תקופת כהונתו – תוך שלושים ימים מהיום שבו נתפנה מקומו.
- ממלא מקום לנציב (תיקון תשנ"ג)
- 543ב. (א) נבצר מנציב הקבילות, דרך ארעי, למלא תפקידיו, רשאי שר הביטחון למנות ממלא מקום לנציב הקבילות לתקופה שלא תעלה על שלושה חודשים; השר רשאי להאריך את המינוי לתקופות נוספות, ובלבד שסך כל תקופות כהונתו של ממלא

מקום הנציב לא יעלה על שישה חודשים.

(ב) נבצר מנציב הקבילות למלא תפקידיו במשך תקופה העולה על שישה חודשים רצופים רשאי שר הביטחון בהתייעצות עם שר המשפטים ובאישור ועדת החוץ והביטחון של הכנסת שניתן בהחלטה של רוב חבריה, להעבירו מכהונתו.
 (ג) נתפנה מקומו של נציב קבילות חיילים לפני תום תקופת כהונתו, רשאי שר הביטחון למנות ממלא מקום לנציב הקבילות עד לאישור מינויו של נציב קבילות חיילים חדש כאמור בסעיף 543א.

544. אלה רשאים להגיש קבילה :-

קבילה של מי

(1) אדם הרואה עצמו נפגע במעשה כאמור בסעיף 547 שנעשה לגביו בזמן היותו חייל (להלן – החייל הנפגע);
 (2) בנו, בתו, אחיו או אחותו של החייל שנפגע אם מלאו להם 16 שנה, או הוריו או בן-זוגו של אותו חייל, ובאין אחד מאלה – מי שנתבקש מאת החייל הנפגע לעשות כך.

545. (א) קבילה תוגש בכתב במישרין לנציב הקבילות, תיחתם ביד

דרך הגשת הקבילה

הקובל ויצוינו בה שמו, מספר הדואר הצבאי של היחידה שבה משרת החייל הנפגע, מספרו האישי ודרגתו; הגיש את הקבילה מי שחדל מלהיות חייל, או אדם כאמור בסעיף 544(2), יצוינו בה, בנוסף לפרטים כאמור של החייל, גם שמו ומענו של הקובל.

(ב) קבילה של אסיר או עציר תוגש במעטפה סגורה למפקד מתקן

הכליאה הצבאי שבו הוא מוחזק, והמפקד יעביר את המעטפה, בלי שיפתחנה, לנציב הקבילות.

546. קבילה ניתנת להגשה על מי שבזמן עשיית המעשה כאמור בסעיף 547 היה חייל או עובד בשירות הצבא שחוק זה חל עליו על פי סעיף 28(2), והוא אף אם ביום הגשת הקבילה שוב אינו חייל או עובד כאמור; הקובל יפרש בקבילתו את זהותו של האדם שעליו הוא קובל, ואם אין בידו לתאר זהותו ימסור כל פרט שבידו המסייע לזיהויו.

קבילה על מי

547. (א) נושא לקבילה הוא מעשה שנתקיימו בו כל אלה :-
 (1) הוא פוגע במישרין בחייל הנפגע או מונע ממנו במישרין טובת הנאה.
 (2) הוא נוגע לסדרי השירות, לתנאי השירות או למשמעת.
 (3) הוא בניגוד לחיקוק או לפקודות הצבא, או ללא סמכות חוקית, או בניגוד למנהל תקין או שיש בו משום נוקשות יתירה או אי-צדק בולט.
 (ב) לעניין סעיף זה "מעשה" – לרבות מחדל ופיגור בעשייה.

קבילה על מה

548. בקבילות אלה לא יהיה בירור:
 (1) קבילה על החלטת שר הביטחון, הרמטכ"ל, או ראש מחוז שיפוטי, לפי הוראות סעיף 442.
 (2) קבילה על החלטת הרמטכ"ל לפי סעיפים 167 או 167 א.
 (3) בוטלה.

קבילות שאין לברר אותן (תיקון: תשל"ה, תשנ"ג, תשס"ד)

- (4) קבילה על פעולה שיפוטית של בית דין צבאי או של שופט בית דין צבאי או של בית משפט צבאי אחר או של שופט חוקר.
- (5) קבילה בעניין התלוי ועומד בבית דין צבאי או בבית משפט אחר, בפני שופט חוקר או בפני קצין שיפוט, או קבילה בעניין שבית דין צבאי או בית משפט אחר או שופט אחר או קצין שיפוט הכריעו בו לגופו.
- (6) קבילה על פעולה שיפוטית של ועדה שכוננה על פי חיקוק או של חבר מחבריה במילוי תפקידו כחבר הוועדה.
- (7) קבילה על מעשה שהוא עבירה שעליה הוגשה תלונה לפי סעיף 225 או שבקשר עימה מונה קצין בודק או שופט חוקר.
- (8) קבילה על החלטת הוועדה לעיון בעונש לפי הפרק השני של חלק ח.

549. ואלה קבילות שלא יהיה בהן בירור אלא אם מצא נציב הקבילות

שיש סיבה מיוחדת המצדיקה את בירורן;

(1) קבילה בעניין שניתנה בו החלטה שעליה אפשר, או היה אפשר, להגיש על פי דין השגה, ערר או ערעור, והוא אינו מסוג העניינים שסעיף 548(5) דן בהם:

(2) קבילה שהוגשה לאחר שעברה שנה מיום המעשה שעליו נסבה הקבילה, ואם המעשה נודע לקובל מאוחר יותר – מהיום שבו נודע לו המעשה;

(3) קבילה שהוגשה לאחר שעברו מאה ושמונים יום מהיום שבו חדל החייל הנפגע להיות חייל.

קבילות
שבירור
מצריך סיבה
מיוחדת

549א. מצא נציב הקבילות שקבילה מעוררת על פניה חשד שנעברה עבירה, רשאי הוא להעביר את הקבילה, כולה או מקצתה, לפרקליט הצבאי הראשי.

העברת
קבילה
לפרקליט
הצבאי הראשי
(תיקון
תשמ"ב)

550. (א) משהוגשה קבילה, יפתח נציב הקבילות בבירורה, זולת אם ראה שאינה ממלאה אחרי סעיף 544 או שאינה ממלאה בפרט חשוב אחרי סעיף 545 או שאינה בגדר סעיף 546 או בגדר סעיף 547, או שאין לברר אותה מאחת הסיבות המנויות בסעיפים 548 או 549 או שהיא קנטרנית או טרדנית.
(ב) במקרים האמורים בסעיף קטן (א), יודיע נציב הקבילות לקובל בכתב, שלא יטפל בקבילה, ויציין את הנימוקים לכך.

551. (א) נציב הקבילות רשאי לברר את הקבילה בכל דרך שיראה ואינו קשור להוראות שבסדר דין או בדיני ראיות.
(ב) נציב הקבילות יביא את הקבילה לידיעת האדם שקובלים עליו ולידיעת מפקדו ויתן להם הזדמנות נאותה להשיב עליה, והוא רשאי לדרוש מהם כי ישיבו על הקבילה תוך התקופה שיקבע בדרישתו.
(ג) על הבירור בפני נציב הקבילות ובפני מי שהוא הסמיך לכך יחולו הוראות סעיפים 9 עד 11 לחוק ועדות חקירה התשכ"ט-1968 בשינויים לפי העניין, וכן יחולו הוראות סעיף 27(ב) לחוק האמור על אדם שאינו חייל שהוזמן להתייצב בפניהם.
(ד) ראה נציב הקבילות שאדם אחר עלול להיפגע מעצם הבירור או מתוצאותיו, יודיע לו הנציב על כך ויעמיד לרשותו, בדרך שיראה לנכון, את חומר הראיות הנוגע לאותה פגיעה.

דרכי הבירור

(ה) האמור בסעיפים קטנים (ג) ו-(ד) אינו בא לגרוע מהוראות פרק ג לפקודת הראיות (נוסח חדש), התשל"א – 1971.

552. נציב הקבילות יפסיק את בירור הקבילה אם נוכח שנתקיימה אחת העילות המצדיקות שלא לפתוח בבירורה, ויהיה רשאי להפסיקו כשעניין הקבילה בא על תיקונו, או שהקובל ביטל את קבילתו; במקרה זה יודיע בכתב לקובל, למי שהקבילה עליו ולמפקדו של אותו אדם, שהפסיק את הבירור, ויציין את הנימוקים לכך.

הפסקת
הבירור

553. (א) מצא נציב הקבילות שהקבילה הייתה מוצדקת, ימסור על כך בהודעה מנומקת לקובל, לאדם שקובלים עליו, למפקדו של אותו אדם ולקצין שהרמטכ"ל הסמיכו לכך; נציב הקבילות רשאי לפרט בהודעתו את תמצית ממצאיו, ורשאי הוא להצביע על הצורך בתיקון הליקוי שהעלה הבירור, ועל הדרך לתיקונו. (ב) הקצין כאמור בסעיף קטן (א) יודיע לנציב הקבילות בהקדם, אך לא יאוחר מחודשיים מיום קבלת ההודעה, על הצעדים שנקטו.

תוצאות
הבירור

(ג) מצא נציב הקבילות שהקבילה לא הייתה מוצדקת, ימסור על כך הודעה מנומקת לקובל, לאדם שעליו קובלים ולמפקדו של אותו אדם ורשאי הוא לפרט בה את תמצית ממצאיו. (ד) העלה בירור הקבילה חשד שנעברה עבירה, יודיע נציב הקבילות על-כך לפרקליט הצבאי הראשי.

554. (א) הודעה של נציב הקבילות לפי סעיף 553(א) או (ג) לא תכלול

סייגים הודעה

ולא תגלה חומר או ידיעה אשר לדעת ראש הממשלה או שר הביטחון הם עניין לביטחון המדינה, או אשר לדעת ראש הממשלה או שר החוץ הם עניין ליחסי החוץ או לקשרי המסחר הבין-לאומיים של המדינה.

(ב) ראה נציב הקבילות כי הודעתו עלולה לכלול או לגלות חומר או ידיעה כאמור בסעיף קטן (א) ולא הביעו השרים את דעתם כאמור שם, יבקש נציב הקבילות את דעת ראש הממשלה, שר הביטחון או שר החוץ, לפי העניין, לפני שיתן את הודעתו.
(ג) בהודעה על תוצאות הבירור יהיה נציב הקבילות פטור מלהודיע את ממצאיו ונימוקיו :-

- (1) כשהקבילה היתה בעניין מינוי לתפקיד פלוני או בעניין העלאה בדרגה, או בעניין פיטורים מהשירות;
- (2) כשגילויים עלול, לדעתו, לפגוע שלא כדין בזכותו של אדם זולת הקובל;
- (3) כשיש לדעתו בגילויים משום גילוי סוד מקצועי או ידיעה סודית כמשמעותם לפי כל דין;
- (4) כשיש לדעתו בגילויים כדי לפגוע בסדר הטוב של הצבא או במשמעתו.

555. (א) החלטותיו וממצאיו של נציב הקבילות בעניין קבילה :

זכויות וסעדים

- (1) אין בהם כדי להעניק לקובל או לאדם אחר זכות או סעד בדיון משמעותי או בבית דין צבאי או בבית משפט אחר שלא היו לו לפני כן.
- (2) אין בהם כדי למנוע מהקובל או מכל אדם אחר להשתמש בזכות או לבקש סעד שהוא זכאי להם; אולם אם נקבע לכך

מועד בחיקוק או בפקודות הצבא, לא יוארך המועד על ידי הגשת הקבילה או בירורה.

(ב) שום בית משפט לא ייזקק לבקשת סעד נגד החלטותיו ומימצאיו של נציב הקבילות בעניין קבילה.

556. נציב הקבילות וכל אדם אחר שבעזרתו מבצע נציב הקבילות את תפקידיו חייבים לשמור בסוד כל ידיעה שהגיעה אליהם לרגל תפקידם, ולא לגלותה אלא בביצוע המוטל עליהם בחלק זה.

חובת סודיות

557. (א) נציב הקבילות יגיש לשר הביטחון ולוועדת החוץ והביטחון של הכנסת, מדי שנה, דין וחשבון על פעולותיו, שיכיל סקירה כללית ותיאור הטיפול במבחר של קבילות.
(ב) נציב הקבילות רשאי להגיש לשר הביטחון ולוועדת החוץ והביטחון של הכנסת דין וחשבון מיוחד קודם להגשת הדין וחשבון השנתי.

דין וחשבון

558. אין על נציב הקבילות מרות בעניני מילוי תפקידו לפי חלק זה זולת מרותו של הדין.

אי-תלותו של הנציב

נספח ג

פקודת המטכ"ל 33.0336
נציב קבילות החיילים – נוהל,
פנייה וסמכויות

כללי

1. חלק י"א בחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955 דן בנושא בירור קבילות חיילים באמצעות נציב קבילות החיילים (להלן: "הנציב").
 2. מטרת פקודה זו להבהיר את מעמדו, תפקידו וסמכויותיו של הנציב, אפשרות הפנייה אליו היחסים בינו לבין גורמי צה"ל, וחובותיהם של המפקדים בכל הנוגע לטיפול בקבילה, שהוגשה לנציב.
- הרשאים להגיש קבילה לנציב והמועד להגשתה**
3. רשאי להגיש קבילה אל הנציב:
 - א. אדם הרואה עצמו נפגע במעשה שנעשה לגביו בהיותו חייל בשירות סדיר או בשירות מילואים פעיל (להלן – החייל הנפגע).
 - ב. בנו, בתו, אחיו או אחותו של החייל הנפגע, אם מלאו להם 16 שנה, או הוריו או בן זוגו של אותו חייל, ובאין אחד מאלה – מי שנתבקש מאת החייל הנפגע לעשות כך.
 4. על אף האמור בסעיף 3 לעיל, לא יהיה בירור בקבילות האלה, אלא אם כן מצא הנציב, שיש סיבה מיוחדת המצדיקה את בירורן:
 - א. קבילה שהוגשה לאחר שעברה שנה מיום שעליו נסבה הקבילה, ואם המעשה נודע לקובל מאוחר יותר - שנה מהיום בו נודע לו המעשה.
 - ב. קבילה שהוגשה לאחר שעברו 180 יום מהיום שבו חדל החייל הנפגע להיות חייל.

דרך הגשת הקבילה

5. קבילה תוגש בכתב, במישרין, לנציב הקבילות, לפי המען: תיבת דואר 7052 ת"א, 64734.
6. חייל רשאי לצרף לקבילתו מסמכים, שברצונו להביא לידיעת הנציב והשייכים לדעת החייל לעניין, אך החייל לא יצרף לקבילה מסמך צבאי, פרט למסמך שנמסר לו כדין לשימושו האישי.
7. הקבילה תיחתם ביד הקובל, ויצוינו בה שמו, מספר הדואר הצבאי של היחידה, שבה משרת החייל הנפגע מספרו האישי ודרגתו.
8. הגיש את הקבילה מי שחדל להיות חייל או אדם כאמור בסעיף 3 לעיל, יצוינו בקבילה, בנוסף לפרטים האמורים של החייל הנפגע, גם שמו ומענו של הקובל.
9. קבילה של אסיר או עציר תוגש במעטפה סגורה למפקד מיתקן הכליאה הצבאי, שבו הוא מוחזק, והמפקד יעביר לנציב את המעטפה כשהיא סגורה.
10. אם הקבילה מכילה, לדעת החייל, מידע שסיווגו הביטחוני הוא "סודי" או "סודי ביותר", יכניס החייל את הקבילה על נספחיה לתוך מעטפה סגורה, יכתוב עליה "אל נציב קבילות חיילים - משרד הביטחון" ואת סיווג הביטחון של המידע וימסור את המעטפה לפקיד הדואר של יחידתו. משרד היחידה יתייחס למעטפה כאל חומר בעל סיווג "סודי" ויעביר את המעטפה, מייד ומבלי לפתוח אותה, בדואר מקמ"ר אל נציב קבילות חיילים. משלוח המעטפה ייעשה בהתאם לכללים הקבועים בפ"מ 21.0101, ויראו לצורך זה את החייל הקובל כמסמך ליצור את המסמך ולקבוע את סיווגו.

11. קבילה, שסעיף 10 אינו חל עליה, אפשר לשלוח אל נציב קבילות חיילים בדואר אזרחי, לפי הכתובת המפורטת בסעיף 5 לעיל.
12. קבילה ניתנת להגשה על מי שבזמן שנעשה המעשה, עליו מוגשת הקבילה, היה חייל בשירות סדיר או בשירות מילואים פעיל או אדם העובד בשירות הצבא, גם אם ביום הגשת הקבילה שוב איננו חייל או עובד כאמור. הקובל יפרש בקבילתו את זהותו של האדם, שעליו הוא קובל, ואם אין בידו לתאר זהותו, ימסור כל פרט שבידו המסייע לזיהויו.
13. ניתן להגיש קבילה על מעשה, לרבות מחדל או פיגור בעשייה, שנתקיימו בו כל היסודות האלה:
- א. המעשה פוגע במישרין בחייל הנפגע או מונע ממנו במישרין טובת הנאה.
- ב. המעשה נוגע לסדרי השירות, לתנאי השירות או למשמעת.
- ג. המעשה נוגד לחוק, תקנות, צווים או מעשי חקיקה אחרים, בניגוד לפקודות הצבא, ללא סמכות חוקית, בניגוד למינהל התקין, או שיש בו משום נוקשות יתירה או אי צדק בולט.

סייגים לגבי המעשים עליהם ניתן לקבול

14. על אף האמור בסעיף 13 לעיל, בקבילות האלה לא יהיה בירור על ידי הנציב:
- א. קבילה על החלטה של רשות המאשרת גזרי דין של בית דין צבאי, כאמור בסעיף 441 לחוק השיפוט הצבאי.
- ב. קבילה על החלטת הרמטכ"ל או מי שהרמטכ"ל העביר לו סמכותו לגבי מחילה בעונש, כולו או חלקו, או החלפתו בעונש קל יותר, שהוטל

- על ידי בית דין צבאי לעבירות תנועה של דן יחיד, כאמור בתקנה 12 לתקנות שעת חירום (עבירות תנועה - דין חיילים), התש"ט-1949.
- ג. קבילה על החלטה שיפוטית של בית דין צבאי או של שופט בית דין צבאי או של בית משפט צבאי אחר או של שופט חוקר.
- ד. קבילה בעניין התלוי ועומד בבית דין צבאי או בבית משפט אחר, בפני שופט חוקר או בפני קצין שיפוט, או קבילה בעניין שבי"ד צבאי או בית משפט אחר או שופט אחר או קצין שיפוט הכריעו בו לגופו.
- ה. קבילה על פעולה שיפוטית של ועדה, שכוננה על-פי חוק, תקנות, צווים או מעשי חקיקה אחרים או של חבר מחבריה במילוי תפקידו כחבר וועדה.
- ו. קבילה על מעשה שהוא עבירה שעליה הוגשה תלונה לפי סעיף 225 לחוק השיפוט הצבאי או שבקשר עמה מונה קצין בודק או שופט חוקר.
15. על אף האמור בסעיף 13 לעיל, לא יהיה בירור על ידי הנציב, אלא אם כן מצא, שיש סיבה מיוחדת המצדיקה בירור. בקבילה בעניין שניתנה בו החלטה, שעליה אפשר או היה אפשר להגיש עפ"י דין, השגה, ערר או ערעור, והוא אינו מסוג העניינים הנזכר בסעיף 14 סעיף משנה ד' לעיל.

סמכויות הנציב בעת בירור הקבילה

16. הנציב רשאי לברר את הקבילה בעצמו או על ידי כל אדם אחר שהוא הסמיכו לכך. הנציב או כל אדם שהוסמך לכך, כאמור, רשאים לברר את הקבילה בכל דרך שתיראה להם, ואין הם קשורים להוראות שבסדר דין או בדיני ראיות.

17. הנציב יביא את הקבילה לידיעת החייל או העובד בשירות הצבא, שקובלים עליו, ולידיעת מפקדם וייתן להם הזדמנות להשיב עליה; הוא רשאי לדרוש מהם כי ישיבו, אישית, על הקבילה תוך תקופה שיקבע בדרישתו.
18. המפקד בהקשר זה, פירושו: קצין בדרגת סא"ל או קצין, המכהן כמפקד יחידת רישום, הממונה ישירות בזמן הגשת הקבילה על החייל או העובד בשירות הצבא, שעליו קובלים, או מפקד אחר, שייקבע על ידי הנציב.
19. הייתה הקבילה על קצין בדרגת רס"ן, לפחות, או קצין שהוא מפקד יחידת רישום, תובא הקבילה לידיעת קצין בדרגה גבוהה יותר הממונה עליו.
20. במקרים מיוחדים, כפי שייראו לנציב, יובא תוכן הקבילה אף לידיעת מפקד הפיקוד, מפקד זרוע-האוויר והחלל, מפקד זרוע-הים, מפקד מז"י, קצין חיל ראשי, ראש אגף במטכ"ל או הרמטכ"ל.
21. חיילים ועובדים בשירות הצבא ומפקדיהם ישיבו על הקבילה, בהתאם לדרישת הנציב.
22. הנציב או מי שהוסמך על ידו לברר את הקבילה רשאים להזמין, לחזור ולהזמין כל אדם, לבוא לפנייהם ולהעיד או להציג מסמכים או מוצגים אחרים שברשותו ולחייב כל עד להעיד בשבועה או בהן צדק.
23. חיילי צה"ל והעובדים בשירות הצבא ייענו להזמנה ולדרישה האמורים. מפקד יחידתו של חייל או עובד בשירות הצבא, כמפורט בסעיף 18 לעיל, ינקוט את הצעדים הדרושים להבטחת היענותם להזמנת הנציב או מי שהוסמך על ידו, להעיד בפניו או להציג מסמכים או מוצגים אחרים שברשותם.
24. אין אדם חייב למסור לנציב ראייה, אם יש הודאה בעובדה, שהיא יסוד מיסודותיה של עבירה, שהוא מואשם בה או עשוי להיות מואשם בה.

25. ביקש אדם להימנע ממסירת עדות ראייה, מחמת שהיא עשויה להפילו והנציב דחה את בקשתו – תימסר הראייה.

הגשת סיוע לנציב

26. חייל לא יעשה דבר שיש בו כדי למנוע, לעכב או להפריע בהגשת קבילה לנציב או בהעברתה או בבירורה של קבילה כזו.
27. חייל ייענה לבקשת הנציב להגיש לו חוות-דעת מקצועית ומידע אחר שבתחום התמחותו.
28. ביקש הנציב או אדם אחר שהוסמך על ידו לבקר ביחידה או להשתמש במתקניה, לשם עריכת בירור בקבילה, יגיש להם מפקד היחידה כל סיוע מבוקש.

קבילה שנמצאה מוצדקת

29. מצא הנציב שהקבילה הייתה מוצדקת, ימסור על כך הודעה מנומקת לקובל, לחייל או לעובד בשירות הצבא שקובלים עליו ולמפקדם וכן לרמ"ט אמ"ש, שהוסמך על ידי הרמטכ"ל, לקבל הודעות כאמור מאת הנציב ולרכז את הטיפול בהן.
30. הנציב רשאי לפרט בהודעתו את תמצית ממצאיו, להצביע על הצורך בתיקון הליקוי שהעלה הבירור ועל הדרך לתיקונו.
31. כללה המלצת הנציב הערה לגבי מי שקבלו עליו, יזמנו המפקד שנקבע על ידי נציב קבילות החיילים למשרדו ויקרא בפניו את הערת הנציב בנדון, כלשונה וכרוחה.
32. מפקדי צה"ל יתקנו את הליקוי, שעליו הצביע הנציב בהודעתו שנמסרה בעקבות בירור הקבילה.

33. הימנעות מתיקון הליקוי עליו הצביע הנציב, כאמור, מחייבת אישור הרמטכ"ל. ראש אמ"ש, לאחר קבלת החומר הנוגע לעניין מן הפיקוד, החיל, הזרוע או האגף במטכ"ל וחוות-דעתו של הפרקליט הצבאי הראשי, יעביר להחלטת הרמטכ"ל כל מקרה שבו מוצע, שלא לפעול לפי המלצת הנציב.
34. רמ"ט אמ"ש יודיע לנציב בהקדם האפשרי, אך לא יאוחר מחודשיים מיום שקיבל את ההודעה מן הנציב, כאמור בסעיפים 29 ו-30 לעיל, על הצעדים שנקטו בעקבות הודעתו.

קבילה שנמצאה בלתי מוצדקת

35. מצא הנציב שהקבילה לא הייתה מוצדקת, ימסור על כך הודעה מנומקת לקובל, לחייל או לעובד בשירות הצבא, שעליו קובלים ולמפקדו, והוא רשאי לפרט בהודעה את תמצית ממצאיו.

תוצאות הגשת קבילה

36. מפקד לא יעשה (או יימנע מעשיית מעשה) שיש בו (או באי-עשייתו) כדי לפגוע בחייל כתוצאה מהגשת קבילה.
37. תוכנם של דברים שרשם קובל בקבילה או דברים שמסר תוך כדי בירורה בנוגע אליה, וכן קבילה שנמצאה בלתי מוצדקת, לא יהוו עילה לצעדים פיקודיים או משפטיים כנגד הקובל, אלא אם מצא הנציב כי הקבילה הייתה כוזבת בזדון והודיע על כך לפרקליט הצבאי הראשי שאישר צעדים אלו.

* הערה: תפקיד ראש מחלקת הארגון והבקרה באמ"ש אינו קיים עוד, וסמכויותיו הועברו לראש מטה אמ"ש.

** תוקף סעיפים 37 ו-38 מ-31 באוגוסט 2000.

הם תוקנו בחוזר מפ"ע מספר 105.